

SBORNÍK
Státního okresního archivu
Přerov

Přerov 2015

Sborník Státního okresního archivu Přerov.
Vydal Zemský archiv v Opavě — Státní okresní archiv Přerov.
Přerov 2015.

Odpovědný redaktor Jiří Lapáček.

Počet stran 200.

Grafická příprava Miloslav Flašar.

Tisk Euro-print Přerov.

Počet výtisků 400.

ISBN 978-80-87632-30-7

ISSN 1214-4762

Obsah

Jan Škvrňák Úpadek pánů z Drahotuš v předhusitském období	5
Miroslav Marada Příběh lipnických macesů	27
František Všeticka Nad hamiltonským úvalem Hané	33
Miroslav Marada Několik obrázků ze života lipnické reálky	37
Petr Jirák Pronásledování skupinky partyzánů na Přerovsku začátkem května 1944	42
Jan Štěpán Konec války v Dolním Újezdě ve fotografiích a z pohledu obecní kroniky	71
Jiří Lapáček Příspěvek k poznání Přerovského povstání	78
Pavel Kopeček Ohlasy povstání v Přerově 1. května 1945 v dalších obcích na Přerovsku a Olomoucku	122
Jan Štěpán Drobnosti z květnových a červencových dnů 1945 v Lipníku nad Bečvou	138
Eva Slováková Sbírka plakátů	146
Daniela Kolečářová Inocenc Klimeš – přerovský rodák a nadšený fotograf	161
Dagmar Perstická – Jiří Lapáček Oldřich Fiala, knihovník a bibliograf, vlastivědný pracovník	183
O autorech	199

Jan Škvrňák

Úpadek pánů z Drahotuš v předhusitském období

Stejně jako v předchozích letech si v roce 1371 bratr Otce vlasti, markrabě Jan Jindřich nechal do zemských desek zapsat další významný zisk: tentokrát se jednalo o ucelené panství v Moravské bráně v okolí hradu Drahotuše. Pro zdejší rod erbu beraních rohů šlo o důsledek jejich téměř staletého ústupu ze slávy, který se prodejem panství, podle něhož se psali, jen prohloubil. Přitom ve 13. století šlo o jeden z nejmocnějších rodů středověké Moravy. V následující studii bych se chtěl věnovat příčinám i důsledkům tohoto úpadku, stejně tak i tomu, jak se s nimi rod vyrovnával a jaké zvolil „strategie přežití“ do budoucna.

Třinácté století bylo pro rod pánů z Drahotuš velice úspěšné, zažil rozmach a vzestup. Jeden z členů rodu Radoslav, sídlící v Čeblovicích, (Ceblovicích), dnes zaniklé vsi u Rosic, držel na konci 20. let úřad lovčího. Jeho syn Crh byl ve 40. letech doložen jako purkrabí na Děvíčkách. Právě Crhovi dva synové Bohuš a Hartmann udělali později hvězdnou kariéru. Kolonizovali Drahanskou vrchovinu (zde vznikají nejprve Jedovnice, později sídelní hrad Holštejn) i Moravskou bránu (hrad i městečko Drahotuše).¹ Hartman v letech interregna působil jako brněnský komorník, jeho syn Crha je na začátku 14. věku posledním v holštejské větvi, a jeho panství tak získal na základě odúmrti král.² Bohuš se po majetkovém vypořádání s bratrem přesunul na střední Moravu, kromě titulu moravského maršálka držel také purkrabství v rakouské Lávě a poté v Přerově, postavil hrad Drahotuše a založil svoji rodovou linii.³

Stejný erb, dva beraní rohy, používali také šlechtici, kteří se píší podle Popic, dnes Vysokých Popovic, a kolem poloviny 13. století zastávali některé moravské zemské úřady. I v tomto případě jde o vedlejší linii stejného rozrodu.

Ve stínu pánů z Kravař

Bohuš a jeho manželka Sofie měli (nejméně) čtyři syny: Crha, Častolova, Kunu a Smila, doložené v roce 1278. Bohuš, zakladatel hradu Drahotuše, žil ještě v 80. letech.⁴ Poté páni z Drahotuš z pramenů načas mizí. Až dne 27. března 1323 při prodeji domu v Olomouci Vokem a Ješkem z Kra-

---

1 Srov. DOLEŽEL, J.: *K etnické struktuře středověké kolonizace Drahanské vrchoviny*. Archeologické rozhledy, 28, 2003, s. 131—132.

2 JAN, L.: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno 200, s. 106—7. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM) VI, Suppl. č. 15, s. 376.

3 Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB) V/1, č. 2, s. 32, č. 84, s. 153—158, č. 174, s. 279—280, č. 472, s. 698—700, CDB V/2, č. 545, s. 106—107, č. 392, s. 583—584, č. 599, s. 193—195, č. 858, s. 576—578. Srov. LAPÁČEK, J.: *Drahotuše. Historie a přítomnost*. Hranice 2008, s. 23—27.

4 CDB V/2, č. 875, s. 611—612. CDB VI/1, č. 156, s. 203—204.

vař tamější kapitule byl Bohuš (II.) z Drahotuš jedním z těch, kdo k listině přiložil svou pečeť.⁵ Kam jej můžeme v genealogii drahotušského rodu zařadit, lze jen spekulovat. Snad byl vnukem některého ze synů Bohuše (I.) z Drahotuš (podle jmen jeho potomků je možné uvažovat o Kunovi), kteří jsou doloženi v roce 1278. Jak vyplývá i z dalších dokumentů, mladší Bohuš patřil do okruhu pánů z Kravař, když jeho syny označil Ješek z Kravař jako své synovce. Jménem neznámá paní rodu erbu odřivousu by tak byla manželkou Bohuše.⁶

Tuto informaci předkládá jako první listina, v níž se objevuje Bohušův zřejmě nejstarší syn Jaroš. Pokud je jméno Jaroš zkratkou Jaroslava, může toto jméno odkazovat na pány z Kravař, konkrétně na Jaroslava z Kravař, který byl v roce 1320 v Opavě uváděn jako bratr Voka z Kravař.⁷ Jaroš z Drahotuš by tak podle mé hypotézy nosil jméno strýce své matky. Postupme ale v čase dopředu, do roku 1337. Elisabeth (Alžběta) ze Štrálku, vdova po Tobiášovi, prodala Jarošovi z Drahotuš mlýn v Mlýnavě u (Horního) Benešova, což mohlo být její věno nebo alespoň jeho část. Jaroš byl zde označen jako její *compatrus*, tedy kmotr.⁸ V chabých pramenech první poloviny 14. věku nalézáme Jaroše společně s bratrem Čeněkem v Praze roku 1341. Markrabě Karel v této listině prodal pustiměřskému klášteru odumřelý po Bronovi z Dražovic; svědectvím svědečné řadě se vyskytují Ronovci a bratři z Drahotuš.⁹

Jaroš zavítal i do Slezska: 2. března 1347 svědčil v Kozlí na listině Jaroslava ze Šternberka, týkající se dohody s Vladislavem Bytomským ohledně věna pro jeho dceru. Šternberkové se totiž v polovině února spřiznili s místními Piastovci prostřednictvím sňatku Boleslava (Vladislavova syna) s Markétou ze Šternberka.¹⁰

Krátce poté si nechal Čeněk z Drahotuš zapsat do olomouckých desek výměnu svých Morkovic (*in Districtu Brunnensi*) za Výšovou a Novou Výšovou s lesem kolem Bečvice (Bečvy?) s bratry z Krásné. Tyto dnes již zaniklé vesnice umísťuje V. Nekuda na valašskomeziříčském panství.¹¹

Po založení nových řad zemských desek v roce 1348 vypukl mezi drahotušskými příbuznými spor: konkrétně mezi strýcem Ješkem z Kravař na straně jedné a jeho synovci, Čeněkem a Mikulášem, na straně druhé. Podle záznamů v zemských deskách se zdá, že celý konflikt vyvolal Čeněk, který nechal vložit zápis o tom, že hrad Helfštejn je jeho dědictvím. Tomu v následujícím zápisu nepřimo oponoval Jan z Kravař, podle něhož je hrad Drahotuše vlastnictvím jeho synovců (*nepotem*), synů Bohuše z Drahotuš.¹² Argumentace obou stran se sešla na stránkách zemských desek v přímém konfliktu následující rok. Jan z Kravař si nechal zapsat, že hrad drží podle práva po svém otci Vokovi, a pokud to Čeněk vidí jinak, nechť o celém sporu rozhodne zemský soud. Čeněk se svým bratrem Mikulášem na to prohlásili, že hrad postavil na jejich majetcích násilně (*violenter*) Friduš z Linavy.¹³ Ke změně držitele hradu u Lipníka nedošlo, jak krásně shrnuje Tomáš Baletka situaci pánů na Drahotuších: „*Proti nejvyššímu komorníkovi olomoucké cúdy měli asi velmi málo šancí.*“¹⁴

Při bližším zkoumání tohoto sporu nás může zarazit fakt, že se ho nezúčastnil zřejmě nejstarší z drahotušských bratrů Jaroš. Jména jeho sourozenců neodpovídají ani rodovým jménům pánů z Drahotuš, ani z Kravař; z této skutečnosti by mohlo plynout, že Čeněk a Mikuláš byli Jarošovi

nevlastní (a zřejmě i výrazně mladší) bratři, kteří bez příbuzenství s Janem z Kravař neměli na rozdíl od jeho vlastního synovce problém se s ním soudit o hrad. Jde však pochopitelně pouze o spekulaci.

Tyto spory pravděpodobně vnesly nesváry do drahotušské rodiny; oba mladší bratři mizí z pramenů, Jaroš naopak zřejmě udržoval s pány z Kravař korektní vztahy. Doložen je na zemském soudu v Olomouci v letech 1351 a 1353.¹⁵ Právě zde zapsal prodeje svým strýcům. V roce 1351 prodal Janovi a Drslavovi z Kravař polovinu Vrchoslavic s polovinou mlýna a polovinou patronátu. O dva roky později Jaroš prodal už jen Janovi (přestože Drslav žil) druhou polovinu vsi s příslušenstvím, celkem za 83 hřiven. Z tohoto zápisu může také vyplývat Jarošova snaha o posmrtnou spásu, neboť 70 hřiven z prodeje daroval klášteru augustiniánek sv. Jakuba v Olomouci.¹⁶

Proč si Jaroš vybral právě tento klášter, napoví zápis moravského diplomataře z 20. února 1353: Markéta z Drahotuš, abatyše kláštera, se vzdala půl hřivny ročního platu z Milenova ve prospěch svého konventu.¹⁷ Markéta byla se vši pravděpodobností jeho (blízká) příbuzná.

Rok 1353 je zároveň posledním rokem, kdy se s Jarošem z Drahotuš setkáváme v listinách: dne 11. května se Vojtěch z Otaslavic zaručil za Jaroše (a jeho syna Bohuše) klášteru sv. Jakuba. Prvního září téhož roku byl Jaroš z Drahotuš jedním ze svědků na listině, v níž klášteru prodal Oneš z Charvát v Charvátěch svůj majetek.¹⁸

Majetkový úpadek vrcholí prodejem rodového sídla

Prodeji drahotušského panství v roce 1371 podle mého názoru předcházela stejný faktor, který zavinil mocenský a majetkový úpadek řady šlechtických rodů, čímž byl vysoký počet dospělých mužských členů rodu. Jaroš z Drahotuš po sobě zanechal zřejmě nejméně šest synů (Bohuše, Kuníka, Jaroše, Ješka, a zřejmě také Částa a Jindřicha), jeho bratr Čeněk tři nebo čtyři (Čeňka, Kuníka, Machníka, možná Mikuláše). Kromě toho nelze kvůli nedostatku pramenů do drahotušského rodokmenu přesně

5 CDM VI, č. 225, s. 167

6 Tomáš Baletka uvádí, že Bohušovi synové byli vnuci Ješka z Kravař, to však podle mého soudu časově neodpovídá. Pokud by totiž měl Ješek v okamžiku svého prvního doložení, tedy k roku 1323, dospělou dceru, kterou by mohl provdat za Bohuše, musel by být už věku nejméně třiceti let; z tohoto pohledu se zdá zvláštní, že by se do té doby neobjevil v listinách po boku svého otce. Ješek by se v tomto případě dožil úctyhodného věku přes 70 let. Zároveň by musela jeho dcera být v roce 1323 již těhotná, nebo po porodu prvního dítěte, Jaroše, doloženého prvně v roce 1337, což není samozřejmě vyloučené, ale nepravděpodobné. Srov. BALETKA, T.: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2003, s. 61, rodokmen s. 430—431.

7 CDM VI, č. 156, s. 121—122.

8 CDM VII, č. 164, s. 133. Zůstává otázkou, zda šlo pouze o jednoho Jaroše, tedy Bohušova syna, nebo o dva šlechtice téhož jména, např. strýce a synovce.

9 CDM VII, č. 346—347, s. 247—249.

10 CDM VII, č. 699, s. 514—515. Srov. POKLUDA, Z.: *Moravští Šternberkové*. Praha 2012, s. 102.

11 Zemské desky olomoucké (ZDO) I, č. 4. s. 1. NEKUDA, V.: *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno 1961, s. 50.

12 ZDO I, č. 5—6, s. 1

13 ZDO I, č. 97—98, s. 5

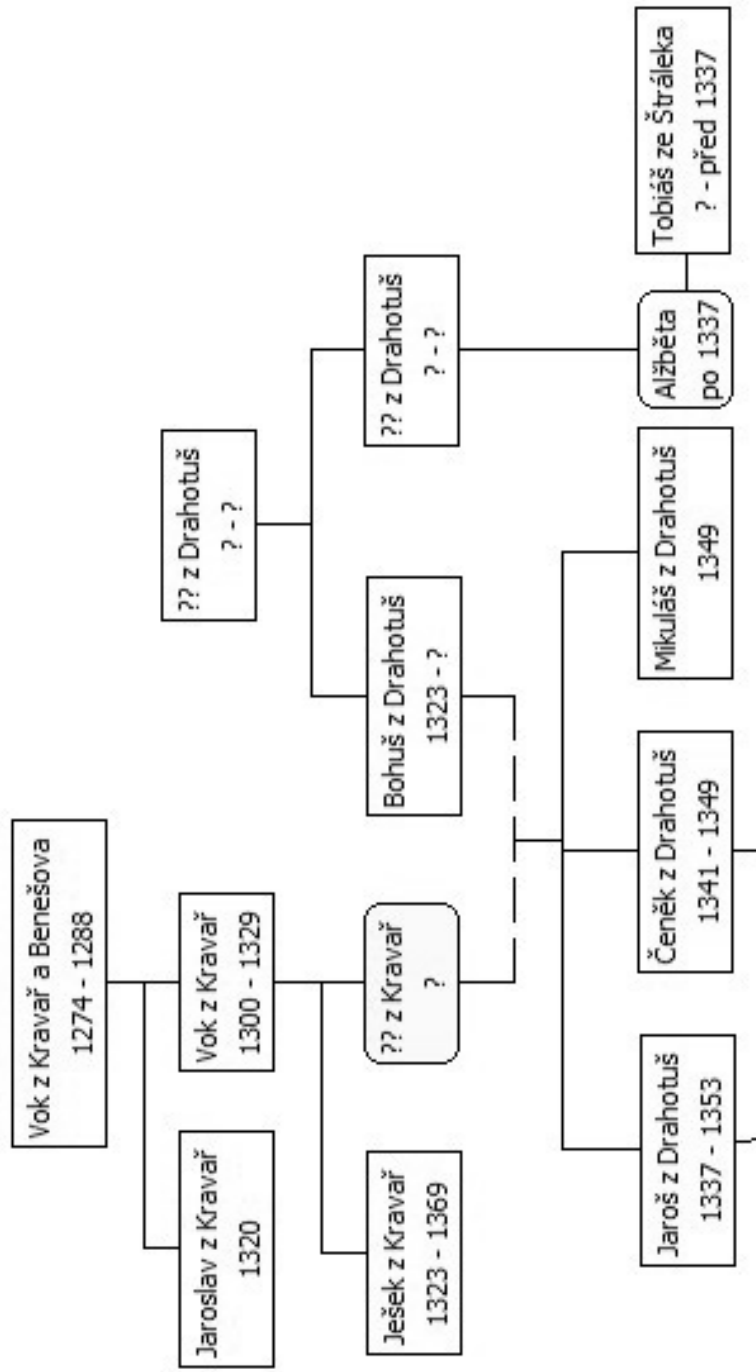
14 BALETKA, T.: *Páni z Kravař*, s. 62.

15 ZDO I, č. 181, s. 8, č. 245, s. 11. (zde je uveden za svým strýcem Drslavem), č. 295, s. 14. Augustiniánskou teholf se zabývá CHAROUZ, J. Z.: *Olomoucký klášter u sv. Jakuba*. In: Macková, M. — Opetlová, J.: *Slavme chvíli... Sborník k 70. narozeninám Jana Bistříckého. Ústí nad Orlicí 1999*, s. 62—68.

16 ZDO I, č. 182, s. 8, č. 253, s. 12.

17 CDM VII, č. 192, s. 152. Podle zemského práva nicméně nemohla vlastnit majetek.

18 CDM IX, č. 23, s. 388, č. 27, s. 391—392.

zařadit dvě bratrské dvojice Friduše s Ješkem Rakůvkou a Jana Sázkou s Čeňkem, kteří se pouze mihli v pramenech v roce 1360.¹⁹ Další neznámou v drahotušském rodokmenu je Crh vyskytující se roku 1371.²⁰ Celkově lze uvést, že po polovině 14. století žilo nejméně patnáct dospělých šlechticů, nehledě na jejich dospívající děti, kteří se všichni mohli psát podle Drahotuš.

V roce 1353 vstoupili do historie synové Čenka (ten je naposledy doložen roku 1349) a jeho neznámé manželky, Kuno (později Kuník), Čeněk a Matínek (později také Machník, obojí je zdrobnělinou od Matěje nebo Matyáše). Kuno po dohodě se svými bratry Čeňkem a Matínkem dal věno své manželce Alžbětě (to by naznačovalo, že byli v nedílu, ač to není výslovně doloženo), a sice polovinu městečka Drahotuše a polovinu vsi Jezernice, v hodnotě 200 kop pražských grošů. Matínkova žena Kačna získala ves Slavice (Slavíč) za 120 kop grošů.²¹ Zatímco Čeněk už není v pramenech doložen, oba jeho bratři se vyskytují v listinách téměř po celé čtvrtstoletí.

Čeňkovi synové se poté objevují v pramenech zřídka. Kuník v roce 1356 prodal to, co měl v Morkovicích (zde tedy ještě něco zůstalo po otci), Lévovi z Malých Němčic za 160 hřiven.²² Roku 1365 se osoba téhož jména účastnila zasedání zemského soudu. Machník roku 1367 pečetil prodej 19 lánů od Všeбора a Oldřicha z Náměšti olomouckému biskupovi. V okruhu olomouckého biskupa se Machník pohyboval i v následujícím roce, kdy svědčil (společně s bratrem Kuníkem) v relaci pražského oficiála o sporu olomouckého biskupa s Vilémem z Kunštátu. Zde je také jmenován i olomoucký kanovník Mikuláš z Drahotuš, snad jejich strýc. Jméno Kuník se objevuje jako svědek i ve třetím testamentu Jana Jindřicha, moravského markraběte, není však jisté, zda šlo o tohoto Kuníka, nebo například o brance z Jarošovy větve.²³

Jarošovi synové se před rokem 1371 v pramenech pouze mihli. V roce 1360 Milota ze Strání daroval 144 hřiven věna své ženě Anně k rukám bratrů Částa, Jaroše a Jindřicha z Drahotuš.²⁴ Anna tedy zřejmě byla jejich sestrou. Část poté z pramenů mizí, oba jeho bratři se ženili nejpozději v roce 1358. Jaroš jako věno své manželce Frosce zapsal 153 hřiven v Drahotuších a Libosvárech, k rukám Ramschona ze Siedelmanic a Zbyňka Czakonis, Jindřich Evě 250 hřiven v Drahotuších, Milenově a Radíkově.²⁵ V roce 1365 Jindřich svému bratrovi Jarošovi prodal tvrz a dvůr v Radíkově, a to, co měl ve Středolesí a Sobíkově. Současně Jaroš koupil od Ctibora Pluha dvůr a hospodu v Drahotuších, půl lánu v Milenově, sedm podsedků a dva pusté lány. Část prostředků k nákupu získal prodejem dvora, popluzí a mlýna v nedalekých Blazicích Beneši Šišmě.²⁶

Bohuš se v pramenech objevuje poněkud sporadicky. K roku 1365 vstoupil do nedílu se Svojsěm z Rájce a Annou, vdovou po Lambertovi z Rájce, jak se píše v olomouckých deskách. S Annou z Otaslavic, která se stala jeho

19 ZDO I, č. 765, s. 38.

20 ZDO II, č. 28–29, s. 60–61.

21 ZDO I, č. 261, s. 12.

22 ZDB III, č. 121, s. 26

23 CDM IX, č. 397, s. 296, CDM X, č. 9. s. 8, č. 51, s. 42–79, č. 118, s. 137–142

24 ZDO I, č. 741, s. 37

25 ZDO I, č. 517, s. 26, č. 535, s. 27

26 ZDO I, č. 865, s. 43, č. 898–899, s. 44.

manželkou, vyženil syna Viléma, s ním vstoupil podle vkladů brněnské cúdy do nedílu v této moravské provincii. Vilém naopak nebyl s otčímem v nedílu na jeho majetcích na Olomoucku.²⁷

Poručníkem svých dětí učinil Jaroš k roku 1368 Jana, Voka a Beneše z Kravař, krátce poté prodal svoji vesnici Libosváry za 170 hřiven Petrovi ze Žampachu, kromě 10 hřiven, které tam vlastnil Vok a Beneš z Kravař.²⁸ Později se podle Libosvár píše Kuník, je proto možné, že zde zůstala ještě část držby, nebo Kuník získal ves od Petra, aniž by to bylo zaznamenané v zemských deskách.

Rok 1371 je nejdůležitějším datem tohoto článku: páni z Drahotuš totiž prodávají svoje nedílné panství markraběti Janu Jindřichu. Konkrétně bratři Kuník, Jaroš, Ješek a Bohuš prodali to, co měli na hradě a městě Drahotuších, v Jezernici, Pohoří, Milenově, Slavíci, Klokočím, Hrabůvce, Velikém, Mikolavi, Radíkově, Svatišově, Středolesí, Sobíkově, Uhřínově, Juřítinově, konkrétní podíly jsou zmíněny u Bohuslavic (1/3) a Chýlče (1/8).²⁹ Také Machník prodal svůj díl panství markraběti, ale učinil tak samostatně. Jednalo se o čtvrtinu hradu Drahotuše, majetky v Drahotuších, Jezernici, Slavíci, Velikém, Klokočí, Podhoří a Uhřínově Lhotě.³⁰

U obou prodejí se na chvíli zastavme. Vyplyvá z nich, že synové Jaroše drželi nedílné zřejmě tři čtvrtiny panství, zatímco jejich bratranec Machník zřejmě jednu čtvrtinu (pokud vyjdeme z toho, že podíl na hradu byl ve stejné výši jako podíl na celém panství), k dělení panství tak mohlo dojít již za generace otců prodávajících. V obou listinách však chybí dvojice bratrů Část s Jindřichem a Čeněk s Kuníkem. Část, Čeněk a zřejmě i Kuník mohli být tou dobou již po smrti (pro několik nositelů jména to nelze říci s přesností), Jindřich žil ovšem ještě v 80. letech. Jeho dřívější prodej některých svých majetků (nikoli případný podíl na hradě Drahotuších) jeho bratrovi Částovi by naznačoval předchozí majetkové oddělení a přesun do jiné části země, rozhodující důkaz pro toto tvrzení nicméně chybí.

Stěhování na Opavsko (potomci Jaroše)

Ti z Drahotušských, kteří žili na rodovém hradě, nejspíše v roce jeho prodeje, tedy roku 1371, museli získat nové sídlo. V případě Bohuše to byly Tupesy u Uherského Hradiště. V Tupesech měl své majetky také Bohušův bratr Kuník, konkrétně poplužní dvůr, 1,75 lánů a dva podsedky, které koupil od Víta z Tupes, a také mlýn v nedalekém Osíčku, který získal od Magdaleny, vdovy po Zdeňkovi z Domaželic.³¹ To snad mohl být v rámci jakéhosi vyrovnání mezi bratry impuls, aby se zde zakoupil i Bohuš; ten získal ještě v roce 1371 80 hřiven (což by mohlo odpovídat zhruba osmi lánům) od své neteře Markéty (Kuníkovy dcery). Ta tak zrušila své věno, které měla ze sňatku s Lutoldem z Pavlovic. Dcera Markéty a Lutolda, Kačna, získala v Tupesech 20 hřiven, které prodala Bohušovi v roce 1377.³² Zároveň Bohuš koupil lán a půl tamtéž (což prodal již v roce 1381 bratrům z Moravičan) a lán a čtvrt v Chýlci (to prodal Lvovi z Nelešovic v roce 1377) od Oldřicha z Prosenic.³³ Jak je vidět, Bohuš na Tupesech sídlil pouze několik let, nejspíše v druhé polovině 70. let 14. století zakotvil na Opavsku. Není jasné, proč Bohuš podal v roce 1373 odpor proti tomu, aby Anna z Otaslavic (šlo o stejnou Annu, která byla jeho manželkou?) vstoupila do nedí-

lu s Ješkem Puškou z Rychvaldu; zápis z následného roku dal za pravdu Anně.³⁴ V té době se Bohuš dostal do finanční tísně, jeho bratranec Machník ho žaloval o 100 hřiven, které mu měl Bohuš dlužít. Žaloba snad Bohuše pohnala k tomu, aby dluh splatil, zápisy o pokračování sporu v půhoných knihách totiž chybějí. Jeho nákup poplužního dvora, 2 a ¼ lánu a platu z podsedka v Trnávce od Václava z Trnávky, které téměř obratem prodal Zdeňkovi z Čekyně, lze snad považovat pouze za spekulaci. Mezitím si Bohuš v zemských deskách nechal zapsat nedíl s bratrem Ješkem (ten je tak naposledy doložen).³⁵

Bohuš z Drahotuš sehrál významnou roli v dějinách Opavského vévodství. Byl totiž členem, pravda, spíše méně důležitým, komise, která měla rozdělit zemi mezi syny Mikuláše II. na přelomu let 1376 a 1377. Společně s Drslavem z Kravař, Jindřichem z Fulštejna a Vítkem z Vítkova vylosovali pro nejmladší Mikulášovy syny Přemka a Václava jihovýchodní část země s městem Opavou.³⁶ Jelikož komise byla složena z největších alodních vlastníků na Opavsku, lze tak nepřímo doložit Bohušovo působení v této lokalitě.

Bohušův bratr Kuník si jako své sídlo zvolil Libosváry (u Bystřice pod Hostýnem), nacházející se nedaleko jeho původního sídla. Libosváry snad získal od svého bratra Jaroše (nebo až Petra ze Žampachu), který na nich již dříve zapsal věno své ženě. Také Kuník zde později zapsal věno manželce svého syna (Čeňka?) Anně (z Warth) ve výši 100 kop. Jeden ze synů Kuna, Čeňek, dosvědčil jeho prodej platu v Letonicích Mikuláši z Ohrozimi (a Pouzdřan) v roce 1374.³⁷ V roce 1371 ještě Jindřich Huhna zapsal své manželce Kláře 60 kop grošů na tvrzi, půl popluží a 1,5 lánu ve Vážanech a dal je k rukám Kuníka a Petra Hechta. V tomto případě lze uvažovat o tom, že Klára mohla být jeho dcera.³⁸

Na Libosvárech Kuníka pohnala v roce 1375 Židovka Judita z Olomouce o 20 hřiven, další rok již Kuník tuto ves prodal Pešíkovi ze Zlámáného.³⁹ Kam poté přesídlil a kde zůstal až do své smrti (naposledy je doložen v roce 1377), zůstává jednou ze záhad historie.⁴⁰ Před svou smrtí Kuník pamato-

27 ZDO I, č. 845, s. 42, ZDB IV, č. 347, s. 62

28 ZDO I, č. 1045, s. 51, č. 1140, s. 56.

29 CDM 10, č. 104, s. 124

30 CDM X, č. 105, s. 124—125, srov. LAPÁČEK, J.: *Drahotuše. Historie a přítomnost*. Hranice 2008, s. 30—31.

31 ZDO II, č. 143, s. 65, č. 162, s. 66.

32 ZDO II, č. 147, s. 65, ZDO III, č. 357, s. 109.

33 ZDO II, č. 151, s. 66, ZDO III, č. 337, s. 108, ZDO IV, č. 173, s. 132

34 ZDO II, č. 282, č. 471, s. 82

35 Libri citationum et sententiarum (LCS) I, č. 201, s. 40, ZDO III, č. 91, s. 96, č. 103, s. 97, č. 241, s. 104

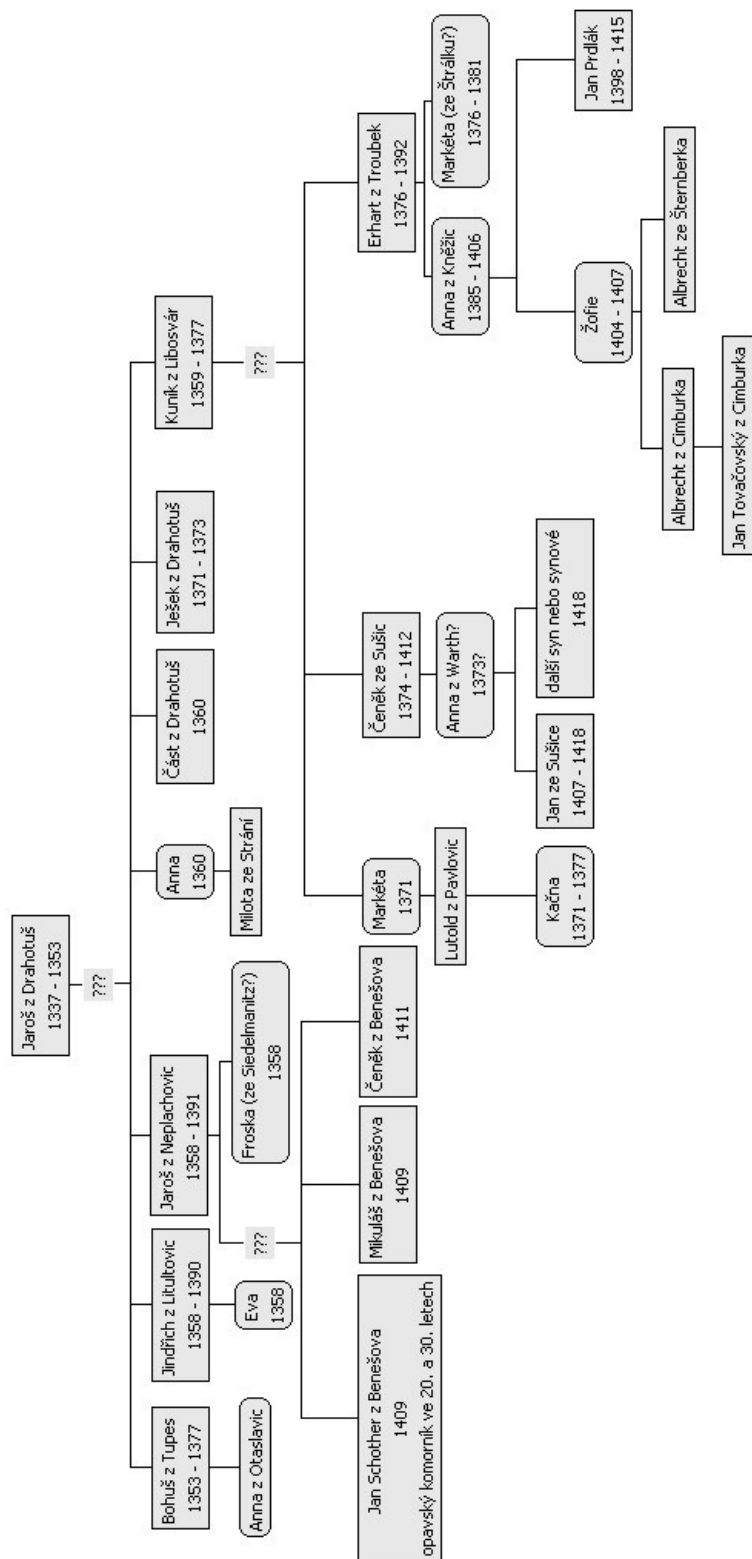
36 KOUŘIL, P. — PRIX, D. — WIHODA, M.: *Hrady českého Slezska*. Brno 2000, s. 476.

37 ZDO II, č. 199, s. 67, CDM X, č. 216, s. 233. <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK/2372/charter?q=Drahotu%C5%A1>

38 Zemské desky brněnské (ZDB) V, č. 434, s. 91

39 LCS I, č. 116, s. 23, účast na zasedání zemského sněmu: ZDO III, č. 188, s. 101, č. 212, s. 102

40 Tehdy ho zprostředkoval jeho syn Erhard dluhu 200 hřiven Lechner, K.: *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz*. Brno 1902. XLIX, 137 s.; IX, 338 s. Lechner II, s. 71. K roku 1359 se objevuje družiník (*famulus*) Kuníka Vilém (z Drahotuš), který před lenní soud olomouckého biskupství poháněl Stanimíra a jeho bratra z Malhotic. Pohnaní se nedostavili k prvnímu ani druhému termínu stání, o třetím ani o podstatě a výsledku celé kauzy již není záznam. Lechner II, s. 21. To je ovšem běžná praxe olomouckého manského soudu ještě v 15. století, srov. MARKOV, J.: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.—17. století*, Praha 1967, s. 76. Kuník po sobě, kromě mužského potomstva, zřejmě také zanechal dceru, v roce 1374 byl totiž účastníkem zemského soudu v Olomouci, kde s jeho souhlasem Aleš z Bystřice a jeho manželka Anežka (dcera Kuníka?) si nechávají zapsat 2 lány ve Švábenicích ZDO II, č. 565, s. 87

val na svůj život věčný a na „rodový“ klášter sv. Jakuba, jemuž odkázal v roce 1373 vesnici Lipňany (mezi Přerovem a Olomoucí).⁴¹

Na rozdíl od Bohuše se další z jeho bratrů Jaroš nezakoupil na Moravě, ale přesídlil zřejmě do země opavských Přemyslovců rovnou. Ze záznamů v lichtenštejnském archivu vyplývá, že mu v roce 1374 Jan Opavský potvrdil předchozí koupi Neplachovic od Jindřicha z Domance, a udělil mu je v léno, s povinnostmi, jako měli jiní manové. K neplachovickému rybníku podle tohoto dokumentu mohl vést vodu z řeky Opavice.⁴²

Na Opavsku působil také poslední z bratrů, Jindřich, ten je doložen ale až v druhé polovině 80. let. V roce 1385 se v knihách lenního soudu objevuje jako Jindřich z Drahotuš; podle žalob můžeme majetky lokalizovat do prostoru Opavska. Nejdříve pohnal Herborta ze Slavkova o 60 hřiven a poté Vavruše z Litultovic o sto hřiven. Vavruš dvakrát k jednání poslal svého posla, který pána omluvil pro nemoc. Na třetí termín se Vavruš opět nedostavil, a právo tak spadlo na Jindřicha. Herbort Jindřichovi naopak právo přiznal.⁴³ Jindřich se dostal také do sporu se Štěpánem z Holštejna (na Vartnově).⁴⁴ Konečně v roce 1390 Jindřich postoupil své majetky v Litultovicích synovci Čeňkovi, ten se zde dostal do sporu o tyto majetky s Jindřichem z Heraltic.⁴⁵ Zřejmě krátce poté umřel.

V 70. a definitivně v 80. letech 14. století vstupuje na scénu další generace rodu, synové Kuníka z Libosvár Čeněk (1374—1412) a Erhart z Drahotuš (1376—1392). Erhart se pokoušel usadit na jižní a střední Moravě. Prvně je doložen v roce 1376, kdy Diviš a Černín z Popic zapsali své majetky v Násedlovicích Mikuláši Dítěti z Ohrozimi, Fridušovi ze Štolbachu (a Drahotuš) a právě Erhartovi. V následujících letech se Erhart snažil získat další části této vsi, v roce 1385 koupil jednu čtvrtinu od Drslava ze Štrálku, o rok později mu postoupil svoji část jeho příbuzný Friduš.⁴⁶

Tento šlechtic sídlil v Troubkách, na což nepřímo ukazuje zápis oloouckých desek z roku 1377; podle něj zde Erhart zapsal věno v Troubkách a Zdislavicích, přičemž se chtěl vyrovnat s Heraltem a jeho ženou. V roce 1382 koupil Erhart díl Troubek od Henzlína z Bítova, o dva roky později dal své majetky v Troubkách a Zdislavicích věnem své matce Anežce a Jankovi z Babic.⁴⁷

Erhart z Drahotuš měl dvě manželky, první byla Markéta (ze Štrálku?) druhá pak Anna, dcera Dobeše z Kněžic. S první jmenovanou, Mikulášem Dítětem z Pouzdřan a Drslavem ze Štrálku vstoupil v roce 1378 do spolku. Ten se Erhartovi vyplatil ziskem poloviny Pouzdřan, kterou Erhart prodal v říjnu 1383 Janovi z Lichtenštejna za 650 hřiven a následně v roce 1384 tuto polovinu zapsal do desek Janovi, Hertlinovi a Jiřímu z Lichtenštejna. Přestože Markétin původ není jistý, domnívám se, že jejímu zařazení do štráleckého rodu by mohlo napovídat její chování při prodeji Otmic Drslava ze Štrálku Geblovi z Kučerova, proti němuž se s manželem postavi-

41 ZDO II, č. 329, s. 75

42 Moravské a slezské listiny lichtenštejnského archivu ve Vaduzu. Brno 1991, č. 113, s. 182.

43 Lechner II, č. 113—114.

44 Lechner II, č. 117.

45 Lechner II, č. 143—144.

46 ZDB VI, č. 476, s. 126, ZDB VII, č. 13, s. 156, č. 503, s. 178.

47 ZDO III, č. 315, s. 107, ZDO IV, č. 230, s. 135, č. 423, s. 146. Na Troubkách ho téhož roku žaloval kroměřížská židovka *Czim-la* o 15 hřiven. LCS I, č. 330, s. 60.

la.⁴⁸ V roce 1385 byl Erhart ženat již podruhé; toho roku totiž zapsal své manželce Anně věno 144 kop grošů v Násedlovicích. Tato žena vstoupila do spolku na své věno v Březníku s Lévou a Janem z Kraví Hory, svými nevlastními syny.⁴⁹

V roce 1385 byl Erhart jmenován poručíkem dětí svého velmi vzdáleného příbuzného Vojslava z Popic (společně s Janem z Huščenovic), o rok dříve však prodejem Pouzdřan začal rozprodej osobního majetku, který pokračoval i v dalších letech; v roce 1385 pak prodal Ctiborovi Pluhu polovinu Nesovic.⁵⁰ V roce 1386 prodal Divišovi z Bludova 1,5 hřivny ročního platu v Zasovicích, získal naopak od Jindřicha z Nevojic poplužní dvůr ve Svatobořicích.⁵¹ Následujícího roku Erhart přiznal, že dluží padesát kop Janu z Lichtenburka za Diviše z Bludova, jeho ručitelé byli Jindřich z Nevojic a Vojslav z Popic. Petrovi a Vznatovi z Rosic prodal dvůr ve Vacenovicích, Bohuši Rulantovi z Holoubka ves Martinice, Ramprechtovi z Krahulova poplužní dvůr v Jezdoňovicích a les Strany. Naopak od markraběte Jošta získal dvůr a mlýn v Přílukách.⁵² U žádného z těchto majetků není bohužel doloženo, jak je Erhart či někdo z jeho předků získal.

Jako rok Erhartovy smrti lze pravděpodobně určit rok 1392. Erhart totiž pohnal (podle zápisu pomocných knih) Beneše z Bouzova a Půtu z Loštice a vzhledem ke skutečnosti, že byl tento zápis v zemských deskách škrtnut, lze se domnívat, že v průběhu sporu došlo k úmrtí některého z jeho účastníků. Protože byl v tomto zápise Erhart z Drahotuš zmíněn naposledy, pravděpodobně byl tímto zemřelým on. Erhart z Drahotuš na Troubkách však nezemřel bezdětný, měl syna Jana.⁵³ Poručíkem nezletilého (nemohl se narodit dříve než v roce 1382) Jana byl zřejmě jeho strýc Čeněk z Drahotuš. Ten totiž zapsal v roce 1398 Anně, manželce Břeňka z Rýzemberka (po smrti Erharta se tedy znovu vdala), to, co měla v Násedlovicích. Ta obratem dala 100 hřiven svému synovi a zbytek jako věno zapsala Břeňkovi.⁵⁴

Jan z Drahotuš řečený Prdlák nakonec v roce 1415 prodal to, co měl po matce, jmenovitě v Násedlovicích tvrz, poplužní dvůr a deset hřiven ročního platu ze sto hřiven matky Vznatovi z Melic, stejně dopadl i mlýn a dvůr v Přílukách, ten získal ve stejném roce Oldřich z Martinic.⁵⁵

Další z pánů z Drahotuš Čeněk, aktivně působící od konce osmdesátých let, je jedním ze signatářů landfrídu roku 1388 (společně s Artlebem z popické větve a Kuníkem).⁵⁶

V roce 1390 získal Čeněk majetky v Litultovicích od strýce Jindřicha a dostal se do sporu s Jindřichem z Heraltic.⁵⁷ O rok později Čeněk a Jaroš z Drahotuš potvrdili Buzkovi (Buškovi), že Buzek (Bušek) z Vlachovic může svobodně nakládat s věnem Anny.⁵⁸

I Čeněk z Drahotuš se zapojil do obecného rozvratu země během markraběcích válek, v roce 1396 ho pohnala Anežka, vdova Francova z Pornic, Čenka rytíře z Drahotuš o 100 hřiven, které jí pobral v Pornicích (na Kroměřížsku).⁵⁹ Čeněk v těchto pohnutých dobách stál na straně staršího markraběte Jošta, za své služby získal do zástavy cimberské panství. Uvádí to ve své listině z roku 1398, kdy prohlašuje, že drží jako zástavu Cimburk a Koryčany za 650 hřiven (jako dříve Zikmund z Letovic) a dalších sto na opravu hradu a že odevzdá toto panství markraběti po vyplacení částky na Bouzově, Sovinci nebo Kunštátu (šlo o hrady Čenkových příbuzných nebo přátel?).⁶⁰

Taktéž v roce 1398 řešil Čeněk pozůstalost po svém bratru Heraltovi. Jako poručník jeho dětí (znám je syn Jan Prdlák) prodal Janu z Moravan ve Svatobořicích dvůr, 8,5 lánu, 20 podsedků a lázeň. Potvrdil také majetky vdovy po Erhartovi v Násedlovicích.⁶¹

Čeněk sídlil také v Sušici (pravděpodobně u Uherského Hradiště), odtud byl v roce 1405 poháněn o šedesát hřiven, které vzal Janu ze Zborovic (podobně jako při předchozím loupení v Pornicích u Kroměříže).⁶² Odtud byl o dva roky později poháněn taktéž za loupení i Ješek z Drahotuš, snad Čenkův syn, od Jana z Otaslavic.⁶³

Mezitím Čeněk řešil komplikace na hradě Cimburku. Tam totiž vpadl ve své době známý moravský rozbojník Vilém Sudlice z Litovan. Toho Čeněk z toho důvodu v roce 1406 žaloval o celých tisíc hřiven. Páni mu o dva roky dali za pravdu tím, že odevzdali sto hřiven v Litovanech Čenkovi, ten se podle tohoto místa začal psát.⁶⁴ Ani tyto skutečnosti mu však Cimburk do jeho držení nevrátily, hrad totiž držel Vok z Holštejna. Proti Vokovi byla v roce 1407 podána žaloba na 750 hřiven (což odpovídalo ceně zástavy), po ní následovala druhá v roce 1411 s poručníkem Artlebem z Věteřova. Celý spor skončil pro nás neznámým poklidem, který ovšem Čenkovi Cimburk nevrátil.⁶⁵

Snad i v důsledku ztráty hradu a příjmů z cimburského panství a nákladů na soudní spory se Čeněk z Drahotuš zadlužil. S tím možná souvisí neznámé znění útoku (právní termín přednostního práva žaloby) Kunika z Vlkoše, který byl zřejmě Čenkovým věřitelem. Vzniklou situaci rytíř z Drahotuš řešil různě, legálně i nelegálně. Jindřichovi z Troubek vzal dvanáct kobyl a svině v hodnotě 20 hřiven. V roce 1408 pohnal Vilémek z Násilé (nevlastní syn Kunika z Vlkoše) Čeňka, že mu dluží 160 hřiven, o rok později Vilém z Potštejna (což je ta samá osoba) o dalších sto hřiven.⁶⁶

48 ZDB VI, č. 565, s. 132, č. 951, s. 153, č. 776, s. 144, Regesta diplomatica nec non epistolaria, č. 162, s. 211—212 (Regesta), svědky kromě Lichtenštejnů byl Pavlík ze Sovince, Proček z Bouzova, Mikeš z Holoubka, Kuník mladší z Drahotuš a Jan z Heraltic.

49 ZDB VII, č. 214, s. 164, č. 767, s. 192.

50 ZDB VII, č. 340, s. 168, č. 341, s. 168—169, č. 342, s. 169. Proti tomu protestovala Markéta, vdova po Vlkovi, která tvrdila, že jde o její věno.

51 ZDB VII, č. 499, s. 177, ZDO IV, č. 756, s. 162.

52 CDM XI, č. 432, s. 383, ZDB VII, č. 574, s. 182, č. 578, s. 182, 578, s. 182, č. 601, s. 183.

53 LCS I, pomocné s. 97.

54 ZDB VIII, č. 44—46, s. 216—217. V roce 1406 Břeněk zapsal Anně, to, co má v Násedlovicích. ZDB VIII, č. 479, s. 243.

55 ZDB XI, č. 137, s. 297, č. 139, s. 297. Přízvisko Prdlák získal zřejmě od svého otce Erharta. V roce 1383 se v jednom z půhonů ohledně Nesovic mluví o koupi od „*Erharto Pedlakone*“. LCS I, č. 363, s. 64. Podobně LCS I, č. 401, s. 70.

56 CDM XI, č. 529, s. 446—450. Na přelomu 80. a 90. let vedl Čeněk z Drahotuš spor na půdě manského soudu biskupa se sirotky Wabruše, za přítomnosti Petra ze Šternberka a Ješka Pušky z Kunštátu byl v roce 1391 celý spor postoupen k projednání na zemský soud do Olomouce Lechner II, s. 171. Na lenním i zemském soudu je doložen i později (spor s Pavlíkem ze Sovince), Lechner II, s. 176, s. 195.

57 Lechner II, č. 143—144.

58 ZDO VI, č. 235, s. 189.

59 LCS I, č. 272, s. 168.

60 CDM XII, č. 473, s. 418—419. Svědci této písemnosti jsou významní moravští páni Erhart z Kunštátu, Vilém z Pernštejna, Erhart ze Skály.

61 ZDO VI, č. 871, s. 228, ZDB VIII, č. 44, s. 216.

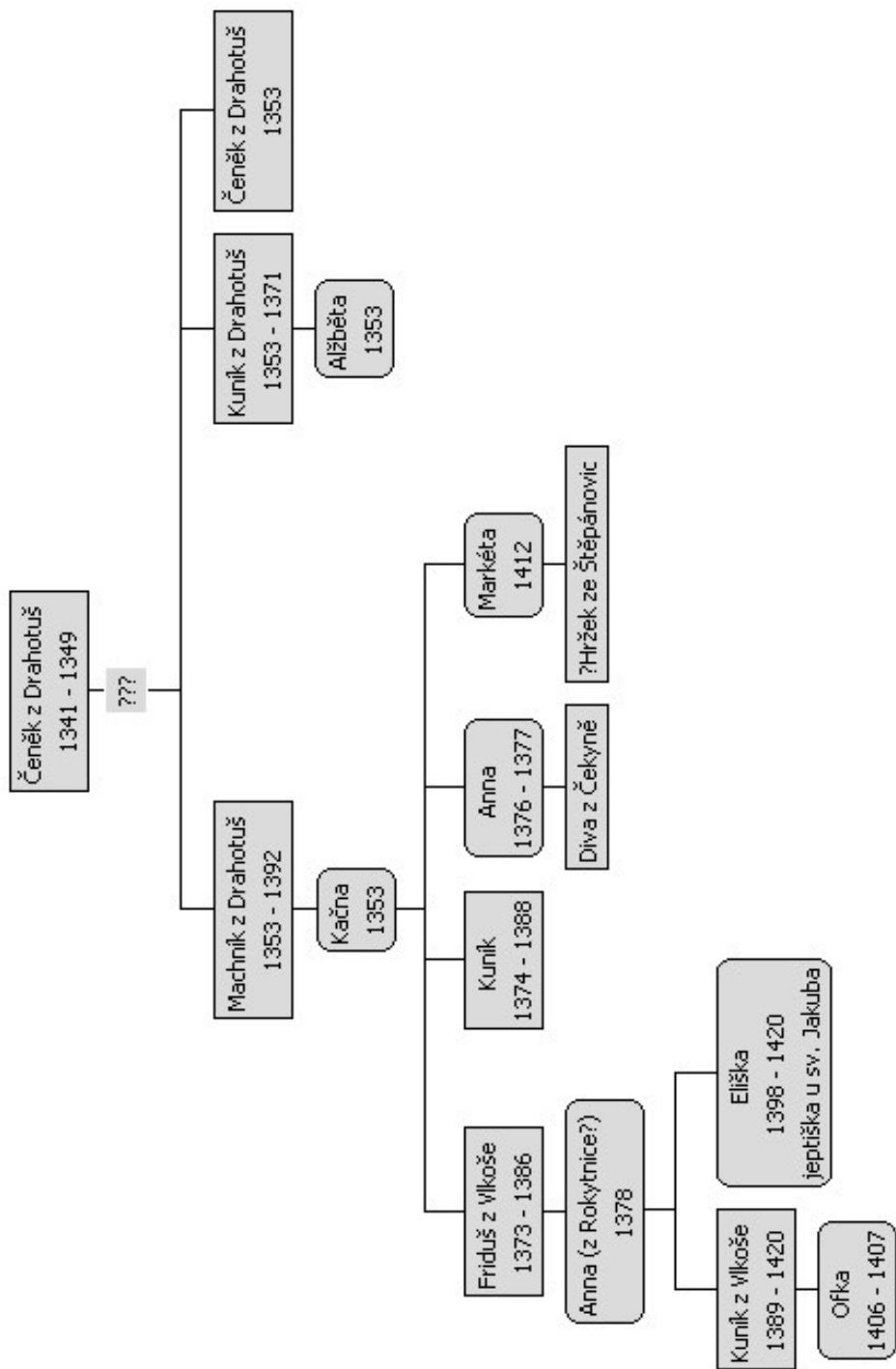
62 LCS I, č. 53, s. 117.

63 LCS I, č. 616, s. 247.

64 LCS II, č. 27, s. 10, LCS II, s. 125.

65 LCS I, č. 551, s. 237, č. 1150, s. 372.

66 LCS II, s. 57, LCS I, č. 809, s. 301, LCS II, č. 551, s. 127, č. 723, s. 176.

V roce 1409 také Janda z Odlochovic přišel před many a vypověděl, že mu Kuník a Čeněk drží jeho majetky a berou z nich úroky. Rozhodnutí nakonec padlo v neprospěch Kuníka (a Ješka z Lukova, který se zde vyskytl vůbec poprvé), který odporoval manským knihám, Kuníkovi bylo také znemožněno se odvolat. Současně manové rozhodli podle stejného klíče spor Jandy s Čeněkem, který držel Třebětice. Jelikož i ony byly lénem, a navíc součástí kurovického panství, měl je získat Janda. Kuník ani Čeněk se k vydání majetků zřejmě neměli, a proto biskupští manové rozhodli, že Jandovi má k majetkům dopomoci biskup duchovními kletbami, ale i světským mečem, jako svrchní pán toho panství.⁶⁷

Nejjistější způsob, jak se vymanit z příliš vysokých dluhů, býval rozprodej vlastního majetku. Tak postupoval i Čeněk, který se začal zbavovat svých slezských majetků, které měl po strýci Jindřichovi. Dne 2. února 1409 zastavil na tři roky Herbortíkovi ze Slavkova 5,75 lánů, tři hospody a dvě pusté zahrady ve Velkých Heralticích za 100 hřiven s tím, že pokud je Čeněk nebo jeho příbuzní nezaplatí, majetky připadnou Herbortíkovi.⁶⁸

Rozprodej panství pokračoval i následujícího roku, kdy Herbort prodal kravařským bratrům polovinu mlýna v Jarkovicích, kterou měl od Čenka.⁶⁹ Martin z Držovic, zemský sudí, získal od Čenka část Jarkovic s platem devět hřiven a šest grošů.⁷⁰ Ješek Košíř si v září zapsal jeden lán ve Velkých Heralticích za deset hřiven, který dříve patřil Čenkovu.⁷¹ Celá věc došla řešení v prosinci 1411; Čeněk podruhé zastavil hrad Heraltice s 5,75 lány, třemi krčmami, dvěma zahradami za 120 kop grošů na tři roky Zbyňkovi Hřivnáčovi z Hněvošic. Toto zboží nicméně už nikdy nevykoupil. Stejněho dne prodal Čeněk dvůr a lán ve Velkých Heralticích Mikuláši a Janovi, svým příbuzným.⁷²

Zlepšit stav osobní pokladnice mohl zisk platu deset hřiven platu z Prostějova, který obdržel Čeněk, společně se svými synovci Janem a Mikulášem, v roce 1409 od Petra z Kravař. Petr nicméně umřel a jeho syn Jindřich se s placením ostýchal (vybíral tedy plat sám svými poddanými). V roce 1411 byl Jindřich poháněn o 25 hřiven, v roce 1412 dokonce o čtyřicet.⁷³

Spor s Vilémem z Potštejna našel své rozuzlení také v roce 1412. Čeněk předal Vilémovi Litovany s tvrzí a dvorem v hodnotě 100 hřiven, to je přesně suma, za jakou získal Čeněk ves po Sudlici z Litovan, a zároveň taková, o jakou byl žalován.⁷⁴ Tento zápis je poslední, zřejmě někdy v této době pozemská pout dobrodružného Čenka z Drahotuš po středověké Moravě končí.

Jeho synové (znám jménem je pouze Ješek) byli poháněni v roce 1418 u opavského (resp. krnovského) soudu.⁷⁵ Tím se dostáváme na Opavsko, které je až do třicetileté války budoucností poslední větve pánů z Drahotuš.

67 Lechner II, s. 266, 285, 290—293, 298, 301, 305.

68 ZDK č. 2, s. 34.

69 ZDK, č. 20, s. 44, č. 28, s. 48.

70 ZDK, č. 21, s. 44.

71 ZDK, č. 26, s. 47.

72 ZDK, č. 33, s. 51, č. 36, s. 53, č. 38, s. 54. Hrady, s. 157, 529. Jen pro zajímavost, páni z Kravař získali celou vesnici den před Štědrým dnem 1439, kdy Zbyněk Hřivnáč postoupil hrad a ves Velké Heraltice, mlýn Rybníky, lesy Chrastný a mlýn Jarkovský Petříkovi Šlevicovi. ZDK, č. 153, s. 112.

73 ZDO VII, č. 783, s. 288, LCS I, č. 1151, s. 372 LCS II, č. 54, s. 378.

74 ZDB IX, č. 321, s. 272

75 Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského (KZPO), č. 62—64, s. 9.

S opavským Benešovem, podle něhož se píše, jsou pevně spojeni synové Jaroše (ten zemřel snad roku 1391) Jan a Mikuláš, kteří v roce 1409 získali plat z celnice v Prostějově, se svým strýcem.⁷⁶ Jan je podle mého mínění totožný s Janem Schoterem, pozdějším (ve dvacátých letech) opavským komorníkem.⁷⁷

Problematická je osoba Čeňka. Při konečné zástavě (resp. prodeji) Heraltic v prosinci 1411 je zmíněn Čeněk z Benešova jako *sein vettir* svého prodávajícího jmenovce.⁷⁸ Německé označení může podobně jako u strýců v češtině znamenat jakékoliv příbuzenství. Vztah strýc-synovec by dával smysl v okamžiku, kdyby byl mladší Čeněk bratrem Jana a Mikuláše. Tento Čeněk, ať už jej mezi Drahotušské můžeme zařadit kamkoliv, působil na Opavsku, kde byl soudě dle pŕuhonů zadlužen u měšťanů i nižší šlechty.⁷⁹

Podle pŕuhonů z roku 1418 už figurují v opavských pŕuhonných knihách synové Čeňka z Benešova, neboť právě proti nim směřovala žaloba Bohuše ze Zátora o „obvyklou“ sumu necelých 10 hřiven, a tři hřiven od Hanuše Troga a Pitrolfa švece.⁸⁰ Zde se jedná spíše o syny „staršího Čeňka“, z nichž byl dříve zmíněn Jan řečený Prdlák a ostatní nejsou známi.

Olomoučtí leníci na Vlkoši (Friduš, Ješek, Jan a potomci Čeňka)

Vraťme se zpátky do druhé poloviny čtrnáctého století na Olomoucko, kde se další členové rodu pokusili vybudovat panství jižně od Přerova.

Friduš (Friedrich), leník na Štolbachu, představuje jednu ze záhad genealogie pánů z Drahotuš. Jeho otec znám není (je možné, že byl potomek Čeňka, přímý důkaz nicméně chybí), matka podle jména by mohla být z rodu pánů z Linavy, domnělých poručníků pánů z Drahotuš a „uzurpátorů“ Helfštýna. Tomu by napovídaly i Fridušovy majetky na jižním Přerovsku, kam se přesunuli také páni z Linavy. Právě Friduš byl zřejmě prvním leníkem olomouckého biskupa mezi pány z Drahotuš, je možné, že léna na jižním Přerovsku „zdedil“ po pánech z Linavy, stejně jako polovinu Bochoře, dvůr ve Věžkách a podíly v Běškovicích a Podolí.⁸¹

Fridušovým bratrem byl Ješek řečený Rakůvka (*Rakowka*), s nímž vstoupil podle olomoucké řady zemských desek v roce 1358 do nedílu.⁸² Poté je Friduš uváděn jako svědek dne 30. září 1362, kdy Všebor z Náměště prodal jeden lán ve Výškovcích (Býškovcích).⁸³ V sedmdesátých letech byli Friduš se svým bratrem Ješkem zmiňováni jako žalovaní i jako přisedící lenního soudu, roku 1376 je uváděn také Jenek z Drahotuš, snad syn Ješka.⁸⁴

Dalo by se říct, že Friduš s Ješkem Rakůvkou byli slepou linií rodu, která ovšem připravila uchycení se na lénech olomouckých biskupů i zdejší svobodné držbě pro své příbuzné, potomky Machníka. To se zřejmě nestalo hned.

I přesto, že Matínek neboli Machník (žijící nejméně do roku 1392) prodal čtvrt svého sídelního hradu, žádné výraznější majetkové zisky neutřížil. Dnes již nelze ani určit, kde sídlil (možná v Drahanovicích, možná již na lenních statcích), nadále se však psal podle Drahotuš, tak jako všichni ostatní členové rodu.

V roce 1373 Machník koupil majetky v Drahanovicích (podle pozdějšího zápisu tvrz, dvůr, šest a půl lánu a dva podsedky) a Lubenicích, ale ani jednu držbu neměl příliš dlouho. Již v roce 1376 díl Lubenic postoupil Divovi

z Čekyně, manželovi své dcery Anny, a vladykům z Luděřova. Drahanovické majetky v roce 1379 prodal Bedřichovi z Opatovic a Janovi z Řičan, kterého Machník uvádí jako svého příbuzného.⁸⁵

Kromě toho ale čeňkovská větev i nadále spíše s majetkem spekulovala nebo ho ztrácela. Mlýn ve Smržicích, nabytý od Všeбора z Náměště, byl prodán Petrovi z Kostelce v roce 1376. Spor o louky v Ustíně mezi Machníkem a hradištským klášterem byl na počátku 80. let rozhodnut ve prospěch duchovní instituce.⁸⁶

V sedmdesátých letech již dospělosti dosáhli synové Machníka Kuník a Friduš. První doklad Machníkovy syna Friduše je dle mého názoru jeho nedíl s Mikulášem Dítětem (z Ohrozimi, jindy z Pouzdřan), Drslavem ze Štrálku v roce 1373 na jihomoravské Pouzdřany.⁸⁷ O rok později „jeho nedíl“ Mikuláš koupil od Kuníka (syna Jaroše) plat v Letonicích, Friduš to dosvědčil.⁸⁸ Otec a synové uzavřeli spolek na lán v Divicích (1378), zde Friduš také zapsal věno své manželce Anně a k roku 1390 jsou vzpomínány další majetky, které zde držel Machník.⁸⁹ Další doklad spolku všech tří je z roku 1381, kdy prodali Pecovi z Varth, jeho ženě Zbyňce a dále Kuníkovi z Varth les, který se nazývá *Verzuski* (není bohužel známo, kde ležel).⁹⁰

Zatímco Machník se nijak výrazně neangažoval v zasedání a činnosti lenního soudu, o jeho synech lze říci pravý opak — Friduš zcela jistě držel biskupská léna, u Kuníka to není přímo doloženo.⁹¹ Na konci roku 1374 oba

76 ZDO VII, č. 783, s. 288.

77 KZPO, č. 85, s. 10—11.

78 Zemské desky krnovské (ZDK) č. 33, s. 51.52, č. 38, s. 54—55.

79 KZPO, č. 5, s. 3, č. 41, s. 7, č. 50, s. 8, č. 56—57, s. 9.

80 KZPO, č. 62—64, s. 9.

81 Srov. KREUTZ, R.: *Přerovský okres*. Brno 1927, s. 202. Některý z Fridušů se stal „hrdinou formuláře“ olomouckého biskupa Jana ze Středy (1364—1380), kde je na jeho případě ukázáno, jak vypadá listina — přiznání dluhu s ručiteli: Cancellaria Johannis Noviforensis 1365—1380, č. 25, s. 41—42.

82 ZDO I, č. 604, s. 30.

83 CDM IX, č. 289, s. 213.

84 V roce 1371 byli Friduš z Drahotuše a také Ješek přísedícími lenního soudu ve sporu Ješka z Chřlíc na jedné straně o šest hřiven stříbra (Lechner II, s. 46). Do činnosti lenního soudu se zapojil také Ješek z Drahotuše, který byl poručníkem Hynka ve sporu s Mušlínem. Ještě předtím byl ovšem pohnán Janem z Vičic o lepší dům, lázeň a kuchyni (snad mimo dům) celkem za deset hřiven, neznámo ovšem kde přesně. Před Velikonocemi dva Židé, Mušlín a Samuel, pohnali Ješka z Drahotuše z necelých třech, respektive celých sedmi hřiven (Lechner II, s. 58—59). Na počátku roku 1376 pohnal Ješek Jana Ronovce o sto hřiven stříbra, podle další relace lenních knih tento spor Ješek a Jenek z Drahotuše (obě jména jsou varianty jména Jan) pravděpodobně vyhráli, když se jejich sok nedostavil k třetímu a konečnému stání (Lechner II, s. 63). Po svatém Urbanu pohnal také Ješek Mikšíka z Kladarub o devět hřiven. Tehdy se opakuje Samuelova žaloba, Ješek slibil během šesti týdnů zaplatit Mušlínovi z Kroměříže jeho tři hřivny dluhu. Poručníkem Ješek učinil Friduše a Jenika z Dobrotic (Lechner, s. 67—68). Jan Ronovec se k výplatě celé částky zřejmě příliš neměl, oba „Janové“ (snad otec a syn) ho žalovali i v roce 1377, tentokrát ale o částku dvanácti hřiven (Lechner II, s. 63—64).

85 Prodeji majetků ve dvou vesnicích odporoval, marně, Beneš z Bouzova jinak z Vildenberka. ZDO II, č. 229, s. 70, č. 373, s. 77; ZDO III, č. 361, s. 110, č. 524, s. 118.

86 ZDO III, č. 106, s. 97. Doložen je také dluh Bohuše Machníkoví ve výši sta hřiven, který měl být splacen v roce 1374 (LCS I, č. 201, s. 40).

87 ZDB VI, č. 11, s. 102.

88 CDM 10, č. 216, s. 233.

89 ZDO III, č. 452, s. 115, ZDO IV, 90, s. 129, ZDB VII, č. 711, s. 189.

90 ZDO IV, č. 12, s. 126.

91 V roce 1380 se Machník zbavuje na lenním soudu Olomouckého biskupství žaloby Jeníka, možná z Drahotuše (Lechner II, s. 86). Na přelomu 80. a 90. let se soudí se Závíšem z Lipové, což mu vyneslo 17 hřiven grošů (Lechner II, s. 99—100, 102, 160, 166, 169, 171.) Dále svědčí při výpovědi paní Zofie, ohledně svitavských záležitostí i ve sporu mezi biskupem a Ješkem z Lukova v roce 1392 (Lechner II, s. 169, 172). Jiný doklad o Machníkoví nabízí moravský diplomatář k roku 1376, když Beneš z Vildenberka přiznává dluh 50 hřiven brněnským dominikánům; mezi svědky najdeme kromě Půty z Hořštejna, Petra ze Žďanic, Jindřicha z Nevojic i Machníka z Drahotuše (CDM XI, č. 22, s. 22—23, č. 96, s. 86—87).

bratři řešili v Kroměříži spor Smila Frýdlanta s Peškem Hlavenkou, Friduš ještě na počátku následujícího roku.⁹²

V roce 1375 se Friduš soudil, ale zároveň se dozvídáme o jeho majetkovém zázemí. Nejdříve žaloval Viknana z Penčic ze 120 hřiven, které dlužil za Herše z Rokytnice, dále zveřejnil škodu, kterou mu udělal Adam z Rokytnice v Rokytnici na 150 hřiven moravské váhy. Do třetice, což je nejdůležitější, Petr z Kravař vypočítal škodu na Fridrichovi z Drahotuš a ze Štolbachu, který odkoupil od Beneše z Kravař Vlkoš a Kyselovice.⁹³ Vlkoš přitom nevlastnil celou, v roce 1373 zde uzavřeli spolek bratři Jan Pomněn a Zbyněk a v roce 1378 se podle ní uvádí druhý z bratrů — Zbyněk. Je také možné, že jejich díl vsi získali páni ze Šternberka. Albrecht ze Šternberka ze Zlína svůj díl (polovina vsi, celá tvrz, dvůr a polovina mlýna) prodal Hynkovi z Bouzova v roce 1391. Proti tomu protestoval Pavlík ze Sovince, což se stalo kamenem úrazu v následujících letech. Hynkovy majetky zdědila jeho dcera Kateřina, manželka Habarta ze Sulevic. Ale i tuto část nakonec (zřejmě protiprávně) získali páni z Drahotuš.⁹⁴

Trend z poloviny sedmdesátých let soudit se téměř s kdekým Friduš dodržel i v následujících letech, až do roku 1386, kdy o něm mizí přímé zprávy (v roce 1388 je o něm mluveno v pasivu).⁹⁵ Spory s Vokem z Kravař, Erhartem z Drahotuš, Peczem z Warth, Smilem Frýdlantem, Vlčem z Dobročkovic, Zigothou (snad olomouckým židem), Jaroslavem z Kurovic a Luckem z Kravař nicméně odhalují další podrobnosti majetku a života Friduše z Drahotuš.⁹⁶ K roku 1377 je uváděn sídlem v Újezdě (Újezdci, což je další biskupské léno) a především Vlkoši, čtyřicet hřiven majetku měl i v Horní Moštěnici, podobně jako v Kurovicích.⁹⁷ V roce 1381 dal ve Vlkoši a Věžkách své ženě Anně 155 kop jako věno k rukám Herše z Rokytnice. Krátce nato připojil Friduš svoji ženu k nedílu se svým otcem a bratrem.⁹⁸ Konečně v roce 1386 dal Friduš Erhartovi z Drahotuš své majetky v jihomoravských Násedlovicích (snad jako platbu dluhu).⁹⁹

Oproti tomu se jeho bratr Kuník soudil „pouze“ s Jindřichem z Fulštejna (o deset hřiven) a Pavlíkem ze Sovince, s jeho účastí byl sepisován moravský landfríd.¹⁰⁰ Kuník s Fridušem měli také sestru Markétu, ta, psána podle Štěpánovic, se v roce 1412 soudila s Jindřichem z Troubek o dvacet hřiven stříbra, poručníkem v tom sporu činila Hržka ze Štěpánovic, snad svého manžela.¹⁰¹

92 Lechner II, s. 57—59.

93 LCS I, č. 22—23, s. 7, č. 221, s. 44.

94 ZDO II, č. 421, č. 80, ZDO VI, č. 174—175, s. 186. Lechner II, s. 75. Zastavme se u dnes již zaniklé vsi u Horní Moštěnice, Štolbachu. Ten byl biskupským lénem již na počátku 14. století, neboť na jednom z prvních listů lenních knih je uveden Gosvin (z Brandysa). Ten měl mít v (Horní) Moštěnici, Řikovicích a Štolbachu celkem třicet lánů, sedm hospod, mlýn se šesti koly, 27 podsedků a tři popluží. Později se toto malé panství rozpadá, Kuník, bratr Machníka drží ještě Štolbach společně s Moštěnicí, po jeho smrti léno opět padá na lenního pána (pokud léna nedržel Machník). Poté je Štolbašským leníkem Friduš z Drahotuš (otázkou je, zda sám, či společně s bratrem Kuníkem) Na přelomu století drží leníci Jakub Koniček i Jan ze Šonvaldu Štolbach společně s Moštěnicemi. Srov. KREUTZ, R.: Přerovský okres. Brno 1927, s. 291—292.

95 ZDB VII, č. 503, s. 178. LCS I, č. 406, s. 71

96 Lechner II, s. 66—7, 70, 76, 89—91, 93, 95—96 111—113, 117. ZDO IV, č. 80, s. 128. Kromě toho je zadlužen u olomouckých židů Lechner II, s. 61, CDM XI, č. 226, s. 200—201. Společně se Zdeňkem z Čekyně je ručitелеm za Oldřicha Hovoru z Prus. Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (RBMV) III, č. 28, s. 26.

97 Lechner II, s. 66—67, 76, 111—113.

98 ZDO IV, č. 89—90, s. 129

99 ZDB VII, č. 503, s. 178.

100 Lechner II, č. 121, 123. CDM XI, č. 529, s. 446—450, LCS I, č. 406, s. 71.

101 LCS II, č. 73, s. 380—381.

V té době už vlkošská větev pokračovala dalšími členy rodu, Fridušovými dětmi Kuníkem z Vlkoše (1389—1420) a Eliškou (1398—1420), jeptiškou v „rodovém“ klášteře sv. Jakuba. Domnívám se, že po Fridušově smrti zdědily jeho děti nejméně polovinu Vlkoše a jeho okolí, kde sídlil, a dále Kurovice, podle nichž se také psaly.¹⁰²

Kuník byl stejně jako jeho otec častým návštěvníkem lenního soudu olomouckých biskupů, některé ze sporů, jichž se účastnil, se vedly o částky, které přesahovaly běžné dluhy v řádu desítek hřiven grošů pražské nebo moravské váhy.¹⁰³ Kamenem úrazu se stal Vlkoš v roce 1394, kdy jej i s tvrzí obsadil Pavlík ze Sovince, na základě odporu, který nechal zapsat v roce 1391. Záležitost s Pavlíkem byla vyřešena až v roce 1405. Tehdy pohnala Eliška z Drahotuš, jeptiška u sv. Jakuba v Olomouci, Pavlíka a jeho bratry o 300 hřiven stříbra za to že jí zadržují její otcovské dědictví po jedenaáct let. Poručníkem sporu se stal Eliščin bratr Kuník. Zápis končí slovy: „*Dán jim poklid, ale práva nedali.*“¹⁰⁴

Úzkou spolupráci navázal Kuník s dalším nižším šlechticem z okolí, s Alešem z Věžek. Tento muž byl Kuníkovým poručníkem při jednom ze sporů v roce 1390 a o devět let později oba vstoupili do spolku. Spolek byl pretextem a důvodem žaloby Aleše v roce 1416 o 200 hřiven na Kuníka za to, že mu držel jeho dědictví ve Věžkách.¹⁰⁵ Tímto spolkem je snad možné vysvětlit, proč v jednom z půhonů uvádí Zdeněk z Věžek Kuníka svým bratrem.¹⁰⁶

V roce 1404 Albrecht ze Šternberka, syn Ješka, vyznal, že Erhart z Kunštátu mu dal svoji dceru Žofii a 400 hřiven stříbra, on jí dal 600 hřiven k rukám Erharta a Jiřího, synů Erharta, a 60 hřiven platu. Jako rukojmí jsou jmenováni Ješek z Lukova, (otec), Zdeněk (strýc), Albrecht (bratranec), Beneš z Kvasic, Předbor z Cimburka a Kuník z Drahotuš, jinak z Vlkoše.¹⁰⁷

Léto 1406 bylo pro Kuníka důležité hned z několika ohledů. Na Kuníka směřovala žaloba od Kateřiny Habartové, že neoprávněně zadržuje Vlkoš. Kuník, ač možná nevládnul celou vesnici, spravoval ji jménem své sestry a také zde sídlil. Z výsledků dalšího vývoje víme, že Kateřina nebyla úspěšná, celý Vlkoš zůstal v rukou pánů z Drahotuš. Kuník se také oženil, anebo alespoň své ženě Ofce, neteři Zbyslava z Tvorkova (opět se páni z Drahotuš spříznují s jednou benešovickou větví), dal nám neznámou tvrz (zbytek zápisu chybí, zda šlo o Vlkoš, nebo o jinou tvrz, se tak lze jen domýšlet) a o rok později polovinu Bochoře a louku Plučíšťe, pokud tam nemají nároky velehradský nebo vizovický klášter. Ofka nebyla vdaná poprvé, do manželství přinesla dospělého syna Viléma z Potštejna, syna Bavora ze Žinkov (v zemských deskách jako *Zdynkow*) a nezletilou dceru Elišku. Onen Potštejn v tomto případě nebyl relativně nedaleký východočeský hrad, ale sídlo nacházející se právě u západočeských Žinkov.¹⁰⁸

Kuníkovo ručení za sňatek a především za věno Kunštátů neslo s sebou neblahé komplikace, v roce 1409 ho z toho důvodu žaloval Předbor z Cimburka.¹⁰⁹

S nevládním synem neměl Kuník z Drahotuš na Vlkoši vždy jen nejlepší vztahy, v roce 1412 ho Vilém pohnal o 400 hřiven za to, že Kuník utratil svěřené peníze z prodeje Opávky. Kuník (uváděn z Kurovic) se pokusil „zahojit“ na Ješkovi z Lukova, který se zaručil za svého syna Albrechta

(o jakou majetkovou transakci šlo, bohužel nevíme). Páni ještě téhož roku rozhodli, že Ješek má zaplatit polovinu sumy, zbytek měl Kuník vymáhat na Albrechtovi. Ještě větší částku pak Kuník požadoval po Smilovi, Janu Puškovi, ale i Oldřichovi a Heraltovi z Kunštátu a Lestnice, že měli sstúpit (*ssutí*, přednostní právo příbuzných koupit prodávaný majetek) vlastnictví v hodnotě 500 hřiven (z pozdějších zmínek vyšlo najevo, že se jednalo o Otaslavice). Touto žalobou rozdmýchané spory s pány z Kunštátu pokračovaly i v dalších letech, za zmínku stojí obsazení Chropyně Jana Pušky Kuníkem, žalované v roce 1418.¹¹⁰

Rok 1417 je datem, kdy se konečně spory o dluh Kuníka vůči jeho nevlastnímu synovi vyřešily. Za 300 hřiven (sto tedy Kuník splatil) získal Vilém deset a čtvrt lánu, sedm podsedků, osm hřiven a 22 grošů ročního platu v Bochoři, sedm a čtvrt lánu, dva podsedky, tři hospody a sedm hřiven a čtyři groše ročního platu ve Vlkoši, k tomu i louku Plučíště.¹¹¹

Kuník se také aktivně zapojil do husitského hnutí. V roce 1415 je doložen na brněnském soudu, především ale v září téhož roku v Praze pečetil protest české šlechty, stejně jako Artleb z Věteřova, jeho velmi vzdálený příbuzný stejného erbu. Oba také v září 1415 v Praze prohlásili, že na jejich panství má být svobodně hlásáno slovo boží.¹¹²

Protihusitského landfrídu v roce 1420 se nezúčastnil, v tomtéž roce jej nicméně lze najít na zasedání zemského soudu.¹¹³

Kuník je poslední člen rodu beraních rohů na Vlkoši, zdejší majetky zdědila jeho nevlastní dcera Eliška z Potštejna, provdaná za Jakuba z Blažovic.¹¹⁴

Nejasní členové rodu

Výčet příslušníků rodu výše uvedený není kompletní, ostatní ženy a muže, kteří se uváděli podle Drahotuš, nejsem schopen zařadit do uceleného rodokmenu.

Crh z Drahotuš se nejspíše v roce 1371 oženil s Markétou, vdovou po Petrovi (Pěšíkovi) z Vlachovic. Ta mu přinesla věnem deset hřiven ve Vlachovicích a Křekově (u Valašského Meziříčí). Crh následně vstoupil do spol-

102 Lechner I, s. 11. Biskupské léno Štolbach drží Jakub řečený Koniček (*Cunczek*) z Prus, RBMV IV, č. 221, s. 105—106. KREUTZ, R.: *Přerovský okres*. Brno 1927, s. 291 přepisuje jako Jakub Končel.

103 Lechner II, s. 148—149, 152—153, 258, 260—261, 266, 269, 280—281, 284—285, 290—293, 298, 301, 305, 309. V jednom zápisu je Vilém uveden jako synovec Kuníka. LCS I, č. 490, s. 227, č. 551, s. 237, č. 618, s. 248, č. 553, s. 237, č. 860, s. 327, č. 1093, s. 363. LCS II, s. 57, č. 248, s. 50—1, č. 551, s. 127, č. 272, s. 421, č. 690, s. 537, č. 270, s. 551, č. 324, s. 576.

104 LCS I, č. 24, s. 112. Srov. PAPAŮK, D.: *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích*. Praha 2005, s. 46. Zde datuje obsazení Vlkoše do roku 1393.

105 Lechner II, č. 148—149 ZDO VI, č. 892, s. 229, č. 897, s. 230. LCS II, č. 475, s. 479.

106 LCS I, č. 815, s. 301—302.

107 CDM XIII, č. 328, s. 338. Zde mohl být Kuník jedním ze tří ručitelů Kunštátu, jako jejich příbuzný.

108 LCS I, č. 277, s. 169, č. 827, s. 303, s. 401—402. ZDO VII, č. 108, s. 246, č. 414—415, s. 265. Eliška z Potštejna v roce 1437 nechává vložít do zemských desek svému manželovi Jakubu Jaksovi z Blažovic to, co má ve Vlkoši a Bochoři jako dědičtí po matce a bratrovi. Jakub tyto majetky prodává Smilovi ze Zástřizl (ZDO X, č. 151, 160, s. 369).

109 LCS I, č. 860, s. 327.

110 LCS II, č. 21, s. 371, č. 31, s. 373, 32, s. 374, č. 25, s. 386, č. 979—981, s. 607, č. 445, s. 474, č. 155, s. 484, s. 483, č. 499, s. 494, č. 693—696, s. 538, č. 260, s. 550, č. 838, s. 581, č. 859, 861—864, s. 586—587, č. 979—981, s. 607, č. 349, s. 620. Vilém opakoval svoji žalobu v roce 1413, kdy svým poručníkem jmenoval Milotu z Přerova, „bratra svého“ LCS II, č. 272, s. 421.

111 LCS II, s. 465.

112 ZDB XI, č. 1, s. 289. Archiv český (AČ) 3, s. 190, 193.

113 LCS II, s. 617.

114 KREUTZ, R.: *Přerovský okres*. Brno 1927, s. 202.

ku se synem své ženy Buškem.¹¹⁵ Crh zřejmě zemřel bez potomků, neboť celé Vlachovice i matčin podíl v Rudicích v roce 1391 Bušek zapsal své manželce Anně (ta byla rozená z Drahotuš), konkrétně buď Vlachovice s tvrzí, mlýny a dvory v hodnotě sta hřiven, nebo dvůr a ves Rudice ve stejné hodnotě. Věnu bránil stupek (stupník, neznámo který), jak je zřejmé z předchozího zápisu, v němž bratři Čeněk a Jaroš z Drahotuš souhlasili, aby Bušek držel svobodně věno.¹¹⁶ Bušek se znovu oženil v roce 1398, tehdy se jeho manželkou stala Sovka, vdova po Oldřichovi z Bohuslavic.¹¹⁷

V únoru 1392 a v létě 1401 je zmiňován Jaroš z Drahotuš, farář ve Velké Senici. V prvním případě se zápis týká získání domu na olomouckém předměstí od olomouckého děkana, a to po dobu Jarošova života.¹¹⁸

V roce 1400 byla převoryší u sv. Jakuba v Olomouci další příslušnice rodu dvou beraních rohů jménem Kunka. Olomoucký biskup Jan tehdy na žádost abatyše Anny a převoryše Kunky fundoval v klášteře nový oltář svatého Augustina.¹¹⁹

Augustin Sedláček dále uvádí jako nositele erbu dvou beraních rohů k roku 1390 Jakuba z Dyjákovic.¹²⁰ Příslušná regesta lichtenštejnského archivu uvádějí listinu Jana z Vrbova, který prodal svůj dvůr v Novosedlích Petrovi v Drnholci. Jako svědek je uveden Jakl (*Jeclinus*) z Dolních Dyjákovic.¹²¹

Závěr

V záplavě jednotlivých dat, jmen, míst zanikne to podstatné, širší souvislosti a tendence. Jak spravovali své majetky? Jak se chovali vůči církvi? Součástí jakých rodinných vazeb byli páni z Drahotuš? Koho mohli označit za své přátele nebo spojence? Jaké bylo jejich postavení na Moravě, zvláště po prodeji starého rodového panství?

Kritickým zlomem, osudovým krokem nad propastí, byl prodej panství v roce 1371. Důvody lze pouze tušit: zadlužení způsobené mj. vlivem vysokého počtu mužských potomků (snad až ke dvěma desítkám k roku 1371). Nelze ovšem tvrdit, že šlo o náhodu či jinak nepředpokladatelnou událost. Postavení pánů z Drahotuš se pravděpodobně zhoršovalo již od poslední čtvrtiny 13. století, kdy se tehdejší členové vůbec neobjevují v pramenech, aby se (po výše zmíněných potížích s Fridušem z Linavy) znovu objevili na scéně po téměř půlstoletí, ovšem tentokrát již ve stínu kravařských příbuzných a především bez finančně zajímavých beneficí.

Poté co bratři a bratranec prodali poměrně rozsáhlé panství Drahotuše (hrad, tvrz, městečko, čtrnáct vesnic a zřejmě i další nezachycené platy v okolí), nikdo z nich „pohádkově“ nezbohatl. Stovky a tisíce hřiven, které bratranec získali od markraběte, se nikde nijak výrazně neprojeví, nebo o tom alespoň nemáme relevantní doklady. Snad pouze „udělaly radost“ domnělým věřitelům pánů z Drahotuš. Koukol proto tito šlechtici museli volit nové „strategie přežití“, pokud možno finančně zajištěné a bez újmy na cti a postavení rodu. V tom ovšem nebyli zcela úspěšní. Jako paralelu a možný „úspěšný scénář“ je možné jmenovat jejich úspěšného příbuzného Archleba z Věteřova, který po několika desítkách let nákupů, prodejů, změnách predikátů a spekulacích těsně před husitskou revolucí koupil deblínské panství s rovněž 14 vesnicemi.

Potomci Jaroše (1337—353) většinou hledali uplatnění na Opavsku. Zde již v 70. letech 14. století působil Bohuš (1353—1381), ve stejné době byl jeho bratr Jaroš leníkem opavského vládce, další z bratrů, Jindřich, byl zde doložen až v letech osmdesátých. V prostředí opavské šlechty páni z Drahotuš (potomci Jaroše) získali poměrně významné postavení, které si udrželi až do pobělohorských konfiskací. Poněkud odlišný je osud Kuníka (1359—1377), který se píše podle Libosvár, a jeho syna Erharta (1376—1392), který sídlil alespoň na čas v Troubkách. Ačkoliv další Kuníkův syn Čeněk (1374—1412) používal několika predikátů po celé olomoucké cúdě, závěr svého života strávil na Opavsku, v Benešově. Oba dva, Erharta i Čeněka, nelze považovat za úspěšné jedince, soudě dle materiálních měřítek, neboť ke konci svého života ztratili většinu svých držeb.

Naproti tomu osudy Machníkovy (1353—1392) větve počítaly se službou olomouckým biskupům. Tito páni z Drahotuš se pokusili vytvořit panství v jižním Přerovsku, dílem ze svobodné držby, dílem z biskupských lén, s centrem ve Vlkoši. Šlo o pokus poměrně neúspěšný, jelikož ještě před revolucí byla držba většiny lén ztracena (jednalo se především Štolbach). Tato větev Kuníkem na Vlkoši také vymřela.

Spíše pouze výjimečně se objevují páni z Drahotuš ve společnosti vyšší šlechty, například jako svědci jejich listin nebo příbuzní či protivníci (spor Kuníka z Vlkoše s otaslavickými Kunštáty, kteří byli jeho příbuznými).

Pokud jde o manželky, ty páni z Drahotuš většinou hledali v okruhu nejbližší šlechty. Zatímco Bohuš si vzal za ženu příslušnici významného rodu z Kravař, jeho potomci se již zaměřili spíše na „střední“ a nižší šlechtu. Sňatková politika jedné větve rodu svým způsobem předcházela usazení se na Opavsku, u druhé větve si hleděla posílení pozice v rámci šlechty širšího okolí Olomouce. Na přelomu 50. a 60. let je možné zaznamenat sňatkové vazby na rody ze slezsko-moravského pomezí, jmenovitě z Warth a Siedelmanitz. Bohuš z Drahotuš získal zřejmě manželku z roku vladýk z Otaslavic. Potomci jeho bratra Kuníka se ženili s jihomoravskou šlechtou (z Pavlovic, Vlachovic). Druhá linie rodu hledala své životní partnery především mezi šlechtou, která měla své zájmy na Olomoucku; Machník se oženil s paní z Náměšti, jeho děti uzavřely sňatky s příbuznými Divy z Čekyně a Herše z Rokytnice, v obou případech šlo o příslušníky rodů, jejichž význam byl vyšší než jejich majetek, například druhý zmíněný Hereš byl olomouckým sudím.

Zajímavé jsou také styky s popovickou větví rodu, především s Archlebem z Věteřova (doložen 1388—1437). Pro uvedení této větve je třeba se vrátit do první poloviny 13. století. V těsné blízkosti kolébky rodu pánů z Drahotuš, Čeblovic, se objevují šlechtici, kteří používají stejné erbovní znamení; všechny nepřímé indicie tak nahrávají vysvětlení, že šlo o dvě rodové větve se společným předkem na počátku markraběcí Moravy. V dru-

115 ZDO II, č. 28—29, s. 60. Sňatek Markéty s Petrem z Vlachovic proběhl v roce 1350, kdy jí Petr dal 12 (lánu?) a popluží v Rudících. ZDO I, č. 165, s. 7.

116 ZDO VI, č. 235—236, s. 189.

117 ZDO VI, č. 848, s. 226.

118 RBMV IV, č. 223, s. 106, CDM XIII, č. 114, s. 121—122.

119 RBMV IV, č. 397, s. 173.

120 Sedláček, A.: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. I. Praha 2001, s. 11.

121 Regesta, č. 187, s. 219.

hé polovině 14. století lze z pramenů odvodit rodovou soudržnost a spolupráci těchto větví. Ty se také setkávaly na pergamenech listin, vzájemně si prodávaly majetky a ručily za jiné. A co víc, Artleb z Věteřova byl několikrát uváděn jako z Drahotuš, ačkoliv jeho předci tento hrad nikdy nedrželi, a to navíc v době, kdy ho jeho původní majitelé prodali do zeměpanských rukou. U Artleba došlo na přelomu století k úpravě jeho erbu — beraní rohy nově na jeho znaku vyrůstají z koruny. Za jakých okolností Artleb přistoupil k této změně a zda tím sledoval odlišení od pánů z Drahotuš, či nějaký jiný cíl, nelze s jistotou říci.

Jako rodovou nekropoli lze označit klášter u sv. Jakuba v Olomouci, kde několik členek rodu zastávalo pozice představených (Markéta, Kunka), Fridušova dcera Eliška zde byla jeptiškou. Kvůli útržkovitým pramenům lze předpokládat, že počet „Drahotušoven“ hledajících věčnou spásu právě zde, mohl být vyšší. Stejně tak lze počítat i s klášterní výchovou mužských členů rodu, nejenom žen. Páni z Drahotuš se i účastnili jako svědci zlistinění právních záležitostí kláštera. Nelze zapomínat na ryze světskou stránku věci — peníze. Členové rodu několikrát dali platy nebo části vesnic klášteru, na spásu duší svých i svých předchůdců.

Páni z Drahotuš zpočátku sympatizovali s husitským hnutím, vyjádřili se proti upálení mistra Jana Husa, snad usilovali o reformní kněží na svých majetcích (to ovšem není doloženo), nakonec ovšem skončili v Zikmundově protihusitském landfrídu.

Příběh pánů z Drahotuš v éře vrcholného středověku je vyprávěním o úpadku rodu. V porovnání s 13. stoletím už nikdo nezastával žádný zemský úřad, úpadek lze doložit i sňatkovou politikou, kdy se páni z Drahotuš orientovali spíše na méně zámožnou střední a nižší šlechtu, ne na nejmocnější rody země. Velký skok znamenal rok 1371, kdy bylo prodáno samotné panství s hradem, podle něhož se tento šlechtický rod psal, Drahotuše. Po tomto datu sice rod podržel svoji starobylost a slavnou minulost, k vyšší šlechtě už patřil spíše tradicí než svým postavením a majetkem. Nikdy se mu už nepodařilo tuto ztrátu zvrátit a nahradit.

Miroslav Marada

Příběh lipnických macesů

Pesach, jeden z nejstarších a nejvýznamnějších židovských svátků, je připomínkou vysvození Židů, vedených Mojžíšem, z Egypta a je znám především požíváním nekvašených chlebů neboli macesů, jak prikazuje starozákonní kniha Exodus, kap. 12, verš 18: „*Od večera čtrnáctého dne prvního měsíce budete jíst nekvašené chleby až do večera jedenadvacátého dne téhož měsíce.*“¹ Postup přípravy macesů nebyl složitý, podléhal však počínaje výběrem surovin přísným halachickým pravidlům, a to zejména pro macesy určené k slavnostnímu sederovému večeru.² O dění spojeném s obstaráváním macesů u českých venkovských židů najdeme zajímavé poučení v dílech židovských povídkářů, např. u Vojtěcha Rakouse³ nebo u Leopolda Komperta,⁴ v nichž autoři zmiňují jak domácí pečení, tak i nákup macesů u židovských pekařů. V přelidněných moravských maloměstských ghettech předemancipační éry měla sotva každá domácnost podmínky pro domácí pečení macesů, a proto zde jejich výroba spočívala oproti venkovu v mnohem větší míře na pekařích, zásobujících v průběhu roku své sousedce každodenním pečivem. Pro židovské obyvatelstvo, masově migrující zejm. v poslední třetině 19. století do velkých měst, mohla zajistit dostatek macesů k pesachu, který se dodržoval i v již sekularizovaných domácnostech, jen velkovýroba, a proto vznikaly specializované pekárny macesů, zaměstnávající sezónně i desítky pracovníků. Jednou z vyhlášených se stala i pekárna Heinricha Scharfa v Lipníku nad Bečvou.

Židovská obec v Lipníku měla dodávky macesového obilí kontrahovány u správy tamního velkostatku.⁵ Potvrzuje to dochovaný soubor dokumentů z let 1773—1823, z nichž se dozvídáme, že v letech 1773 a 1777 odebírala obec ročně od velkostatku 115 dolnorakouských měřic⁶ macesové pšenice, se zvyšujícím se počtem obyvatel odběr vzrostl v roce 1809 na 136 měřic, roku 1812 na 160 měřic a v letech 1822 a 1823 na 200 měřic. Zajištění potřebného množství obilí v požadované kvalitě nebyvalo pro obec vždy snadné, jak ukazuje zachovaná stížnost na příliš vysokou příměs žita v dodané pšenici i požadavek na umožnění dohledu pověřeného příslušníka obce na průběh samotné sklizně. S rostoucí židovskou populací města, která dosáhla vrcholu kolem roku 1850,⁷ musely být nároky na množství

1 Hebr. femininum maca, pl. macot, v aškenázské výslovnosti macos, maces, do češtiny přejato jako jednotné číslo muž. rodu.

2 K pečení macesů lze použít mouku nebo krupici z pěti druhů obilovin (pšenice, špalda, žito, oves, ječmen), v našem geografickém pásmu se používá pšeničná mouka. Obilí musí být nejvyšší jakosti a od sklizně, semletí až do zpracování nesmí přijít do styku s vodou ani s vlhkostí, aby se zamezilo kvasným procesům. Před pečením se mouka smísí pouze s čistou vodou a po uhnětení se těsto vyválí na tenké placky, které se hustě perforují, aby udržely tvar a rychleji se upekly, a peče se po obou stranách. Od přípravy těsta po upečení nesmí uběhnout více jak 18 minut.

3 V Rakousové sbírce povídek „Modche a Rezi“ (vyd. nakladatelství Petklíč, Praha 1992) jsou o příběhy „Jak Rezi pekla macesy“ (str. 43—50) a „Voděradské macesy“ (str. 162—164).

4 Upravený překlad Kompertova vyprávění „Jak se pekly macesy“ přinesla Židovská ročenka na rok 5137 (1976/1977), s. 93—96.

5 Zemský archiv v Opavě, pob. Olomouc, fond Velkostatek Lipník nad Bečvou, inv. č. 2410.

6 Dolnorakouská měřice = 61,5 litru = cca 50 kg suchého pšeničného zrní.

7 V roce 1830 žilo v židovské obci přes 1200 obyvatel, v roce 1850 více jak 1600.

Heinrich Scharf (kolem roku 1900)

dodaného macesového obilí v následujících dvou třech desetiletích ještě nejméně o čtvrtinu vyšší.

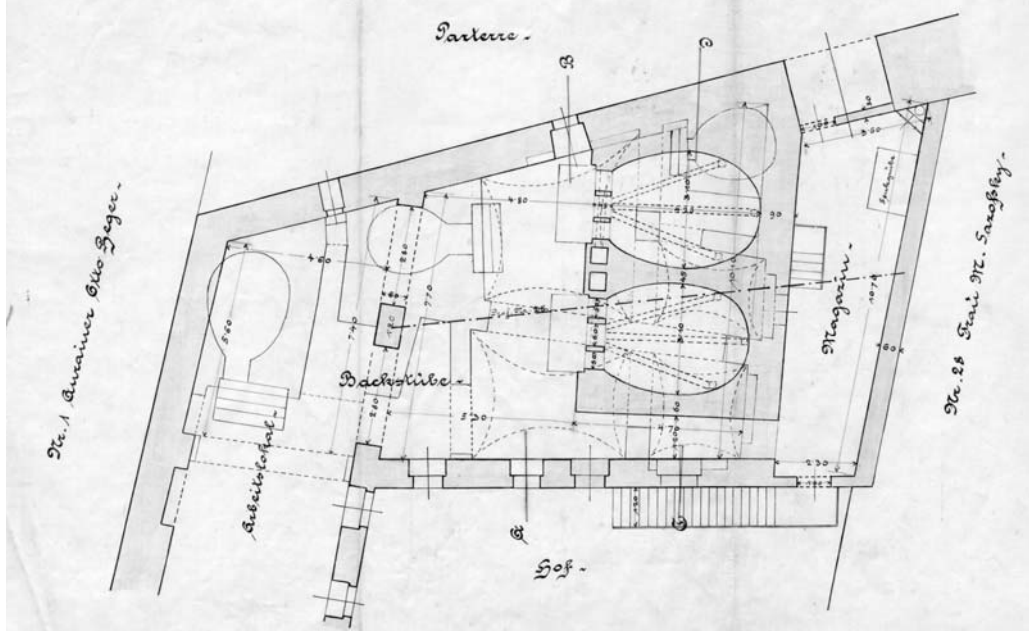
V roce 1851 přichází do lipnické židovské obce mladý pekařský tovaryš Moritz Scharf (nar. 15. července 1829), pocházející z vesnice Komorowice,⁸ ležící na haličsko-slezském pomezí na území tehdejšího wadowického panství. Po několika krátkodobých zaměstnáních se stal tovaryšem u pekaře Salomona Rosenzweiga, u něhož setrval až do svého osamostatnění v roce 1860. V Lipníku se také oženil s Lotti Kleinovou (nar. 2. července 1832), dcerou místního obchodníka Salomona Kleina a zde také přišla na svět prvorozená dcera Ernestina (nar. 14. prosince 1855). Nejspíše počáteční tíživé sociální poměry přivedly manželku s dítětem na několik let do mužova rodiště Komorowic a v Lipníku se po vět-

šinu času zdržoval kvůli zaměstnání pouze Moritz. Jeho žena Lotti sice získala v lipnické židovské obci po svém otci ještě před sňatkem domovní podíl v 1. poschodí domu č. XLVIII, další podíly vlastnily však i její sestry Loisi a Resi a také její matka, pro mladou rodinu tedy zřejmě nebyly bytové poměry v domě příznivé. Až v roce 1860 došlo k vypořádání vlastnických vztahů tak, že celý rodinný domovní majetek, tj. polovina 1. poschodí, byl převeden na Lotti a manželé se opět sešli v Lipníku, bohatší o syna Heinricha, narozeného 14. prosince 1858 ještě v Komorowicích.

Moritz Scharfovi se v živnosti dařilo, v roce 1857 již zaměstnával vlastního pomocníka⁹ a v květnu 1860 získal živnostenské oprávnění k samostatnému provozování pekařství pro lipnickou židovskou politickou obec, ke kterému následujícího roku přibyla i licence k živnosti krupařské. Ještě v roce 1860 si maželé také pronajali od majitele Leopolda Jahody za roční nájemné 50 zl. na šest let celé přízemí domu č. XLVIII a pronájem byl později prodloužen za jednorázovou úhradu 300 zl. na další šestileté období, do roku 1872. Zlepšující se hmotné poměry také umožnily již v roce 1862 odkoupit od Mosese a Ester Frankových za 600 zl. i druhou část 1. poschodí.¹⁰ V roce 1864 nabyl Moritz Scharf v politické židovské obci domovské právo. V tomto úspěšném období se také rodina rozrostla o další potomky, o dcery Lauru (nar. 21. ledna 1863), Katharinu (nar. 27. dubna 1865) a Helenu (nar. 29. ledna 1868) a o syny Bertholda (nar. 16. března 1870), Josefa (nar. 28. března 1871) a Julia (nar. 19. října 1873).¹¹

V 70. letech, po vypršení nájemní smlouvy s Leopoldem Jahodou, se Scharfovi přestěhovali do domu č. I v Josefské ulici (po vzniku ČSR přejmenována na ulici 28. října a domu přiděleno číslo 601), v jehož přízemí se nacházela pekárna, v níž Moritz Scharf pracoval, a který tehdy patřil dědicům po Aronu Tauberovi. Jejich finanční situace byla již natolik příznivá, že si mohli dovolit zaměstnat služku, čeledína ke koním a pekařského tovaryše. Koncem 80. let pak odkoupili od Tauberových dědiců jejich domovní podíly a stali se vlastníky celého domu. Vlastnické právo bylo zaknihováno, podobně jako u většiny podílů na domě č. XLVIII, na manželku Lotti.

Moritz Scharf prokázal zdatnost v pekařské profesi, další podnikatelské ambice však zřejmě neměl. Nevykonával ani žádné funkce v židovské obci,

Půdorys pekárny macesů (1908)

byl pouze až do své smrti v roce 1896 členem pohřebního bratrstva. Podnikavého ducha ale prokázala jeho žena a především syn Heinrich. Od 70. let 19. století docházelo i v Lipníku k citelnému odlivu židovského obyvatelstva. Zatímco ještě při sčítání lidu v roce 1869 bylo v místě přítomno 966 příslušníků mojžišského náboženství, v roce 1880 jich bylo již jen 773 a o 10 let později pouze 617 osob, z nichž více jak polovina žila mimo území židovské obce.¹² Tento setrvalý trend se nutně musel projevit i poklesem počtu zákazníků Scharfova pekařství a bezpochyby nastolil v rodině úvahy, jak čelit poklesu příjmů. Východisko bylo nalezeno v zahájení velkovýroby macesů a realizace záměru se ujala Lotti Scharfová se synem Heinrichem, kteří si v roce 1887 zažádali u Okresního hejtmanství v Hranicích o udělení příslušného živnostenského oprávnění.

Vystavením živnostenské koncese s datem 16. listopadu 1887 se otevřela v historii Scharfovy pekárny nová kapitola. Výroba macesů probíhala v zimních měsících, kdy bylo možné najmout levné pracovní síly, uvolněné od práce v zemědělství. Macesy jako trvanlivé výrobky (v podstatě suchary) nebylo obtížné uskladnit v suchém prostředí až do pesachu (v diaspoře 15.—22. den měsíce nisanu židovského kalendáře, tj. nejčastěji konec března a první polovina dubna gregoriánského kalendáře) a chladné roční období jejich trvanlivosti napomáhalo. Pekárna měla stálý rezervoár pracovních sil v chrýbských vesnicích Stupavě a Staré Hutí a na slováckém Podchrýbí v Osvětimanech, Polešovicích a okolí. Zaměstnávala převážně dívky a mladé ženy, mužů jen nižší počet pro namáhavější práce. Ubytování a stravování měli pracovníci zajištěno přímo v domě, v němž se pekárna

8 V roce 1977 se Komorowice staly místní částí města Bielsko-Biata.

9 Archiv Židovského muzea v Praze (AŽM), fond Židovská náboženská obec Lipník n. B., sign. 75400.

10 Zemský archiv v Opavě, pob. Olomouc, fond Velkostatek Lipník nad Bečvou, pozemkové knihy židovské obce sign. 14592, 14593.

11 Většina údajů o podnikání a rodině M. Scharla v Lipníku je z důvodu chybějícího aktového materiálu vytěžena z evidenčních knih a registraturních pomůcek Smíšeného okresního úřadu Lipník nad Bečvou a ze sčítacích operátů z roku 1880 a 1890 (Státní okresní archiv Přešov — SOKA Přešov — fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 2375, 2459).

12 HAAS, Th.: *Die Juden in Mähren*. Brünn 1908, s. 64—65.

Razítko ke značení balených macesů

nacházela. Tak v roce 1890 v pekárně pracovalo 5 mužů a 22 žen, v roce 1900 10 mužů a 23 žen a v roce 1910, po instalaci plynového motoru, pouze 1 muž, avšak 32 žen.¹³ O jejich pracovní náplni a pracovních podmínkách vypovídá pracovní řád vydaný roku 1910.¹⁴ Z něj vyjímáme alespoň nejdůležitější ustanovení: přijímaní zaměstnanci museli dovršit nejméně 16. rok věku a byli přiděleni na vážení mouky, odměřování vody,

hnětení těsta na těstových válcích, formování a překlápění syrových macesů, donášku k pecím, pečení a rovnání a balení upečených macesů. Pracovní týden začínal v pondělí a končil v pátek s příchodem sabatu. Denní pracovní doba mohla být až třináctihodinová, začínala v 5 hodin ráno, končila v 21 hodin večer a byla přerušena třemi hodinovými přestávkami na jídlo a odpočinek. Během přestávky museli zaměstnanci opustit provozní prostory pekárny. Mzda se vyplácela jedenkrát týdně v pátek po skončení práce. Všichni zaměstnanci byli nemocensky pojištěni. Vyžadovalo se od nich kromě pracovní kázně i slušné chování vůči zaměstnavateli a vůči sobě navzájem, kletby a nadávky byly zahrnuty v pracovním řádu do výčtu pokutovaných přestupků. Pokud jde o vnitřní uspořádání a vybavení pekárny, tvořila ji přípravná, v níž se strojově zpracovávalo těsto a formovaly macesy, a vlastní „backstube“, v níž převážnou část prostoru zaujímaly dvě obrovské pece oválného půdorysu s osovým poměrem 4,20 metru na 3,10 metru. Prostory nad pekárnou v 1. poschodí sloužily k uskladnění hotových balených macesů, přičemž každé balení bylo opatřeno ochrannou značkou — fialovým otiskem velkého oválného razítka s německo-hebrejským názvem firmy. V roce 1908 byl k pohonu strojů nainstalován plynový motor,¹⁵ což umožnilo snížení počtu mužských pracovních sil na jedinou osobu a tím i snížení výrobních nákladů.

Lotti Scharfová zemřela 22. srpna 1902 v Brně, kde trávila poslední měsíce života v opatrování u dcery Ernestiny, provdané Birnbaumové. Nedlouho před smrtí převedla všechn nemovitý majetek v Lipníku na Heinricha, který jako nový majitel pekárny dále pokračoval ve zvelebování podniku a rozšiřování výroby. K osobě Heinricha Scharfa doplňme několik životopisných údajů. Navštěvoval židovskou obecnou školu v Lipníku a jeden ročník piaristické nižší reálky, v roce 1888 se oženil s Katharinou Zerkowitovou (nar. 10. února 1863), dcerou místního obchodníka prýmkařským zbožím Lazara Zerkowitze a jeho choti Betty roz. Winterové. Z jejich manželství se narodily dcery Hilda (nar. 12. dubna 1889) a Elsa (nar. 17. srpna 1897). V roce 1889 byl Heinricha Scharf poprvé zvolen do desetičlenného obecního výboru. Jako úspěšný podnikatel se stal vlivnou osobností židovské politické i náboženské obce. Ve volbách roku 1904 byl opět zvolen členem výboru, v roce 1907 byl zvolen druhým radním obecního představenstva a toto postavení si udržel nepřetržitě až do roku 1919, kdy byl na schůzi 22. června zvolen starostou židovské politické obce, ikdyž jen na

════════ Gegründet 1853 ════════
 Das Wiener Lager der durch ihre vorzügliche Qualität sowohl,
 als auch durch ihr כשרות allbekanntes, unter strengster
 Aufsicht des ehrwürdigen Rabbinates erzeugten
 לייפניקער מצות
 befindet sich heuer **II., Lilienbrunnungasse 19.**
 Nur echt mit der Stampiglie
Leipniker Mazzesbäckerei
Heinrich Scharf.

Reklama v Dr. Blochs Oesterreichische Wochenschrift (1909)

několik posledních měsíců před jejím sloučením s městem.¹⁶ Dodejme, že za jeho krátkého starostenství byly zápisy z jednání pořizovány v češtině. Po zániku politické obce se stal členem městského zastupitelstva za židovskou národní stranu a hájil v něm zájmy židovské minority nepřetržitě až do zániku ČSR. Poslední schůze, které se zúčastnil, se konala 17. dubna 1939.¹⁷ Další působení v zastupitelstvu mu perzekuční opatření znemožnila. Od roku 1908 byl rovněž nepřetržitě členem představenstva náboženské obce a po úmrtí představeného Davida Spitzera byl 10. listopadu 1932 zvolen na jeho místo.¹⁸ Uvědomíme-li si, že i v pokročilém věku stále provozoval pekárnou, jeví se Heinrich Scharf mužem obdivuhodné vitality.

Po převzetí pekárny se Scharf pokusil rozšířit dodávky macesů na vídeňský trh. Lze tak soudit podle reklamního oznámení, které se poprvé objevilo v 11. čísle ve Vídni vydávaného židovského týdeníku „Dr. Bloch's Oesterreichische Wochenschrift“ z 13. března 1903. Vídeň, ze které byli židé v letech 1669—1670 Leopoldem I. vypovězeni, se po roce 1850 stala jako prudce se rozvíjející město magnetem pro izraelity z celé monarchie. Zatímco v roce 1857 bylo ve městě napočteno 6217 příslušníků mojžíšského vyznání, v roce 1890 již téměř 100 tisíc a v roce 1910 jich zde žilo přes 175 tisíc, tedy více, než ve všech starých korunních zemích monarchie (tj. bez Haliče a Bukoviny) dohromady.¹⁹ Centrem židovského osídlení se stal II. vídeňský okres, Leopoldstadt, přezdívaný také „Mazzesinsel“, v němž žila asi třetina židovské populace města. Ve velkoměstském prostředí si přirozeně málokterá domácnost připravovala macesy na pesach sama a požadavky takto rozlehlého, byť úzce sezónního trhu, mohli pokrýt jen

13 Údaje ze sčítacích operátů za příslušné roky (SOKA Přerov, fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 2459, 2543, 2628).

14 SOKA Přerov, fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 852.

15 SOKA Přerov, fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 801, zde i stavební plány pekárny.

16 AŽM Praha, fond ŽNO Lipník n. Bečvou, sign. 18312, 18313 (protokolní knihy polit. obce).

17 SOKA Přerov, fond Archiv města Lipník n. B., inv. č. 235.

18 AŽM Praha, fond ŽNO Lipník n. Bečvou, sign. 18314 (protokolní kniha náb. obce).

19 WISTRICH, R. S.: *Die Juden Wiens im Zeitalter Kaiser Franz Josephs*. Wien—Köln—Weimar—Böhlau 1999, s. 32 n.

velkododavatelé. A právě proto zamířil na „macesový ostrov“ i Heinrich Scharf. Ten již obýval jeho příbuzní, v Leopoldstadtu totiž žili jeho bratři Josef a Julius i sestra Katharina (provd. Weltnerová), sestra Helena bydlela v Döblingu²⁰ a příbuzné ve Vídni měla i jeho žena. On sám měl možnost poznat město již počátkem 80. let jako vojenský dovolenec.²¹ Skutečnost, že v těžké konkurenci na vídeňském trhu uspěl, byl znevýhodněn velkou vzdáleností a tím i většími přepravními náklady, potvrzují každoročně až do roku 1914 zveřejňované reklamy v Blochově týdeníku. Scharfovy macesy byly vyhlášené kvality a prosadily se v konkurenci i s vídeňským velkovýrobce Adolfem Schmiedlem i s dodavatelem z jižní Moravy. O roční produkci pekárny nemáme bohužel žádné údaje, ale musela být mnohatunová, neboť jen pro nemajetné příslušníky lipnické obce odebralo představenstvo na pesach roku 1904 242 kg macesů, při ceně 58 hal. za kilogram.²²

Vypuknutí světové války znamenalo pro pekárnu macesů jistě podstatně omezení produkce. Trh byl oslaben v důsledku válečného hospodářství, nedostávalo se kvalitní suroviny ani pracovních sil. Přesto upsal Heinrich Scharf na válečné půjčky desetitisíce korun.²³ Rozpad monarchie v roce 1918 zpečetil ztrátu vídeňského odbytiště a pekárna pracovala pouze pro domácí trh. Dne 29. ledna 1931 pekárnu těžce zasáhl požár, který vznikl vznícením trámů přiléhajících ke komínu. Poškozena byla především střecha a skladiště macesů, a také některé stroje. Požár zlikvidovaly hasičské sbory z Lipníka, Jezernice, Loučky a Týna nad Bečvou. Vzniklá škoda byla vyčíslena na 235 300 Kč.²⁴ Již dvaasedmdesátiletý majitel si přesto odvážil vzít nemalý úvěr, jištěný hodnotou nemovitosti, a pekárnu uvedl do příští sezóny znovu do provozu. Je otázkou, zda by tak učinil, kdyby tušil, že pesach roku 1939 bude poslední, na který napekl svým souvěrcům macesy a že o rok později se jeho podniku, který přivedl k rozkvětu, zmocní treuhänder Josef Neutner,²⁵ lipnický Němec, povoláním cukrář a perníkář, a přivede jej vničeť. Odvolání z funkce představeného náboženské obce, které přišlo v lednu 1941, bylo jistě pro Heinricha Scharfa milosrdenstvím, které ho zbavilo povinnosti podílet se na dovršení likvidace komunity, které po desítky let oddaně sloužil. A pak, po půldruhém roce nedůstojného živoření, následovaly již jen transporty — AAg z Olomouce do Terezína 30. června 1942 a Bx z Terezína do Treblinky 22. října 1942.

Příběh lipnických macesů je příběhem lidí, kteří díky pracovitosti, houževnatosti a nadání vybudovali během dvou generací prakticky z ničeho proslulou a prosperující živnost. Ještě v roce 1939 činil roční obrat pekárny 150 000 korun a čistý zisk 12 200 korun při osmadvacetidenní pracovní sezóně.²⁶ Poválečné stavební úpravy zahladily po pekárně všechny stopy. Náhodně objevený kus balicího papíru s otiskem firemního razítka tak zůstal asi jediným hmotným dokladem její existence a byl také podnětem k vypracování tohoto příspěvku.

20 Údaje z pozůstalostního spisu Lotti Scharfové (SOKA Přešov, fond Okresní soud Lipník nad Bečvou, inv. č. 742).

21 Údaj ze sčítacího operátu roč. 1880, H. Scharf uveden v hodnosti četaře (Zugsführer).

22 AŽM Praha, fond ŽNO Lipník n. Bečvou, sign. 28181.

23 Mährisches Tagblatt, 1915, Nr. 240, s. 5.

24 SOKA Přešov, fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 937.

25 SOKA Přešov, fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 1337.

26 SOKA Přešov, fond Okresní úřad Hranice, inv. č. 1339.

František Všeticka

Nad hamiltonským úvalem Hané

Jan Kabelík ovlivnil a částečně i zformoval na přerovském reálném gymnáziu nejednoho jejího absolventa. Jedním z těch skutečně významných byl jeho žák František Chudoba. Na gymnáziu byl jeho třídním učitelem a pod jeho patronací odmaturoval roku 1897. Přípravoval jej pro dráhu filologa, kterou po počátečních nejistotách na pražské Lékařské fakultě Chudoba posléze nastoupil a absolvoval na Filozofické fakultě téže univerzity. Studoval bohemistiku u Jana Gebauera a germanistiku u V. E. Mourka. Pro posluchačovu budoucí profilaci měly nepochybný význam také přednášky lektora angličtiny J. V. Sládka, neboť Chudoba v dalším svém vývoji v sobě slučoval vlastnosti učence a umělce, básníka. V této souvislosti třeba dodat, že jeho promotorem při disertační práci byl Jaroslav Vrchlický.

Po Univerzitě Karlově následují Chudobova studia na univerzitách v Lipsku, Oxfordu a Berlíně. Souběžně s těmito studii vyučoval češtině a němčině na středních školách v Kroměříži, Velkém Meziříčí, Brně a Praze. Na Univerzitě Karlově se roku 1913 habilitoval prací o anglickém romantikovi Wordsworthovi a od roku 1920 působil jako profesor anglistiky na nově zřízené Masarykově univerzitě v Brně.

Na brněnské univerzitě přednášel až do uzavření vysokých škol okupačními úřady. Nedlouho nato zemřel 7. ledna 1941 ve věku 62 let. K jeho početným žákům patřila rovněž básnířka Jiřina Hauková, které byl pan profesor nakloněn mimo jiné proto, že byla přerovskou rodačkou a absolventkou téhož gymnázia, jež navštěvoval také on. Jiřina Hauková ve svých memoárech *Záblesky života* o výuce svého učitele napsala: „*Uptjeli jsme dychtivě z jeho slov a z melodie jeho hlasu. Tak přednášel málokdo. Jeho výklad se nedal nastudovat ze suchých, i když obsáhlých literatur. Mluvil k nám slovem vědecky a kriticky váženým, ale s vnitřním osvětlením a posvěcením básnického vidění. Umělecký cit doplňoval u něho studium vědecké, básník se u něho pojil s filologem. Jeho věty byly plné štávy okouzlujících slov, ale byly řezané s význačnou charakteristikou autora a doby. A nejkrásnější bylo, když se rozpovídal mimo téma o svých poznatcích, zážitcích a zkušenostech. Skončilo to, jak jinak, u Shakespeara.*“

František Chudoba byl především anglista. Je autorem menší monografie o Wordsworthovi a dvoudílné *Knihy o Shakespeareovi* (nedokončená zahrnuje více než 1600 stran). Vedle toho vydal esejistické soubory *Básníci, věšci a bojovníci* a *Pod listnatým stromem*, oba pojednávají o představitelích anglické literatury, zejména o romanticích. Nermalou pozornost věnoval však také literatuře české. Rozepsal se např. o Sládkově překladu Coleridgeova *Starého námořníka* (ve *Studiihách a vzpomínkách* prof. dr. Arne Novákovi k padesátým narozeninám, 1930); dvakrát komparativně srovnával K. H. Máchu, jednou s Byronem, podruhé s Shelleyem (obě práce

posléze byly zařazeny do rozšířeného vydání souboru Pod listnatým stromem, 1947). Těmito studii se Chudobovy bohemistické zájmy zdaleka nevyčerpávají, v podstatě se však zaměřují na dvě osobnosti — na přerovského rodáka Jana Blahoslava a na osobního přítele F. X. Šaldu.

František Chudoba se sice narodil v Dědicích u Vyškova (roku 1878), ale už jako mladistvý se plně szil s Přerovem, kde vyrůstal a studoval. Odtud také volba jeho dizertační práce o Janu Blahoslavovi, která vznikla v Gebauerově semináři a již obhájil roku 1905. Práce nebyla nikdy publikována, avšak poznatků z ní získaných nejednou uplatnil ve svých pozdějších příspěvcích. Už v roce 1906 v Listech filologických neobyčejně podrobně recenzoval Slavíkovu edici Blahoslavových spisů Vady kazatelů a Filipika proti nepřátelům vyššího vzdělání v Jednotě bratrské. Posudek je přísnou kritikou editorových nedostatků.

Roku 1923 uplynulo čtyřsté výročí Blahoslavových narozenin. Jeho rodné město při této příležitosti vydalo Sborník Blahoslavův, jež zahajuje Chudobova stať Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenské. Nejzávažnější částí této práce je výčet biskupových rukopisných spisů (celkem 55 položek) a spisů sporných. V témže roce otiskl Chudoba v Časopisu Matice moravské přehled blahoslavovské literatury, jež vyšla k tomuto výročí.

Naposledy a nejpíetněji se k Blahoslavovi navrátil v červnu 1928, kdy do tisku připravil a doslovem opatřil Blahoslavův Spis o zraku. Jde o biskupovo mladistvé dílo napsané ještě v Přerově.

Pozornost, kterou František Chudoba věnoval F. X. Šaldovi, je podstatně větší, což je dáno nejen přátelským vztahem mezi nimi, ale také příbuzným tvůrčím založením, v němž se spojovala odbornost s uměleckým posvácením (autor Knihy o Shakespearovi měl v mládí dokonce vážné malířské aspirace). Chudoba se s Šaldou sblížil za svého pražského působení, kdy učil na gymnáziu v Truhlářské ulici. F. X. Šalda, který tehdy řídil časopis Novina, jej přizval ke spolupráci. Už v prvním ročníku (1908) otiskl Šaldův ctitel a žák studii o anglických preraphaelitech, v druhém ročníku (1908—1909) esej Carlylův hrdina. Šalda tehdy také vedl při Novině její knižnici nazvanou Slunečnice, v níž Chudoba roku 1911 knižně debutoval svým Wordsworthem.

Roku 1918 vyšel sborník k Šaldovým padesátinám, v němž Chudoba pojednal o jubilentově vztahu k anglické literatuře. Autor v ní dokazuje, že vedle francouzského písemnictví měla na Šaldu velký a podstatný vliv literatura anglická. V tomto příspěvku Chudoba znovu popírá Byronův význam a vliv (je to mimochodem názor, jež později přijal také Šalda). K Šaldovým pětadesátinám roku 1932 uspořádal Josef Hora příbuzný sborník, do něhož Chudoba přispěl statí Jak ho vidím.

K dalšímu šaldovskému jubilantskému sborníku nedošlo, neboť tvůrce Duše a slova v dubnu 1937 zemřel. Oslavná kniha se však připravovala a její podstatné torzo vyšlo na stránkách Listů pro umění a kritiku téhož roku. Chudoba v něm má dva příspěvky, tím hlavním je proslov, který pronesl na vzpomínkovém večeru v Brně. Šaldovským slovníkem v něm ocenil kritikův význam: „*Nejsme ještě dostatečně poučeni, abychom zjistili, co vše rozdmýhávalo a udržovalo žár v duchu a v srdci zesnulého F. X. Šaldy. Ale postavíme-li vedle něho Jaroslava Vrchlického, našeho prvního a nej-*

většího básníka renesančního, nepodobá se náš největší kritik křesťanskému bojovníku z doby barokní, silnému vůlí, hořícímu citem a přemáhajícím smrt hrdinským činem? I jeho všestrannost nám připomíná sedmnáctý věk, kolébku snah encyklopedických — ještě více však jeho duchovní výbojnost, která si kladla vysoké cíle a proto užívala vysokých měřítek, když soudila jiné. Násilník snu, který v něm žil, vstupoval do naší literatury jakoby z jiného světa. Překračoval staletí; proto mu dlouho vstříc nezněla ozvěna úměrná jeho volání.“

Šaldovou smrtí skončilo rovněž vydávání jeho Zápisníku. V závěrečných číslech byla zveřejněna kritikova korespondence s některými představiteli české kultury. Editori otiskli i několik Šaldových listů Chudobovi. Jak na něj a na jeho dílo autor Bojů o zítřek nahlížel, vysvitá např. z dopisu z 27. dubna 1916: „Často rozevírám Vaše dvě knížky esejistické, často i jiné stati v časopisech posud vězněné a pokaždé podivuji se upřímně jejich vnitřním ctnostem: neselhávající věcnosti a správnosti pohledu při hluboké pronikavosti a nemění šíře obzorové a nebojácné přímé světlosti celkové atmosféry. To nejsou nějaké parádní kvality pro reklamní efekty — ale ty oprchnou a smyjí se brzy, dříve než móda zažene z trhu dnešní typ kravatový nebo límcový, kdežto tektonické, strukturální hodnoty Vašich knih potrvají a potěší znatele ještě po létech.“ Dvěma esejistickými knížkami je míněn Wordsworth a první díl Básníků, věštců a bojovníků (soubor vyšel původně ve dvou svazcích). Vzájemnou korespondenci mezi Šaldou a Chudobou vydal po válce Chudobův syn Bohdan knižně pod názvem Listy o poezii a kritice.

V létě 1939 vydal shakespearovský badatel v edici Kytice Výbor z kritické prózy Šaldovy. Opatřil jej úvodem a hojnými poznámkami. Výbor byl připraven již v roce kritikovy smrti, jeho opožděné vydání za protektorátu poznamenala již cenzura. Týkalo se to především eseje Genius řecký a genius židovský.

V roce 1940 zveřejnil Chudoba v dodatcích Ottova slovníku naučného heslo o Šaldovi. V roce 1941, v Chudobově úmrtním roce, vyšel první díl Knihy o Shakespearovi, jež autor připsal Památce Františka Xavera Šaldy.

Chudobových příspěvků a vyznání o Šaldovi je tedy celá řada. Opačně je tomu poněkud jinak. Ponecháme-li stranou jejich vzájemnou korespondenci, v níž se Šalda několikrát soukromě vyjadřuje o Chudobově díle, pak v celé kritikově tvorbě se nachází pouze jeden posudek o něm. Je to kratičká glosa, která se netýká žádné Chudobovy stěžejní práce, ale drobného svazčku překladů čínské poezie (Šaldův zápisník 7, 1934). Jde o nepoměrně příznačný a promlouvající.

V letech 1920—1922 přednášel František Chudoba o české literatuře na londýnské univerzitě. Jeho přednáškový kurz vyšel v Londýně knižně pod názvem A Short Survey of Czech Literature. Blahoslavovi i Šaldovi je v něm věnována pozornost, autorovi Duše a díla podstatně větší.

František Chudoba rovněž překládal, poněvíc z angličtiny. Jistou výjimkou v tomto směru tvoří jeho přebásnění staré čínské poezie, jež vydal pod názvem Čajové květy. Je pro něho příznačné, že se v tiráži tohoto bibelotu uvedl pouze pod svými iniciálami. Chudoba se tak paralelně ubíral stejnou cestou jako Bohumil Mathesius, který svá přetlumočení začal vydávat už v polovině dvacátých let. Jeho první svazek se jmenuje Černá věž

a zelený džbán. Chudobův překlad pochází z roku 1934. Oba, Mathesius i Chudoba, tlumočili čínskou poezii nepřímou, tj. prostřednictvím evropských jazyků, zejména angličtiny. Je zajímavé, že starou čínskou poezii překládal také Chudobův syn Bohdan.

Chudoba je pohřben v rodinné hrobce na přerovském hřbitově. Jako student místního gymnázia bydlel tehdy v Kostelní ulici, dnes Kratochvílova 17, čp. 135 (rohový dům).

František Chudoba se v jednom dopise Arne Novákovi a jeho manželce zmiňuje o svých toulkách přírodou a poznamenává: „*Zapomněl jsem na školu i na děkanské akty a cítil se jako kdysi v mládí nad hamiltonským úvalem Hané...*“ Při zmínce o místu svých studií myslel nepochybně na skotského malíře a archeologa Gavina Hamiltona, který žil v 18. století.

Miroslav Marada

Několik obrázků ze života lipnické reálky

Otevření české matiční reálky¹ v Lipníku nad Bečvou v září 1895 patří k významným událostem v dějinách města. Lipník se stal sídlem tehdy v širokém regionu citelně postrádané české střední školy, poskytující vzdělání zaměřené více k potřebám praktického života i připravující žáky ke studiu na technických vysokých školách. Reálku navštěvovali nejen studenti z Lipnicka, ale díky vlakovému spojení byla dostupná i studentům z Přerovska, Hranicka i vzdálenějších míst. Založení školy bylo projevem silící emancipace české většiny obyvatel města, jehož radnice byla až do roku 1918 v německých rukou² a přes jejíž nepřízeň se podařilo zřízení školy prosadit. Souběžně otevření konkurenční německé „trucreálky“ ve městě sice českou školu připravilo o určité procento studentů, na druhé straně však pro ni bylo stimulem v úsilí o poskytovanou úroveň výuky i v prezentaci školy na veřejnosti. Šťastnou volbou se ukázalo povolání Františka Jansy, profesora českého reálného gymnázia v Hodoníně, do funkce prvního ředitele reálky, v níž setrval celé čtvrtstoletí. Jansa byl zkušený pedagog, plně oddaný svému povolání a díky své náročnosti a houževnatosti se podstatným způsobem zasloužil o rozvoj školy po materiální i po odborné stránce a nastavil tak svým nástupcům pomyslnou laťku kvality do značné výše.

Oficiální dějiny lipnické reálky jsou dostatečně podrobně zachyceny v tištěných výročních zprávách školy, vydávaných pravidelně od prvního roku jejího založení. Ze zpráv se však, vyjma medailonů zasloužilých pedagogů, dozvíme poměrně málo o běžných záležitostech a problémech každodenního chodu ústavu, ať již šlo o vztah školy s veřejností nebo o události v profesorském sboru a za dveřmi tříd. Za jejich poznáním je nutné se ponořit do archiválií školy, především do dvou svazků školních kronik, vedených ředitelem Jansou a zachycujících podrobně život školy od jejího založení až do konce 1. světové války a prvního poválečného roku. Mnoho o každodenním životě školy vypovídají knihy ředitelských výnosů žactvu, zápisy z pedagogických porad i dokumenty z disciplinárních výšetřování provinilých žáků.³ S využitím uvedených dokumentů se pokusíme připomenout alespoň některé události, vymykající se každodennosti, které se na škole za téměř půlstoletí její existence odehrály, a osvěžit a zlidštit tak poněkud strohou historií samotného ústavu.

Nejprve se vrátíme k prvním rokům existence školy. Ústav byl sice otevřen s velkou slávou, avšak zakladatelské nadšení poměrně rychle opadlo a před Školským spolkem, ustaveným ke zřízení a udržování školy, vyvstaly problémy s financováním jejího chodu i nutnost řešení dalšího rozvoje, zejména otázka výstavby nové školní budovy. Pro ředitele Jansu, národně

1 Škola byla pozemštěna v roce 1898 a postátněna roku 1921. Zrušena byla při redukci počtu českých středních škol k 1. 9. 1941.

2 Před 1. světovou válkou v Lipníku uváděla německou obcovací řeč přibližně třetina obyvatel, při sčítání lidu v roce 1921 jen necelá desetina, což ukazuje na národnostní nevyhraněnost či oportunistismus nemalé části obyvatelstva.

3 Viz inventář fondu Státní reálka Lipník nad Bečvou, dostupný online v internetovém vademecu Zemského archivu v Opavě (www.archives.cz).

uvědomělého rodáka z východních Čech,⁴ znamenal příchod do Lipníka nejednu obtížnou životní zkoušku. V prvé řadě musel přesvědčit místní váhavé občany, aby se nespokojili jen s nižší reálkou, o níž se původně uvažovalo, ale usilovali o úplnou střední školu o sedmi ročních a ukončenou maturitní zkouškou. Druhým úkolem byl výběr místa pro výstavbu nové školní budovy, zajištění projektu a financování stavby. Záznamy v kronice ukazují, jak energického Jansu iritovala pasivita, nezájem a malá odvaha českých Lipeňáků, vesměs drobných řemeslníků a živnostníků, vynaložit trvalé úsilí a přijmout nezbytná finanční břemena pro další rozvoj školy. Píše: „*Aktivovaná střední škola a s ní starost spojená stala se jim nepohodlnou, a kdyby to jen trochu bylo šlo učiniti ten hotový krok kupředu zase zpět — ani minutu by se nebyli rozmýšleli vrátiti se k bývalému. Škola je vyrušila z bývalé pohodlné nečinnosti, žádala na nich ne řeči, ale skutečnou práci, kterou by se nová reálka povznesla a rozkvetla ke cti všech, již o ni pečovali.*“ Jansa tento přístup bez obalu nazval šosáctvím, byť na druhé straně je třeba vzít v úvahu, zda on, v relativně zajištěném postavení, za dosud nedlouhého působení ve městě dostatečně poznal a pochopil životní poměry těchto lidí, z nichž jistě mnozí nežili v nadbytku, neměli vyšší vzdělání a tím ani patřičný rozhled a smysl pro potřeby školy. Tak např. drobní obchodníci namítali proti stavbě nové školy mimo jádro města, že by rodiče při návštěvě žáků míjeli jejich krámky a snížili by se jim tak tržby. Přesto se Jansovi podařilo spolu s několika podobně odhodlanými stoupenci po vysluhujících a rozhořčených jednáních nakonec prosadit jak vyšší reálku, tak i většinu svých představ o dispozicích školní budovy. Stavba, provedená z větší části v letech 1898—1899, měla kladný odraz v myšlení členstva Školského spolku i širší veřejnosti. Jak ředitel uvádí, „... čím více se stavba před očima těch bojácných šosáků blížila ku svému dokončení, tím více se v jejich nitru k ní ožvalo lásky a opravdové hrdoosti i starosti. Ba často sami nad sebou v úžasu se zastavili, do čeho že se pustili, co tak přes míru jejich schopné představy roste a co je ve svém běhu nezadržitelné.“

Současně s výstavbou reálky stál před ředitelem Jansou i úkol vybudování kvalifikovaného a stabilního profesorského sboru. Počet žáků totiž každým rokem vzrůstal a oproti 87 hochům, přijatým do prvního ročníku roku 1895, navštěvovalo školu ve školním roce 1900/1901 již téměř 300 studentů. Jednalo se výhradně o chlapce, dívky směly na škole až do vzniku ČSR studovat jen jako privatistky. V meziválečném období přesahoval počet studentů v některých letech i čtyři stovky. Získat a udržet kvalifikované pedagogy nebylo pro lipnickou reálku snadné. Zanedbané, národnostní rivalitou poznamenané maloměsto málokoho lákalo k trvalému působení a situace se zásadně nezlepšila ani po změně poměrů po 1. světové válce. Školou se jen mihly desítky suplentů, kteří po odučení nezbytného penza ihned putovali na jiné školy, pokud možno do větších měst, a v pedagogickém sboru docházelo rok co rok ke značným fluktuacím.⁵ Jansu rozhořčoval především přístup kandidátů učitelství z Čech, kteří přicházeli na Moravu získat potřebnou praxi a po jejím nabytí se vraceli zpět do českých měst. O tom, že na školu zavítali i jednotlivci, kteří jí nedělali čest, svědčí např. zápis ze školního roku 1900/1901: „*Sbor učitelský byl toho roku takřkajíc znehodnocen třemi učiteli, kteří svým pohoršlivým chováním ve veřejných hostincích a ve společnosti snažili se zlehčiti ústav, všechny ostatní profe-*

sory a zvláště ředitele. Byl to suplent Josef Plachý, 32 roků starý, nebezpečný, bývalý policejní špicl v Praze, zde povaha policejní udavačná, svrchovaně domýšlivá a pánovitá, ignorant, ke školní práci líný, zato k žákům tvrdý a úplatný. Odtud po školním roku zadlužený tajně prchal i s rodinou a jeho nábytek mu byl po odchodu exekučně prodán. Jeho přítel, skutečný učitel Karel Klír, s ním spřezžený, byl povahy prudké, hrubý a surový, podezřívavý a neústupný, neupřímný a utrhačný. Hohaus Augustin, skutečný učitel, doplňoval ten trojlístek; byl falešný a licoměrný, podpichovač a tajný rýpal, úlisný a nepřátelský, požívačný lenoch a ve škole švindlíř. Tento trojlístek, ač ve sboru osamocen, vzal si za úkol reálku zničit a připravit o dobré jméno. Sbor byl proti jejich surovostem bezmocen, proto, poněvadž nechtěl vystoupiti, aby byli všichni tři zničeni (byli ženati a otcové). Naštěstí odešli všichni tři z ústavu.“ Přes uvedené obtíže se však postupně podařilo utvořit stabilní jádro profesorského sboru a někteří jeho členové na škole strávili převážnou část své aktivní služby. Jednalo se např. o Jansova nástupce Rudolfa Kouta a profesoři Václava Voborníka, Antonína Dvořáka, Jana Dosedlu a Jakuba Mráčka.

Nezbytnou podmínkou řádného chodu školy bylo také udržení kázně a disciplíny žactva. Bylo by liché se domnívat, že ústav navštěvovali sami uctivě se uklánějící studentíci z pamětnických filmů. Naopak, naprosto převažovali venkovští synkové v pubertálním věku, jejichž kázeňské zvládnutí stálo profesorský sbor nemalé úsilí. S jakými problémy se pedagogové potýkali, ukazují záznamy v knihách nařízení a oznámení žactvu. I v tomto směru byl ředitel Jansa velmi pečlivý a důsledný, všechna nařízení byla zaznamenána a museli je podepsat třídní profesoři. Pro studenty pak byla oznámení zapisována na tabuli ve vestibulu školy. Jejich výchovný účinek asi nejlépe vystihuje zápis č. 58 z r. 1902: „*Jakýsi uličnický rozpustilec maže na černé tabuli vývěsné v chodbě oznámení a různá nařízení od ředitele nebo jiných členů sboru tam napsaná. Žactvo se vyzývá, aby takového opovážlivce na místě zadrželo a do ředitelny k zaslouženému potrestání přivedlo.*“ Badatel by při letném nahlédnutí do těchto knih mohl nabýt dojmu, že na škole vládl zupácký dril, tak tomu ovšem nebylo. Při podrobnějším studiu je z nich spíše patrné, jak vedle snahy o udržení kázně a pořádku ředitel velmi úzkostlivě dbal o udržení dobrého jména ústavu na veřejnosti, a to i vzhledem k tehdejší národnostním poměrům v Lipníku. Potvrzuje to i zápis č. 40 z roku 1914: „*Zítřka v neděli pořádá zdejší německý tělocvičný spolek slavnost slunovratu. Aby se předešlo a vyvarovalo jakýmkoliv podezřením, udání, vyšetřování a trestům, vyzývají se žáci, aby se naprosto stranili při průvodu všeho, co by mohlo být příčinou nějakých výstupů, výtržnosti nebo provokace. Žáci ať slavnost úplně ignorují a v 8 hodin večer ať jest každý bez výjimky doma.*“ S národnostními třenicemi měl Jansa nepřijemnou zkušenost již z roku 1901. Tehdy 6. července, na Husova výročí, se uskutečnil výlet žáků 1.—5. ročníku na Helfštýn, za doprovodu hudby, k němuž se na zpáteční cestě přidala i „tlupa výrostků a dětí,“ jak jsou nazváni ve školní kronice. Při průchodu městem bylo v průvodu provoláváno „ať žije památka Husova,“ u reálky zahrána národní hymna a výlet se rozešel. Na něčí přa-

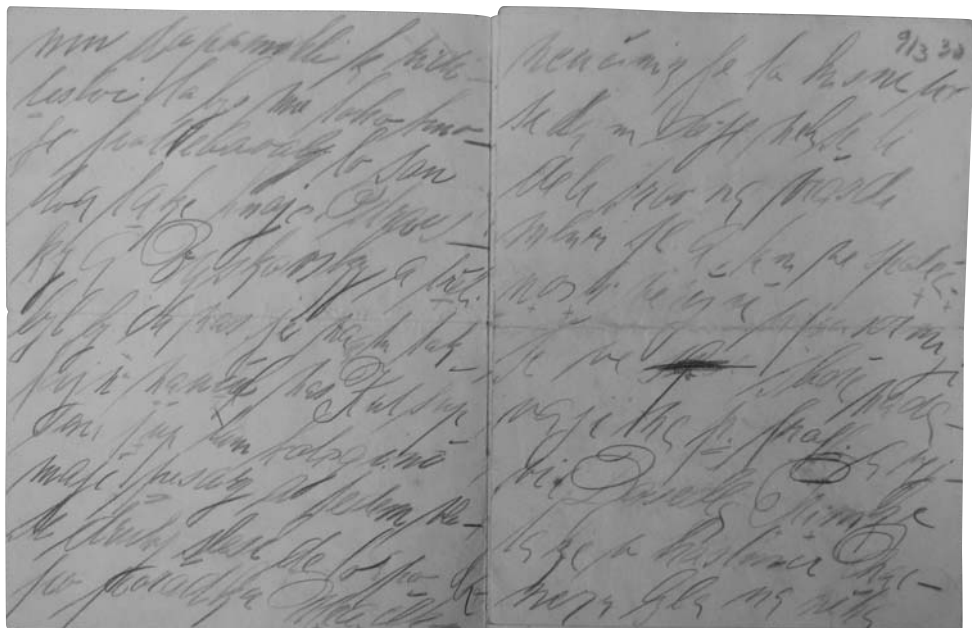
4 Nar. 9. 9. 1858 v Jablonném nad Orlicí.

5 Cirkulace neustavených učitelů byla na středních školách rakouské monarchie i 1. republiky běžnou součástí přípravy k učitelskému povolání a definitivnímu ustavení.

ní však hudba ještě zahrála „Hej slované,“ neoficiální hymnu všeslovanského hnutí. Tyto události se staly předmětem zuřivého denunciačního článku v německém hranickém týdeníku Deutsche Rundschau⁶ a ředitel musel vše písemně vysvětlit Zemské školní radě v Brně. Jansa také velmi těžce nesl jakékoli projevy nešetřivosti k zařízení školy či dokonce jeho úmyslného poškozování. Míru jeho rozhořčení ukazuje zápis č. 44 z roku 1919: „*Ruka se vzpírá napsat pravdivé slovo hořkosti a spravedlivé slovo odsouzení nad činem, který včera vykonal odpoledne nějaký žák zdejšího ústavu. Zhanobil, znectil a poškodil obraz Žižky. Jest neuvěřitelné, že se našel mezi žáky reálky člověk tak nízký a bídný. Každé sebetvrdší slovo jest slabé, aby mohlo dostatečně vyjádřiti rozhořčení nad tak zvlčilým činem. Úžas budí, že může býti tak zvrhlým žák reálky, žák naší reálky, kterou tak surově pohanil. Vyšetřete sami mezi sebou toho podlce a vyvrhněte ho ze svého středu. Jest nehozen práh této budovy překročiti.*“ Postihy dopadených provinilců zachycuje kniha disciplinárních trestů, zevedená rovněž za Jansova působení. K nejčastějším přestupkům patřily návštěvy hostinců, drzé chování vůči profesorům, kouření ve škole nebo rvačky mezi spolužáky. Postihem býval několikahodinový karcer, bez milosti však byly trestány drobné krádeže, ať již ve škole či mimo školu, za něž obvykle následovalo vyloučení z ústavu.

Jestliže kázeňské přestupky studentů vesměs nepřekračovaly meze klukovských alotrií, přiměřených jejich mladistvému věku, a byly také sankčně řešeny v rámci školního řádu, mnohem závažnější čin se dotkl přímo profesorského sboru. Jedná se o aféru s anonymními dopisy, dnes patrně zcela zapomenutou, která započala v roce 1925, vyústila v trestní stíhání a po dlouhou dobu kalila ovzduší nejen ve škole, ale i ve městě. Aféra je podrobně zdokumentována v obsáhlém trestním spisu Krajského soudu v Novém Jičíně,⁷ který se jí zabýval, i v osobním spisu jejího hlavního aktéra, dlouholetého profesora reálky Františka Kroupy.⁸ Případ sledovala bedlivě Zemská školní rada v Brně a jejím prostřednictvím bylo informováno i ministerstvo školství a národní osvěty. Záležitost byla také hojně propírána a komentována v krajinském tisku, především v hranicko-přerovském týdeníku Přehled a rožnovském týdeníku Lubina,⁹ z jejichž článků zde především vycházíme. Celá aféra spočívala v doručování anonymních dopisů hanlivého obsahu některým vyučujícím reálky. Cíl pisatele byl vcelku zřejmý — zasetí nesarů do profesorského sboru, narušení vztahů v rodinách a poškození pověsti školy na veřejnosti, méně jasný byl jeho očekávaný prospěch z celé nekalé akce. Zpočátku nebyla dopisům, které byly pokládány za všední součást maloměstského folkloru, věnována žádná pozornost a byly páleny. Postupem doby však rostla jejich vulgarita a přibýly i vyhrůžky. Jelikož pisatel zprvu neuspěl s doručováním anonymů do školy, zaměřil se na rodinu profesora Dvořáka a na jeho manželku. Od tohoto kroku očekával, že obsah dopisů pronikne na veřejnost, v čemž se nemýlil. K nejzávažnějším tvrzením anonyma, nevyhýbajícího se ani nejtěžším vulgarismům, patřilo, že přímo na škole dochází k sexuálním stykům mezi členy a členkami pedagogického sboru a dokonce mezi profesory a studentkami. Celá dopisová akce vyvrcholila v roce 1931 fyzickým útokem na manželku prof. Dvořáka, která doručovatele dopisu přistihla, avšak nepoznala, neboť jí vhodil do očí palčivou látku a způsobil jí tak zánět spojivek. Několik dlouholetých členů sboru na základě srovnávání obsahu dopisů,

Ukázka anonymního dopisu

psaných dovedně pozměněným písmem, i vyhodnocením dalších indicií, dospělo k přesvědčení, že pisatelem musí být někdo z jejich řad, až nakonec dospěli k osobě svého kolegy Františka Kroupy. Vše vyústilo v podání trestního oznámení na Kroupu, vyšetřování četnictvem, v roce 1933 v podání obžaloby a ve vleklý soudní proces u novojičínského krajského soudu. Aniž bychom se dále zabývali podrobnostmi, vyšetřování prokázalo jako vymyšlený obsah všech anonymních udání. Nepodařilo se ovšem prokázat ani autorství prof. Kroupy. Výsledkem procesu bylo vynesení zprošťujícího rozsudku v lednu 1936, pro nedostatek důkazů. Důležitou roli v rozhodování soudu sehrály rozpory v písmoznaleckých posudcích. Po zahájení procesu byl prof. Kroupa přeložen na reálné gymnázium v Přerově a posléze odeslán na dovolenou s čekatelným. Ani vynesení osvobozujícího rozsudku mu neumožnilo návrat ke školské práci, lpělo na něm zjevně stále podezření a v roce 1939 byl v 57 letech předčasně penzionován. Dopisová aféra napáchala ve městě mnoho zla. Narušila vztah veřejnosti ke škole, stála mnoho psychické energie její účastníky a otrávil určitým způsobem život i mnoha dalším lidem, hlavně bývalým vyučujícím a studentům školy, které bylo nutno v rámci vyšetřování vyhledat a vyslechnout. Neprinesla žádné zadostiučinění, jen nedůvěru a znechucení.

Jestliže jsme v tomto příspěvku poukázali i na temnější stránky života lipnické reálky, pak proto, že i ony jsou nedílnou součástí její historie. Díky profesionalitě naprosté většiny vyučujících nezasáhly podstatným způsobem do procesu výuky a škola za dobu své existence poskytla kvalitní vzdělání stovkám absolventů, z nichž někteří později vynikli jako významní odborníci a vědečtí pracovníci.

6 Wie an tschechischen Anstalten Patriotismus und Religiosität gepflegt und Hetze gegen das Deutschtum systematisch grossgezogen wird, Deutsche Rundschau, 21. Juli 1914.

7 Zemský archiv v Opavě, fond Krajský soud Nový Jičín, sign. Tk IX 628/31.

8 Moravský zemský archiv v Brně, fond G 212, Osobní spisy.

9 Oba týdeníky věnovaly aféře sérii příspěvků v zářijových, říjnových a listopadových číslech číslech r. 1934.

Petr Jirák

Pronásledování skupinky partyzánů na Přerovsku začátkem května 1944

Bratři Václav a Stanislav Mikoláškoví byli radikální bojovníci proti nacistické totalitě. Václav Mikolášek se narodil 24. července 1921 ve Velici na Českobudějovicku, jeho bratr Stanislav 10. března 1923 ve Strahovicích na Opavsku. Jejich otec byl zaměstnán u finanční stráže a často měnil se svou rodinou bydliště, což vysvětluje vzdálená místa narození jeho synů. Po mnichovském diktátu na podzim 1938 museli Mikoláškoví odejít z Těšínska, dočasně zabraného Polskem. Rodina se odstěhovala do Velké Bystřice u Olomouce a později do nedalekých Bukovan.¹ Ve Velké Bystřici a okolních vesnicích existovala v období války poměrně silná protinacistická rezistence, o což se významně zasloužili rovněž bratři Mikoláškoví.²

Literatura o odboji kolem bratří Mikoláškových

Odbojová činnost bratrů, jejich přátel a pomocníků se již několikrát stala předmětem pozornosti historiků a badatelů. Již v roce 1969 vyšla publikace Miloslava Čermáka (ročník 1941) s názvem Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945, jež se jako jediná poměrně podrobně věnuje odboji Mikolášků od začátku až do konce. O rok později byla ve sborníku přerovského muzea (Svoboda přišla před 25 lety) publikována studie z pera archiváře Vojtěcha Cekoty (ročník 1930), která se věnovala závěru života Stanislava Mikoláška, postřeleného a zadržného na začátku května 1944 v okolí Přerova. Josef Bartoš (1931—2005), známý olomoucký historik a znalec druhého odboje, se bratrům Mikoláškovým přirozeně rovněž věnoval — zejména v publikaci z roku 1997 s názvem Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945. Medailón obou bratrů uveřejnil v kolektivní publikaci Nedokončené životopisy. Likvidaci Václava Mikoláška a jiných odbojářů, k níž došlo ve Velké Bystřici dne 22. února 1945, se podrobně věnoval ve dvou monografiích o dějinách této obce. Dramatický útěk bratří Mikolášků z Valašského Meziříčí zpět na Olomoucku zaujal kromě Vojtěcha Cekoty také historiky Gustava Voždu (ročník 1933), Davida Papajíka (ročník 1971) a Tomáše Baletku (ročník 1971). První z nich napsal v rámci edice publikací Region Věrovany studii nazvanou Štvanice, líčící především krátký pobyt Stanislava Mikoláška ve Věrovanech a jeho zajetí v této obci. Tomáš Baletka stručně popsal útěk bratří a několika jejich přátel, poněvadž se podílel na knize o dějinách obce Polouvsí na Novojičínsku, kudy mladí odbojáři rovněž utíkali. Davida Papajíka jako autora monografie o Staré Vsi zaujaly dramatické kapitoly z útěku odbojářů, k nimž došlo v Přestavlkách a Staré Vsi. Již dříve vydaná kniha o dějinách Přestavlk obsahuje totiž o bratřích Mikolášcích jen letmou zmínku. Pavel Pospěch (ročník 1948), autor kapitoly o dějinách Přestavlk

od roku 1848, asi nepovažoval partyzánskou epizodu za podstatnou.³ Bratři Mikoláškové se stali též námětem řady článků v regionálním tisku. Některé články obsahují četné nepřesnosti a omyly. Naproti tomu literatura zaměřená na odboj proti nacistům v celém protektorátu se bratřím téměř nikdy nevěnuje.⁴

Ozbrojený odboj v protektorátu

Z bratrů Mikoláškových a některých jejich pomocníků se postupem času stali reprezentanti ozbrojeného odboje proti nacistické hrůzovládě. Z toho důvodu uvedeme něco o fenoménu ozbrojeného odboje v protektorátu.

Odboj v protektorátu Čechy a Morava se většinou projevoval neozbrojenými formami, což bylo ovlivněno nepříznivými okolnostmi. Naše armáda se až na přestřelku v Místku (14. března 1939) nepostavila německým vojákům na odpor. Nacisté získali většinu zbraní československé armády. Nedostatek zbraní a munice trápil český protinacistický odboj v podstatě až do konce války. Po ztrátě pohraničních území (na základě mnichovské dohody z podzimu 1938) zůstalo Čechům málo území, které by se hodilo k vedení partyzánské války. Chyběla nám rovněž tradice záškolnického boje — na rozdíl od Poláků či Srbů. Podobný způsob odporu se v českém prostředí objevil naposledy v průběhu třicetileté války (1618—1648). Velká Británie měla zájem spíše o zpravodajské informace než o ozbrojený boj v pro-

Václav Mikolášek. SOKA Vsetín

Stanislav Mikolášek.

SOKA Vsetín

- 1 BARTOŠ, J., a kol.: *Nedokončené životopisy. Portréty mladých lidí, kteří položili život v boji proti fašismu*. Praha 1987, s. 150.
- 2 V publikaci Kraj, jímž táhla válka od Jana Čekla se uvádí: „*Velká Bystřice... zapsala se do historie osvobozovacího hnutí na Moravě písmem opravdu zlatým. Ačkoliv za květnových bojů samých příliš neutrpěla — fronta se tu jen míhla — velmi mnoho vytrpěla za surové německé okupace řádním gestapa a SS oddílů.*“ Dokonce prý Velké Bystřiči několikrát hrozilo vypálení celé obce a vyvraždění mužského obyvatelstva. Totéž tvrzení, přece jen poněkud nadnesené, publikace uvádí u obce Bukovany. CEKL, J.: *Kraj, jímž táhla válka*. Olomouc 1945, s. 36—37, 115—116. Čeklova práce vyšla již v listopadu 1945. Odbojovým aktivitám ve Velké Bystřici a okolí se věnuje poměrně stručně. Neobsahuje ani zásadně jiné údaje než pozdější práce historiků, proto se jí dále nebudu zabývat. Stranou nechávám rovněž nedatované pojednání o odbojářích a partyzánech ve Velké Bystřici, které vedle známých údajů obsahuje i řadu podezřelých tvrzení, např. kontakt s partyzány v Jugoslávii (!), napojení partyzánské skupiny do struktury tzv. československé „V“ brigády aj. Viz SOKA Přerov, fond Český svaz protifašistických bojovníků — okresní výbor Přerov (dále jen OV ČSPB Přerov), sign. 1/2097 nebo 1/5133 (nedatované pojednání o partyzánech z Velké Bystřice).
- 3 ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945*. Olomouc 1969; CEKOTA, V.: *Poslední boj Stanislava Mikoláška*. In: Svoboda přišla před 25 lety, Přerov 1970, s. 72—81.; BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 90—93, 96—98; BARTOŠ, J. a kol.: *Nedokončené životopisy. Portréty mladých lidí, kteří položili život v boji proti fašismu*. Praha 1987, s. 150—152; *Velká Bystřice — minulost a současnost*. Ostrava 1977, s. 162—165; BALATKOVÁ, J. — TRAPL, M., a kol.: *Velká Bystřice — pohledy do dějin*. Velká Bystřice 2002, s. 101—106; VOŽDA, G.: *Štvanice*. Region Věrovary, č. 65. Věrovary 2000; BALETKA, T. — CHOBOT, K.: *Polousví — od první písemné zmínky po současnost*. Jeseník nad Odrou 2012, s. 65—67; PAPAJÍK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 76—84; *Přestavky — historie a současnost*. Přestavky 2002, s. 108. Autorovi této studie vyšel nedávno populární článek na téma partyzánů z Velké Bystřice viz JIRÁK, P.: *Partyzáni z Velké Bystřice. Odboj s tragickým koncem*. II. světová, září 2015, s. 36—38.
- 4 Výjimku představuje publikace Jediná cesta. Zmínka o Mikolášcích je však zcela zkratkovitá, navíc příjmení bratrů uvádí ve zkomolené podobě: „V roce 1941 se ustavila „Hynkova skupina“, kterou vedli bratři Mikoláškoví. Získala trhaviny a na jaře 1942 začala stavět úkryt. Působila v Velké Bystřici a Olomouce.“ Viz DOLEŽAL, J.: *Jediná cesta*. Cesta ozbrojeného boje v českých zemích. Praha 1966, s. 64—65.

tektorátu. Sovětský svaz často vyzýval k ozbrojenému vystoupení a partyzánské válce, sám však tuto činnost v protektorátu významněji podpořil až na podzim 1944.

Z uvedených důvodů převažovaly v protektorátním prostředí jiné formy odporu a odboje. V roce 1939 se uskutečnily protirežimní manifestace a demonstrace. Poté, co český národ poznal pravou tvář a brutalitu německého nacismu, od těchto akcí ustoupil. Odpor se projevoval také výrobou a distribucí protinacistických letáků a jiných tiskovin. Významnými odbojovými akcemi byly zpravodajské operace prováděné pomocí kurýrů či vysílaček. Odbojové hnutí se v prvních dvou letech okupace podílelo i na přechodech vojáků za hranice. Druhá polovina roku 1941 se vyznačovala velkým množstvím menších sabotáží, šlo např. o přeřezávání brzdových hadic u vagónů nebo přestřihávání telefonních drátů.

Ozbrojený odboj představoval v prvních dvou až třech letech okupace marginální záležitost. Jeho velký rozmach nastal především od podzimu 1944.

Legendární postavou se stal Jan Smudek, jenž před svým únikem z protektorátu v roce 1940 zastřelil několik protivníků. Již 7. června 1939 zneškodnil na Kladně německého policistu Wilhelma Kniesta. Badatel Jaroslav Čvančara v této souvislosti píše o prvním Němci, jehož zlikvidoval český odboj v protektorátu. Samozřejmě nebral v potaz nacisty, kteří padli již v roce 1938 v boji s českými ozbrojenými složkami (před přijetím mnichovské dohody) a několik německých vojáků, kteří zemřeli během zmíněného střetu s českými vojáky v Místku. Obě události se staly ještě před vyhlášením protektorátu. Jan Smudek zlikvidoval při svém útěku v roce 1940 dva příslušníky německé finanční stráže.

Příslušníci našeho domácího odboje používali zbraně v prvních letech války spíše na osobní obranu. Svědčí o tom činnost takzvaných tří králů (Josef Balabán, Josef Mašín, Václav Morávek). Jako součást odbojové organizace Obrana národa se podíleli zejména na zpravodajské a sabotážní činnosti. Především Václav Morávek se dostal do řady přestřelků s nacisty, většinou s gestapem. Několik členů obávané nacistické tajné policie dokázal postřelit. Příslušníci gestapa měli v tomto ohledu bohužel štěstí, poněvadž mnoho jich naši odbojáři nezlikvidovali. Řada gestapáků se ze svých zranění dokázala vyléčit. Případy, kdy gestapáci přece jen vypustili duši, budou zmíněny v závěru této studie. Václav Mikolášek se totiž zařadil k nemnoha českým odbojářům, kteří dokázali zabít příslušníka gestapa.⁵

V Přerově došlo k asi první přestřelce odbojáře s nacisty dne 27. července 1940, kdy gestapáci a příslušníci městské policie za dramatických okolností dostihli Jana Ulmana, člena Obrany národa. Ulman se bránil střelbou, byl nakonec ale postřelen a dopaden u mostu přes Strhanec u Hrázného mlýna.⁶ Podobných incidentů se v průběhu protektorátu odehrálo velké množství. I komunističtí odbojáři se často bránili se zbraní v ruce, např. v lesích u Březnice u Zlína byl 29. ledna 1943 obklíčen obrovskou německou přesilou podzemní bunkr, v němž se nacházeli tři komunisté. Dva z nich padli na místě se zbraní v ruce, zatímco gestapák Ziegler byl pouze lehce zraněn.⁷ Český odboj v řadě případů také zlikvidoval příslušníky vlastního národa, z nichž se stali přísluhovači a udavači nacistického režimu.

V roce 1942 proběhlo několik přestřelků mezi českými výsadkáři ze západu a německými (i protektorátními) ozbrojenými složkami. V několika případech byly zaznamenány lidské oběti — na obou stranách. Oldřich Pechal, velitel výsadku Zinc, zastřelil 30. března 1942 na moravsko-slovenském pomezí dva příslušníky německé pohraniční stráže. Dne 30. dubna 1942 parašutista Arnošt Mikš, rovněž člen výsadku Zinc, zastřelil na Křivoklátsku četnického strážmistra Františka Ometáka. Mikš byl sám těžce zraněn, proto se zastřelil.⁸

Mimořádným činem českého odboje byla likvidace zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha (zemřel 4. června 1942 na následky atentátu z 27. května 1942). Jan Kubiš a Josef Gabčík, vykonavatelé akce, zemřeli spolu s dalšími pěti parašutisty 18. června 1942 v Praze v boji proti stonásobné přesile, přičemž několik protivníků dokázali zranit. Rovněž tyto notoricky známé akce přirozeně patří k ozbrojenému odboji.

Vůbec první partyzánská skupina v protektorátu (Zelený kádr) vznikla v roce 1942 na Kroměřížsku. Skupina provedla menší množství ozbrojených akcí. Do konce roku 1942 byl Zelený kádr bohužel zničen. Stalo se tak v okolí města Konice.⁹

Plzeňská odbojová skupina Jestřáb zlikvidovala v letech 1942—1943 šest Němců. Jednalo se o německé vojáky, případně příslušníky Schutzpolizei. Činnost této skupiny, v jejímž čele stáli skauti Jiří Mäntl a Alois Chmelík, je pro zmíněné období protektorátu zcela výjimečná. Je celkem s podivem, že se skupina Jestřáb dosud nestala předmětem podrobnějšího historického výzkumu.¹⁰

V roce 1943 vznikla dvě pozoruhodná odbojová seskupení v Ostravě. V letech 1943—1944 zde působila partyzánská skupina (tzv. městského typu) s názvem Bílá lvice (také Jan Žižka moravskoslezský), která provedla okolo dvaceti sabotáží a diverzí, např. na železnici či telegrafních sloupech. Bílá lvice 1. září 1943 uskutečnila u Lískovce první vykolejení vlaku na okupované Moravě. Druhým seskupením byla odbojová skupina vedená Karlem Břenkem. Dne 18. května 1943 poničila požárem kartotéku úřadu práce v Moravské Ostravě.¹¹ Tolik tedy k vybraným příkladům ozbrojeného odboje v protektorátu do poloviny roku 1944.

Na sklonku léta 1944 vypuklo Slovenské národní povstání (29. 8. — 28. 10. 1944), kterého se zúčastnilo i okolo dvou tisíc Čechů. Mnoho jiných Čechů se na Slovensko ani nedostalo. Patří mezi ně také František Mašlák z Hranic, který 14. září 1944 u Nového Hrozenkova zastřelil dva německé celníky. Poté byl jinými Němci bestiálně zavražděn.¹² Na podzim 1944 začíná období, kdy v protektorátu vznikají rozsáhlé partyzánské skupiny. Na Moravě se jednalo zejména o 1. československou partyzánskou brigá-

5 K Janu Smudkovi (ale i k boji v Místku) např.: ČVANČARA, J.: *Někomu život, někomu smrt*. Československý odboj a nacistická okupační moc 1939—1941. Praha 2002. O Václavu Morávkovi a Josefu Balabánovi vyšly kvalitní monografie: ČERMÁK, V.: *Muž proti okupaci*. Praha 2007.; KOURA, P.: *Podplukovník Josef Balabán*. Praha 2003.

6 VOŽDA, G., a kol.: *Nebylo bezejmenných hrdinů*. I. díl. Přerov 1985, s. 42—44.

7 BURIAN, L.: *Uherskohradištsko proti fašismu*. Uherské Hradiště 1984, s. 220—221.

8 ČVANČARA, J.: *Někomu život, někomu smrt*. Československý odboj a nacistická okupační moc 1941—1943. Praha 2008, s. 82, 103.

9 PŘÍKRYL, J.: *První partyzánská skupina Zelený kádr*. Kroměříž 1985.

10 Informace o skupině Jestřáb autorovi sdělil plzeňský archivář a historik Miroslav Eisenhammer.

11 O Bílé lvice viz ČVANDA, F.: *V nerovném boji*. Ostrava 1990. Ke skupině Karla Břenka viz SEĎA, R. a kol.: *Pět proti gestapu*. Příběh diverzní skupiny Karla Břenka a odboj zaměstnanců Vítkovických železáren. Ostrava 2014.

du Jana Žižky, která sdružovala na tři desítky partyzánských oddílů. Na jaře 1945 již partyzáni vyvíjeli činnost i v oblastech, které byly pro tento způsob boje pramád vhodné. Český odboj (ozbrojený obzvlášt) vyvrcholil Květnovým povstáním českého lidu v květnu 1945, jež začalo 1. května 1945 v Přerově a vygradovalo v Praze (5. 5. — 9. 5. 1945).

Počátky a vývoj činnosti tzv. Hynkovy skupiny ve Velké Bystřici a okolí

Ilegální organizace se sídlem ve Velké Bystřici vznikla již v začátcích nacistické okupace. V průběhu války se její činnost radikalizovala, nejpozději od jara 1944 můžeme mluvit dokonce o partyzánské skupině.

Kolem Karla Hynka mladšího a jeho stejnojmenného otce, kteří pracovali v olomoucké továrně Kosmos, se začali soustřeďovat mladí dělníci a studenti, mezi první patřili bratři Stanislav a Václav Mikoláškové z Bukovan, antifašista Walter Knappe, Antonín Mádr a Miroslav Zendulka z Velké Bystřice. Postupně se připojovali další vlastenci. Členové skupiny se scházeli v domě Hynkových (zvaném Na Svobodě) ve Velké Bystřici. Zpočátku psali různá protinacistická hesla a plakáty, později se zaměřili na získávání zbraní a trhavin.¹³

Stanislav Mikolášek, na něhož je v této studii soustřeďováno nejvíce pozornosti, položil spolu s jinými studenty květiny na zbytek pomníku T. G. Masaryka ve Velké Bystřici. Událost, k níž došlo 14. září 1940, znamenala pro sedmnáctiletého mladíka vyloučení z reálného gymnázia v Olomouci a měsíční pobyt v tzv. ochranné vazbě gestapa.¹⁴ Nebudeme daleko od pravdy, když si dovolíme tvrdit, že se Stanislav Mikolášek od té doby proti německým okupantům ještě více zatvrdil.

Členové skupiny vybudovali na jaře 1942 na zahradě Oldřicha Štencla ve Velké Bystřici podzemní bunkr, který sloužil k úschově zbraní, munice a výbušnin. Dalším střediskem se stala chata v údolí Vrtov nedaleko Velké Bystřice, jež byla postavena hlavně přičiněním bratrů Mikoláškových. Mladí odbojáři se u chaty zprvu scházeli pod rouškou sportovní činnosti, avšak později se stala útočištěm těch členů, kteří v druhé polovině roku 1942 utekli z totálního nasazení. Od té doby žila část odbojářů v ilegalitě.¹⁵

Od jara 1943 (datum uvedené historikem Josefem Bartošem) začala skupina provádět organizované sabotážní akce. Na vojenské střelnici u Kocourovce odbojáři získali chemikálie. Vyráběli zápalné časované bombičky, jež zejména na železniční trati Olomouc—Krnov vhažovali do vagonů se zápalným materiálem. Během noci nasedali do vojenských vlaků, v nichž např. vypouštěli benzín z nádrží aut, u motorových vozidel ničili karburátory, elektrické zařízení, zapalování, chladiče, pneumatiky apod. Na důsledky těchto diverzních akcí se přišlo většinou až při vykládce vozidel a válečného materiálu, proto se o nich nezachovala hlášení četnických stanic. Začátkem roku 1943 skupina dokázala navázat spojení se sovětskými zajatci v továrně Moravia v Mariánském Údolí. V závodě, který se nacházel již na území říšské župy Sudety, pracovalo několik členů skupiny, včetně Josefa Jedličky (narozen 5. ledna 1923 v Bukovanech). Odbojáři podporovali zajatce především potravinami a šatstvem. Na konci roku 1943 došlo k přípravám útěku některých zajatců. Odbojáři se snažili zničit evidenci zajatců,

proto byla zapálena administrativní budova Moravie, ovšem požár byl brzy zlikvidován. Při jiné akci se podařilo utéct několika sovětským zajatcům, kteří byli později ukrýváni ve Velké Bystřici.¹⁶

Partyzánský bunkr na „sudetském“ území — pod svícnem tma?

Na začátku jara 1944 se odbojáři s několika uprchlími sovětskými zajatci přesunuli do lesů v okolí Jestřabí, kde vybudovali podzemní bunkr (na kótě 617). Nejsem první, kdo se diví nad umístěním bunkru. Byl totiž postaven již na území říšské župy Sudety, v oblasti osídlené Němci. Pověstné rčení „pod svícnem je největší tma“ v tomto případě rozhodně neplatilo.

Zformovaný partyzánský oddíl se dočasně spojil se skupinkou Rajmunda Tynnera z Droždína, aby 18. dubna 1944 provedli destrukci v železničním tunelu u Smilova. Odpoledne 17. dubna 1944 se partyzáni rozdělili na dvě skupiny a večer se vydali z bunkru u Varhoště na Smilov. V železničním tunelu u této obce chtěli rozšroubovat kolejnice. Za tím účelem Otto Madar (narozen 30. října 1923 v Mukačevu) nesl francouzský klíč. Z činu sešlo, poněvadž v lese pobýval německý lesnický personál. Stanislav Mikolášek zastřelil hajného a jeden ze sovětských uprchlých zajatců postřelil dalšího muže. Partyzáni se stáhli do Velké Bystřice, kde se ukrývali na půdě domku Karla Hynka. Zde byla část partyzánů (na udání) zadržena 24. dubna 1944. Rajmund Tynner se ukrýval na jiném místě, zatímco Schneider, Jedlička a Mikolášci opustili Velkobystřicko již 21. dubna 1944. Četníci byli gestapem pověřeni najít bunkr u Varhoště, což se jim povedlo 25. dubna 1944. Bunkr měl rozměry 5 × 3 × 1,8 metru a mohl sloužit asi

12 VOŽDA, G., a kol.: *Nebylo bezejmenných hrdinů*. II. díl. Přerov 1988, s. 24—25.

13 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 90—91.

14 Moravský zemský archiv v Brně, fond Gestapo Brno, inv. č. 5852 – karton 91., VOŽDA, G.: *Sltavice*. Region Věřovany, č. 65. Věřovany 2000, s. 2—3. Položení květin na torzo Masarykova pomníku bývá někdy nesprávně datováno již do roku 1939. Viz např.: PAPAĽK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 77. Stanislava Mikoláška a Waltera Knappa udal v roce 1940 Leo Mück (narozen 28. 6. 1906 ve Velké Bystřici), jenž byl za tento i jiné zločiny v roce 1947 potrestán 15 lety těžkého žaláře. Viz Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále jen ZAO), fond Mimořádný lidový soud (dále jen MLS) Olomouc, sign. Ls 48/47 (spisy trestní věci proti Leo Mückovi).

15 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 91; ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945*. Olomouc 1969, s. 6—7. Vlastimil Růžička (narozen 5. 5. 1922 ve Velké Bystřici), jeden z členů skupiny, měl za úkol opatřit zbraně, protože pracoval v puškařském závodě Lověna v Olomouci. Za příspěví vedoucího Václava získal zbraně i náboje. V době ukrývání získal větší množství střelného prachu. Na vojenské střelnici na Kocourovci se zúčastnil hledání prázdných nábojnic, které v podzemním krytu přelísování a naplněním znovu připravil k použití. V roce 1942 na jaře se aktivně účastnil budování podzemního krytu na Štenclově zahradě. Z pozice odborníka opravoval a čistil zbraně, případně cvičil ostatní odbojáře v zacházení se zbraní a střelbě. K tomu účelu sloužila v podzemním krytu chodba v délce asi 7 metrů. Do konce roku 1943 měli odbojáři k dispozici 40 spolehlivých pušek a pistolí a okolo 10 000 nábojů. Pracovní úřad vypátral Růžičku v polovině roku 1943. Poté byl puškař nasazen do zbrojních dílen trestního pluku 131 v Olomouci, kde opravoval a čistil pečotní zbraně. Práci sabotoval podle svých možností, podařilo se mu odnést sovětský automat, několik granátů a množství munice. Vše následně předal odbojářům. Viz SOKA Přerov, fond Český svaz protifašistických bojovníků — okresní výbor Přerov (dále jen OV ČSPB Přerov), sign. 1/5112 (poválečná výpověď Vlastimila Růžičky). Václav Mikolášek a Bedřich Schneider byli koncem února 1944 zatčeni pro útek z nuceného nasazení. Oba byli dopraveni do kárného tábora v Kunčičkách. Členové skupiny neprodleně zorganizovali akci na jejich osvobození. Stanislavu Mikoláškově, Waltru Knappemu a Karlu Hynku ml. se brzy povedlo oba kamarády z tábora osvobodit a bezpečně je převézt do Velké Bystřice. Viz např. SOKA Přerov, fond OV ČSPB Přerov, sign. 1/2097 nebo 1/5133 (nedatované pojednání o partyzánech z Velké Bystřice).

16 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 91—92; ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945*. Olomouc 1969, s. 7—8. Oba autoři se zmiňují o muži z Bludova (Čermák uvádí dokonce jeho jméno — Josef Jurina), který se na konci roku 1943 připojil ke skupině. Ostatní přemlouval ke kriminálním činům za účelem získání peněz, proto jej odbojáři zastřelili (podle Čermáka čin provedli Václav Mikolášek a Otto Madar). Zatímco Čermák odkazuje na výpověď Josefa Jedličky, Bartoš jako zdroj uvádí seminární práci (Partyzánský odboj na Velkobystřicku a bratři Mikoláškové) od Dagmar Štátné z roku 1985.

Josef Jedlička. SOKA Vsetín

dvanácti lidem. Již ráno 21. dubna 1944 četníci z Velkého Újezdu zadrželi Viktora Rachmanina, člena partyzánské skupiny, který se neúčastnil nezdařené akce u Smilova.¹⁷

Rajmund Typner byl po válce vydáván za vůdčí osobnost odboje ve Velké Bystrici. Odbojová skupina soustředěná okolo Karla Hynka mladšího byla dodatečně označována jako partyzánská skupina Sever nebo dokonce Typner-Sever. Zvláště druhé označení je velmi zavádějící, poněvadž jedinou společnou akcí Rajmunda Typnera v součinnosti s Hynkovou skupinou byla výprava za účelem narušení železnice v tunelu u Smilova.¹⁸

Četníci byli gestapem pověřeni pátrat po partyzánech, jimž se podařilo 24. dubna 1944 utéct. Podle četnických dálnopisů se bratři Mikoláškové mohli zdržovat u svých příbuzných ve Velici nebo v Nákří (obce u Českých Budějovic) či v Praze. Okresní četnické velitelství v Olomouci varovalo 28. dubna 1944 četnickou stanici v Dívčicích u Českých Budějovic, aby byla v případě zatýkání bratrů opatrná, poněvadž Mikoláškově byli nebezpeční a ozbrojení. Obdobné hlášení směřovalo do Bílovic u Uherského Hradiště, poněvadž v obci Javorovec žily babička a teta partyzána Josefa Jedličky. Četnická stanice ve Velké Bystrici rozeslala řadu dalších dálnopisů. Byly též směřovány na četnické stanice, v jejichž obvodu pobývali příbuzní hledaných partyzánů.¹⁹

Bratři Mikoláškové, Schneider a Jedlička se nejprve ukrývali v Bukovanech, odkud se 21. dubna 1944 vydali do Beskyd. Jejich úmyslem mohl být přechod na Slovensko, případně zisk zbraní a návrat na Olomoucko. U přehrady Bystrička se k nim přidal Walter Knappe. Dne 5. května 1944 se pětice ocitla ve Valašském Meziříčí.²⁰ Právě tam počalo drama, jež představuje stěžejní téma studie.

První část útěku aneb z Valašského Meziříčí na Novojičínsko

Albert Šeda, příslušník české kriminální policie, a František Tvarůžek, příslušník městské policie, dne 5. května 1944 (o čtvrt na jednu) zastavili u nádraží ve Valašském Meziříčí tři muže. Nejednalo se o nikoho jiného než o bratry Mikoláškovy a Josefa Jedličku. Policisté je chtěli předvést na četnickou stanici, avšak poblíž mostu přes Bečvu vytáhla trojice pistole a začala na oba policisty střílet. Tvarůžek byl zasažen do srdce a byl na místě mrtev. Tříkrát zasažený Šeda zůstal ležet na zemi. Odbojáři se poté dali na útěk (od železničního mostu přes hřiště a dále ve směru na obce Juřinka a Lešná). Šeda byl odvezen do valašskomeziříčské nemocnice. Podle dokladů, které Tvarůžek odbojářům odebral, pronásledovatelé přesně věděli, koho mají hledat. Na pronásledování se podílelo německé vojsko, řada četnických stanic, lesnický personál. Na dálnopisný rozkaz německé kriminální policie bylo o spolupráci při hledání požádáno i Jagdkommando ve Staré Bělé. Jak prozrazují dobové vyhlášky, bylo civilní obyvatelstvo

Kundmachung.

Nach an 2 Polizeibeamten verübtem Mord und nach schwerer Verletzung mehrerer Zivilpersonen sind seit 5. 5. 1944 gegen 12 Uhr nachstehend beschriebene und abgebildete Täter flüchtig:

Wenzel MIKOLÁŠEK, geb. am 25. 7. 1921 in Waltitz, Bez. Mähr. Budweis, zuletzt wohnhaft in Bukowan Nr. 3, Bezirk Olmütz, Student. Mikolášek ist 172 cm gross, schlank, hat braunes Haar, blaue Augen, längliches Gesicht, gerade Nase, gesunde Zähne. Bekleidung: grauer Anzug (Pumphosen), schwarze Halbschuhe.

Stanislaus MIKOLÁŠEK, geb. am 10. 3. 1923 in Standorf, Kreis Troppau, Sudetengau, zuletzt wohnhaft in Bukowan Nr. 3, Bez. Olmütz, Student. Er ist 173 cm gross, unterseits; hat ovales Gesicht, geradlinige Nase, gesunde Zähne, schwarzes glatteskämmeres Haar, blaue Augen, runde Ohren, trägt Brille mit schwarzem Rand. Bekleidung: licht-grauer Anzug, lange Nase, ohne Kopfbedeckung, schwarze Schuhe.

Josef JEDLIČKA, geb. am 5. 1. 1923 in Bukowan, Bez. Olmütz, zuletzt wohnhaft in Bukowan Nr. 87, Bez. Olmütz, Schmied. Jedlička ist 173 cm gross, schlank, hat blaues ovales Gesicht, gerade Nase, gesunde Zähne, blondes Haar, graue Augen, runde Ohren. Bekleidung: schwarzer Winterrock, lichtgrauer Rock, lichtfarbige Pumphose, ohne Kopfbedeckung, schwarze Arbeitschuhe.

Für Ergreifung dieser gemeinen Täter ist eine hohe Belohnung zu erwarten.

Wenzel Mikolášek

Stanislaus Mikolášek

Josef Jedlička

Brünn, den 6. 5. 1944.

Deutsche Kriminalpolizei - Kriminalpolizeistelle Brünn
gez. Kriminaldirektor **NUSSBAUM**

V Brně, dne 6. 5. 1944.

Vyhlaška.

Po vraždě spáchané na dvou policejních úřednících a po těžkém zranění více civilních osob uprchli dne 5. 5. 1944 kolem 12 hod. níže popsaní a zobrazení pachatelé:

Václav MIKOLÁŠEK, nar. 25. 7. 1921 ve Velice, okr. Mor. Budějovice, poslední bytem v Bukovanech č. 3, okr. Olomouc, student. Mikolášek je 172 cm vysoký, štíhlý, má hnědé vlasy, modré oči, podlouhlý obličej, rovný nos, zdravé zuby. Je oblečen v šedý oblek (pumpky) a černé palobotky.

Stanislaus MIKOLÁŠEK, nar. 10. 3. 1923 ve Standorf, Kreis Troppau, Sudetengau, poslední bytem v Bukovanech č. 3, okr. Olomouc, student. Mikolášek je 173 cm vysoký, zavalitý, má podlouhlý obličej, rovný nos, zdravé zuby. Je oblečen v šedém obleku (dlouhé kalhoty) a černé boty; je protavlosý.

Josef JEDLIČKA, nar. 5. 1. 1923 v Bukovanech, okr. Olomouc, poslední bytem v Bukovanech č. 87, kovář. Jedlička je 173 cm vysoký, štíhlý, má hladké podlouhlý obličej, přímý nos, zdravé zuby, světlé vlasy, modré oči, kulaté uši. Je oblečen v černý smok, světlešedý kabát, světlešedé pumpky, černé pracovní boty; je protavlosý.

Za dopadení těchto sprostých pachatelů lze počítati s vysokou odměnou.

Vyhlaška z pátrání po Mikolášcích a Jedličkovi. SOKA Přerov

motivováno vysokou odměnou za případnou pomoc při dopadení Mikolášků a Jedličky.

Vyšetřovatelům se podařilo zjistit dvě ženy (Erika Hermanová, Jiřina Divoká) z firmy Janyška, které se v době přestřelky vydaly z práce domů. Podle Eriky Hermanové utekli dva odbojáři ve směru Lhotka — Lešná, třetí po přeplavání Bečvy prchal směrem na Poličnou.²¹

Výše popsaný průběh událostí byl převzat z dobového úředního hlášení, jež vůbec neuvedlo výskyt dalších dvou odbojářů. Walter Knappe a Bedřich Schneider sledovali zadržení tří druhů z povzdálí. Popis následujících událostí se v odborných zpracováních a článcích dost liší. Miloslav Čermák ve své práci uvedl, že Schneider se spolu s trojicí vydal směrem na Novojičínsko, zatímco Knappe se od nich oddělil a utíkal směrem na Olomouc. Stejně jako řada jiných autorů se Čermák zmiňuje o několikaminutovém

- 17 SOKA Přerov, fond OV ČSPB Přerov, sign. 1/2106 (hlášení okresního četnického velitelství v Olomouci z 26. 4. 1944). Dne 24. 4. 1944 byli ve Velké Bystřici zatčeni Karel Hynek starší (později zemřel v koncentráku), manželka jeho syna, dva partyzáni a šest sovětských zajatců. Karel Hynek mladší a Zdeněk Matěj se vydali do Radomilova na Šumpersku, kde byl první jmenovaný zatčen 18. 5. 1944. Viz BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 92.
- Antonín Bajgar, jenž od října 1938 do května 1945 působil na četnické stanici ve Velké Bystřici, napsal v roce 1947 do zprávy o ilegální činnosti údaj, že dvěma uvedeným odbojářům (Hynek mladší, Matěj) umožnil 24. 4. 1944 útek oknem. Václava a Annu Zedníkovy z Droždína často varoval před nástrahami gestapa. Viz SOKA Přerov, fond OV ČSPB Přerov, sign. 1/2106 (zpráva o ilegální činnosti Antonína Bajgara z 22. 3. 1947).
- 18 ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystricku 1939—1945*. Olomouc 1969, s. 11. V publikaci Český antišafismus a odboj je dokonce partyzánská skupina označena jako Nikolajčik-Typner-Sever. Zcela mylně publikace uvádí, že významnou úlohu při vzniku skupiny sehrály na podzim 1943 buňky ilegální komunistické strany z oblasti Valašskomeziříčska. Viz KROUPA, V., a kol.: *Český antišafismus a odboj*. Praha 1988, s. 324—325. Nikolajčik se říkalo partyzánovi jménem Alexandr Nikolajik, o němž se čtenář dočte v závěrečných kapitolách studie.
- 19 SOKA Přerov, fond OV ČSPB Přerov, sign. 1/2106 (četnické dálnopisy z dubna 1944). Dálnopis pro četnickou stanici v Divčicích rovněž viz SOKA Přerov, fond OV ČSPB Přerov, sign. 1/5165.
- 20 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 92—93.
- 21 SOKA Vsetín, fond Okresní úřad Valašské Meziříčí — prezidiální spisy, č. j. 243/1944, inv. č. 1252, č. katalogu 90, karton 61.

marném hovoru Mikolášků a Jedličky se dvěma českými policisty. Odbojáři na ně údajně začali střílet až v době, kdy pochopili, že je policisté nepustí.²² Podle Davida Papajika na policisty stříleli Knappe a Schneider, kteří se v době zadržení jejich kamarádů nacházeli na toaletách.²³ Toto ojedinělé tvrzení lze i s ohledem na dobové četnické dálnopisy odmítnout.

Střelba ve Valašském Meziříčí přirozeně vzbudila velký ohlas, např. okresní četnické velitelství v Přerově zaslalo okresnímu hejtmanovi v Přerově v den incidentu hlášení ohledně zvláštního pátrání (Alfa) po čtyřech „banditech“, členech „teroristické“ skupiny z Velké Bystrice. Kromě Jedličky a Mikolášků mělo jít buď o Bedřicha Schneidera (správně) nebo Rajmunda Typnera (omyl). Pátrání s názvem Alfa bylo nařízeno německou kriminální policií v Olomouci.²⁴ Pátý partyzán (Knappe) v hlášení vůbec nefiguruje, proto lze usuzovat, že se skutečně od ostatních oddělil již ve Valašském Meziříčí a prchal samostatně.

Josef Jedlička byl jediným z pronásledované pětice, kdo se dožil konce války. Ve své výpovědi z 21. května 1946, sepsané na posádkovém velitelství v Šumperku, uvedl vzpomínky na útěk z Valašského Meziříčí (v této výpovědi na rozdíl od jiných uvádí, že i z Meziříčí utíkali v pěti — včetně Schneidera). Když mladíci přišli před Novým Jičínem do lesa, zastavilo je pět německých financů. Jeden na odbojáře vystřelil, aniž by trefil. Po opětování střelby financ spadl za strom. Odbojáři za chvíli zjistili, že za nimi jede auto s německou policií. Od tří českých dělníků si vypůjčili kola, která později zanechali v lese a dále pokračovali pěšky.

Za lesem přišli do jedné vesnice (Polouvsí), kde je zastavil německý starosta obce. Žádal po nich legitimace, které neměli. Uchopil proto Jedličku za rameno a táhl ho do obce. Jedlička vytáhl pistoli a třemi ranami ho zastřelil. V obci vznikl poplach, jeden Němec se vydal na kole pro pomoc. Stanislav Mikolášek běžel za ním a volal, aby zastavil. Němec neposlechl, proto ho Stanislav zastřelil pěti ranami. Poté se čtveřice odbojářů dala na útěk. Z posledního domku vyběhli dva Němci s puškami a zahájili palbu. Pátou ranou těžce zranili Schneidera do zad. Ostatní zastavili, poněvadž Schneider nemohl dál a prosil je, aby ho zastřelili. Učinil tak Stanislav Mikolášek. Zbývající čtveřice utekla do lesa, kde čekala až do setmění. I přes obklíčení lesa se jim podařilo vyplížit se ven. Dostali se asi o 10 km dál do blíže neurčené obce, odkud se vydali do blízkého lesa. Po setmění šli podle kompasu směrem na Přerov. Přišli na nějakou zastávku, kde čekali několik hodin na vlak. Poté jeli bez lístků až do Hulína, kam se dostali kolem čtvrté hodiny ranní. Teprve zde se od nich oddělil Knappe, jenž úspěšně došel na Olomoucko.²⁵ Samotný Jedlička ovšem v jiných výpovědích udával Valašské Meziříčí jako místo oddělení Knappeho od zbývajících čtveřice.²⁶

O pohybu mladých statečných mužů v okolí Nového Jičina vypovídá i poválečné prošetřování jednání četníka Josefa Ryšánka (narozen 21. prosince 1900 ve Spálově), sloužícího od roku 1941 na četnické stanici v Jičíně (část Nového Jičina). Dne 5. května 1944 byl na stanici sám, když se u něho stavil neznámý muž, který jej informoval o pohybu čtyř podezřelých mužů na silnici od Janovic směrem na Nový Jičín. Brzy poté Ryšánek na silnici spatřil dvě dvojice mužů, jež šly směrem k obci Kojetín. V té době zazvonil telefon. Ryšánek, velitel četnické stanice, se z fonogramu okres-

ního četnického velitelství z Valašského Meziříčí dozvěděl o přestřelce ve Valašském Meziříčí. Oblékl se a vydal se za čtveřici neznámých mužů, ale už je nespátřil. O jejich výskytu informoval okresní četnické velitelství, přičemž dodal, že se asi jednalo o hledané osoby. O případu poté na pokyn nadřízených vyzooměl i německé četnictvo. Ryšánek se i s podřízenými Antonínem Polákem a Jaroslavem Ulmanem na rozkaz gestapa zúčastnil v okolí Nového Jičina pátrání po partyzánech. Účastnily se ho dvě skupiny, přičemž jedna šla k Novému Jičinu a druhá prohledávala okolí Kojetína. Ve druhé skupině byl hledanými postřelen jeden německý četník (v lokalitě „pod Svincem“). Druhý den byl Ryšánek členem všeobecného pátrání, které nařídilo okresní četnické velitelství.²⁷

Partyzánská skupinka utíká přes Přerovsko — část první (Přestavky)

Tato kapitola se stejně jako několik následujících podrobně věnuje stěžejnímu tématu celé studie. Hlavní text obsahuje nejpravděpodobnější výklad událostí. Většina méně pravděpodobných tvrzení, některé tradované omyly či mýty a doplňující informace jsou uvedeny v poznámkovém aparátu. Události jsou líčeny především z archivních pramenů, z nichž některé nebyly do této doby využity.

- 22 ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945*. Olomouc 1969, s. 12. V některých dobových hlášeních se nesprávně uváděl údaj o dvou zabíjených četnících ve Valašském Meziříčí. Viz RADIMSKÝ, J.: *Chronologie partyzánských a jiných bojových akcí na Moravě 1943—1945*. In Sborník archivních prací, ročník XV, č. 1/1965, s. 19. Mylný údaj obsahuje i vyhláška z 6. 5. 1944, viz foto s. 49.
- 23 PAPAJÍK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 78.
- 24 SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 536/1944, karton 81.
- 25 SOKA Přerov, fond Okresní národní výbor (dále jen ONV) Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Jedličky z 21. 5. 1946 byla publikována v plném znění v této studii: CEKOTA, V.: *Poslední boj Stanislava Mikoláška*. In: Svoboda přišla před 25 lety. Přerov 1970, s. 73—76. Přestřelku u nádraží i následný útěk popsal také Josef Smutek. Podle jeho vyprávění stříleli na odbojáře v Polousvi tři Němci (starosta Josef Münster, Ferdinand Kraus, Jan Schneider), kteří byli odsunuti v červenci 1946. Viz SOKA Vsetín, Sběrka rukopisů, inv. č. 36 (Josef Smutek — Odboj Valašska a nacistická perzekuce bývalého okresu Valašské Meziříčí, svazek 2, Valašské Meziříčí 1968). Smutkova práce není ale příliš kvalitní (alespoň co se týče kapitoly o Mikoláších), když obsahuje řadu prokazatelně chybných údajů, např. jako četnickou stanicí, k níž náležely Věrovany, uvádí Dvorce (obec s tímto názvem se v širším okolí Věrovan nenachází, Věrovany patřily pod četnickou stanicí Tovačov). Tomáš Baletka, jenž se Smutkovy práce hodně vycházel, zmínil identitu zastřeleného Němce, pokoušejícího se ujet na kole a přivolat pomoc. Mělo jít o německého vojína Rudolfa Schramma, toho času v Polousvi na dovolené. Viz BALETKA, T. — CHOBOT, K.: *Polousví — od první písemné zmínky po současnost*. Jeseník nad Odrou 2012, s. 65. Jedlička sice uvedl, že v Polousvi zastřílel starostu, ale v řadě prací to není zmíněno. Podle Smutka byl starosta po válce odsunut.
- 26 PAPAJÍK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 78., ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 691/46 (spisy trestní věci proti Karlu Trchalovi), SOKA Přerov, Sběrka rukopisů, poř. č. 78 (František Ostrčilík: Kronika odboje Dobručice 1939—1945).
- 27 SOKA Nový Jičín, fond ONV Nový Jičín — trestní nalézací komise, karton 138 (Josef Ryšánek). Úřad národní bezpečnosti v Novém Jičíně nahlásil tento případ v říjnu 1945 státnímu zastupitelství v Novém Jičíně. Ryšánek se mohl dopustit jednání, na které se vztahoval malý retribuční dekret. Telefonické hlášení měl podat později a navíc měl prý vědět, že Tvarůzek byl po celou válku kolaborantem. Do pátrání iniciativně povolal Poláka, jenž se zdržoval na kurzu němčiny v Lešně. Ryšánek svým agilním jednáním zmnožil partyzánům útěk na Slovensko, dále zapříčinil násilnou smrt Bedřicha Schneidera a Stanislava Mikoláška. Natožik vážné argumenty byly po válce sneseny proti Ryšánkovi. Antonín Polák ho přesto líčil jako řádného Čecha, který se za protektorátu nechal proněmecky (podobně vypovídal četník Jaroslav Ulman). Josef Janda, sloužící v inkriminované době ve Valašském Meziříčí, zcela odmítl Ryšánkovo tvrzení o nařazení, aby tento informoval nacistickou četnictvo. Ryšánek se u soudu hájil tvrzením, že pronásledované považoval za pachatele prosté vraždy, nikoliv za odbojáře proti nacismu. Z toho důvodu jednal bez jakýchkoliv okolků. Kdyby věděl, proti komu bylo pronásledování vedeno, nečinil by tak. Zároveň ale na svou obhajobu dodal, že četníci měli gestapu hlásit výskyt všech ilegálních osob, jinak by sami riskovali nacistickou perzekucí. Dochované spisy neuvádějí informace, zda a případně jak byl Ryšánek potrestán. Archiválie z fondu ONV Nový Jičín i veškeré citované archiválie ze státních okresních archivů Vsetín a Nový Jičín mně v otocené podobě dodal historik Tomáš Baletka, ředitel SOKA Vsetín. Mocrák mu děkuje za pomoc a ochotu. Josef Bartoš zmínil střet Mikolášků, Jedličky a Schneidera s německou finanční stráží u Starojícké Lhoty. Viz BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 93. Možná měl na mysli přestřelku „pod Svincem.“

Theodor Zdráhal z Přestavlk, jehož partyzáni zastřelili dne 28. 1. 1945. SOkA Přerov

Odbojářskou trojici (Mikoláškové, Jedlička) jsme opustili v Hulíně, kde vystoupili z vlaku. Z Hulína se pěšky vydali směrem na Přerov. V obci Přestavlk (u Horní Moštěnice, neplést s Přestavlkami u Tršic) se chtěli sejít s kamarádem, kterého znal Mikolášek z totálního nasazení. Podle badatele Ostrčilíka se asi jednalo o jednoho ze tří bratrů Škňouřilových. Odbojáři na svého kamaráda čekali několik hodin na neoplocené zahradě Karla Trchaly (jednalo se o první domek v obci). Trchala (narozen 26. prosince 1900 v Dobřčicích) k nim přišel a ptal se, kdo jsou. Řekli mu, že čekají na kamaráda. Trchala jim řekl, že ví, kdo jsou, a odešel. Stál ve dveřích svého domu, když právě okolo projížděl obecní strážník Teodor Zdráhal (narozen 1. listopadu 1903 v Beňově), který rozvážel vyhlášky hledané trojice.²⁸

Zdráhalova manželka po válce hájila památku svého muže, který byl starostou Františkem Pokorným vyslán na četnickou stanici do Horní Moštěnice, aby pro obec odebral vyhlášky s fotografiemi Mikolášků a Jedličky. Na zpáteční cestě potkal Trchalu, jenž na strážníka důrazně apeloval: „*Dorku, okamžitě jeď pro četníky, protože tito jsou u mě na zahradě.*“ Zdráhal poslechl, poněvadž se bál Trchalova udání.²⁹

Velitelem četnické stanice v Horní Moštěnici byl velmi krátce (od 1. května 1944) Alfons Kolátek (narozen 2. srpna 1906 v Karvině). Poměry v obvodu stanice ještě neznal, proto se zeptal podřízeného Klevara (narozen 13. února 1911 ve Spálově) na Trchalovu povahu. Klevar se vyjádřil o Trchalovi jako o muži schopném podat hlášení gestapu. Kolátkovi nezbylo nic jiného než vyslat do Přestavlk své muže.³⁰

Za hodinu se Zdráhal vrátil do Přestavlk v doprovodu četníků Augustina Olehly (narozen 28. září 1909 v Přerově) a Aloise Klevara. U domu seskočili z kol a šli podél plotu. Když byli kousek od hochů, vyzvali je povel Ruce vzhůru! Odbojáři poslechli rozkazu, ale zároveň se začali rozestupovat. Stanislav Mikolášek dal ruce dolů a zvolal: „*Střelte, však jsme Češi.*“ Václav Mikolášek a Josef Jedlička dali rovněž ruce dolů a volali totéž co Stanislav, že se jako Češi nedají zajmout. Olehla s připravenou puškou přiskočil k Stanislavovi a ptal se ho, kde má pistoli. Stanislav mu pušku vyrval, načež se odzbrojený Olehla dal na ústup. Mezi četníky a partyzány poté došlo k přestřelce. Poválečné výpovědi se liší v tvrzení, kdo přestřelku začal. Jisté je, že Klevar jedním výstřelem zranil Stanislava Mikoláška do boku. Četníci začali během střelby ustupovat. Když byli dostatečně daleko, dali se i odbojáři na útěk. Václav a Stanislav Mikoláškové se vydali na kolech Zdráhala a Klevara do Staré Vsi. Jedlička prchal k lesu, jenž byl vzdálen asi půl kilometru. Zdráhal byl během přestřelky v Trchalově domě.³¹

Karel Trchala, který byl po válce obviněn z napomáhání nacistům, měl na události v Přestavlkách ze dne 7. května 1944 trochu jiný pohled. Přesně dva roky poté byl vyslechnut před očistnou komisí v Přerově. Mladíky spatřil na zahradě již okolo sedmé hodiny (v květnu 1944 přítom setkání

Přestavky č.p. 84 — bývalý dům Karla Trchaly. Na zahradě domu proběhla dne 7. 5. 1944 přestřelka tří partyzánů s dvojicí četníků. Tehdy se jednalo o úplně poslední dům v obci. Foto Petr Jirák

datoval až k deváté hodině). Po dvou hodinách zkontroloval jejich přítomnost. Teprve v ten okamžik se domlouval s manželkou, co učinit. Starostu obce Pokorného nezastihl doma, proto se radil s několika osobami. Švagr řídicího učitele Maláska mu řekl o přestřelce ve Valašském Meziříčí a doporučil, aby celý případ raději nahlásil. Poté se Trchala potkal se Zdráhalem. V poválečné výpovědi Trchala vůbec nezmiňoval, že to byl on, kdo Zdráhala poslal případ nahlásit četníkům. Zdráhal mu prý jen ukázal vyhlášky a poté odjel na kole pryč. Trchala se dále hájil tvrzením, že 7. května 1944 jeho manželka varovala Mikolášky a Jedličku, aby odešli. Řekla jim

28 SOKA Přerov. Sběrka rukopisů, poř. č. 78 (František Ostrčilík: Kronika odboje Dobručky 1939—1945).

29 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 335, karton 241.

30 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Alfonse Kolatka u okresní očištné komise v Přerově dne 11. 4. 1946.

31 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Rovněž Olehla a Klearar byli po válce vyslýcháni. První z nich tvrdil, že kdyby chtěl, Mikolášek by mu pušku nevytrhl. Jeho kolega vystřelil na partyzány asi pětkrát, zatímco oni na něho vystřelili zásobníky svých pistolí. Dva partyzáni odjeli na kolech Klearara a Zdráhala, zatímco Olehlův bicykl zůstal na místě (většinou se nesprávně píše o útěku na dvou četnických kolech — pozn. autora). Klearar údajně začal střílet až poté, co v průběhu střelnic mezi Olehlou a Stanislavem Mikoláškem uslyšel vystřel. Výpovědi Klearara i Olehly byly zaznamenány 16. 4. 1946. Klearar tehdy dokonce nepřiznal ani svůj podíl na poranění Stanislava Mikoláška, ačkoliv byl kvůli tomuto činu souzen Mimořádným lidovým soudem v Olomouci. V rámci vyšetřování Karel Trchala dne 6. 3. 1947 prohlásil, že Stanislav Mikolášek nebyl postřelen na jeho zahradě, nýbrž již dříve a nikoliv Kleararem. V dubnu 1947 byl Klearar od obžaloby osvobozen. Soud uvěřil jeho verzi, že začal střílet v sebeobraně. Viz ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 251/47 (spisy trestní věci proti Aloisi Kleararovi). Součástí spisu jsou výpovědi, které jsou uloženy také ve fondu ONV Přerov (inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570). Naprosto odmítnout lze ojedinělé tvrzení o postřelení Stanislava Mikoláška gestapáky. Viz Zemský archiv v Opavě, Agenda vězňů z Valašska (zpráva SNB — velitelství stanice Valašské Meziříčí z 27. 7. 1947). Zpráva velitelství SNB v Horní Moštěnici z 22. 7. 1945 uvádí, že Stanislav Mikolášek byl v květnu 1944 zraněn patrně svým bratrem Václavem. Viz SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 187, karton 64, č. j. 4070. V některých poválečných zdrojích se nesprávně píše o útěku Mikolášků z Přestavky pomocí jediného kola, na němž Václav svezl svého raněného bratra.

o tom, jak Zdráhal odjel informovat četníky. Partyzáni údajně jen mávli rukou a zůstali na Trchalově zahradě. Partyzáni se nevzdálili ani v době, kdy museli vidět četníky přijíždějící na kolech k obci.³² Trchalova výpověď musí být brána s velkou rezervou, vždyť se hájil ve velmi složité situaci, kdy byl okolím označován za kolaboranta. Rok po válce (19. července 1946) byl na základě velkého retribučního dekretu odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Olomouci k 15 letům těžkého žaláře.³³ Nicméně jeho kritika dlouhodobého pobytu partyzánů na jeho zahradě zní velmi logicky. Poukázal na to již historik David Papajík. Vyskytovali se na místě, kde je nikdo neznal, avšak řada místních je spatřila, přesto na zahradě setrvali až do doby, kdy k nim přijeli četníci, které viděli přijíždět.³⁴ Partyzán Jedlička tvrdil při výslechu (26. března 1947) v rámci řízení proti Klevarovi, že byl po dlouhém útěku z Valašského Meziříčí tak unaven, že nebyl schopen utíkat. Stejně na tom prý byli bratři Mikoláškové. Toto alibistické Jedličkovo tvrzení můžeme zcela odmítnout, poněvadž pár minut poté se všichni tři partyzáni dokázali prostřílet a uniknout.

Němci zuřili, poněvadž se četníkům v Přestavlkách nepodařilo zadržet ani jednoho stíhaného. Na místo přestřelky se dostavil Alfons Kolatek, jenž dokonale ovládal němčinu a jedině díky tomu (alespoň podle Františka Ostrčilíka) nedošlo ke stíhání jeho podřízených z četnické stanice v Horní Moštěnici.³⁵

Partyzánská skupinka utíká přes Přerovsko — část druhá (Stará Ves)

Ve Staré Vsi šli Mikoláškové směrem ke kostelu, kde potkali pekařského učně Františka Zívalu (narozen 4. srpna 1923 ve Staré Vsi), jenž jim odpověděl, kde se nachází fara. Tam se uchýlil Stanislav, zatímco jeho bratr se vydal na další útěk. Václav nesplnil bratrovo přání a nezastřelil ho, ačkoliv Stanislavův stav nebyl následkem zranění dobrý. Tento zajímavý střípek vzpomněl v roce 1946 Josef Jedlička, který se to za války dozvěděl od Václava Mikoláška.³⁶

Za chvíli přišel farář Štěpán Vávra za porodní asistentkou Panicovou, Zívalovou babičkou, s prosbou, aby se stavila na faru ošetřit raněného. Panicová vymyla a obvázala Mikoláškovi ránu. Partyzán žádal faráře, aby ho na faře nechal tři dny. Farář poslal Zívalu k obecnímu tajemníkovi Adolfovi Šenkovi, aby mu oznámil odbojářovo přání. Zívala však od Šenka obdržel pokyn nahlásit vše četníkům v Horní Moštěnici. Podle tajemníka se nedalo nic jiného dělat, poněvadž se věc rozkřikla po celé vsi. V Přestavlkách Zívala podal hlášení četníkovi Františku Mojžíšovi (narozen 5. dubna 1906 v Žalkovicích). Četníci ještě Zívalovi poručili zatelefonovat četníkům do Přerova, což Zívala učinil na poště v Říkovcích.³⁷

Z Přestavlk se čtyři četníci odebrali do Staré Vsi. Na tamní faru byli doprovodeni Zívalou. Klevar a Olehla zůstali pod okny fary, zatímco Kolatek s Mojžíšem šli dovnitř. Na chodbě se potkali s farářem, který vycházel z kanceláře. Vávra na jejich dotaz, kde pobývá partyzán, ukázal na dveře, z nichž vyšel. Kolatek s odjištěnou pistolí otevřel křídlo dveří směrem do chodby. Zjistil, že dveře jsou dvojité. Druhé křídlo se otvíralo dovnitř. Po jejich otevření uviděl mladíka s brýlemi, v němž poznal Stanislava Miko-

Fara ve Staré Vsi, dějiště přestřelky (7. 5. 1944) mezi Stanislavem Mikoláškem a četníky. SOKA Přerov

láška. Ten ležel na zemi obličejem ke dveřím. Po spatření četníka vykřikl „střílím“, což okamžitě udělal. Střela proletěla Kolatkovi těsně vedle hlavy. Rovněž on stihl vystřelit. Poté přivřel venkovní dveře a naznačil Mojžíšovi, aby přestoupil na druhou stranu dveří. Jakmile otevřel dveře podruhé, spatřil, že vnitřní křídlo je zavřené, což udělal asi Mikolášek kopnutím. Kolatek uslyšel dva výstřely. Poté zjistil, že Mikolášek vyskočil oknem a uprchl.³⁸

- 32 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Karla Trchalého z dne 7. 5. 1946. Do protokolu z 8. 5. 1944 Trchala uvedl, že když po přestřelce Mikoláškové odjížděli z Přestavlk, tak vykřikovali k jeho domu slovy: „*Tato rodina musí přijít odpravit.*“
- 33 ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 691/46 (spisy trestní věci proti Karlu Trchalovi). Jeho zločinem bylo udání trojice partyzánů v Přestavlkách strážníkovi Teodoru Zdráhalovi, přičemž udání zavinilo smrt Stanislava Mikoláška. U soudu se Zdráhal zmínil o sousedu Václavu Fuksovi, s nímž neměl dobré vztahy. Fuksovi byli též vyslechnuti. Někteří členové rodiny zaznamenali 7. 5. 1944 přítomnost tří mladíků na sousedově zahradě. U soudu byla zmíněna řada informací, z nichž některé ani nesusouvisely s pronásledováním partyzánů v květnu 1944. Trchala a jeho rodina se mj. zmínilo o údajném pobytu jiných partyzánů, kteří se v prosinci 1944 v jejich domě připravovali na destrukční akci na železnici. Trest byl později Trchalovi snížen na 7,5 roku. V létě 1953 byl propuštěn na svobodu.
- 34 Stejného názoru byl vrchní strážmistr Malanta, velitel SNB v Horní Moštěnici, jenž ve zprávě z roku 1947 mj. napsal: „*Bratři Mikoláškové měli na svém osudu v Přestavlkách sami mnoho viny, ježto nemuseli od časných ranních až do poledních hodin ležeti blízko okresní silnice, kde mohli být kýmkoliv viděni, čímž vydávali celou rodinu Trchalovu a snad i obec do nebezpečí německé persekuce, ale mohli si lehnouti na druhou stranu obce na návrší u lesa, který sahá v těch místech až k obci Přestavlkám a odtud mohli pozorovat jak celou obec, tak i okresní silnici a celé okolí.*“ Viz ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 691/46 (spisy trestní věci proti Karlu Trchalovi).
- 35 SOKA Přerov, Sběrka rukopisů, poř. č. 78 (František Ostrčilík: Kronika odboje Dobručice 1939—1945).
- 36 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Josefa Jedličky z 21. 5. 1946.
- 37 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpovědi Františka Zivaly dne 17. 5. 1946 na stanici SNB ve Velké Bystřici a dne 7. 6. 1946 před trestní nalézací komisí v Přerově.
- 38 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Mojžíš 16. 4. 1946 vypověděl, že akci provedli tak, aby Mikolášek mohl utéct oknem. Mojžíš a Kolatek prošťelili dveře až po útěku Mikoláška. Všichni čtyři četníci z Horní Moštěnice se domluvili na legendě, kterou následně sdělili nadřízeným orgánům. Jejich chování totiž vyvolalo podezření. Langhammer, zemský četnický velitel, sdělil Kolatkovi, že četníky ze stanice v Horní Moštěnici považuje za sabotéry. Mikolášek se po vyskočení z okna dostal do krátké přestřelky s Klevarem (partyzán vystřelil dvakrát, četník jednou). Mikolášek utekl tzv. výhonem (cesta, po níž se v minulosti vyháněl dobytek na pastvu). Viz PAPAJK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 82—83.

Karel Zakopal ze Staré Vsi nabídl Stanislavu Mikoláškoví pomoc.
SOKA Přerov

Josef Reichel (narozen 24. ledna 1896 v Štědrákově Lhotě) se jako četník z Přerova zúčastnil ve Staré Vsi pátrání po Mikolášcích a Jedličkovi. Na faře se po střelbě shromáždila řada českých i německých četníků, německé vojsko, Schutzpolizei i gestapo. Přítomen byl i König z Olomouce, vedoucí pátrání.³⁹

Události ve Staré Vsi ze dne 7. května 1944 popisuje rovněž farní kronika Staré Vsi. Zápis však vznikl až v roce 1977 a obsahuje řadu detailů, jež jsou ve velkém rozporu s poválečnými výpověďmi. O malé hodnověrnosti kroniky psal i David Papajík, který ji částečně využil.⁴⁰ Obecní kronika se o událostech z května 1944 zmiňuje jen velmi stručně, navíc je zcela mylně datuje již do jara 1942.⁴¹

Stanislav Mikolášek neprchal k lesu, jak se domnívali četníci, nýbrž se ukryl v malém lesíku (spíš hájku) u Přestavlku. Obchodník Karel Zakopal (1909—1979), jenž měl naproti faře obchod, viděl, jak Mikolášek po střelbě uvnitř střílel na četníky z okna, jak následně vyskočil a vydal se na útěk. Za obcí partyzán odbočil z cesty a vydal se k lesíku u Přestavlku, zatímco četníci šli k velkému lesu. Zakopal se vydal se svým německým ovčákem po odbojářových stopách. Zakopal sdělil Mikoláškoví, aby v lesíku zůstal, že se pro něho vrátí, až odejdou četníci. Když se Zakopal pro Mikoláška vrátil, už ho nenašel. Partyzán asi obchodníkovi nevěřil, v opačném případě si mohl zachránit život. Líčení této události pochází pouze z pera badatele a odbojáře Františka Ostrčilíka, jenž ve své „odbojové“ kronice zveřejnil i fotografii Karla Zakopala, od něhož si epizodu o Mikoláškoví vyslechl.⁴²

Intermezzo — požáry v Říkovcích

Kronika obce Říkovice uvádí, že dopoledne 7. května 1944 bylo slyšet střelbu u Staré Vsi a poté přišly zprávy o pronásledované trojici. V noci, kdy byla pozornost celého okolí obrácena k hledání partyzánů, vypukly v Říkovcích dva požáry. Nejprve začala hořet stodola Václava Rozehnalova (čp. 32). K požáru se sjížděli hasiči z celého okolí. Hrozilo nebezpečí, že vyhoří i sousední dům (čp. 101) Ferdinanda Kraváčka. Požár byl lokalizován a hasiči se chtěli již rozjíždět, když nastal nový poplach. Na druhém konci vesnice začala hořet došková stodola Stanislava Zavadila (čp. 29), jež záhy zcela vyhořela. Přijela i německá kriminální policie, poněvadž na návsi byly rozhozeny výhrůžné anonymní dopisy, v nichž pisatel vyhrožoval novými požáry. Původce obou nočních požárů se nepodařilo zjistit.⁴³

Zapálení stodol v Říkovcích bývá někdy dáváno do souvislosti s pronásledovanými partyzány. Jediným důvodem tohoto tvrzení je skutečnost, že se partyzáni (zejména Stanislav Mikolášek) ve stejnou dobu vyskytovali v blízkém okolí Říkovice.⁴⁴ David Papajík považoval požáry stodol za sprostý zločin: „*Kdyby to byla akce partyzánů, tak by měla směřovat proti Němcům nebo jejich pomahačům a ne proti rolníkům. Spíše šlo o vyřizování účtů v rámci obce bez politického pozadí.*“⁴⁵ Názor olomouckého historika

významně podporuje záznam kroniky říkovicke školy: „*Je podezření, že požáry v poslední době vzniklé (4) jsou zakládány.*“ Kronika kromě dvou požárů z 8. května 1944 píše o požáru v noci z 28. na 29. března 1944, kdy vyhořela stodola starosty Františka Pitnera.⁴⁶ Znamená to, že s největší pravděpodobností neměli partyzáni s požáry dvou stodol 8. května 1944 v Říkovcích nic společného.

Partyzánská skupinka utíká přes Přerovsko — část třetí (Tovačov)

Obsahem této i následující kapitoly jsou poslední dny života partyzána Stanislava Mikoláška. Poslední fáze útěku se tak týká již jediného hrdiny.

Stanislav Mikolášek pokračoval v útěku směrem na Tovačov, zřejmě šel i přes Říkovice. V noci ze 7. na 8. května 1944 postřelil německého vojáka, který hlídkoval na mostě přes řeku Moravu mezi Troubkami a Tovačovem. Dne 8. května 1944 (4:35 hod.) vrchní strážmistr Vitásek z četnické stanice v Přerově vypracoval hlášení o přestřelce na mostě. Uvádí, že svobodník Malý tam mezi druhou a třetí hodinou zadržel muže, jenž se legitimoval policejní přihláškou na jméno Stanislav Mikolášek. V tom se objevil cyklista, jehož chtěl Malý rovněž legitimovat. Toho okamžiku využil Mikolášek, když čtyřikrát vystřelil ze své pistole na Malého, kterého zranil. Poté Mikolášek uprchl po pravém břehu Moravy ve směru na Olomouc. Malý po něm třikrát vystřelil. Zraněný německý voják se v době hlášení již nacházel na strážnici v Tovačově.⁴⁷ Situaci o dva dny později popsal četník Josef Urban (narozen 20. května 1893 v Točniku). Příslušník německého vojska je v této zprávě psán ve formě Michal Mally. V detailech se zpráva liší od Vitáskova hlášení. Střet mezi vojákem a partyzánem se podle ní stal již ve tři čtvrtě na dvě ráno. Údaj o výskytu cyklisty v ní zcela chybí. Mikolášek prý vystřelil na Němce třikrát a jednou ranou ho zranil do pravého ramene. Zraněný voják vypálil po prchajícím partyzánovi sedm ran z pušky. Ten běžel podél Moravy asi 200 metrů, potom se vydal přes pole směrem k dubové aleji na kraji Tovačova.⁴⁸

39 SOKa Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Josefa Reichla ze dne 6. 5. 1946.

40 PAPAŮK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 82—83. Podle kroniky se Mikolášek např. ukryl ve farské stodole a teprve za soumraku utekl k Říkovcím. Jiný (a hodnověrnější) pramen uvádí ukrytí partyzána v malém lese a jeho setkání s Karlem Zákopalem (viz níže).

41 Obecní úřad Stará Ves, obecní kronika za období 1922—1973.

42 SOKa Přerov, Sběrka rukopisů, poř. č. 78 (František Ostrčilík: Kronika odboje Dobručky 1939—1945). Ostrčilíkovo vyprávění obsahuje i celkem překvapivě hodnocení četníka Mojžiše. Podle něho byl obávaný a nebezpečný, zatímco s Kolatkem, Klevarem a Olehlou se dalo jednat, nikoliv však v přítomnosti Mojžiše.

43 SOKa Přerov, fond MNV Říkovice, inv. č. 5 (obecní kronika za období 1922—1973). Podrobné údaje o požárech uvádí zpráva četnické stanice v Horní Moštlénici z 19. 5. 1944. První požár vypukl 8. 5. 1944 okolo jedné hodiny, ve stodole shořelo asi 180 q slámy a celková škoda činila 90 000 korun. Asi o hodinu později vypukl druhý požár, který zničil okolo 20 q slámy. Celkové škody byly v tomto případě vycíleny částkou 25 000 korun. V době sepsání zprávy prováděla pátrání po neznámých pachatelích německá kriminální policie z Brna. Viz SOKa Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 577/1944, karton 81.

44 CEKOTA, V. — ŘEZAČ, F.: *Hnutí odporu na Přerovsku a Hranicku za okupace*. In: KSČ v čele národní osvobozenéckého boje lidu na Přerovsku. Přerov 1965, s. 74. V této práci se uvádí: „V květnu 1944 byly zapáleny v Říkovcích dvě stodoly se slámou. Podezření padlo na pronásledovanou skupinu bratří Mikoláškových, kteří prchali před zatčením.“

45 PAPAŮK, D.: *Dějiny obce Stará Ves*. Stará Ves 2011, s. 83.

46 SOKa Přerov, fond Základní škola Říkovice, inv. č. 2 (školní kronika z let 1939—1945)

47 SOKa Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 577/1944, karton 81.

Most přes Moravu u Tovačova, dějiště přestřelky (8. 5. 1944) mezi Stanislavem Mikoláškem a M. Mallym.
Foto Petr Jirák

Stranou zájmu historiků zůstala drobná epizoda z pronásledování Mikoláška v Tovačově a okolí. Jan Pospíšil (narozen 1909 v Tovačově), nemaletný lesní dělník se sedmi dětmi, slyšel ráno 8. května 1944 výstřely. Za války tvrdil, že udal Mikoláškovu stopu a tím přispěl k jeho dopadení. Dokonce to tvrdil v dopisu určeném Německé kriminální policii (Kripo) z Ostravy. Po válce se to obrátilo proti němu. Pospíšil se hájil tím, že ve skutečnosti k dopadení Mikoláška nijak nepřispěl. Četníkům pouze sdělil, že spatřil útěk neznámé osoby ve směru na Věrovany. Dopis Kripu napsal kvůli své tíživé sociální situaci, kdy se mu peníze velmi hodily. Ani podle tvrzení četníka Urbana nepomohl Pospíšil vypátrat Mikoláška, poněvadž jeho stopu tehdy ztratili.⁴⁹

Další podrobnosti útěku Mikoláška uvádí již zmíněná zpráva četníka Urbana z 10. května 1944. Od dubové aleje v Tovačově běžel přes pole k samostatně stojícímu domu Metoděje Drmoly (Tovačov, čp. 81a), jenž byl od města vzdálen jeden kilometr. S použitím žebříku, který stál u domu, vlezl do kupy sena, kde se ukryl a odpočíval až do 7:30 hod., kdy ho objevila Marie Drmolová, Metodějova manželka. Ta se zděsila a hned spěchala na četnickou stanic v Tovačově nahlásit objev neznámého muže.

Od Drmolova domu (nacházel se poblíž tzv. Cípského mostu, vedoucího přes mlýnský náhon) šel partyzán po polní cestě ve směru na most přes Moravu, jenž byl obsazen vojenskou stráží. Když se k mostu přiblížil asi na 500 metrů, všiml si strážě a sešel z polní cesty na pole ve směru na Věrovany.⁵⁰ V tom na něj dva vojáci asi osmkrát až desetkrát vystřelili, ale netrefili ho. Mikoláška pronásledovali až k mlýnskému potoku (náhonu) mezi Tovačovem a obcí Věrovany. Stopy po pachatelích ztratili v křoví u náho-

nu. Místo bylo prohledáno četníky Urbanem, Rybou a šesti vojáky. Zjistili, že Mikolášek přeplaval potok a pokračoval přes pole směrem na Věrovany. Na louce u Věrovan se stopy po hledaném ztratily.⁵¹ Ani tyto údaje nebyly dosud publikovány. Na závěr dodávám, že se tehdy mezi Tovačovem a obcí Věrovany nenacházel Hradecký rybník ani Křenovský rybník, jež byly po necelých dvou stoletích obnoveny až v druhé polovině 40. let 20. století. Partyzán a jeho pronásledovatelé se totiž pohybovali i v místech, kde jsou dnes zmíněné rybníky.

Kronika města Tovačova popsala události z pronásledování Stanislava Mikoláška celkem podrobně, avšak s použitím vyložené nesmyslných údajů.⁵²

Partyzánská skupinka utíká přes Přerovsko — část čtvrtá (Věrovany)

Stanislav Mikolášek se ukryl na okraji obce Věrovany (tehdy část okresu Přerov, od roku 1960 patří do okresu Olomouc), přesněji ve stodole Františka Rozsypala (narozen 29. ledna 1894 v Oplocanech, bytem Věrovany, čp. 47). Jeho syn narazil na Mikoláška ráno 10. května 1944, když přišel do stodoly. Partyzán žádal po selském synkovi o převoz do nemocnice. Rozsypalovi ale nemělo sprežení na převoz, nýbrž jen kravský potah. František starší se rozhodl jít za starostou a případ mu nahlásit. Po návratu od starosty spatřil dva nebo tři německé vojáky, jež se ho tázali na stodolu. Ke stodole se přihrnulo mnoho zvědavců a později i četníci z Tovačova. Hospodář přinesl na výzvu německého vojáka mléko a chléb, které byly podány zraněnému Mikoláškovi. Sám mu ještě poskytl další litr mléka. Němci si poté partyzána odvezli autem pryč. Takto události popsal František Rozsypal 25. května 1946 v kanceláři MNV Věrovany. Rok po válce totiž probíhalo prošetřování okolností dopadení Stanislava Mikoláška ve Věrova-

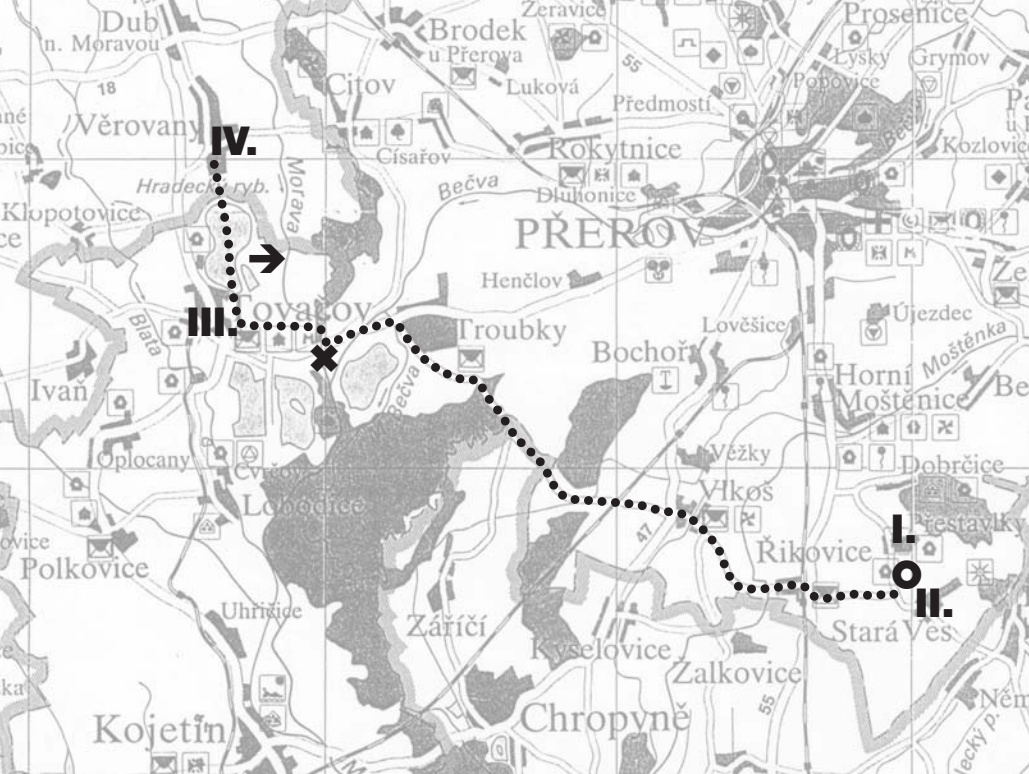
48 SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 546/1944, karton 81. V literatuře se objevily údaje o přeplavání Moravy Mikoláškem, ovšem všechna dobová hlášení píší o přeběhnutí mostu a následném úprku podél pravého břehu řeky. Zní to také pravděpodobněji, poněvadž partyzán raněný do boku, který dokáže přeplavat zhruba 20 metrů široký tok a následně utéct, připomíná spíše děj nerealistických filmů. Gustav Vožda uvažoval, zda Stanislav Mikolášek vůbec mohl náročný přesun ze Staré Vsi až do Věrovan (běžná cesta po silnicích činí 22 km) absolvovat pěšky: „Není známo, zda celý přesun absolvoval pěšky či na kole nebo zda jej někdo svezl.“ Viz VOŽDA, G.: *Štvanice*. Region Věrovany. Věrovany 2000, č. 65, s. 4.

49 ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 1302/46 (spisy trestní věci proti Janu Pospíšilovi). Nebyl by to ani soud, kdyby nezapadly protichůdné výpovědi. Obviněný řekl, že tehdy ani nevěděl, koho četníci hledají. Byl to právě Urban, kdo prý mluvil o vrahovi policisty, nikoliv o odbojářích. Urban po válce tvrdil, že musel Křípu napsat, kdo měl vlastně podíl na dopadení Mikoláška. V odpovědi četníci označili Rozsypala z Věrovan. Mimořádný lidový soud v Olomouci přesto 3. 12. 1946 odsoudil Pospíšila za podporu nacistického režimu v době zvýšeného ohrožení republiky, mj. k trestu odnětí svobody na deset let. V listopadu 1952 byl Pospíšil z vězení podmíněně propuštěn.

50 Podle popisu se jednalo o jiný most přes Moravu než ten, kde se Mikolášek střetl s Mallym. Šlo o takzvaný Markův most přes řeku Moravu, jenž se nachází na polní cestě mezi Tovačovem a hájenkou v Trní (tento objekt leží již v katastru Věrovan).

51 SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 546/1944, karton 81. Součástí zprávy byla skica s nákresem trasy, po které Mikolášek prochal. Skica však není u spisu přiložena. Historik Vožda ve svém pojednání nevěděl, na kterém mostě proběhl konflikt partyzána s Mallym. Nebylo mu ani známo, zda Mikolášek přeplaval Moravu či mlýnský náhon. Viz VOŽDA, G.: *Štvanice*. Region Věrovany. Věrovany 2000, č. 65, s. 4. František Ostrčilík dokonce Mikoláškovu přestelku s vojákem umístil do Dubu nad Moravou, ačkoliv pobyt Mikoláška v této obci prameny nezmiňují. Viz SOKA Přerov, Sběrka rukopisů, poř. č. 78 (František Ostrčilík: Kronika odboje Dobříčice 1939—1945).

52 SOKA Přerov, fond Městský národní výbor Tovačov, neinventarizováno (kronika za období 1924—1953). Zadržení Mikolášků a Jedličky četníky umísťuje kronika do Poličné (místo Valašského Meziříčí), bratři prý utíkali z nuceného nasazení v říši, v Přestavlkách je četníci překvapili ve spánku (sic!). Dřmolová poskytla Stanislavovi pomoc (ve skutečnosti tomu bylo naopak). Záznam byl do kroniky zapsán několik let po válce, přesto je zarážející jeho mizivá faktografická úroveň a nepřesnost. Stručná zmínka o Stanislavu Mikoláškově viz: ŠTEGER, B.: *Tovačov před 15 lety*. In *Před 15 lety na Přerovsku*, Přerov 1960, s. 82—83.

Mapové vyobrazení útěku partyzánů přes Přerovsko. Zakreslil Petr Jirák

Vysvětlivky: ●●● — přibližná trasa útěku Stanislava Mikoláška ze Staré Vsi do Věrovany (Hradecký rybník u Tovačova v roce 1944 neexistoval, byl obnoven po válce); ○ — lesík u Přestavky, v němž se Stanislav Mikolášek 7. 5. 1944 ukrýval; ✕ — most přes Moravu, kde se Stanislav Mikolášek 8. 5. 1944 střetl s M. Malým; → — tzv. Markův most přes Moravu, k němuž se Stanislav Mikolášek kvůli nepřátelské střelbě nedostal; modré římské číslice I, II, III, IV — obce, kde došlo ke střetům s trojicí prchajících partyzánů, případně pouze s partyzánem Stanislavem Mikoláškem (Přestavky, Stará Ves, Tovačov, Věrovany)

nech. František Rozsypal junior (narozen 23. května 1923) byl v této věci vyslechnut v červnu 2000, kdy s ním vedl rozhovor Gustav Vožda.

V podstatných věcech se výpověď Františka Rozsypala nelišila od výpovědi jeho otce z roku 1946.⁵³ Dne 25. května 1946 se uskutečnil také výslech věrovanského starosty Josefa Mračka (narozen 24. března 1902 v Císařově). Mraček potvrdil Rozsypalovo hlášení o pobytu Mikoláška ve stodole (datoval ho však mylně již k 7. květnu 1944, tedy o tři dny dříve). Mraček byl zrovna na odchodu do Přerova. Rozsypalovo závažné sdělení slyšela též Mračkova čeleď. Rolníkovi oznámil, aby případ nahlásil četnické stanici v Tovačově. Nevěděl však, zda ho Rozsypal poslechl. Tím, kdo místo úkrytu partyzána prozradil četníkům v Tovačově, však byl Rozsypalův soused — rolník František Kubíček (narozen 27. března 1901 ve Věrovanech, bytem tamtéž, čp. 48). Dne 26. května 1946 na stanici SNB v Tovačově vypověděl, že ho o to požádal starosta Josef Mraček. Četník Josef Urban již v den dopadení Mikoláška (10. května 1944) zaznamenal, že před sedmou hodinou ráno přijel Kubíček na kole, aby jim oznámil ukryvání partyzána ve Věrovanech. Kubíček mluvil rovněž o obklíčení stodoly, což údajně zajistil Mraček.⁵⁴ O Kubíčkově v tomto smyslu píše i staniční služební kniha četnické stanice Tovačov. Kvůli hledání Mikoláška četníci dlouhé hodiny prohledávali svůj rajón. Dne 9. května 1944 prohledá-

li Tovačov, Klopotovice, Biskupice a Věrovany a dále se řídili rozkazem německé kriminální policie. Následující den, po avízu od Kubička, došlo o čtvrt na osm k zatčení Mikoláška ve Věrovanech. Mikolášek byl předán německé kriminální policii z Moravské Ostravy, jež se toho času zdržovala v Tovačově.⁵⁵

Rovněž akt zatčení Mikoláška je v pramenech líčen ne zcela jednoznačně. Strážmistři Josef Reichel z četnické stanice Přerov a František Ryba z četnické stanice Tovačov byli určeni ke střežení Mikoláškovy úkrytu až do příchodu posil. Reichel popsál, že v polovině cesty polničkou do Věrovan uslyšeli časté výstřely z vojenských pušek. Když dojeli ke stodole, spatřili u vrat mnoho místních obyvatel. Ve stodole prý němečtí vojáci stříleli do hromad slámy v úmyslu zasáhnout ukrývajícího se Mikoláška. Najednou Reichel uslyšel německy pronesená slova o chycení partyzána. Četník vkročil do stodoly, kde spatřil, jak německý voják drží Mikoláškovy nahoru zdvižené ruce, trčící ze slámy. Další dva vojáci drželi partyzána puškami v šachu. Oba četníci vylezli na slámu a společně s Mikoláškem sjeli do přístodůlku. Mikolášek řekl Reichlovi, že ho postřelili četníci z Horní Moštěnice. Na dotaz, co dělá na rovině, odpověděl: „... *odboj a už se stalo.*“ Četník mu odebral náprsní tobolku, kterou u sebe uschoval. Chtěl ukrýt před gestapem obsah tobolky, aby se nedostalo do neštěstí více lidí. Do stodoly se dostavil Němec od Schutzpolizei s automatem v ruce a mužstvem. Dal Mikoláškovy políček a nechal ho vysvléct do nahoty. Mikolášek měl na pravé straně boku průstřel, který byl silně zanícený. Němci naložili Mikoláška do auta a odvezli na stanici do Tovačova. Poválečné výpovědi četníků se liší v tom, zda Mikoláška odvezl automobil německého vojska nebo Schutzpolizei. Při návratu do Tovačova si Reichel na polní cestě nepozorovaně prohlédl obsah náprsní tašky. Odstranil z ní lístek na chléb na jméno Miloslav Kubáč z Hranic. Jiný kompromitující materiál v rozčilení nenalezl. Tobolku odevzdal po příchodu na stanici. Mikolášek byl již v zoufalém stavu, nemohl bez pomoci vystoupit po schodech do stanice. Ošetřil ho povolaný obvodní lékař MUDr. Alois Škrobal z Tovačova.⁵⁶ Vrchní strážmistr

53 Soukromý archiv Gustava Voždy, záznam rozhovoru ze dne 13. 6. 2000 s Františkem Rozsypalem (ročník 1923) z Věrovan. Rozsypal si po padesáti šesti letech vybavoval, jak si u nich sousedi Kubičkoví řezali dřevo. Sousedka poznala, že se Mikolášek ukrývá ve stodole u Rozsypalů, protože pes neustále do stodoly štkal. Rozsypal a Mikolášek, oba stejně staří, se spolu bavili asi deset minut. Mikolášek byl střelen do hrudi, jeho tělo hrálo několika barvami, navíc byl bosý. Ve stodole se podle Františka Rozsypala nestřílelo (o střelbě se po válce zmiňovali četníci).

54 SOKa Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpovědi Františka Rozsypala a Josefa Mračka z 25. 5. 1946, výpověď Františka Kubička z 26. 5. 1946, zpráva Josefa Urbana z 10. 5. 1944, výpověď Josefa Urbana ze 4. 5. 1946. K událostem ze 21. 5. 1946 vyjádřil též partyzán Josef Jedlička. Okolnosti zatčení Stanislava Mikoláška ve Věrovanech znal samozřejmě jen zprostředkovaně. Na závěr své výpovědi uvedl, co mu o zatčení Mikoláška řekli lidé (jména neuvedena) z Věrovan. Tato verze je namířena proti Rozsypalům. Němci ani čeští četníci Mikoláška nenašli a odešli s nepořízenou. Brzy poté vstoupil do stodoly sedlákův syn (František Rozsypal), který po spatření partyzána ihned vyhlásil poplach. Jeho otec se vydal za četníky, kteří partyzána zatkl. Tato verze se nezakládá na skutečnosti, jednalo se o „zaručené“ zprávy místních pomluvačů či drben. Přesto je na místě zmínit jinou zprávu Josefa Urbana z 10. 5. 1944, jež se skutečně zmiňuje o tom, že výskyt Mikoláška ve stodole nahlásil četníkům František Rozsypal starší. Viz SOKa Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 546/1944, karton 81. Urban psal tuto zprávu zřejmě v spechu, poněvadž v jiném hlášení z téhož dne píše o příjezdu Františka Kubička. Ten se ke svému činu navíc v roce 1946 přiznal.

55 SOKa Přerov, fond Četnická stanice Tovačov, neinventarizováno (staniční služební kniha z let 1943—1945). Četník Josef Urban uvedl po válce počty členů represivních složek, které 9. 5. 1944 přijely do Tovačova, aby následně hledaly Mikoláška v okolních obcích: asi 100 vojáků, 30 členů protektorátní policie a 30 četníků. Pátání řídil šéf německé kriminální policie z Moravské Ostravy. Viz ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 1302/46 (spisy trestní věci proti Janu Pospíšilovi).

56 Dne 2. 5. 1946 Škrobal uvedl podrobnosti Mikoláškovy vážného zranění: průstřel pravého boku s otevřením hrudní dutiny. Partyzán již nebyl schopen dále sám utkat. Viz ZAO, fond MLS Olomouc, sign. Ls 691/46 (spisy trestní věci proti Karlu Trchalovi).

Josef Urban dal Mikoláškovu horký čaj a košili, poněvadž byl celý promáčený. Strážmistr Houdek daroval odbojáři spodky. Po injekci od Škrobala poklesla Mikolášková horečka. Asi tři hodiny byl vyslýchán německými orgány, aniž by u toho byli čeští četníci. Podle Urbana výslechy prováděli nejen příslušníci německé kriminální policie, ale i gestapáci. Odpoledne 10. května 1944 byl Mikolášek z Tovačova převezen do Olomouce, kde následovaly další výslechy.⁵⁷

Kolem poledne 11. května 1944, pouhý den po zatčení ve Věrovanech, byl Stanislav Mikolášek dopraven na místo v katastru obce Poličná u Valašského Meziříčí. Zde byl na břehu Bečvy veřejně oběšen na lipě. Před svou smrtí Mikolášek údajně pronesl: „*Umírám rád pro Československou republiku, vyřidte to ostatním.*“ Případně pronesl podobný výrok: „*Pro svou drahou vlast jsem trpěl rád.*“⁵⁸

Razie a následné zadržení partyzána nezůstaly bez vlivu na věrovanské obyvatele. Uvědomoval si to historik Gustav Vožda, jenž ve studii Štvanice nastiňuje několik otazníků. Věrovánští měli na průběh zatčení Mikoláška různé názory. Několik osob bylo v podezření z udání pobytu Mikoláška ve Věrovanech. Podle archiválií, které jsem zde citoval, na tom měli podíl František Rozsypal starší, Josef Mraček a František Kubíček. Aniž by je Vožda všechny jmenoval, správně píše o atmosféře strachu, jež je pro nás dnes nepředstavitelná. Věrovany se nacházely v protektorátu, proto museli tamní obyvatelé znát zprávy o vypálení obcí Lidice a Ležáky.⁵⁹ Skutečnost, že byl ve Věrovanech dopaden partyzán, nevypovídá nic o negativních vlastnostech místních obyvatel. Ti za sebou navíc měli jednu podobnou razii. Dne 18. srpna 1943 byl v místní části Závodí dopaden a usmrčen Karel Bolf z Lipňan, příslušník odbojové organizace Lvice. Za pomoc poskytnutou Bolfovi bylo v lednu 1944 na Pankráci popraveno pět osob, z toho dvě sestry z Věrovan (Anna Bosáková, Marie Přecechtělová).⁶⁰ Při hledání Stanislava Mikoláška mohl být v katastru Věrovan objeven Vladimír Alexandrovič Ivanov, ruský utečenec z nuceného nasazení, kterého od dubna 1944 do konce války ukrývali manželé Hopanovi, mj. ve stozích slámy.⁶¹ Tyto dvě vybrané epizody prokazují statečnost některých obyvatel Věrovan a představují historii, na niž mohou být místní hrdí.

Doba napětí a strachu ve Věrovanech i okolí zdaleka neskončila dopadením Mikoláška. Podle záznamu služební knihy četníci z Tovačova až do 14. května 1944 hledali rovněž Josefa Jedličku a Václava Mikoláška. S negativním výsledkem, protože tito partyzáni již byli dávno mimo Přerovsko. Dne 14. května 1944 četníci přijeli do Věrovan, aby prošetřili nález mužské ponožky, kterou objevil František Macourek ve své stodole (čp. 50). Četníci nic podezřelého neobjevili a nález ponožky vysvětlovali tím, že asi patřila jednomu z německých vojáků, kteří před pár dny hledali v obci Stanislava Mikoláška. Zajímavá událost se stala i 15. května 1944, kdy zemědělec Stanislav Horáček z Věrovan (čp. 62) podal zprávu o spatření neznámého muže v poli u Věrovan. Neznámý byl zadržen okolo desáté hodiny dopolední v polích u Klopotovic. Četníci zjistili, že se jedná o Georga Stepanyka, příslušníka dobrovolnických jednotek Waffen SS (3. divize). Stepanyk byl zatčen a předán přerovskému gestapu.⁶² Horáčkova aktivita tak zapříčinila uvěznění nacistického vojáka.

Prerau, den 10.5.1944.

An den

Herrn Bezirkshauptmann-RAV.-

Der Bezirkshauptmann in Prerau Reichsauftragsverwaltung	
in Prerau	O. V. 1944
Zahl:	Ank: .....

Betrifft: Festnahme.

Nach einer um 9,25 Uhr vom Gend. Posten in Tobitschau durch Gend.Obw. Vitasek (Gend.-Posten Prerau) eingegangenen fernmündlichen Mitteilung, wurde der wegen Doppelmord und Mordversuch gesuchte Stanislav Mikulasek, heute um 7,15 Uhr, durch 2 Wehrmachtangehörige, Stabw. Reichl vom Gend. Posten Prerau und Wm. Ryba vom Gend. Posten Tobitschau, in Mirwans festgenommen. Der Festgenommene befindet sich z.Zt. auf dem Gend. Posten in Tobitschau.

Die Gestapo und die Dt. Kripo in Olmütz wurden durch Obw. Vitasek verständigt.

Fullmer,
Bez. Ltn. d. Gend.

BEZIRKSBEHÖRDE IN PRERAU	
Einlauf	11. V. 1944
Zahl	546/1 res. : Mg. 8

Četnické hlášení o dopadení Stanislava Mikoláška ve Věroveanech. SOkA Přerov

- 57 SOkA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Josefa Reichla z 6. 5. 1946, výpověď Františka Ryby z 29. 4. 1946 (vyslechnut v Dvorcích, kde tehdy sloužil). Mikoláškovi byla ve Věroveanech nasazena pouta a při osobní prohlídce u něho byly nalezeny následující předměty: ostrá patrona ráže 6,35 mm, svazek klíčů, tmavě hnědá kožená peněženka s obsahem 1104 korun, náramkové hodinky bez ukazatele, malý kapesní nůž. Vše včetně peněžního obnosu bylo předáno německé kriminální policii z Moravské Ostravy. Vitásek z četnické stanice Přerov obdržel 10. 5. 1944 (9:25 hodin) dálkopisné sdělení od kolegů z Tovačova, kteří oznámovali zatčení Stanislava Mikoláška ve Věroveanech. Vitásek informoval o případu gestapo i německou kriminální policii v Olomouci. Viz SOkA Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 546/1944, karton 81. Četnická stanice Tovačov se nacházela ve Fürchtgottově ulici (č. p. 8). Tato budova, zvaná Paní dům, byla postavena v roce 1475 Ctiborem Tovačovským z Cimburka, aby sloužila vdovám tovačovských šlechticů. Ve sklepení domu byl údajně pár dní vězněn Jan Sarkander, jenž byl v únoru 1620 dopaden u Troubek. Viz *Poznávěj své město aneb Průvodce Tovačovem*. Tovačov 2010, s. 19; PALA, J.: *Vyprávění o Janu Sarkandroví na sklonku dvacátého století*. 1995, s. 34—35.
- 58 VOŽDA, G.: *Štvanice*. Region Věrovany č. 65. Věrovany 2000, s. 11. Popravu řídil gestapák Osvald Doubek ze Vsetína. Exekuci provedl z donucení jeden židovský vězeň. Viz Archiv bezpečnostních složek ČR, fond Stihání nacistických válečných zločinců, sign. 325-165-3 (pamětní spis v trestní věci proti obviněným Oswaldu Doubkovi a Karlu Hermannu Mallovi). Tragická událost inspirovala gymnaziálního učitele Jana Rezka (1887—1964) k napsání textu formou básně v próze s názvem Lípa šumí. Dne 12. 11. 1944 byli na stejném místě popraveni partyzáni Jan Mazal a Miroslav Ondrašík. Po válce byl na návrh architekta Josefa Místeckého postaven popraveným partyzánům památník. Jedná se o tři nahrubo otesané kvádry, jež spojuje černá nápisová páska. Viz KRAMÁŘ, J.: *70 let od popravky Stanislava Mikoláška*. Obelisk, č. 6/2014, s. 6.
- 59 VOŽDA, G.: *Štvanice*. Region Věrovany. Věrovany 2000, č. 65, s. 7, 10. Od pamětníka Františka Skoupila si Vožda 13. 7. 2000 vyslechl další verzi o dopadení Mikoláška. V čele skupiny údajně šel obecní policajt Krejča, jenž při průchodu stodolou učinil v úleku viditelný pohyb. Jeho reakce si všiml německý voják, který hrábl do slámy v podezřelém místě, kde se skutečně ukryval Mikolášek. Výpověď odpovídá zmínce z hlášení Josefa Urbana ze dne 10. 5. 1944. V hlášení se píše o dopadení partyzána dvěma německými vojáky a obecním sluhou Václavem Krejčím. Viz SOkA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Zpráva Josefa Urbana z 10. 5. 1944.
- 60 VOŽDA, G.: *Razie*. Region Věrovany. Věrovany 2000, č. 62.
- 61 VOŽDA, G.: *Vladimír*. Region Věrovany. Věrovany 2001, č. 72. Mezi věrovanské vlastence se řadili i Himroví. Všichni čtyři bratři se zapojili do protinacistického odboje. Jaroslav Himr (ročník 1917) padl jako pilot RAF v západní Evropě, zatímco jeho bratři vedli odboj doma. Vít Himr (ročník 1918) pomáhal koncem války v ukrytí amerického letce Fredericka Hughese, jenž byl 17. 12. 1944 sestřelen u obce Kokory. Viz např. JIRÁK, P.: *Vlastenecká rodina z Hané*. Národní osvobození, č. 18/2014, 3. 9. 2014, s. 7., KREML, J.: *Panychida za vlastence plk. Jaroslava Himra*. Věrovany 2004.
- 62 SOkA Přerov, fond Četnická stanice Tovačov, neinventarizováno (staniční služební kniha z let 1943—1945). Ve fondu Četnická stanice Komoňovce není uložena staniční služební kniha pro inkriminované období (poslední z dochovaných služebních knih končí k 30. 4. 1944). Chybí tak bohužel zajímavý pramen, jenž by poskytl další informace k pronásledování a incidentům v Prestavkách, Staré Vsi nebo Řítkovicích ve dnech 7. a 8. 5. 1944.

Tovačov, Förchtgottova 8 — zde se nacházela četnická stanice, kde Němci dne 10. 5. 1944 vyslýčali Stanislava Mikoláška. Jedná se o původně renesanční budovu, již se říká Paní dům. Foto Petr Jirák

Ještě bych se rád zmínil o Mikoláškově zbraň. Této drobné problematice se rovněž věnoval Gustav Vožda, jenž došel k názoru, že Stanislav Mikolášek u sebe ve stodole neměl žádnou zbraň: „*Asi po deseti letech našel František Rozsypal mladší na zahradě v krtičinci nějakou pistoli (10. 5. 1944 po odchodu pátracích orgánů prohrabával slámu ve stodole a nenalezl nic). Další pistole, přisuzovaná Mikoláškovi (podle výpovědi Fr. Skoupila), se našla v prostoru Mlýnské strouhy „U Vojáka“. Třetí možnost je pouze hypotetická. V tovačovském muzeu se nacházela pistole (byla zneškodněna, ale již v r. 1962 zcizena), o níž tehdejší správčová Marie Hájková tvrdila, že patřila Mikoláškovi. Budto byla někde nalezena a darována do muzea, anebo to byla ta od „Vojáka“. Šlo o rakouský bubínkový revolver. Jistěže nejpravděpodobnější domněnka je, že Stanislav Mikolášek, v předtuše možných následků, zakopal svou zbraň u Rozsypalů na zahradě, aby ji v případě své bezmocnosti a zatčení neměl u sebe. I to potvrzovalo jeho vážný zdravotní stav, protože jinak víme, že to byl statečný bojovník, který se již předtím z nejedné těžké situace prostrílel.*“⁶³

Věrovanské události z 9. a 10. května 1944 byly velmi stručně popsány v obecních kronikách Věrovan a Rakodav. Záznamy kronik neobsahují v tomto směru žádné převratné informace.⁶⁴

Pronásledování z května 1944 mělo tragickou dohru (Přestavky)

Po krátké přestřelce mezi četníky a partyzány, která se odehrála na okraji Přestavlk 7. května 1944, se Karel Trchala od sousedů dozvěděl, že prchající partyzáni hrozili směrem k jeho stavení slovy: „*Tato rodina musí přijít odpravit!*“ Čas dal těmto slovům za pravdu. Václav Mikolášek a Josef Jedlička nezapomněli na dramatický útek, jenž se stal osudným pro Václavova bratra Stanislava. V průběhu večera 28. ledna 1945 se v Přestavlkách objevili tři muži. Jedním z nich byl Václav Mikolášek. Karla Trchalu ale doma nezastihli, poněvadž jako vášnivý karbaník trávil volný čas v hospodě. Po válce Trchala uvedl: „*V mém stavení jim byla poskytnuta večere, pak vyšli ven, poškodili telefonní vedení a zastřelili obecního sluhu Teodora Zdráhala. Po činu se zastavili pro svá jízdní kola a mé manželce Adéle Trchalové řekli: „Vy se nebojte, vám se nic nestane, vy jste podporovali naše lidi, my sami víme, že jsme tehdy chybili.“ Domnívám se, že tím mysleli, že v květnu roku 1944 přímo provokativně se zdržovali u mého obydlí.*“⁶⁵ Tímto způsobem se Trchala pokoušel hájit svou čest. Rozhodně však nelhal, co se týče usmrčení obecního strážníka Teodora Zdráhala. Vdova Marie Zdráhalová po válce uvedla, že se k nim 28. ledna 1945 dostavili tři neznámí muži. Nejprve se ptali, zda v domě bydlí Teodor Zdráhal a poté dvakrát, jestli je to on. Po souhlasné odpovědi jej vyzvali, aby šel s nimi, aniž by se musel oblékat a obouvat. Uchopili ho a vyvedli ven, kde ho asi 50 kroků od domu zastřelili dvěma ranami do spánku. Marie Zdráhalová dodávala, že její muž byl dobrým Čechem, který by pro četníky nikdy nejel, nebyť Trchaly.⁶⁶ V podobném duchu vypovídaly po válce i další osoby.

Těsně po válce byly v Zádveřicích soustředěny partyzánské jednotky (zřejmě z 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky) a ubytovány v internátě ve Zlíně. Tehdy se František Ostrčilík, partyzán z Dobřčic, vypravil za Josefem Jedličkou, aby mu vysvětlil, že Teodor Zdráhal byl zastřelen omylem. Podle Jedličky se Zdráhal 28. ledna 1945 ptali, zda je v květnu 1944 udal. Prý se přiznal a nijak se neospravedlňoval. Ostrčilík vysvětlil Jedličkovi, že Zdráhal byl dobrý člověk, jenž provedl udání pouze pod nátlakem Karla Trchaly. Jedlička si ihned vyžádal auto a spolu s několika partyzány včetně Ostrčilíka se vydali k Trchalovi. Ten si v době jejich

63 VOŽDA, G.: *Štvanice*. Region Věrovan. Věrovan 2000, č. 65, s. 10—11. Mezi podklady k Voždově studii se nalézá i poznámka o odevzdání revolveru četníkem Mojžíšem ve prospěch tovačovského muzea. Zbraň převzala muzejnice Marie Hájková. Záznam dále obsahuje stručný a nepřesný popis Štvanice na Mikoláška. Pravděpodobně se jedná o přepis zápisu z inventurní knihy muzea v Tovačově. Rakouský armádní bubínkový revolver Rast Gasser vzor 1898 (výrobní číslo 10 500) byl z tovačovského muzea odcizen 21. 4. 1962. Revolver byl silně korodovaný a měl zavařenou hlaveň. Viz Soukromý archiv Gustava Voždy, poznámky k Mikoláškově zbrani. Rovněž městská kronika Tovačova přisuzuje ukradený revolver Mikoláškoví (v kronice mylně uveden jako Mikolášek a zbraň jako pistole). Během bílé soboty 1962 se několik chlapců místní školy vloupalo do muzea, kde odcizili zbraně a stříbrné mince. Přes důkladný zásah školy i bezpečnostních orgánů nebyly některé exponáty muzeu vráceny. Mezi tyto patřila i Mikoláškova zbraň. Viz SOKa Přerov, fond Městský národní výbor Tovačov, neinventarizováno (městská kronika za období 1954—1967).

64 Soukromý archiv Gustava Voždy, kopie zápisů z obecních kronik Věrovan a Rakodav. Kroniky datují událost nesprávně až do června 1944, navíc se zmiňují o Mikoláškově zranění noze (ve skutečnosti byl střelen do pravého boku). Z neznámých důvodů kroniky označují Mikoláška za medika, studenta medicíny.

65 SOKa Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Výpověď Karla Trchaly ze dne 7. 5. 1946.

66 SOKa Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 335, karton 241. Marie Zdráhalová popsala události z května 1944 a ledna 1945 v přihlášce válečných škod. Hlášení četnické stanice Horní Moštěnice z 29. 1. 1945 uvádí vyšší počet partyzánů (5—6), kteří den předtím navštívili Přestavky. Četníky správně napadlo, že se jednalo o akt msty partyzánů za události ze dne 7. 5. 1944. Viz SOKa Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 193/1945, karton 84.

příjezdu umýval nohy. Jeden z partyzánů ho přetáhl čakanem. Po Ostrčilíkově domluvě, aby ho nechali řádnému soudu, byl Trchala odvezen do Přerova. Jak jsme se již zmiňovali, byl v roce 1946 odsouzen za udavačství k dlouholetému žaláři (viz kapitola Partyzánská skupinka utíká přes Přerovsko — část první).⁶⁷

Dne 11. února 1946 došel na Ministerstvo vnitra v Praze anonymní dopis. „Svědci případu honičky na partyzány v roce 1944“ se tázali, proč nejsou stíháni četníci z Velké Bystřice a Horní Moštěnice, kteří údajně zavinili smrt několika českých vlastenců. Na základě tohoto dopisu byly provedeny výsledky řady četníků ze stanic Přerov, Horní Moštěnice nebo Tovačov, jež byly v této studii využity.⁶⁸ Události z pronásledování skupinky partyzánů (5. 5. — 10. 5. 1944) se projednávaly před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci v rámci řady soudních případů. Totéž platí o prošetřování tragických událostí, jež se udály 22. února 1945 ve Velké Bystřici (viz kapitola Tragický epilog ve Velké Bystřici).

Zapojení partyzánů z Velké Bystřice do partyzánské brigády

Několikadenní útěk pěti partyzánů neznamenal poslední událost z historie partyzánské (původně „jen“ odbojové) skupiny. Zatímco Bedřich Schneider a Stanislav Mikolášek štvanici z května 1944 nepřežili, setkali se Josef Jedlička, Václav Mikolášek a Walter Knappe u rodiny Šimkových v Bukovanech. Stejně jako ostatní partyzáni z Velké Bystřice se ukrývali u českých občanů v několika obcích Olomoucka (Bukovany, Bystrovany, Velká Bystřice, Ústín). Intenzivní nacistické pátrání se nezastavilo. Josef Jedlička a Václav Mikolášek dokonce v noci 16. srpna 1944 mezi obcemi Bukovany a Droždín vážně zranili člena hlídky olomouckého gestapa.⁶⁹

Zbývající členové ilegální skupiny z Velké Bystřice navázali koncem října 1944 spojení s partyzány v Beskydech, konkrétně s oddílem nadporučíka Alexandra Dolinova, působícím na Valašskomeziříčsku. Tato skupina bývalých sovětských zajatců se počátkem prosince 1944 začlenila do svazku 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky. Také partyzáni z Velké Bystřice byli v prosinci 1944 přijati za členy partyzánské brigády (po přivezení kulometu a dynamitu). Poté byli společně se svým novým velitelem (Alexandr Nikolskij) vysláni zpět k Velké Bystřici. Od té doby měli za úkol především přispívat celé brigádě v zásobování — potravinami, oděvy, obuví i zbraněmi. Hlavním útočištěm se pro ně stal dům bývalé palírny ve Velké Bystřici, kde žili Nyklovi. Od konce roku 1944 skupina provedla několik odbojových akcí, např. na obecním úřadě v Lošově partyzáni odebrali potravinové lístky (29. prosince 1944), v oděvním skladu v Bohuňovicích zabrali pro brigádu velké množství šatstva (31. ledna 1945), dále přepadli četnické stanice Vacanovice (21. — 22. ledna 1945) nebo Doloplazy (9. února 1945), kde získali zbraně a munici. Partyzáni dokonce provedli destrukce na železnici u Dobřčic (25. ledna 1945) a u Prosenic (7. února 1945). Na začátku února 1945 se skupina rozrostla o několik sovětských občanů, jimž se povedlo utéct z pochodů smrti nebo byli osvobozeni po přepadu zajateckého tábora v Krakořicích na Šternbersku.⁷⁰

Památník 2. odboje a osvobození ve Velké Bystřici. Na tomto místě stál dům rodiny Nyklovy, který byl dne 22. 2. 1945 vypálen nacisty (viz kapitola Tragický epilog ve Velké Bystřici). Foto Petr Jirák

Tragický epilog ve Velké Bystřici

Činnost partyzánů byla v lednu a únoru 1945 poměrně rozsáhlá a kvalitní. Bohužel na konci února 1945 došlo k nešťastným událostem, jež znamenaly zánik skupiny ve Velké Bystřici. V noci z 21. na 22. února 1945 partyzáni provedli dvě nevydařené akce. Při pokusu položit trhavinu na železniční trať u Štěpánova byli vyrušeni hlídkou. Igor Kravčenko a Jan Bednář měli za úkol vyhodit stožár vysokého napětí u Týněčka, avšak u Bukovan byli zadrženi členy Volkssturmu a předáni olomouckému gestapu. Tím začaly poslední hodiny existence skupiny, jež byla zejména ve svých počátcích označována jako Hynkova skupina. Olomoucké gestapo s vojenskými (wehrmacht) i policejními posilami (Schutzpolizei) obklíčilo brzy ráno 22. února 1945 tzv. palírnu ve Velké Bystřici. Partyzáni se ukryli na půdě domu, zatímco gestapáci použili příslušníky Nyklovy rodiny jako

67 SOKA Přerov, Sběrka rukopisů, poř. č. 78 (František Ostrčilík: Kronika odboje Dobručky 1939—1945).

68 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 188, karton 94, č. j. 2570. Na okresní čistěcí komisi SNB v Olomouci byl 30. 3. 1946 vyhotoven zápis, který odmítal, že by se četníci z Velké Bystřice provinili. Otto Grau z tamější četnické stanice nehlásil gestapu případ, kdy Stanislav Mikolášek a Walter Knappe v září 1940 položili na torzo Masarykova pomníku květiny a zapálili dvě svíčky. Grau byl kvůli tomu 20 dní ve vazbě. Za dopadení řady partyzánů v domě Karla Hynka ve Velké Bystřici (24. 4. 1944) byl po válce doživotně potrestán Jan Böhm.

69 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 93. Ve své dřívější práci Josef Bartoš datoval postřelení gestapáka (jménem König) již ke dni 13. 5. 1944. Viz *Velká Bystřice — minulost a současnost*. Ostrava 1977, s. 163.

70 ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945*. Olomouc 1969, s. 15—18; BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 96—97. Podrobnější údaje k železniční diverzi u Dobručic: dne 25. 1. 1945 (v 1:58 hodin) najel nákladní vlak č. 8182 na minu. Kolejnice byla zničena v délce asi 80 cm. Doprava byla do opravy vedena jen po druhé koleji. Viz SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov — prezidiální spisy, sign. 149/1945, karton 84.

VÁCLAV MIKOLÁŠEK.

BEDŘICH SCHNEIDER.

STANISLAV MIKOLÁŠEK.

WALTER KNAPP.

JIŘINA NYKLOVÁ.

Oznamujeme celé veřejnosti, že v boji proti okupantům jako partyzáni položili životy

BEDŘICH SCHNEIDER, *studijní obch. akad. v Olomouci*
z Bukovane dne 9. května 1944 ve věku 24 let,

STANISLAV MIKOLÁŠEK, *studijní reálného gymnasia v Olomouci*
z Bukovane dne 11. května 1944 ve věku 22 let,

VÁCLAV MIKOLÁŠEK, *abiturient obchodní akad. v Olomouci*
z Bukovane dne 22. února 1945 ve věku 23 let,

SÁŠA NIKOLAJČIK, *učitel a příručí Rudé arm. z Moskvy*
dne 22. února 1945 ve věku 23 let,

JIŘINA NYKLOVÁ, *obchodní příručí z Velké Bystřice*
dne 23. února 1945 ve věku 21 let,

WALTER KNAPP dne 24. února 1945 ve věku 23 let.

Tělné pozůstatky Bedřicha Schneidra budou převezeny a padlých hodině bude vzpomenu.

v neděli dne 24. června 1945 o 14¹⁰ hodině
ve škole v Bukovanech a po smutečních obřadech na hřbitově ve Velké Bystřici budou do společné hrobky uloženy.

Bukovany a Velká Bystřice dne 20. června 1945.

MORAVSKÁ BRIGÁDA V OLOMOUCI
ZA SPOLUPRÁCI OKRESNÍHO NÁRODNÍHO VÝBORU V OLOMOUCI
A NÁR. VÝBORU VE VEL. BYSTRICI A BUKOVANECH.

Fotografie z čas. „SOK“ ze Kříků, Března. — Tiskem Hradské tiskárny v Olomouci.

Poválečné oznámení o úmrtí šesti partyzánů z Velké Bystřice a okolí. SOKA Přerov

živou zeď. Během krátké přestřelky byl zastřelen Johann Schlesinger, člen venkovní služebny gestapa v Olomouci.⁷¹ Nacisté byli rozrušeni a nebrali si žádné servítky. Zapálili půdu, kde v plamenech uhořeli Václav Mikolášek, Alexandr Nikolskij a Valja Najkornová. Zranění Walter Knappe a Jiřina Nyklová byli odvezeni do gestapácké věznice v Olomouci. Oběma byla odepřena lékařská pomoc, proto brzy zemřeli. Události byly ještě otřesnější, poněvadž Jiřina Nyklová byla těhotná. Rodiče Florián a Cecílie Nyklovi byli v březnu 1945 odsouzeni k smrti, ale na Pankráci se dočkali osvobození. Florián Nykl se z osvobození Československa, konce války a pádu nacismu neradoval dlouho, protože zemřel již 11. května 1945. Jeho potomci Božena a Oldřich odešli těsně před přepadením domu do práce. Stejně jako nemnoha dalším příslušníkům skupiny se jim povedlo utéct a zbytek války strávit u partyzánů v Beskydech.⁷²

Dodatek — Český odboj vs. gestapo

Tím, kdo ve Velké Bystřici zlikvidoval gestapáka Schlesingera, byl podle většiny zdrojů Václav Mikolášek.⁷³ K přestřelkám mezi příslušníky českého protinacistického odboje a příslušníky gestapa docházelo již v počátečních letech existence protektorátu. Nejpozději od roku 1942 zaznamenáváme gestapáky, kteří byli protinacistickým odbojem fyzicky zlikvidováni. Ze studia odborné literatury i korespondence s několika historiky mohou tvrdit, že takových případů nebylo mnoho. Dne 30. června 1942 gestapáci a esesáci přepadli pivovar v Cerhovicích. V přestřelce s odbojáři Františkem Peltánem a Čeňkem Šilingerem byl zastřelen gestapák Ferdinand Schmidt. Dne 15. září 1942 přišlo gestapo zatknout odbojáře Oldřicha Frolíka. Ten se však ve svém bytu v Praze-Michli postavil na odpor

se zbraní v ruce. Předtím než utekl, zastřelil Aloise Grubera a vážně poranil Ernsta Hoeniga. Pár dní předtím, 5. září 1942, byl v Brně-Bystrci komunistickým odbojářem Stanislavem Živným postřelen gestapák Ernst Florian, který zemřel 31. října 1942 na tuberkulózu. Poranění z odbojářovy zbraně zřejmě Florianovi i tak zkrátilo život. Další zjištěný případ spadá již do poloviny roku 1944. Mladý odbojář Karel Břenek zlikvidoval výstřelem z pistole gestapáka Heinzeho z ostravské služebny gestapa. Došlo k tomu 7. července 1944 na hřbitově ve Vratimově. O měsíc později (4. srpna 1944) byli v hostinci v Životicích na Těšínsku zastřeleni tři gestapáci. K této události ale došlo mimo území protektorátu, akci navíc vykonali polští odbojáři z odbojové organizace Zemská armáda (Armija krajowa). Antonín Bartoš, velitel úspěšného paradesantu Clay, unikl 9. února 1945 v Tvrdomicích z nacistického obklíčení, přičemž usmrtil jednoho gestapáka a další dva zranil. Začátkem dubna 1945 přijelo na služebnu gestapa ve Velkém Meziříčí zatýkací komando, aby zatklo Alexandra Schobera, jenž nějakou dobu spolupracoval s českým odbojem. Gestapák své kolegy nešetřil — zastřelil Josefa Juritsche a zranil Ewalda Taudta. Poté byl sám postřelen a o pár dní později zemřel v nemocnici. Konce války se nedožili ani ostatní zmínění odbojáři, jimž se podařilo zabít gestapáka. Výjimku představuje pouze parašutista Antonín Bartoš, který mimochodem po únoru 1948 utekl na západ a tak svůj život ochránil před nebezpečím ze strany další totality. Ve všech případech se jednalo o obranu odbojářů během zatýkání (vyjma likvidační akce v Životicích). Jinak tomu bylo v případě Antona Lehnera, vedoucího gestapa v Plzni (1940—1943) a od června 1943 v Jičíně. Dne 6. 5. 1945 ho v jeho jičínské vile zatkli partyzáni z Rovenska pod Troskami. Ještě téhož dne ho zastřelili, protože se do oblasti začala blížit německá vojska.⁷⁴ Jiné případy fyzické likvidace příslušníka gestapa českým odbojem mně nejsou známy, ale vyloučit je nemohu.

71 Johann (Jan) Schlesinger (narozen 4. 7. 1901 ve Štěpánově) byl příslušníkem olomouckého gestapa již od roku 1939. Viz Archiv bezpečnostních složek ČR, fond Výpovědi zaměstnanců gestapa a SD, sign. 52-84-5 (jmenný seznam příslušníků gestapa v Olomouckém kraji). V literatuře bývá často mylně označován za velitele olomouckého gestapa.

72 ČERMÁK, M.: *Partyzánský odboj na Velkobystřicku 1939—1945*. Olomouc 1969, s. 18—19. BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, s. 97. Tři členové velkobystřické skupiny (Josef Jahn, Josef Musil, František Švec) se ukrývali v okolí Velkého Újezdu. Dne 20. 4. 1945 byli bohužel umučeni gestapáky a ruskými kozáky v Kyjanicích — v rámci protipartyzánské operace proti občanům obce Zákřov.

73 Snad jen práce Josefa Smutka uvádí v této souvislosti sovětského partyzána Nikolského. Smutek však napsal několik zcela nepravdivých údajů, např. místo o rodině Nykolových z Velké Bystřice píše o Knapových. Viz SOKA Vsetín, Sběrka rukopisů, inv. č. 36 (Josef Smutek — Odboj Valašska a nacistická perzekuce bývalého okresu Valašské Meziříčí, svazek 2, Valašské Meziříčí 1968).

74 ČVANČARA, J.: *Někomo život, někomo smrt II. Československý odboj a nacistická okupační moc 1941—1943*. Praha 1997, s. 167. (přestřelka v Cerhovicích), ŠUSTEK, V. (ed.): *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Svazek 1. Praha 2012, s. 576—580. (přestřelka v Praze-Michli), SEĎA, R. a kol: *Pět proti gestapu. Příběh diverzní skupiny Karla Břenka a odboje zaměstnanců Vítkovických železáren*. Ostrava 2014. (přestřelka ve Vratimově), BORÁK, M.: *Svědectví ze Životic. Těšínsko za druhé světové války a okolnosti životické tragédie*. Český Těšín 1999. (přestřelka v Životicích), BARTOŠ, A. — KUNC, R.: *Clay Eva volá Londýn*. Praha 1992, s. 162—164. (přestřelka v Tvrdomicích), VAŠEK, F. — ČERNÝ V. — BŘEČKA, J.: *Místa zkropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940—1945*. Brno 2015, s. 264—265 (přestřelka v Brně-Bystrci), s. 493—495 (přestřelka ve Velkém Meziříčí). Podrobnosti o přestřelce v Brně-Bystrci autorovi sdělil historik PhDr. Vladimír Černý, PhD, údaje o Lehnerovi poskytl historik PhDr. Pavel Kreisinger z Ústavu pro studium totalitních režimů (e-mailová korespondence v držení autora). Řada gestapáků byla v protektorátu poraněna, ale bohužel se dokázala zotavit. Jednalo se např. o Jakoba Neubauera (20. 3. 1940 postřelen do hlavy Janem Smudkem), Georga Mischkeho (13. 5. 1941 zraněn do břicha Josefem Mašinem), Dittmara Bingela, Willyho Lingnera a Alfreda Jägera (v noci z 19. na 20. 12. 1941 těžce zraněn Václavem Morávkem), Rudolfa Weissera (17. 6. 1942 těžce zraněn do břicha odbojářem Vosmikem). Viz ŠUSTEK, V. (ed.): *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Svazek 1. Praha 2012, s. 504, 519—520.

Závěr

Odbojová skupina ve Velké Bystřici vznikla nejpozději v roce 1940. Nebyla napojena na žádnou velkou odbojovou organizaci (ilegální KSČ, Obrana národa apod.), což zřejmě přispělo k její dlouhé existenci. V průběhu druhé světové války se činnost skupiny radikalizovala, až nakonec dospěla k ozbrojenému partyzánskému odboji. Skupina se často označuje jako Hynkova skupina, podle příjmení dvou důležitých členů (ani jeden z nich se nedožil konce války). Často se pro ni rovněž používalo označení Typner-Sever, což je velmi zavádějící, poněvadž jedinou společnou akcí Rajmunda Typnera v součinnosti s „Hynkovci“ byla výprava za účelem narušení železnice u Smilova. V posledních měsících existence se skupina připojila k 1. československé partyzánské brigádě Jana Žižky, proto bývá často označována za její „olomouckou odnož“. Členy skupiny byli převážně mladí muži (dělníci, studenti) vlasteneckého založení. Od roku 1943 a zejména od přelomu let 1944 a 1945 patřili k nepřehlédnutelné složce skupiny sovětští občané, většinou šlo o uprchlíky z německého zajetí.

Členové odbojové skupiny z Velké Bystřice dokázali, že i v našem národě byli velmi stateční lidé, kteří se nebáli postavit na odpor. Vlastencům, jako byli např. Stanislav a Václav Mikoláškoví, Josef Jedlička, Walter Knappe, Bedřich Schneider, Nyklovi, Hynkovi, patří čestné místo v galerii hrdinů českého protinacistického odboje. Většina členů skupiny položila v boji proti nacismu i svůj život.

Jan Štěpán

Konec války v Dolním Újezdě ve fotografiích a z pohledu obecní kroniky

Čím více je vzdálen konec 2. světové války, tím více se vynořují otázky, které si klademe o době, která znamenala jedno z nejhorších ohrožení naší země v minulém století. Byť by se zdálo, že všichni pamětníci již své slovní či obrazové vzpomínky předali a že byly vyčerpány všechny prameny, stále mnoho věcí o této ne příliš vzdálené době nevíme. Řada míst v historii tak není zaplněná, mnoho příběhů zmizelo a mnoho osudů není zaznamenáno. Tento příspěvek je jen drobným připomenutím doby, která se, doufejme, již nikdy nevrátí. Do prostoru Velkého a Dolního Újezda, Staměřic a Výklek byl 12. dubna 1945 nasazen kozácký prapor č. 574 Feuermittel o síle tří rot donských kozáků. Průměrná síla jedné roty byla 150 mužů. Velitel praporu byl kapitán Panin, jednalo se tak celkem asi o 450 vojáků a bylo mezi nimi i několik Němců, spíše jako prostředníků s gestapem a německými protipartyzánskými oddíly. Jejich úkolem bylo zajištění odsunové silnice Olomouc — Hranice na Moravě a likvidace partyzánů. Přimo

Kozáci Nikolaj, Ivan Sedov a Stanislav Sejko, duben 1945

Kozáci Nikolaj, Ivan Sedov a Stanislav Sejko v Dolním Újezdě, 26. duben 1945

Kozák Ivan Sedov v Dolním Újezdě, 26. duben 1945

Kozák Nikolaj v Dolním Újezdě, 26. duben 1945

v Dolním Újezdě (ale také ve Staměřicích) byla nasazena 2. eskadrona praporu a vojáci s koňmi byli ubytováni ve školách a v některých domech. Dodnes ale není jasné, jak velká část jednotky se účastnila vraždění na Kyjanici, kde byli postřeleni obyvatelé Zákřova. Pokud celá, pak se akce účastnili i tito, pokud ne, byly to zřejmě eskadrony dislokované v bližším Velkém Újezdě a Výklekách. Z Dolního Újezda kozáci odešli 2. května večer přes Olomouc a snažili se dostat do amerického zajetí.¹

Kozácký prapor sice byl motorizovaný, ale měl koně kvůli snazšímu pohybu v okolních lesích při hledání partyzánů. Několik mladíků se jednou rozhodlo, že se na nich projedou ve chvíli, kdy měli zrovna kozáci poradu ve škole. Když se vraceli z projížďky, kozáci na ně už čekali, pochytili je, zbili a chtěli je odvézt na velitelství do Velkého Újezda jako pomocníky partyzánů. Naštěstí se tehdy povedlo paní Prinkeové přemluvit důstojníky kozáků, aby mladíky pustili, což se po dalším výprasku opravdu stalo.²

Takové štěstí již neměli chlapi, kteří 26. dubna 1945 našli na Galicie nevybuchlý ruční granát a hráli si s ním.³ Granát při neopatrné manipulaci vybuchl a na místě zabil třináctiletého Richarda Bajerů. Smrtelně zraněný byl také devítiletý Jan Uhýrek, který sice ještě v nemoci bojoval o život, ale první májový den na následky zranění zemřel také.⁴ Ostatní přítomní již naštěstí vyvázli jen s drobnými poraněními. Mezi vojáky ubytovanými v Dolním Újezdě byl také jeden z Litevska, který vozil munici koňským povozem. Vždy se prý chlubil tím, že se jmenuje Piklapede, jeho žena Piklaperne a dcera Piklapide.⁵

Kozák **Nikolaj**

Mezi „zákopníky“, kteří kopali u Dolního Újezda protitankový zákop, táhnoucí se od kopce kousek za dnešní značkou začátku a konce Dolního Újezda ve směru na Tupec až k železniční dráze, byla samozřejmě řada zběhů, kteří se snažili této nepřijemné práci vyhnout. Těmto zákopníkům se vozilo jídlo z Oseka.⁶ Stejně tak se snažili uprchnout zajatci, které Němci ještě na poslední chvíli odváděli. Jedním z příslušníků praporu Feuermittel byl podle všeho také Lotyš z Rigy Viktor Lojko, který dezertoval. Zůstal ale v Újezdě a byl schovaný na půdě domu čp. 45. Uměl hezky malovat a tužkou na památku zhotovil obrázky členů rodiny, u níž byl schován. Paradoxně pro něj ale nebylo osvobození osvobozením, neboť mu hrozila smrt nejen ze strany Němců za dezerci, ale i Rusů za službu v německé armádě. Dostal tedy na cestu vybavení a snad se chtěl pokusit dostat do americké zóny. Netušil ovšem o dohodách americké a ruské strany, takže i kdyby se mu to povedlo, byl by stejně deportován zpět.⁷

Regulovčice **Hala**, 6. červen 1945

Dolní Újezd byl osvobozen Rudou armádou kolem poledne 8. května 1945. Němci utekli a brzy poté přišli od Bohuslávky ruští průzkumníci. Prý jako první přijel voják na kole, ale v Bohuslávkách se traduje, že jako vyzvědač se jel na kole po Němcích tehdy podívat pan Bedřich Trna, ale naprosto přesně se to již dnes zřejmě nedozvíme.⁸ Hned byly vyvěšeny do oken vlajky a obecní strážník Augustin Štěpán s bubnem slavnostně ohla-

1 KOPEČEK, Pavel: *Působení odbojové organizace Lvice na střední Moravě*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2004, s. 222, 223, 234, 235.

2 MÁDR, Ivo — MÁDR, Jaroslav: *Historie obce Dolní Újezd*. II. vydání. Dolní Újezd 1994, s. 259.

3 ŠTĚPÁN, Jan: *Dolní Újezd minulostí k současnosti*. Olomouc 2006, s. 40—41.

4 Z vyprávění Mančinky Štěpánové, která měla to štěstí, že tehdy s nimi na kopec nemohla. MÁDR, Jaroslav: *200 let školy v Dolním Újezdě 1788—1988*. Dolní Újezd 1988, s. 17. MÁDR, Ivo, — MÁDR, Jaroslav: cit. dílo, s. 257.

5 Z vyprávění paní Prinkeové z Dolního Újezda.

6 Z vyprávění paní Prinkeové z Dolního Újezda.

7 Z vyprávění Mančinky Štěpánové z Dolního Újezda.

8 ŽŮREK, František: *Bohuslávky průvodce historií a současností*. Bohuslávky 2004, s. 55. Zde se mluví také o ruském vojákově, kterého u Újezdu zabila mina, ale sám autor uvádí, že je údaj podle neověřených pramenů a takováto věc by se v Újezdě jistě nezapomenula.

Regulovčice Ljuba

Regulovčice Ljuba v Dolním Újezdě, červen 1945

Regulovčiči Vaska (Vasilij) a Žeňa v Dolním Újezdě, červen 1945

šoval konec války. Posléze začala Újezdem pro změnu procházet osvobozená armáda z Lipníku směrem k Olomouci. V obci pak byla ještě nějakou dobu ubytována vojenská dopravní policie („regulovčiči“), která řídila dopravu vojsk. I přesto došlo k závažné dopravní nehodě se zraněnými, kdy se při jízdě ze Skoků převrátil ruský nákladní automobil. Ten řídil Anatolij Sanický z ukrajinského Kamence Podolského. Byl švec a musel hlídat vrak auta, než ho odtáhli, do Ruska potom jel zpět vlakem k volbám.⁹ Přibližme si nyní tuto dobu zápisem z obecní kroniky Dolního Újezda, napsaným tehdejším kronikářem Antonínem Fröhlichem, který je známější jako vydavatel Záhorské kroniky.

„Začátkem roku 1945 bylo již jasné patrně, že nacistický válečný stroj dodělává. Spása z východu se přibližovala.¹⁰ A každý večer rušná letadla se vznášela nad námi. Přinášela pomoc statečným partyzánům, jejichž akce u nás zasáhly do válečného dění.

Dolní Újezd, náves, červenec 1945

Také v naší obci měli své spojení a občané je zásobovali potravinami a šatstvem.

Již předtím se snažili Němci vybudovat rozsáhlý pevnostní systém, naše obec se měla stát opěrným bodem. Byli tu skoro 2 měsíce zákopníci, nako-mandovaní z různých krajů Čech a Moravy, pod vedením SA. Mnoho skutečné práce se neudělalo — jediný výsledek válečné snahy — mnoho hektarů zničených polí a skoro 3 km dlouhý protitankový zákop.

Proti našim statečným partyzánům byl dán do obce posádkou oddíl kozáků (vlasovců).¹¹ Obyvatelstvo s nimi zažilo dost nepříjemností. Jejich koně pustošily louky a osení a jejich ošetřovatelé byli zatížením pro obec. Také oddíl německého vojska tu byl 2 měsíce ubytován. Měli umístiti nálože pod mosty a jiné důležité úseky silnice. Také se měla založit rozsáhlá minová pole. Na štěstí z toho sešlo, rychlý spád událostí nedovolil Němcům dokončit bídácké dílo.

Bylo již slyšet dunění děl, fronta se blížila a vzrůstala naše naděje v brzké osvobození. Měli jsme ovšem i s dostatek obav, jak projde obec boji a zda-li zběsilí nacisté nebudou ji v ničivé zuřivosti chtít vyhladit.

Posledních 14 dnů koncem dubna a začátkem května 1945 se valil po státní silnici, jež prochází naší obcí, nekonečný proud aut, tanků, nákladních aut a děl, motocyklů, vozů, koní, stád dobytka, pěších vojáků i zajatců a dělníků všech možných národností. To vše v nepořádku, často otrhané, špinavé — hitlerovská bestie dodělávala. Nepřetržitě ve dne v noci třemi proudy vedle sebe se valil nekonečný pás a téměř každou noc zůstávali v obci některé oddíly na nocleh. V některých staveních přenocovalo někdy až 100 koní, nebo 200 mužů. Tu brali píce, potraviny, drůbež, pak i koně a povozy. Tehdy uvízlo na návsí velké útočné dělo na housenkovém podvozku, které pustili do vodní nádrže na návsí a zničili.¹²

9 Z vyprávění paní Prinkeové z Dolního Újezda.

10 Obecní úřad Dolní Újezd, obecní kronika, s. 67—72.

11 Viz fotografie v příloze.

Snímek ruského mladšího seržanta (desátník) **Ivana**, bez bližšího určení

K obavám o vlastní obec se přimísila úzkost o matičku Prahu, když ohlásila hrdinné povstání a volala na pomoc. Také u nás se ozývalo dunění fronty v bezprostřední blízkosti a obyvatelstvo s obavami se ubytovalo do sklepení nebo narychlo připravených krytů. Poslední noc 7. května 1945 byla obec navštívena loupeživými bandami. Mnoho domů bylo jimi postiženo.

Časně z rána 8. května 1945 asi o 4. hodině nás probudily strašlivé rány — ustupující Němci vyhodili v blízkosti obce Trnávky železniční most a silniční most. V obci zůstal ráno tank, který se zdál připravovat k boji. Bohudík asi o 10. hodině odjel. Zběsilý německý voják před odjezdem vystřelil na návsi před farou pancéřovou pěst. Po výbuchu byla spousta vyspaných oken.

Ovšem dělostřelba bez ustání děsila obyvatelstvo. Tak až do poledne byli lidé ve sklepech. Pak se odvážnější jednotlivci snažili získat přehled o situaci. Již ráno byly odstraněny nálože pod mostem na konci vesnice a u druhého zničena znamení k destrukci. Pak už se vlekl čas v nekonečném čekání, dělostřelba se vzdálila, až utichla docela.

Na Trávníku se utvořila větší skupinka lidí a diskutovalo se, odkud přijdou. „Už jsou v Bohuslávkách“, kdosi to na kole odtamtud vyřídil. Náhle jako na povel vyletěly první červenobílé zástavy s modrým klínem a v okamžiku je celá dědina v záplavě československých praporů. Na Trávníku to již nebyl hlouček, ale mnoho lidí. Všichni hledí netrpělivě směrem k Bohuslávкам.

Napětí se vystupňovalo, když přiběhl z pole malý kluk „už jedou“ — opravdu. Na vršku se vynořil kůň v cvalu a radostně volá. A lidé ho radostně pozdravují, děvčata házejí na něj kytice. Ano, právě teď jsme znovu svobodni.

Druhý jezdec a třetí míjí za nadšeného jásotu lidí. Už také přijeli dva rozvědčíci na kole. Jsou doslova strženi z kola, teď je lidé objímají, líbají a časují. „Kde Germani?“ — „Dávno utekli!“

Místní mládenci zajistili a odzbrojili 2 obstarší „hrdiny“ z Volksšturmu.¹³ Ty teďka rozvědčíci přejali. Dva starší otrhanci ustrašeně zdvihnou ruce a blekotají, že oni neválčili a to je konec neporazitelné armády u nás.

Mezi tím již vešel v činnost místní národní výbor s předsedou p. Josefem Kopečkem. Slavnostně vyšňořený obecní strážník, také na bubnu má kytici, ohlašuje radostně neslavný konec protektorátu a obnovení svobody a vyzývá k přivítání Rudé armády osvoboditelky.¹⁴

Na křižovatce již stál v československé uniformě člen finanční stráže p. Echner a řídil dopravu. Rychle byly odstraněny německé nápisy a ukazovatele. Oddíl rudé armády, přijedší od Bohuslávky, očekával hlavní voj. Ten přijel od Lipníka. A pak vyrazili k Olomouci. Nepřetržitý pás rudoarmějců s aftomaty, děla, tanky.¹⁵ A nadšení naši lidé a rudoarmějci: jásot, květiny, ovoce, častování. Až pozdě do večera se valila vítězná Rudá armáda naší obcí. Radost a nadšení místních obyvatel nebralo konce.

K řízení dopravy ustanovila v naší obci Rudá armáda 5 svých členek, které potom u nás delší dobu bydlely.¹⁶ Na návsi měly strážní budku, u které vždy jedna z nich stála s ařtomatem, obklopena dětmi.

I následující dny po týdny projížděly útvary Rudé armády naší obcí. Velmi často, v prvých dnech osvobození denně, nocovaly u nás značné oddíly. Stavení byla plná mužů i koní. Radostně poskytovalo obyvatelstvo osvoboditelským vojínům přístřeší a ukazovalo jim pohostinnost. Tak jejich koním byla vždy poskytnuta píce, jakkoliv byl jí u nás tehdy nedostatek. S radostí snášelo obyvatelstvo všechny naskytnuvší se obtíže u vědomí jejich nepatrnosti vřhledem k obětem, jeř přineslo bratrské Rusko k našemu osvobození.

Hned nazítří odstranili obyvatelé silniční závory z kmenů zapuštěných v zemi, jimiž chtěli Němci znemožnit postup Rudé armády.

To byl také počátek pilné práce k odstraňování stop války a okupace. Chtěli jsme a chceme, aby v osvobozeném Československu byla naše obec co nejdříve očištěna od všeho, co by tyto neblahé věci připomínalo a aby rány, způsobené válkou, byly co nejdříve zahlazeny. Antonín Fröhlich-Frel.“

Přílohou příspěvku je dále několik dobových fotografií z Dolního Újezda, z nichž tři jsou na zadní straně popsány.¹⁷ První dvě popsané jsou fotografie donských kozáků praporu SS Feuermittel. Na první je napsáno: Sejko G(orod) Krasnagor, kozak Sejko St. na pometi C.-m. Marni(?).¹⁸ Druhá je datovaná do 26. dubna 1945 s popiskou: Ivan Sedov. G(orod) Stalingrad, ot Lejtenova Cedova Ivana (Sedova Ivana), 26-4-45 g(oda).¹⁹ Poslední popsaná fotografie je již poválečná z června a na památku ji napsala regulovčice Hala: Hala. Na dolguju dobroju paměť dorogoj cectrjonke Itke ot tam nij čas perebivanich na kvartiri Celo Dolnij Yezd g(orod). Lipnik 6/VI 45-goda.²⁰ Ostatní fotografie zachycují další regulovčiki, ale jejich jména již byla doplněna později. Mimoto se dochovala fotografie návsi, kde je vidět v nádrži před farou samotnými Němci zničený stíhač tanků typu Marder II na podvozku tanku PzKpfw II. o kterém se mluví v záznamu z kroniky, ale také již zmíněná havárie sovětského nákladního automobilu ve chvíli, kdy přijelo další auto a pokusilo se jej vyprostit.

12 Šlo o stíhač tanků Marder II na podvozku tanku PzKpfw II, viz fotografie.

13 Volksstrum — domobrana.

14 Připsáno později, že obecním strážníkem byl Augustin Štěpán starší.

15 Ařtomat — samopal.

16 Viz fotografie v příloze.

17 Fotografie jsou v majetku autora z pozůstalosti po paní Prinkeové z Dolního Újezda.

18 Sejko město Krasnagor, kozak Sejko Stanislav na památku C.-m. (?) Marni (snad Marii).

19 Ivan Sedov město Stalingrad, od poručíka Sedova Ivana, 26. dubna 45 roku.

20 Hala. Na dlouhou dobrou paměť drahé sestřičce Jitce od tam u ní v té době přebývající na bytě. Ves Dolní Újezd město Lipník 6. červen 45 roku.

Jiří Lapáček

Příspěvek k poznání Přerovského povstání

V roce, kdy si připomínáme 70. výročí konce druhé světové války, je nutné stále znovu věnovat pozornost událostem, které osvobození bezprostředně předcházely, totiž Přerovskému povstání. Byť by se mohlo zdát, že tomuto tématu byla věnována dostatečná pozornost, opak je pravdou. To zvláště vynikne při srovnání s letos vydanou knihou *Krvavá noc na Švédských šancích* od Františka Hýbla, která velmi podrobně líčí okolnosti, za kterých došlo k masové vraždě spáchané v červnu 1945 příslušníky československého vojska na karpatských Němcích na katastru Horní Moštěnice.¹

Chtěli bychom tímto příspěvkem zahájit sérii studií, které se budou zabývat okolnostmi, za kterých došlo k povstání, osudy osob, které do něj byly zapojeny, a širšími souvislostmi, které jsou s ním spojeny.

Vycházíme z toho, že od února 1945 se Morava od východu postupně stávala operačním územím (Operationsgebiet) německé armády. Do týlového území armády (rückwärtiges Heeresgebiet), sahajícího asi do hloubky 100 km za frontou, se přesunula vojenská velitelství se svými vojenskými a bezpečnostními jednotkami. Při přiblížení fronty bylo území do hloubky 20 až 30 km vyhlášováno za bojové pásmo (Kampfgebiet — Kampfzone). Jejich ohraničení s ohledem na postup fronty určoval velitel příslušné armádní skupiny po předchozí dohodě s K. H. Frankem. Toto opatření se týkalo zpravidla celých okresů a obvykle vojenské situace. K. H. Frank vyhlásil přípisem z 21. dubna 1945 po dohodě s vrchními veliteli skupin armád Mitte a Süd za bojové pásmo (Kampfzone) podstatné části oberlandrátů Brno a Moravská Ostrava, do nějž byly zahrnuty mj. i politické okresy Olomouc-venkov, Prostějov, Přerov, Kroměříž, Hranice. Ve válečných zónách přecházela veškerá výkonná moc na velitele armádních skupin, kteří tak mohli dávat pokyny civilním úřadům k provádění bojových úkolů. To se týkalo převážně jen české správy, protože většina německých úřadů byla evakuována již v době zvýšeného frontového ohrožení. Zůstávali pouze někteří úředníci, kteří měli obstarávat chod tzv. nouzové správy a odejít teprve poté, co dostanou od Franka příkaz k vyklizení (Räumung). Ještě později zůstávali příslušníci bezpečnostního aparátu, jimž bylo příkázáno, aby plnili stanovené úkoly až do konce a stahovali se až spolu s posledními bojujícími oddíly vojska.

V případě Přerova se zde nacházelo k 17. dubnu 1945 celkem 7263 vojáků, ozbrojených 4513, neozbrojených 2750, 4151 pušek, 93 samopalů, 80 lehkých kulometů 4 střední minomety, 2 těžké minomety, 1 lehké pěchotní dělo. Pro srovnání v Prostějově to bylo celkem 914 vojáků, ozbrojených 690, neozbrojených 224, v Jihlavě celkem 300, ozbrojených 300, celkem na

Moravě 8 477. Dle výkazu z 30 dubna 1945 bylo v Přerově 7200 vojáků, v Prostějově 9000, v Jihlavě 3000.²

Prvé popisy událostí kolem Přerovského povstání byly otištěny již na stránkách novin Naše Haná u příležitosti prvního výročí události v roce 1946. Zde např. byl poprvé zveřejněn údaj o 40 mrtvých Němcích, který se pak opakuje až do současnosti, aniž by byl podložen archivními prameny. Je podávána informace, že „*radostná nálada všech lidí, kteří slyšeli dech blížícího se osvobození, byla v ranních hodinách vzrušena zprávou, že německá armáda kapitulovala*“. Otištěn byl údaj o 1500 mužích německé vojenské posádky. Podle líčení se po předchozích přípravách a rozmlouvách v kanceláři Vojtěcha Netopila sešli odpoledne a pak v noci 30. dubna v bytě primáře MUDr. Jaroslava Havla zástupci jednotlivých skupin a politických stran: Josef Calábek, MUDr. Jaroslav Havel, JUDr. Vavřinec Hudousek, Ing. Charamza, František Kubica, Eugen Kunc, F. Měsíček, podplukovník Jaroslav Minařík, plukovník generální štábu František Rakovčík, Bohumil Rejhon, František Skopal, Bohuslav Šída, V. Vypelík, major Jaroslav Zapletal, který byl také za partyzány. Zástupce strany lidové (J. Kobliha) a další zástupci strany komunistické se omluvili. Komunisté se dostavili v plném počtu 1. května (Bažák, Štibora, Šimek, Zuzanač). Mluví se tu o partyzánech z dobrčických lesů (velitelé nadporučík Feodor, poručík Tolstoj a poručík Sedych), partyzánech z Čekyně a Rokytnice, skupině z Předmostí a Lověšic. Dle toho v odpoledních hodinách začal boj v Želatovské ulici, v Předmostí a na přerovském přednádraží, zatímco na nádraží hořel rozbitý „buzug“. Povstání mělo potlačit německé vojsko (dva prapory) a ochranné policie (dvě roty). Nechybí zpráva o telefonátu K. H. Franka na přerovské gestapo a údaje o ztrátách, podle toho zahynulo v přerovských ulicích osm revolučních bojovníků a na přerovském nádraží padlo 17 železničářů a čtyři ruští partyzáni (jiný údaj mluví o 19 obětech). Asi 20 osob bylo raněno, více než 100 mužů bylo zatčeno, z nichž 21 bylo v Olomouci-Lazcích popraveno. Ve 20.30 hod. byl vyhlášen výjimečný stav nad Přerovem a gestapo zahájilo rozsáhlé pronásledování a zatýkání účastníků odboje.³

Jan Cecl popsal události v Přerově v práci Kraj, jímž táhla válka, která vyšla v Olomouci hned v roce 1945. Uvedl, že povstání vzniklo v dopoledních hodinách v Přerově a o 12. hodině již vlál na budově okresního úřadu rudý prapor. Na náměstí se konal velký tábor lidu, který zazpíval státní hymny. Účastníci povstání bojovali po tři hodiny s německou přesilou a museli posléze ustoupit. Boj si vyžádal vedle četných raněných 15 mrtvých a později bylo umučeno esesáky dalších dvaadvacet osob. K přerovskému odboji 1. května se připojili také železničáři přerovského nádraží, kteří měli dostatek střeliva i zbraní a byli ve spojení s partyzány. Sedm-

1 HÝBL, F.: *Krvavá noc na Švédských šancích nedaleko Přerova 18. a 19. června 1945*. Přerov 2015.

2 MARŠÁLEK, P.: *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939—1945*. Praha 2002. MACEK, P. — UHLÍŘ, L.: *Dějiny policie a četnictva*. III. Praha 2001, s. 21. SLÁDEK, O.: *Príměšeli smrt...* Praha 1986, s. 47—48. Početní stavy a výzbroj jednotek pozemního vojska, Luftwaffe a námornictva v Branném obvodu Čechy a Morava, stav 17. dubna 1945 — záznam OKW, viz JAKL, T.: *Květnové vítězství. Konec skupiny armád Střed*. Praha 2015, s. 156—158.

3 *Ozbrojené povstání 1. května 1945 v Přerově*. Naše Haná 1. 5. 1946; 1. květen 1945 v Přerově. (Z chystané větší práce Revolučního národního výboru v Přerově o odboji Přerova za válka). Naše Haná 1. 5. 1946; Z. M. *Revoluční Přerov*. Naše Haná 1. 5. 1946.

náct těžce zraněných železničářů muselo být za pomoci svých kolegů dopraveno do přerovské nemocnice, kde byli uloženi ve sklepích. Zde jim ochotně poskytovali pomoc vedoucí lékař MUDr. Oldřich Rytíř, MUC. František Stokláška, MUDr. Rostislav Cenek a MUDr. Jarmila Helsnerová. Podle Cekla měly jednotky SS na 100 mrtvých a raněných, které ukládaly do zvláštního vlaku a odvezli neznámo kam.⁴

K desátému výročí přednesl 29. dubna 1955 Břetislav Nedbal na schůzi Místního národního výboru v Přerově v přednáškové síni Domu osvěty na Žerotínově náměstí projev k výročí povstání. Dle něj se asi kolem deváté hodiny dopoledne rozšířila zpráva, že se bojuje v Berlíně. Občané vnikali do řad ustupujícího vojska a kterémusi důstojníkovi někdo z lidí odepjal opasek s revolverem a ostatní občané začali po vojácích požadovat zbraně, revolvry i pušky. Na Masarykově náměstí skupina lidí odpojila od nákladního auta dělo. V Legiozáložně (t. j. v bytě MUDr. Jaroslava Havla, pozn. autora) se sešel revoluční národní výbor, aby zajistil situaci. Jeho členové navázali styk s odbojovou skupinou Žižkovy zbraně (správně 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky, pozn. autora). Rozhodl se dát vytisknout ve Strojilově tiskárně prohlášení nové československé vlády a znění Košického vládního programu a zajistit městskou spisovnu. Bylo jednáno také s vojenským oddílem Maďarů, který byl ubytován na přednádraží v Lověšicích, aby se přidal na stranu přerovských občanů. Revoluční ilegální závodní rady působily v Optikotechně, Heinikově továrně a jinde. Po 9. hodině začaly ozbrojené občanské hlídky obsazovat výpadové silnice z města a chystaly se obsadit nádraží. Za krátkou dobu byla z nádraží vypravena ozdobená lokomotiva do Olomouce se zprávou, že v Přerově propukla revoluce. Během dopoledne přišli na radnici členové jiné ilegální skupiny, složené hlavně z osob bývalých politických stran první republiky. Ovládli městský rozhlas a do ulic prohlašovali proklamační hesla, která podněcovala občany k dalšímu odzbrojování nacistických vojáků.

V poledních hodinách se vzpamatovala německá ochranná policie (Schutzpolizei), ubytovaná ve škole v Palackého ulici (nelze s jistotou říci, o kterou školu mělo jít, jinde se mluví o budově gymnázia, pozn. autora). Odtud vyšla německá policie do ulic, aby potlačila vzpouru občanů. Schutzpolizei obsadila důležitá místa a hlídky procházely ulicemi a odzbrojovaly občany a potlačovaly jejich revoltu. Při těchto akcích došlo v přerovských ulicích ke krveprolití a několik českých lidí padlo za oběť nacistické zvěli.⁵

Do širšího povědomí dostal události v Přerově Josef Bartoš, který uveřejnil v časopise Historie a vojenství v roce 1961 sice krátký, ale často citovaný článek.⁶

V dubnu 1965 se konalo v Přerově sympozium k historickým událostem 1. května 1945. Autoři Z. Mádr a Zdeněk Menšík o něm přinesli zprávu a zveřejnili v novinách Nové Přerovsko článek o povstání. Jejich popis je již velmi výrazně poznamenán ideologickými východisky, takže hlavní důraz kladou na úlohu ilegální KSČ, partyzánských skupin — dobrčická — Tolstoj, Seňka, Vojtěch Herman, rokytnická — Javor, P. Šimek, předmostská — Jožka, J. Minx. Podle autorů probíhala v Pavelkově bytě ve Ztracené ulici v Přerově setkání partyzánů. Městem kolovaly letáky, vydané partyzány, vyzývající k ozbrojení a podpoře jejich akcí. Fronta se blížila ke Kojetínu, 28. dubna nabídlo Německo kapitulaci západním spojen-

cům, na Reichstagu byla vztyčena sovětská vlajka, takže 1. května stačila nepodložená zpráva o německé kapitulaci a lid se chopil příležitosti převzít moc ve městě. Na pokyn majota Jaroslava Zapletala přijela v ranních hodinách do města tři nákladní auta s partyzány, což byl impuls k povstání. Od vyvěšování československých a sovětských praporů nebylo daleko k odzbrojování městem projíždějících transportů, k uzavření Němci připravených barikád a zátarasů. Partyzáni obsadili příjezdové cesty na Želatorovské a Moštěnské ulici, kde zahájili bojové akce. Na nádraží byl zastaven provoz, Němci odkládali zbraně, železničáři se ozbrojovali. Ohně všech lokomotiv byly uhašeny, jediná lokomotiva odpojená od osobního vlaku přeplněného německými vojáky byla vypravena do Olomouce. Boj vzplanul na levém přednádraží, kam přišli na pomoc železničářům partyzáni z blízkých Lověšic. Protože zprávy o kapitulaci Německa nebyly potvrzeny a došly ověřené zprávy, že k Přerovu se od Holešova blíží části Schörnerovy pancéřové armády, rozhodl revoluční národní výbor o vyslání delegace k vojenskému veliteli majoru Jacobovi (Kampfkommandant — velitel bojové zóny), pozn. autora) s požadavkem kapitulace. V odpoledních hodinách došlo k zastavení všech akcí a k stažení partyzánských sil. Do města přijely od Olomouce posily SS, které začaly obsazovat nádraží a odtud hlavní ulice města. Železničáři bojovali na přednádraží až do 17 hod.⁷

V tomtéž roce byl vydán sborník, v němž autoři Vojtěch Cekota a František Řezáč ve své studii Hnutí odporu na Přerovsku a Hranicku za okupace věnovali prostor i líčení 1. května v Přerově. Bylo pro ně spontánní akcí obyvatelstva města a částečně se ho též zúčastnili partyzáni z okolních lesů a obyvatelé některých vesnic. Teprve koncem dubna 1945 byl vytvořen jednotný národní výbor, v němž byly zastoupeny dvě složky odboje. Předsedou národního výboru byl zvolen velitel partyzánské skupiny Viktor Bohuslav Šída. K povstání v Přerově podle zjištění došlo na základě zprávy o kapitulaci německé armády. Tuto zprávu (podle autora článku „Partyzánské hnutí a vznik českého květnového povstání“) rozšířili partyzáni druhého praporu poručíka Tolstoje. Účinek zprávy byl zesílen hlášením městského rozhlasu v dopoledních hodinách o kapitulaci německé armády na podkladě zpráv zahraničního rozhlasu. Městský rozhlas kromě zpráv o kapitulaci Německa a svolání slávy ČSR vyzýval všechny občany, hlavně důstojníky a vojáky československé armády k tomu, aby se shromáždili před radnicí. O vypuknutí povstání byla ihned podána zpráva jak štábu partyzánské brigády Jana Žižky, tak také velitelství 4. ukrajinského frontu (prostřednictvím zpravodajské skupiny Orol) se žádostí o pomoc. Ve zprávě určené štábu partyzánské brigády se psalo, že povstání začala skupina majora Jaroslava Zapletala. Vznikla též domněnka, že povstání bylo vyprovokováno Němci. Na zprávu o přerovském povstání, kterou štábu partyzánské brigády předal poručík Robert, major Murzin odpověděl. „*Poručíku Roberte. Majorem první Čs. part. br. nebyl dán žádný rozkaz k povstání! Kdo na to dal rozkaz, toho velitele zajat a dovézt do štábu.*

4 CEKL, J.: *Kraj, jímž táhla válka. Děje, události a dokumenty z let 1939—1945.* Olomouc 1945.

5 Slátní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov), fond MěstNV Přerov, schůze MV 29. 4. 1955.

6 BARTOŠ, J.: *Květen 1945 v Přerově.* Dějiny a současnost, 3, 1961, č. 5, s. 30.

7 MÁDR, M. — MENŠÍK, Z.: *První máj před 20 lety v Přerově.* Nové Přerovsko 1. 5. 1965, s. 2; MÁDR, M — MENČÍK, Z.: *Ze symposia o přerovském povstání v Přerově.* Kultura Přerova, 1965, červen, s. 2—3.

Policejní nadporučík **Jan Švehlák**

O povstání pošlu zprávu ruské armádě. Velitel první Čs. par. br. major MURZIN.“

Dne 1. května 1945 v 9 hod. 30 min. se vytvářely před okresním úřadem hloučky lidí. Kolem 11. hodiny se hloučky začínaly tvořit také na Masarykově náměstí. Před radnici přišlo ráno 1. května také několik partyzánů z Dobručky. Ihned po vyhlášení zprávy rozhlasem dostavilo se na radnici asi dvanáct osob — vesměs příslušníci buržoazie (mezi nimi prof. Machovec a jiní). Major Jaroslav Zapletal a JUDr. Čestmír Sobola vyjednávali s velitelem kasáren Adolfa Hitlera majorem Jacobem o složení zbraní. Vyjednávalo se také v budově Obchodní akademie, kde byla ubytována Schutzpolizei s hlavním manem neznámého jména. (Dle informací bylo v budově Obchodní akademie velitelství bojové zóny

— Kampfkommandatur, pozn. autora.) Ten se souhlasem deputace telefonoval do Olomouce a žádal o rozkazy. Mezi tím místní posádka a Schutzpolizei začaly obsazovat ulice, křižovatky a náměstí. Z kasáren Adolfa Hitlera (budova gymnázia) vyjely do ulic tanky a kolem 13. hodiny vyslal major Jacob vojáky s pancéřovými pěstmi. Dopoledne byla z kasáren za nádražím vyslána hlídka s kulometem. Usídlila se na věži přerovského zámku. Kolem 13. hodiny hlídka střílela na barikádu na mostě u sokolovny a na Masarykově náměstí. Před 17. hodinou přijelo na náměstí auto se čtyřhlavňovým protiletadlovým kulometem z letiště. Vyjednávání o složení zbraní se protahovalo do té doby, než přijela na pomoc Schutzpolizei z Holešova. Nad městem bylo vyhlášeno stanné právo.

Partyzáni zasáhli do bojů na Želatovské ulici, na Širavě, u Optikotechny a chránili vjezd do Přerova od Horní Moštěnice. Boje nastaly také na přerovském nádraží a přednádraží, kde zasáhla odbojová jednotka z Lověšic. Kromě jednotlivých Němců byl odzbrojen maďarský vojenský vlak a získány tak zbraně a střelivo.⁸

Zatím nejrozsáhlejší zpracování Přerovského povstání uveřejnil PhDr. Gustav Vožda v roce 1975. Především podal časový přehled událostí od 6 hodin 1. května do 20 hodin večer. Následně rozebíral jednotlivé otázky kolem průběhu a osob, zachytil skutečnosti především získané z vyprávění pamětníků. Text je ale zatížen ideologicky a postrádá hlubší studium archivních pramenů, což je částečně omluvitelné tím, že autor neměl přístup k těm archivním fondům, které mohly být zpřístupněny po roce 1989. Zde není prostor k širšímu hodnocení, bude provedeno v některé z následujících studií.⁹

Vojtěch Cekota se k tématu vrátil ještě jednou v roce 1984 při svém vystoupení na mikulovském archivním sympoziu. Mezi jiným uvedl, že v dopoledních hodinách 1. května 1945, pravděpodobně mezi 8. a 9. hodinou, se v Přerově rozšířila ničím nepodložená zpráva o kapitulaci Německa a ukončení druhé světové války. Údajně měl tuto zprávu hlásit zahraniční rozhlas. Do této atmosféry se ozval místní rozhlas, v němž neznámý hlasatel oznamoval obyvatelstvu, že německá armáda kapitulovala, a provolal slávu Československé republice. Poblíž farního kostela v Krato-

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.

1. Das Meldepflichtige Sobytí vličenin povinný		Familienname: Švehlák Pflichten: verh.		Familienstand — Rodinný stav		Beruf — Povolání Oberl. d. GUPV		Tag — Den 5. 11. 01		Mon. — Měs. 11. 01		Jahr — Rok	
Vorname: Johann Jméno: Johann		Religionsbekenntnis — Náboj, vyznání R.k.		Jude? — Žid? nein		Statzangehörigkeit: Prot. Gr. Bil. Státní příslušnost		Wohnortangehörigkeit: Gr. Bilowitz Obecná příslušnost		Ort — Místo		Bez. — Kreis: Göding Okr. — Kraje	
Geburtsdatum (Tag u. Jahr) 2.5.1945 Dne narození (den a rok)		Geburtsort: Prerau Místo narození		Geburtsort: Prerau Místo narození		Geburtsort: Prerau Místo narození		Geburtsort: Prerau Místo narození		Geburtsort: Prerau Místo narození		Geburtsort: Prerau Místo narození	
2. Olomouc byl zastřen Němci. Familiename und Vorname: Johann		der Mutter: Barbara Fuchs matky: Barbara Fuchs		Geburtsdatum: 18.7.10 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 13.9.32 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození	
3. Ehegatte bei Verheirateten: Lucie Breyerová u ženatých (manžel u provdaných)		Vorname: Lucie Jméno: Breyerová		Geburtsdatum: 18.7.10 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 13.9.32 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození	
4. Kinder unter 15 Jahren, die mit der meldepflichtigen Person zusammen leben:		1. Eva in - v Multschin		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození	
5. Děti do 15 let, které žijí s osobou hlášením povinnou:		2. Hullein in - v Hullein		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození		Geburtsort: Multschin Místo narození		Geburtsdatum: 12.6.39 dne narození	
6. Bei Ausländern und Staatenlosen U. cizinců a bezdomovců		Paß-Nr. und Datum: pas č. a datum:		Ausstell. Beh.: vydáv. úřad:		Verwendung im Luftschutz (als was?) Cinny v protiletické ochraně (jako?)		Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr. Usem majitelem motor. vozidel č.:		Ort: PRERAU		den: 27. IV. 1945	
7. Verwendungsdatum (als was?) Cinny v protiletické ochraně (jako?)		Ausstell. Beh.: vydáv. úřad:		Verwendung im Luftschutz (als was?) Cinny v protiletické ochraně (jako?)		Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr. Usem majitelem motor. vozidel č.:		Ort: PRERAU		den: 27. IV. 1945		Lg.-Nr. 343 a d. tech. č. 1. s. 1.	

Policejní přihláška Jana Švehláka

chvilově ulici odzbrojili občané čtyři auta vojáků a zbraně odnesli do budovy radnice. Na náměstí byla soustředěna ukořistěná auta i děla. Odzbrojení vojáci byli posíláni směrem na Předměstí a Olomouc. Podle odhadu bylo odzbrojeno asi 300 Němců a Maďarů. Ilegální ONV vydal pokyny pro kontrolu městského rozhlasu. Pravděpodobně jeden z členů ilegálního ONV (plukovník František Rakovčík) byl původcem svolání důstojníků a vojáků v záloze k radnici. Jiný člen ONV (major Jaroslav Zapletal) vydal příkaz k obsazení některých míst ve městě a k navázání kontaktů s poštou, elektrárnou a několika jednotlivci z řad četnictva. Podarilo se také sestavit provolání k lidu, jehož text koncipovaný JUDr. Vavřincem Hudouskem se však nezachoval. V písemném hlášení poručíka Roberta z 1. května 1945, který po zatčení kapitána Foukala převzal jeho funkci, se mj. uvádělo, že podle zprávy zpravodajského důstojníka z Přerova „dnes ve 13 hodin začala povstání v Přerově, Horní Moštěnici a snad i v Olomouci. Povstání začala skupina mjr. Zapletalova... V Přerově a Horní Moštěnici jsou těžké boje proti německé přesile.“ Německé velení přivolalo posily z Olomouce a Holešova a vydalo rozkaz k obnovení klidu a pořádku ve městě. V bojích s Němci padlo 31 občanů a 21 zahynulo na popravišti v Lazcích, 20 bylo raněno, na straně Němců padlo nejméně 40 vojáků.¹⁰

Ke 40. výročí Přerovského povstání uveřejnil Milan Možíš studii, v níž se objevují některé nové skutečnosti. Podle záměru partyzánského velení 1. československou brigády Jana Žižky mělo být v Přerově připraveno až vstřícné povstání, synchronizované s příchodem Rudé armády, a to na dobu

8 CEKOTA, V. — Řezáč, F.: *Hnutí odporu na Přerovsku a Hranicku za okupace*. In: KSČ v čele nár. osvobodovacího boje lidu na Přerovsku. Přerov 1965, s. 55—92.

9 VOŽDA, G.: *Přerovské povstání 1. května 1945*. Přerov 1975.

10 CEKOTA, V.: *Povstání 1. května 1945 v Přerově — první v českých zemích*. In: *Boj proti fašismu a okupaci na jižní Moravě*. 14. mikulovské sympozium 25. a 26. 10. 1984. Praha 1985, s. 77—82.

kolem 5. května. Nový velitel Tajné vojenské a civilní organizace při štábu brigády poručík Jan Rolek-Robert vzkázal písemně 16. dubna 1945 do Přerova vedoucímu skupiny Viktor Bohuslavu Šídovi: „... Rozkaz k povstání bude předán Vám osobně. Začít povstání předčasně a bez rozkazu by bylo činem, za který by nikdo z nás nemohl vzít na sebe odpovědnost...“

Přerov měl poměrně silnou německou posádku, kterou tvořily dva armádní prapory (jeden z nich byl dislokován na blízkém letišti), dále zde byla dislokována nekompletní rota tzv. ochranné policie, dále asi 150 vojáků zvláštního útvaru podléhajícího přerovskému nádražnímu velitelství, policejní protipartyzánská skupina Olza (měla 25 mužů) a příslušníci přerovské služebny gestapa. Počet německých vojáků, kteří v průběhu 1. května 1945 ustoupili přes Přerov směrem na Olomouc a Prostějov, je odhadován na 30 000 mužů. Představiteli těchto jednotek a správy byli major Jacob, velitel tzv. bojového obvodu Přerov, nadporučík Schnell, představitel místní vojenské správy, kapitán Blaschke, velitel přerovského nádraží, jménem nezjištěný velitel přerovské ochranné policie v hodnosti kapitána (podle jiných zpráv se jednalo o kapitána Otteho, pozn. autora), JUDr. Erwin Kraut, okresní hejtman, JUDr. Hans Petzny, vládní komisař města, kriminální komisař Karl Streit, vedoucí gestapa, SS-Untersturmführer, kriminální vrchní sekretář Klee, velitel zvláštního protipartyzánského komanda Olza

Dne 30. dubna 1945 byl v Přerově ustaven dvacetičlenný Revoluční okresní národní výbor, do jehož čela byl postaven tehdy bezpartijní technický úředník Bohuslav Šída, velitel zpravodajské skupiny Viktor. Šída byl krátce předtím písemně ustanoven majorem Dajanem Bojanovičem Murzinem vedoucím všech odbojových složek z přerovského okresu napojených na 1. Československou partyzánskou brigádu Jana Žižky. V revolučním ONV bylo zastoupeno celkem šest komunistů, dva sociální demokraté, dva národní socialisté, jeden lidovec, dále zástupci legionářů, Sokola, vlastenecké inteligence, rolníků a tři bývalí čs. důstojníci v hodnostech plukovníka, podplukovníka a majora.

V Přerově se od časných ranních hodin šeptandou rychle rozšířily informace o údajné konečné kapitulaci třetí říše, o pádu Berlína a o Hitlerově smrti. Tyto zápalné, avšak nepřesné informace měly s největší pravděpodobností svůj zdroj ve zkreslené interpretaci zpráv zahraničního rozhlasu, který v ranním vysílání informoval o dílčí kapitulaci některých německých jednotek na Západě. V přerovském místním rozhlasu (obsazeném několika protektorátními policisty) nezjištěný hlasatel z budovy radnice oznámil, že podle zachycených hlášení cizího vysílání německá armáda bezpodmínečně kapitulovala, že je konec války, a provolal slávu Československé republice.

Dne 1. května po 8. hodině se sešel za městským parkem Michalovem u Bečvy jedenáctičlenný ilegální OV KSČ, aby pokračoval v projednávání otázek. Krátce po zahájení byla pod vlivem zaslechnutých hlášení městského rozhlasu o německé kapitulaci schůze přerušena. Část lidí odešla do bytu MUDr. Jaroslava Havla, další zřídili na hlavním náměstí v domě č. 4 (bývalá kancelář PCO) stranický sekretariát, který označili i nápísem v azbuce. Svůj sekretariát vyklidili kolem 16. hodiny.

Po opatřeních Revolučního železničního národního výboru bylo v areálu přerovského nádraží odzbrojeno přibližně 1500 vojáků a bylo získáno asi 1500 kusů zbraní, včetně pancéřových pěstí a několika kulometů, řada vojenských automobilů a od Maďarů dokonce dělo. Celkově mělo vystoupní přerovských občanů v prvních dopoledních hodinách 1. května 1945 živelný a nekoordinovaný ráz, nejrychleji se zorientovali příslušníci místních partyzánských skupin, posílení příjezdem 15 sovětských a českých partyzánů z oddílu Tolstoj z Dobručic. Na nádraží převzal řízení celého provozu přes protesty německého nádražního velitelství Revoluční železniční národní výbor. Po 9. hodině byla vypravena do Olomouce čs. vlajkami vyzdobená lokomotiva. Celkem padlo 17 železničářů a s nimi čtyři osvobození sovětsí zajatci.

Revoluční okresní národní výbor se snažil živelný spád událostí dostat pod kontrolu. Jeho zmocněnci zbavili úřadu německého okresního hejtmana JUDr. Erwina Krauta. Např. v elektrárně byl téměř zastaven provoz, což ochromilo i ostatní závody v Přerově a širokém okolí. Nepodařilo se obsadit důležitou elektrorozvodnu v Dluhonicích. Z příkazu revolučního ONV byla zničena německé vojenská ústředna Anne Marie, umístěna ve sklepech přerovského poštovního úřadu, jehož německá stráž byla odzbrojena. Vážnou chybou povstalců bylo, že nepřerušili telegrafní a telefonní spojení do míst okupovaných dosud německými silami. V provozu zůstala i německá letecká ústředna, umístěná v podzemí velké pasáže vyúsťující na Kratochvilově ulici. Navíc přerovské posádkové velitelství i polní velitelství přerovského operačního okrsku mělo k dispozici vysílačky.

Protože revoluční ONV nedisponoval větší ozbrojenou silou, byla připravena k tisku mobilizační vyhláška. Vojenský zmocněnec, plukovník František Rakovčík vyzval v městském rozhlase bývalé čs. důstojníky, aby se dostavili na hlavní náměstí před radnici. Přes tři desítky jich tam přišlo v uniformách, další skupina uniformovaných důstojníků se shromáždila před budovou okresního úřadu. Z příkazu revolučního ONV byli propuštěni vězni z věznice přerovské služebny gestapa. Za pomoci skupiny protektorátních policistů bylo naproti tomu dočasně zajištěno několik kolaborantů.

Revoluční ONV dal pokyn k vydání již výše zmíněné mobilizační vyhlášky a svého svolání k obyvatelstvu, v němž se mj. přísně zakazovalo drancování. Tyto materiály měly být zhotoveny v tiskárně u Strojilů, obdobně jako materiály doručené sem zástupci ilegálního okresního vedení KSČ (zásady Košického vládního programu a svolání KSČ). Protože nešel elektrický proud, musely být tyto materiály sázeny ručně. Kolem 13. hodiny byly však připravené sazby na základě nového pokynu obou orgánů rozmetány a kartáčově otisky zničeny. Krátce po 14. hodině provedlo gestapo prohlídku tiskárny.

Dvanáctičlenný tzv. radniční národní výbor se skládal z funkcionářů předmnichovských pravicových politických stran, několika aktivistů z bývalé národně socialistické strany a také skupiny zámožnějších a politicky indiferentních přerovských občanů. Nejvyšší autoritou se stal profesor Jan Machovec. Vystupovali sebevědomě a v několikaletých jednáních se snažili přimět německé činitele (okresního hejtmana, vládního komisaře města,

velící důstojníky), aby vzhledem ke kapitulaci Německa předali moc právě jim.

Dne 1. května brzy odpoledne přikročili okupanti k rozhodným ofenzívním akcím s cílem obnovení své plné kontroly nad Přerovem a okolím. Do města přivolali vojenskou hotovost i se čtyřhlavňovými protiletectkými kulometry z přerovského letiště, z Holešova mechanizovanou rotu Schutzpolizei, z Olomouce setninu SS a z ustupujících vojsk 1. tankové armády vyčlenili prapor lehkých tanků a obrněných vozů. Již kolem poledne byl v Palackého ulici v centru města smrtelně zraněn Oldřich Ondrášek, povoláním závozník. Povstalců a partyzánů padly v Přerově tři desítky a přes dvacet jich bylo raněno. Německých vojáků, policistů a civilních osob padlo kolem čtyřiceti, přesný počet mrtvých se nedal zjistit, protože ještě v noci byli odvezeni zvláštním vlakem.

Když velitel Tajné vojenské a civilní organizace Jan Rolek dostal 1. května 1945 odpoledne z Přerova věrohodnou informaci o těžkých bojích povstalců proti německé přesile, okamžitě krátkým dopisem prostřednictvím kurýra informoval také D. B. Murzina. Žádal jej o podání zprávy Rudé armádě o situaci v prostoru Přerova, aby tam její jednotky poskytly posily ze vzduchu a urychlily svůj pozemní postup. Jan Rolek kriticky do vzkazu poznamenal: „... *Povstání nutně potřebuje velitele, který je pevně vezme do rukou. Povstání vyprovokovali patrně Němci.*...“ Odpoledne varoval v městském rozhlasě přerovské občany i komunistický funkcionář Štěpán Štibora, že zpráva o konci války je mylná. V Přerově a jeho okolí skončil v posledních ohniscích odpor mezi 17. až 19. hodinou.¹¹

Z prací Pavla Kopečka, nejprve v knize Přerov. Povídání o městě z roku 2001 a pak v časopise Vlastivědný věstník moravský v roce 2009, lze uvést další podstatné momenty. Už ve večerních hodinách 28. dubna 1945 referálem spojenecký rozhlas o nabídce kapitulace, kterou učinil západním spojencům říšský vůdce SS Heinrich Himmler. Dne 30. dubna se ze zástupců odbojových skupin a politických stran ustavil Revoluční okresní národní výbor, v jehož čele stál poručík v záloze Bohuslav Šída, vedoucí odbojové skupiny Viktor. Vojenským velitelem Přerova byl jmenován major Jaroslav Zapletal. Kolem poledne 1. května oznámil přerovský městský rozhlas z budovy radnice ústy nezjištěného hlasatele konec války, kapitulaci Německa a obnovení Československé republiky. Oficiální představitelé německé vojenské i politické moci v Přerově za dané situace volili zdržovací taktiku. Nápadná je i poměrně zdrženlivá reakce přerovské vojenské posádky, a to i v době, kdy už nemohlo být pochyb, že zpráva o německé kapitulaci je mylná. Naprosto pasivně přihlíželo událostem i přerovské gestapo, jehož velitel kriminální komisař Karl Streit vyslal sice do města dvoučlennou hlídku k obhlédnutí situace, ale jinak nařídil všem svým podřízeným, aby neopouštěli služebnu v Máchově ulici.

V průběhu 1. května zasedal okresní národní výbor hlavně v bytě MUDr. Jaroslava Havla v Bartošově ulici. Do dramatických událostí zasahoval i další český orgán, který se v průběhu 1. května ustavil na přerovské radnici pod názvem Revoluční místní národní výbor, v jehož čele stál profesor přerovského gymnázia Jan Machovec, předválečný funkcionář agrární strany. Do boje zasáhli příslušníci partyzánských skupin Josef a Tolstoj. Proti Přerovu byla nasazena německá pořádková policie z Holešova a Olo-

mouce, poplachové jednotky zbraní SS z Olomouce a další formace SS z Bystřice pod Hostýnem. V Přerově samém se už před povstáním nacházely poměrně značné policejní síly — kromě členů místní služebny gestapa zde byla rozmístěna jednotka německé ochranné policie a v hostinci v Michalově měl stanoviště speciální oddíl Olza, který se zde připravoval na záškodnický boj v nepřátelském týlu. Ve chvíli povstání byly v Přerově umístěny na letišti, v budově gymnázia a v kasárnách za podjezdem dva prapory wehrmachtu. Nacisté na potlačení povstání využili i jednu rotu kozáckého praporu Feuermittel, nasazeného proti partyzánům v prostoru Velkého Újezda.

Do tragického finále zasahoval na dálku K. H. Frank, který 1. května večer telefonicky nařídil přerovskému gestapu, aby byli zatčeni a popraveni všichni účastníci povstání. Přímé řízení represálií převzal do svých rukou vládní rada Max Rausch, velitel německé bezpečnostní policie na Moravě, který společně s členy brněnské řídicí ústředny gestapa Koslowským a Armbrechtem přijel z Jihlavy do Přerova kolem poledne 2. května. Už předtím sem dorazila po půlnoci z 1. na 2. května na Rauschův příkaz dvanáctičlenná skupina olomouckého gestapa v čele s kriminálním komisařem Richardem Heidanem. Velitel přerovského gestapa Karl Streit ztratil vzhledem ke své nečinnosti během povstání Frankovu důvěru a byl odsunut do pozadí. Zjištění příčin událostí 1. května se ujal kriminální rada Otto Koslowski, který po krátkém vyšetřování konstatoval, že povstání vzniklo spontánně, bez předem promyšleného plánu.¹²

Bezprostřední reakci na dění v Přerově máme zaznamenanou v relaci nadporučíka četnictva a velitele okresního četnického velitelství Františka Venzary, kterou poslal 1. května 1945 Zemskému četnickému velitelství na Moravě, které v té době mělo sídlo v Jihlavě: „*Hlásím, že 1. května 1945 kolem 13. hodiny neznámá osoba údajně prostřednictvím městského rozhlasu v Přerově oznámila veřejně, že Německo kapitulovalo a nastal mír. Následně vyšli obyvatelé města do ulic, ozdobili se trikolórami a oslavovali. Na mnoha domech vlály české vlajky, v několika případech také sovětoruské.*

Před budovou okresního úřadu se shromáždilo asi 200 až 300 lidí, strhli nápisy na státních budovách (jako okresní úřad, úřadovna z příkazu říše, okresní soud, finanční úřady, německé četnictvo) a vyvěsili všude české prapory, přičemž zpívali českou a slovenskou hymnu. Našel se řečník, který měl krátkou řeč uklidňujícího významu.

Četnický nadporučík František Venzara vyzval dav, aby se v klidu rozešel, čehož většinou bylo uposlechnuto. Některé hloučky lidí, shromážděné na ulicích, byly krátce nato rozehnány bezpečnostní policií.

11 MOŽIŠ, M.: *1. máj 1945 v Přerově*. Středisko, 68, 1985, s. 13—27.

12 KOPEČEK, P.: *Přerovské povstání 1. května 1945*. In: Přerov. Povídání o městě. Přerov 2002, s. 60—72. KOPEČEK, P.: *Povstání v Přerově 1. května 1945*. Vlastivědný věstník moravský, č. 2, 2009, s. 121—132. Je možné uvést ještě práci Josefa Bartoše *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*. Olomouc 1997, v níž již použil archivní materiály z fondů mimořádných lidových soudů v Brně a Olomouci. Jiří Padevět v obrazové publikaci *Krvavé finále*, vydané v Praze 2015, využil též archiválie, zvláště fotografie z Archivu bezpečnostních složek v Praze. Srovnej též KAPAVÍK, R.: *Přerovské povstání 1. 5. 1945*. 2005. Internet. FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2009, č. 298, s. 61—86. Zmínky o Přerovském povstání se nacházejí v knihách o okupaci a osvobození, případně o květnovém povstání, většinou vycházejí z práce G. Voždy a nejsou prosty omylů. Srovnej KURAL, V. — ŠTĚPÁNEK, Z.: *České národní povstání v květnu 1945*. Praha 2008; ZÁMEČNÍK, S.: *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Praha 2006.

Na několika místech města Přerova se objevili ozbrojení partyzáni, kteří odzbrojili jednotlivé příslušníky wehrmachtu. Při odzbrojování došlo k přestřelkám, přičemž pět civilních osob bylo zastřeleno. Jména zastřelených nejsou ještě známa a budou dodatečně nahlášena.

K okresnímu hejtmanovi a později také k nejstaršímu důstojníku posádky branné moci v Přerově se vydala deputace z kruhů obyvatel, a sice JUDr. Sobol, bývalý major československé armády Zapletal, kteří jednali o předání města. Oba jmenovaní, stejně jako další osoby z Přerova, byli zatčeni jako rukojmí. Příslušníci uniformované protektorátní policie v Přerově, asi 40 mužů s velitelem, policejním nadporučíkem Janem Švehlákem, byli většinou rovněž internováni bezpečnostní policií a odzbrojeni, protože se údajně zúčastnili nepokojů.

V odpoledních hodinách 1. května 1945 byl ve městě Přerově opět nastolen klid a pořádek a vlajková výzdoba odstraněna.

Abych měl k dispozici více sil k udržení pořádku ve městě Přerově, stáhl jsem dálnopisem z okolních četnických stanic Pavlovice a Předmostí čtyři četníky do Přerova; ti byli ihned po zavedení pořádku odesláni zpět na své pozice.

Městem Přerovem projíždějí silné jednotky wehrmachtu a bezpečnostní policie, takže se nedá počítat s pokračováním nepokojů.

Toto jde přímo na: ZČV Morava v Jihlavě, expozitura v Olomouci, ČDV v Olomouci a okresní úřad v Přerově.“

Dodatkem hlásil následujícího dne, že dosud nemohlo být zjištěno, kdo zneužil městský rozhlas k nesprávné informaci, že byl vyhlášen mír, následkem čehož se obyvatelstvo shromažďovalo na náměstích, čímž dalo podnět wehrmachtu k zakročení. Případy byly vyšetřovány bezpečnostní policií (Sicherheitspolizei) v Přerově a byla již zadržena, případně zatčena, celá řada osob, převážně inteligence. O jaké hnutí se v daném případě jednalo, nemohlo být zjištěno. Při zakročení proti sročeným osobám bylo dvanáct osob zabito, z čehož čtyři osoby neměly u sebe žádný průkaz totožnosti, takže jejich identita nemohla být zjištěna. Zabití byli: 1. Karel Axman, 30 let, krejčí z Přerova; 2. Oldřich Ondrášek, 40 let, z Přerova; 3. Karel Brada, 27 let, z Přerova; 4. Robert Drössel, 53 let, železničář z Přerova; 5. Vladislav Pražák, 22 let, z Přerova; 6. Jaroslav Fryštacký, železniční zaměstnanec, 58 let; 7. Josef Gremlica, 44 let, hostinský; 8. František Matějček, 35 let, z Přerova. Kromě toho bylo zraněno 15 osob, jejich zranění byla převážně vážná. Zranění se nacházeli v lékařské péči ve veřejné nemocnici v Přerově a jednalo se většinou o železniční zaměstnance z Přerova a okolí. Ve městě Přerově a okolí vládl všude klid a pořádek.¹³

Krátce po skončení druhé světové války psal týž výkonný nadporučík František Venzara, tehdy již velitel okresní Národní bezpečnostní stráže v Přerově 17. května 1945 ve věci vraždy přerovských občanů na vojenské střelnici v Olomouci-Lazcích členy gestapa a SS. Hlásil, že 1. května 1945 po 12. hodině došlo ve městě Přerově k násilnému odboji proti německým okupantům. V tu dobu promluvil neznámý hlasatel městským veřejným rozhlasem k obyvatelstvu města Přerova, že německá armáda kapitulovala a že byl vyhlášen mír. V důsledku této radostné zprávy naplnilo obyvatelstvo náměstí a ulice města Přerova, vyvěsilo národní a sovětské vlajky a prapory a zpívalo národní hymny. Při tom obyvatelstvo strhávalo z veřej-

ných budov německá označení a znaky. Na několika místech se objevili ve městě ozbrojení partyzáni, kteří s civilním obyvatelstvem počali odzbrojovat německé vojáky, při čemž došlo k přestřelce a bylo usmrceno asi 14 osob a 15 osob bylo zraněno, většinou těžce. Městská uniformovaná policie v Přerově, jakož i německé četnictvo z počátku nezakročovalo vůbec, neboť každý byl přesvědčen, že byl vyhlášen mír. Na mnoha místech němečtí vojáci a jiné ozbrojené stráže dobrovolně odevzdávali českému obyvatelstvu zbraně a náboje.

Na Okresní úřad v Přerově se dostavila 1. května 1945 k 13. hodině tříčlenná deputace, pozůstávající z jednoho úředníka politické správy JUDr. Čestmíra Soboly a dvou důstojníků bývalé čs. armády v občanském oděvu, kteří přítomného okresního hejtmana JUDr. Erwina Krauta žádali, aby složil svou funkci a odevzdal okresní úřad do české správy, což ale Dr. Kraut odmítl učinit. Deputace se pak odebrala na německé posádkové velitelství v Přerově, kde vyjednávala s velitelem majorem Jacobem o vydání města, protože situace se stávala velmi kritickou, ale také odtud odešla deputace s nepořízenou.

Asi ve 14.30 hodině se objevila v ulicích města Přerova ochranná policie (Schutzpolizei) a gestapo a za použití střelných zbraní rozehnaly hloučky obyvatel, odstranily a zabavily vlajky z budovy okresního úřadu. Při tom došlo k zatýkání osob, které se nějakým způsobem zúčastnily demonstrace za mír, anebo své domy označily prapory a vlajkami. Dne 1. a 2. května 1945 bylo zatčeno asi 30 osob a dodáno do vazby Okresního soudu v Přerově. Uniformovaná městská policie v Přerově v počtu asi 35 mužů byla zbavena služby a internována v budově reálného gymnázia. Po provedeném výslechu byla většina policistů propuštěna, velitel policie npor. Jan Švehlák, jeho zástupce vrchní strážmistr František Vitásek a štábní strážmistr Jan Sedlák byli rovněž dodáni do vazby Okresního soudu v Přerově.

Dne 2. května 1945 po 17. hodině byli všichni političtí vězni naloženi do nákladního auta od firmy Heger v Přerově, které řídil šofér Karel Novák z Přerova, a dopraveni na vojenskou střelnici v Olomouci-Lazcích, kde byli členy gestapa a příslušníků zbraně SS bestiálním způsobem povražděni a tamtéž mezi stromy v močálovité půdě pod stromy v hromadném hrobě zahrabáni. Poprava zatčených osob v počtu 23 byla provedena bez soudního rozsudku. Teprve za několik dnů se podařilo hrob povražděných občanů z Přerova vypátrat a mrtvoly za součinnosti okresního lékaře MUDr. Františka Šťastného přepravit do Přerova k pohřbení.

Na této hromadné vraždě přerovských občanů měl podle Venzary hlavní vinu okresní hejtman JUDr. Erwin Kraut a vládní komisař města Přerova JUDr. Hans Petzny, kteří byli včas o situaci informováni a ze strachu před demonstranty nepodnikli nic na ochranu obyvatel v Přerově, a naopak proti demonstrantům poštváli ochrannou policii a gestapo, takže povstání bylo kolem 16. hodiny brutálním způsobem potlačeno.

Dne 3. května 1945 provedlo gestapo v Přerově další zatýkání pro odboj 1. května 1945 v Přerově a zadrželo ještě dalších asi 40 osob, které byly uvězněny nejdříve u Okresního soudu v Přerově a dne 5. května převez-

---

13 MZA Brno, fond B 72 (Policejní ředitelství Brno) kart. č. 536. Srovnej Dny osvobození. Sborník dokumentů. Praha 1975, s. 45—46.

Vrchní strážmistr
František Vitásek

ny autobusem do garnizonního vězení v Olomouci. Při obsazení města Olomouce sovětskou armádou dne 9. května 1945 se podařilo všem politickým vězňům z vojenského vězení SS uprchnout. Na závěr zprávy byl přiložen seznam povražděných osob v Lazcích.

Zemský národní výbor v Brně si vyžádal 4. prosince 1945 od Okresního národního výboru přezkoušení a doplnění některých údajů. Jednalo se o pátrání po hlasateli, který 1. května 1945 po 12. hodině promluvil v městském veřejném rozhlase k obyvatelstvu a oznámil, že německá armáda kapitulovala a že byl vyhlášen mír. V souvislosti s tím existovala možnost, že události v Přerově byly vyprovokovány samotnými Němci. Další prověření si vyžadovalo zjištění osoby, která v Přerově mluvi-

la v noci na 2. května 1945 telefonicky s K. H. Frankem. Proti původnímu přesvědčení, že šlo o Karla Streita, se mělo jednat o gestapáka Greifenedera.

Na ústní příkaz Okresního národního výboru v Přerově z 13. prosince 1945 provedl výkonný kapitán František Venzara, okresní velitel Sboru národní bezpečnosti, šetření, jehož výsledek, zachycený písemně, zůstal doposud badateli zcela nevyužit.

Venzara uváděl, že se až dosud nepodařilo bezpečně zjistit, kdo byl duševním strůjcem předčasného povstání proti okupantům v Přerově. Podle informací, získaných od hodnověrných osob v Přerově, a pokud se sám na květnové události v Přerově pamatoval, došlo k revoltě za okolnosti, které popisoval následujícím způsobem. Tak jako v jiných místech republiky, tak i v Přerově existovalo podzemní hnutí proti německým utlačovatelům. Snad existovalo více skupin, které se vzájemně ani neznaly, a proto květnové povstání v Přerově nebylo ucelené a organizované, což také vystihli i Němci, a proto vše předčasně ztroskotalo, neboť vedoucí činitelé, když viděli, že je vše ztraceno, z Přerova zmizeli.

Venzara se domníval, že jedním z takových vedoucích činitelů byl major Jaroslav Zapletal, neboť sám od něho přijal rozkazy a poukázku na benzin, aby mohl použít motorová vozidla k přeskupení četníků, které Venzara tajně soustředil z venkova do Přerova. Druhým činitelem byl vrchní komisař politické správy JUDr. Čestmír Sobola, který se představil jako nový okresní hejtman v Přerově a dal mu pokyny, co má k udržení pořádku v Přerově podniknout.

Dne 1. května 1945 ráno se všeobecně v Přerově mluvilo o tom, že prý Němci kapitulovali a přijali mírové podmínky spojenců, což prý hlásil německý vysílač v Drážďanech. Když pak i městským rozhlasem v Přerově bylo obyvatelstvu oznámeno, že je mír, došlo za pomoci partyzánů k přímému odboji.

Dne 1. května 1945 dopoledne se konala v lese Žebračka tajná schůze ilegálního hnutí. Mezitím se však už ve městě tvořily hloučky lidu, došlo k vlasteneckým projevům, byly zpívány národní hymny a lid se srocoval a spílal okupantům. Větší počet partyzánů vnikl do radniční budovy a tam

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.

1. Name: V i t á s e k Příjmení: František Fr		10. Familienstand: ženatý Rodinný stav: ženatý	12. Beruf: - Povolání: vrch. četník strážník	11. Geburts- oder Narození: 22.10.1897	13. Ort: Alt-Mitte Neutitschein
geborene (Mládě): zemřel 2.5.1945 rozená (plášť má):		11. Religionsbekenntnis: Řim. - kat. Násl. vyznání:	14. Staatsangehörigkeit: Protettorát Státní příslušnost: Čechy a Morava	13. Jude? ne Žid?	Bez. - Kreis: Neutitschein Okr. - Kraj:
2. Neue Wohnung: Prerov Nová bydliště: Prerov		15. Kinder unter 15 Jahren, die mit der meldepflichtigen Person zusammen leben: 0	15. Dáti do 15 let. Které žijí s osobou hlášenou v povinnosti: 0		
3. Tag des Zuzuges: — Den příchodu: 1.6.1943		17. Familienname des Vaters: Vitásek František Příjmení otce:			
4. Wird alte Wohnung beibehalten? — Podrží starý byt? ne		17. Příjmení der Mutter: Terezie-Segetová matky:			
5. Schon einmal hier gewohnt? — Bydlel zde již? ne		18. Der Ehefrau: 1943 zde Manželky: Vlasta			
6. Vorige Wohnung: Prerov Předchozí bydliště: Prerov		18. Madchennamen: Vénesová Divčí příjmení:			
7. Bei Zuzug aus dem Ausland, von Reisen, Wanderschaft, RAD oder Wehrmacht letzte Wohnung im Inland: Prerov Př. příchodu z ciziny, z cest, Hl. prac. služby n. branné moci poslední bydliště v tuzemsku:		18. Geburts- oder Narození: 23. 6. 1899 Tag - Den Mön. - Més. Jahr - Rok			
8. Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr.: ne Jsem majitelem motor. vozidel č.:		19. Bei Ausländern und Staatenlosen U. cizinců a bezstátních: pas č. a datum: vydal úřad:			
9. Verwendung im Luftschutz (als was?): ne Cinný v protiletcké ochraně (jako?):		20. Unterschrift des meldepflichtigen: Jantšek Vitásek Příjmení majitele bytu:			
		21. Unterschrift des Hauseigentümers: Jantšek Vitásek Příjmení majitele domu:			
		21. Ort: Prerov den 4. VI. 1943			

Policejní přihláška Františka Vitáška

obsadili kanceláře, zejména kancelář bývalého vládního komisaře JUDr. Hanse Petznyho.

Městem projíždělo německé vojsko, které bylo na ústupu před Rudou armádou. Obyvatelstvo počalo vojsko odzbrojovat a skládalo zbraně na policejním úřadě v Přerově. Protože některé jednotky odmítly vydat zbraně, došlo k přestřelce, při které byla řada osob usmrcena a těžce poraněna.

Na policejní úřad se dostavili někteří zástupci bývalých politických stran, žádali přístup k městskému rozhlasu, odkud mluvili k zástupům lidu. Když se o tomto povstání dověděl národní výbor v lese Žebračka, snažily se některé osoby předčasněmu projevu lidu zabránit, což se však už nepodařilo, neboť lid byl proti okupantům velmi pobouřen.

V tu dobu se dostavil na Okresní úřad v Přerově vrchní komisař JUDr. Čestmír Sobola s majorem Jaroslavem Zapletalem a ještě jedním důstojníkem v občanském oděvu a žádali přítomného okresního hejtmána JUDr. Erwina Krauta, aby se vzdal úřadu, což ten odmítl. Po nezdařeném vyjednávání u Okresního úřadu v Přerově se odebrala deputace s JUDr. Čestmírem Sobolou v čele na německé posádkové velitelství, avšak ani tam nic nepořídila. Asi k 15. hodině vtrhlo už do města německé vojsko a povolaná Schutzpolizei z Holešova, které revolující obyvatelstvo násilím za použití zbraní rozehnaly. Z bašty zámku bylo německou hlídkou střeleno do lidu, a proto se lid z náměstí rozešel.

Na radnici pak přišel důstojník německého vojska a dal všechny přítomné osoby zajistit. České policisty dal pak dopravit do budovy reálného gymnázia v Přerově. Zatčené osoby byly vyslýchány gestapem a dne 2. května 1945 nákladním autem dopraveny do Olomouce a tam na vojenské střelnici bez soudního rozsudku zastřeleny. Ihned nato bylo zatčeno dalších asi

35 osob a dopraveno do věznice Okresního soudu v Přerově a později do vojenského vězení SS do Olomouce, kde měli být též popraveni.

Třetí skupina zatčených osob, snad asi 60, šla z Přerova do Olomouce pěšky, avšak když Rudá armáda počala obsazovat Olomouc, byli tito zatčení v obci Luková propuštěni.

Zatčený gestapák Loibner-Košťál v Olomouci vysvětloval, že o revoluci v Přerově dne 1. května telefonoval okresní hejtman Dr. Erwin Kraut okresnímu hejtmanovi Dr. Wielantovi do Olomouce, který vyrozuměl ihned německou služebnu Sicherheitsdienst (SD) v Olomouci, která byla krátce posílena příslušníky SD z Moravské Ostravy. V důsledku této zprávy se tázal telefonem gestapák Salinger ředitele firmy Zejda v Přerově, jistého Menzela, co se v Přerově stalo. Menzel mu odpověděl, že jsou u něho právě členové národního výboru a chtějí převzít továrnu.

Z přerovského gestapa se dosud nepodařilo zajistit žádného člena, který by o věci mohl dát vysvětlení. Byl to hlavně gestapák Ringholz, který řádil v Přerově nejhůře.

Gestapák Loibner přijel do Přerova s jinými gestapáky dne 2. května 1945 z Olomouce. Sloužil nějaký čas v Přerově a znal místní poměry. Loibner tvrdil, že k povstání bylo použito místního rozhlasu v Přerově. Kdo povstání v Přerově řídil, Loibner nevěděl, avšak označil za původce majora Jaroslava Zapletala. Tento důstojník prý už v evidenci gestapa byl a bylo proti němu vedeno vyšetřování pro ilegální činnost (Šedivá, Pec a jiní). V daném případě se prý jednalo o tajnou organizaci Rudá slovanská internacionála (RSI), která měla spolupracovat s velitelem partyzánů majorem Murzinem. Major Zapletal prý měl být vojenským velitelem Přerova a byl prý ve styku s očním lékařem MUDr. Jaroslavem Havlem, který sloužil na očním oddělení v přerovské nemocnici. Kromě těchto osob byl na činu zúčastněn obchodník zeleninou Ertl a jiné 3—4 osoby.

Pokud jde o městský rozhlas v Přerově, ten prý obsadil vrchní strážmistr František Vitásek a nadporučík městské policie Jan Švehlák. U mikrofonu se oba policisté střídali. Hlásili, že Německo kapitulovalo, že byla zřízena Československá republika, nabádali obyvatelstvo k vyvěšení vlajek a praporů, vyzývali členy Národního výboru, aby ihned převzali své funkce na úradech. Dále prý vyzývali československé důstojníky a poddůstojníky, aby se připravili k okamžitému nástupu do zbraně a hlásili se na radnici, kde jim měly být vydány zbraně, krátce před tím německému vojsku odebrané. Výzva k německému vojsku, aby odevzdalo zbraně a zpráva o německé kapitulaci byla vysílána městským rozhlasem také v německém jazyce. Jak vrchní strážmistr Vitásek, tak i nadporučík Švehlák prý se ke všemu po zatčení při výslechu doznali.

Jak gestapák Loibner tvrdil, byla celková situace povstání v Přerově, vzhledem k blízkosti fronty, posuzována pesimisticky a že prý se nejednalo o žádnou nastrojenou provokaci ze strany Němců, kteří se už vlastně připravovali k evakuaci před Rudou armádou. Kdyby prý nebylo vojska, které vedl major SS Jacob, nebyla by bývala akce tak rychle zlikvidována. Také organizace ze strany české se nezdála Němcům dobře propracovaná. Ze strany německých úřadů k potlačení povstání nebyla prý žádná jednotnost, poněvadž vojsko žádalo gestapo o zakročení proti povstalcům, zatímco gestapo toto odpíralo s poukazem na okolnost, že se v daném případě jedná o úze-

mí, spadající do frontového úseku, takže k zakročení bylo kompetentní vojsko. Vedoucí gestapa nenechal své podřízené zakročit ani tehdy, když mu bylo hlášeno, že dav napadl na náměstí osobní auto gestapáků, v němž seděli gestapáci Carmann, Novák a Ringholz, kteří se vraceli právě z Kroměříže do Přerova. Příslušníci gestapa Carman, Kühn, Knoll a Ringholz hlídali pak v blízkosti budovy gestapa v Michalově až do pozdních večerních hodin, kde provedli několik osobních prohlídek u lidí, kteří šli kolem budovy.

Vlastní zatýkání osob v Přerově započalo prý provádět vojsko až 1. května 1945 večer. Zatčení byli dopraveni do budovy okresního úřadu, kde výslech prováděli gestapáci z Přerova a Olomouce. Gestapák Ringholz a Greifeneder zatkli několik osob, které přistihli na dvoře výrobce lihovin Bayera v Přerově. Nejvíce se exponoval gestapák Barak, který společně s Greifenederem zastřelili hostinského Gremlicu. Oba gestapáci tvrdili, že Gremlica před nimi prchal, a byl proto na útěku zastřelen. U Optikotech-ny byli snad zastřeleni další dva muži.

Dne 1. května 1945 dostavil se prý na gestapo v Přerově člen uniformované policie z Přerova — „blondák“ — a dožadoval se rozmluvy s velitelem Karlem Streitem. Gestapák Václav Bauer-Čada ho ke komisaři Streitovi sám poslal. Co onen policista chtěl, Loibner nevěděl, ale gestapák Bauer-Čada prý měl dojem, že donesl nějakou zprávu. Také velitel kriminální policie Machain se dostavil na gestapo a žádal mimo jiné, aby věci doličné a zabavené předměty byly odvezeny z místnosti kriminální policie.

Dne 2. května 1945 prováděli členové olomouckého gestapa výslechy zatčených osob, zatímco členové přerovského gestapa prováděli zatýkání a zatčené osoby předváděli do budovy okresního úřadu k výslechům. Osoby, kterým se dokázala nějaká vina, byly odvezeny do Olomouce, kde byly na příkaz velitele policie Maxe Rausche z Brna, který osobně přijel do Přerova, zastřeleni.

Gestapák Bauer-Čada prohlásil, že když se dověděl, že zadržení mají být zastřeleni, provedl krátký výslech Antonína Bayera a jistého Roháče z okresního úřadu a po výslechu je propustil a vyzval je, aby Přerov ihned opustili, což tito provedli. Pokud mohlo být zjištěno, zúčastnili se výslechu zatčených Přerováků v Přerově tito olomoučtí gestapáci: Richard Heidan, František Langer, Gottlieb Loibner, Hummel, Hauser, Eigel, Hündgens, Rimkus, Rauner, Kotr, Jeschke, Motl, Emil Langer, Michalek, Kröger, Steyer a šoféři Kukulka, Sach, Stratil a Wenz. Výslechnuti v této věci mohli být jen Heidan, Loibner, Rauner, Kukulka a Stratil.

Poštovní úřednice Ludmila Koplíková z Přerova, Rašínova ulice č. 9, ve věci udala, že dne 1. května 1945 v noci měla na poště v telefonní centrále službu. Krátce po půlnoci 2. května 1945 žádal někdo z Prahy o spojení s gestapem v Přerově. Poštovní úřednice z Prahy, která o toto spojení žádala, zdůraznila, že hovor je určen pro státní ministerstvo. Po spojení s přerovským gestapem poslouchala Koplíková, kdo a o čem z Prahy s gestapem hovoří. Ve státním ministerstvu v Praze se přestavil v telefonu státní ministr K. H. Frank a volal k aparátu přednostu přerovského gestapa.

K. H. Frank chtěl od přednosty gestapa, aby mu podal referát o přerovských událostech 1. května 1945. Přednosta gestapa, jehož jméno si Koplíková nepamatovala, hlásil ministru K. H. Frankovi, že městem Přerovem 1. května 1945 pochodovalo asi 100 Čechů, kteří v průvodu nesli nějaké

vlajky, zpívali české vlastenecké písně a provolávali slávu Československé republiky a pokoušeli se odstranit z mostu položené překážky. Ministr K. H. Frank se tázal na různé podrobnosti a zvláště na okolnost, zdali snad byl některý Němec, příp. policista usmrcen. Když mu gestapák hlásil, že usmrcen nebo zraněn nebyl nikdo, ale že při přestřelce bylo usmrceno asi osm civilních osob, tázal se Frank, kolik osob bylo gestapem zatčeno. Na to mu gestapák odpověděl, že celkem bylo zajištěno 16 osob ve spojitosti s povstáním v Přerově. Po tomto vysvětlení gestapáka uslyšela Koplíková v telefonu rozčilená slova ministra K. H. Franka: „*Das ist ein Skandal.*“ Z dalšího rozhovoru Koplíková vyrozuměla, že ministr K. H. Frank hrubě vytýkal přednostovi gestapa v Přerově, že nedovedl udržet pořádek a proč bylo tak málo zatčeno účastníků povstání. Koplíková slyšela a rozuměla Frankovi dobře, jak nařizoval gestapákovi, aby byly ihned zatčeny všechny osoby, které se přerovského povstání zúčastnily a od těch už zatčených osob (16) bylo vyšetřeno, kdo se všechno z Přerova povstání zúčastnil. Ke konci rozhovoru se tázal ministr K. H. Frank gestapáka: „*Haben Sie gut verstanden?*“ Z toho Koplíková vyrozuměla, že všichni zatčení musí být za trest pověšeni. Na toto upozornění ministra K. H. Franka gestapák odpověděl: „*Ja das machen wir doch automatisch.*“ Z tohoto rozhovoru Koplíková usoudila, že všechny osoby, zatčené pro domnělou účast na vzpouře 1. května 1945 v Přerově, budou popraveny. Ministr K. H. Frank pak ještě gestapákovi nařídil, aby výsledek akce proti povstalcům hlásil do osmi hodin ráno telefonicky do Prahy, načež byl rozhovor ukončen.

Koplíková pak v noci slyšela jezdit po městě auta gestapáků, kteří prováděli zatýkání osob. O rozhovoru ministra K. H. Franka s přednostou přerovského gestapa se svěřila Koplíková ještě v noci poštovnímu adjunktovi Jaroslavu Šmelovi z Přerova a mechaniku Janíkovi. Radili se společně, co ve věci zařídít, avšak nedošli k žádnému rozhodnutí, neboť v Přerově bylo nařízeno stanné právo a nikdo nevěděl, kdo je v nebezpečí zatčení. Jelikož Koplíková nebyla do podzemního hnutí zapojena, nevěděla, na kterou spolehlivou osobu se má obrátit a co podniknout. Teprve za několik dní po této události se svěřila o věci poštovnímu tajemníku v. v. Ondřeji Motáňovi v Přerově, který Koplíkovou navštívil na poštovním úřadě a ptal se na podrobnosti telefonického rozhovoru s ministrem K. H. Frankem, neboť jeho syn, poštovní tajemník Jaroslav Motáň, byl také gestapáky v Olomouci zastřelen. Na závěr přiložil František Venzara výpověď Koplíkové.¹⁴

V záležitosti autora zprávy o kapitulaci nacistického Německa, případně mluvčího městského rozhlasu, který tuto zprávu vyhlásil, je třeba uvést další dosud opomíjené skutečnosti. Při šetření činnosti organizace Odboj československé mládeže uvedli Láďa Sládek a Jaromír Reininger, že dne 1. května 1945 asi v 11 hodin vyhlásil městský veřejný rozhlas v Přerově mír, čímž byl dán povel k obsazování důležitých budov a k jiným opatřením. Pavel Mezihorák, tehdejší vedoucí organizace, požádal ihned mluvčího rozhlasu praporčíka četnictva Vitáska, aby rozhlasem svolal mládež starší 15 let a spolupracovníky bývalého kuratoria do služebny okresního pověřence, čemuž bylo vyhověno. Část shromážděných dostala za úkol rozdávat odzbrojeným příslušníkům německé branné moci letáky, ostatní čekali na příkazy národního výboru. Během povstání („puče“) byly pří-

slušníky hnutí odebrány vojákům wehrmachtu zbraně, které byly částečně použity ihned, nebo dobře uschovány pro pozdější případ potřeby. Město bylo asi ve 14 hod. obsazeno útvary SS a Schutzpolizei. Část příslušníků odboje se stáhla s partyzány mimo Přerov (Horní Moštěnice, Čekyně) a tam pokračovali v boji. Ostatní uposlechli výzvy národního výboru a rozešli se, ale i nadále zůstávali v pohotovosti. Oba vypovídající nakonec uvedli, že ti, na něž byla napojena činnost 1. května 1945, totiž policejní nadporučík Švehlák a četnický praporčík Vitásek, byli zároveň s jinými předáky „puče“ a podzemního hnutí umučeni v Olomouci-Lazcích.¹⁵

Referent bezpečnostní služby Zemského národního výboru v Brně, pověřenec pro Moravu František Navrátil v Kojetíně 5. července 1945 sepsal s Pavlem Mezihorákem, bývalým okresním pověřencem Kuratoria, t. č. internovaným v koncentračním táboře v Kojetíně, protokol. Jmenovaný poučen o předmětu výslechu vypověděl dle pravdy: „*Dne 1. května byl jsem právě v kanceláři, když byl městským rozhlasem vyhlášen mír (jak se později zjistilo, byla to zpráva předčasná). Hned byly odzbrojovány něm. voj. kolony a zajišťovány důležité úřady a budovy. Jelikož mezi manifestujícími lidmi na náměstí bylo vidět mnoho spolupracovníků a starší mládeže, z nichž mnozí byli zapojeni do Odboje české mládeže, chtěl jsem, aby se všichni organizovaným způsobem zúčastnili osvobozovacích akcí. Odebral jsem se tedy na městský úřad a nabídl jsem p. št. strážm. Vitáskovi, který místním rozhlasem řídil veškeré akce, pomoc (přítomen byl též p. Mašta). Pan Vitásek mi svolal místním rozhlasem všechny spolupracovníky a st. mládež do mě služebny. Další příkazy nám měly být uděleny podle potřeby telefonicky. Jako první úkol mně uložil, aby odzbrojeným něm. vojákům byly rozdávány cyklostylované něm. psané letáky, kterých mně dal plný svazek. Jejich obsah byl asi následující: Říše se vzdala, Rudá armáda je v Berlíně a výzva, aby něm. armáda nekladla zbytečný odpor, když válka je pro ni stejně prohrána. S letáky jsem se odebral do služebny, kde se zatím shromáždilo asi 40—50 spolupracovníků a mládeže. Několik mladších jsem hned poslal rozdávat letáky. Ostatní zůstali jako pohotovost ve služebně. Když zanedlouho nato začly jednotky Němců obsazovat město, rozpustil jsem všechny přítomné opatrně po dvou až třech, aby nedošlo k neštěstí. Jinak nemám nic, co bych mohl k tomu ještě dodat.*“

Leták v německé řeči oznamoval, že vrchní velitel Himmler nabídl Anglii a Americe bezpodmínečnou kapitulaci. 4/5 Německé říše jsou již obsazeny Spojenci. Pád Berlína je očekáván každou hodinou. Mnichov, rodné město nacismu, již vyvěsil bílý prapor. Rakousko zřídilo znovu starý spolkový stát, utvořilo novou vládu pod předsednictvím Dr. Rennera. Celá Itálie je osvobozena a fašistický vůdce Mussolini se svými soudruhy byl na útěku do Švýcarska zatčen, odsouzen lidovým soudem k trestu smrti a pověšen na náměstí v Miláně. „*Vojáci! Skončete konečně i vy! Hitler je již v posledním tažení! Göring je již pravděpodobně několik dní mrtev! Napochodovali jste sem bez boje, zkuste odpochodovat také bez boje! Ať žije svobodné Německo! Svobodná akce.*“¹⁶

14 SOkA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 317, kart. č. 231 (Šetření o německé činnosti za fašistické 1945—1946 okupace a povstání přerovského lidu dne 1. 5. 1945).

15 ONV Přerov 181/34, čj. 78.

16 SOkA Přerov, inv. č. 181, kar. č. 33, čj. 2139.

V trestním řízení proti Josefu Hlobilovi, vlajkaři a udavači, který nastoupil jako strážník u policie v Přerově, kde sloužil do 1. května 1945, vypovídal 21. června 1945 František Stučka, člen obecní národní bezpečnostní stráže v Přerově, bytem Malá Dlážka č. 19. O Hlobilovi prohlásil, že přišel k městské policii asi v roce 1942. Jelikož byl „vlajkařem“, Stučka se mu vyhýbal a také s ním nevedl žádné rozhovory mimo služebních. Stávalo se dosti často, že Hlobil přicházel do služby v civilním oděvu a prohlašoval, že má zvláštní určení od vládního komisaře a tuto nikomu neznámou službu obyčejně konal se strážníkem Knápkem, také „vlajkařem“.

Často byl vyvolán telefonicky od gestapa a německého četnictva, jaké však služby pro tyto dvě německé složky konal, nemohl Stučka uvést. Rovněž často chodil Hlobil ke kriminální policii za Němcem Machainem. Dne 1. května 1945, když Stučka přišel asi kolem 10.30 hod. ze snídaně, zastavil jej npor. Švehlák, který stál před radnicí, a tázal se jej, zda jsou na obci nějaké zbraně. Nato mu Stučka odpověděl, že neví, a po chvíli se odebral domů k obědu. Npor. Švehlák, který stál před radnicí, jej upozornil, aby se dlouho u oběda nezdržoval, aby byl kolem 13 hodin zpět, protože se neví, co se bude dít, poněvadž je 1. květen.

Když se Stučka vracel od oběda kolem 13. hodiny, slyšel cestou vyhlásovat místním rozhlasem, aby se lidé chovali klidně a na ulicích se nezdržovali. Na strážnici bylo mnoho civilních osob, které neznal. Zůstal stát v chodbě a za chvíli přišel strážník Drábek od npor. Švehláka s rozkazem, že se má odzbrojit Hlobil a Blinka. Odzbrojení provedl Drábek se štrážm. Sedlákem.

Zbraně odnesl Drábek k nadporučíku Švehlákovi, a když přišel zpět, řekl Stučkovi, že se mají oba, tj. Hlobil a Blinka, zajistit dozadu. Stučka společně s Drábkem vyzvali Hlobila a Blinku, aby nedělali hlouposti a šli dozadu: tito aniž by se vzpírali, šli s nimi a byli dáni do zajišťovací vazby. Kolem 14. hodiny téhož dne slyšel Stučka střelbu na náměstí a z bašty, proto upozorňoval venku lidi, aby se vzdálili, aby nedošlo k neštěstí. V té době zahlédl postupovat vojsko Kratochvílovou ulicí, a protože měl původně volno, šel domů k rodině.

Asi v 19 hodin přišel strážník Marek, aby se Stučka dostavil na strážnici, kde měli být odzbrojeni a zajištěni. Po delším váhání uposlechl rozkazu a dostavil se na strážnici, kde jej vrchní strážmistr Vitásek odzbrojil a pak šli všichni, kteří byli zajištěni, do gymnázia, kde byli až do 2. května 1945, načež byli převezeni s Drábkem k okresnímu soudu a dne 4. května 1945 byli převezeni do vojenské nemocnice v Olomouci.

Při výslechu v Přerově byl Stučka obviněn Hlobilem, že jej společně s Drábkem odzbrojoval se zbraní v ruce, což se nezakládalo na pravdě, a proto byl Stučka také i s jinými odsouzen k trestu smrti, jehož vykonání však následkem příchodu Rudé armády bylo znemožněno. Hlobil věděl dobře, že jej neodzbrojoval, a přesto jej z toho obvinil, pravděpodobně, aby se pomstil za to, že jej Stučka na rozkaz zajistil ve věznici.

O něco později, 2. července 1945, vypovídal ve stejné věci Josef Drábek, člen uniformované obecní Národní bezpečnostní stráže v Přerově. Drábek zdůraznil, že kromě Josefa Hlobila nikdo jiný nebyl v té době přijat, ač uchazečů bylo více a lépe kvalifikovaných, ale nemohli se prokázat členstvím ve Vlajce. Po celou svou služební dobu projevoval Hlobil velkou slu-

žební horlivost, hlavně ve věcech politických, a bez milosti udával lidi, kteří neplnili nařízení Němců.

Jako příklad uvedl Drábek stíhání obchodníků pro dvojjazyčná označení, dále Hlobil udával lidi, kteří neměli vlajkovou výzdobu. V mimoslužební dobu se pohyboval ve městě v civilním oděvu a získané zprávy podával bývalému vládnímu komisaři Petznymu. Německému četnictvu, které jej velmi často vyhledávalo, konal platné služby u kriminální policie a jejímu vedoucímu Machainovi podával udání pro sebemenší zásobovací přestupky. Byl znám na strážnici mezi kolegy jako osoba nespolehlivá a také nikdo se před ním neodvážil vést politické řeči. Ve výkonu služby jednal jako neobmezený pán a každý z vedoucích měl obavu proti němu zakročit. Velmi často, i ve služební době, byl volán k Petznymu, který mu nařídil, aby vykonával službu v občanském oděvu. Na dotaz vedoucího, proč tak činí, odpověděl, že má zvláštní poslání.

Drábek k 1. květnu 1945 uvedl, že byl koncem dubna 1945 vyzván ilegálním hnutím, aby připravil na 1. května 1945 spolehlivé členy sboru. V den 1. května 1945, když začaly nepokoje v městě samém a také na radnici, hlásil veliteli sboru, nadporučíku Švehlákovu, že by bylo záhodno zajistit strážníky-vlajkaře. Na to obdržel rozkaz, aby tak učinil. Po odzbrojení byli dáni Hlobil a Blinka do zajišťovací vazby. Bylo jim řečeno, že se tak činí z bezpečnostních důvodů. Na zákrok německého důstojníka byli pak propuštěni.

Když byl Drábek po potlačení povstání internován ve vojenských kasárnách v Přerově, potkal na chodbě kasáren Josefa Hlobila, který mu řekl jízlivým hlasem: „*Karta se již obrátila.*“ Při výslechu u gestapa bylo Drábkovi dne 3. května 1945 řečeno, že vyhrožoval oběma výše uvedeným, že půjdou před národní soud. Nebyla to pravda, avšak pro Drábka a jeho kolegu Františka Stuzku byla věc velmi vážná a také byli odvezeni gestapem do vězení do Olomouce. Všichni další internovaní policisté byli propuštěni a při Drábkově transportu do Olomouce bylo řečeno gestapem dozorcí vězňů u soudu v Přerově, že odvážení jedou na popravu.¹⁷

Opomíjenou úlohu českého policejního sboru v přerovském povstání připomněl opakovaně Karel Fišer, bytem v Přerově, Horní náměstí č. 20, který se již v roce 1975 obrátil s žádostí na Okresní výbor Československého svazu protifašistických bojovníků o prošetření této události, s žádostí o pořízení pamětní desky přímým účastníkům tohoto děje, nadporučíku Švehlákovu a praporčíku Vitáskovi, kteří byli 2. května 1945 v Lazcích u Olomouce za to popraveni.

V dopise z 1. dubna 1975 zmiňoval, že v dubnu 1965 byl pozván na zámek na Horním náměstí v Přerově, kde se mu představili tři muži středních let, že je posílá František Řeháček, bytem v Olomouci, že on je může jako přímý účastník toho, co se stalo 1. května 1945 v Přerově, nejlépe informovat. Upozornil je, že nejlepší zprávu o tom mohou získat na ÚV KSČ v Praze, kde o tom hned po osvobození s ministrem informací Václavem Kopeckým udělali zápis, z kterého měly být později vyvozeny patřičné důsledky.

---

17 Ls 1076/46 Josef Hlobil, vlajkař a udavač.

Štábní strážmistr **Jan Sedlák**

Před 1. květnem 1965 vyšel v týdeníku Nové Přerovsko článek podepsaný Mádr—Menšík, který měl veřejnosti k dvacetiletému jubileu sdělit to, co se tenkrát v Přerově stalo. Podle Fišera to byla snůška slov odporujících pravdivé skutečnosti, která snižovala památku těch, kteří svojí odvahou a láskou k vlasti neváhali položit životy 1. května 1945 v Přerově. Sám chtěl upozornit na pár skutečných bojovníků, o kterých se pro jejich skromnost málo vědělo.

Cítil se být povinen sdělit, co se tenkrát na 1. května v Přerově skutečně stalo. Když v říjnu 1938 přešla Komunistická strana Československa do ilegality, byl z bezpečnostních důvodů okresní

výbor strany rozdělen na tzv. trojky, které na sebe navazovaly. První trojka byla: Řeháček, Kovář a Adolf Minář, která byla gestapem zlikvidována již v roce 1940 v počtu 42 osob. Druhá trojka ve složení Hrachovina, Krásný a Jan Rychtalík byla zlikvidována gestapem v roce 1942 a v roce 1943 v Berlíně popravena. V třetí trojce byli Karel Fišer, Josef Zuzanašák a Štěpán Štibora. V roce 1944 vytvořili z důvodů organizační práce přibráním Černoška a Raimunda Bažáka ilegální okresní výbor strany.

Týden před 1. květnem 1945 přišel k Fišerovi František Skácel s tím, že u Šimků je nějaká spojka, jejíž jméno mu neřekl, která s ním musí nutně mluvit. Spojení s Brnem, na které byli napojeni, bylo již několik týdnů přerušeno, protože tu již stála fronta. Znali již také Košický vládní program a nečekali žádnou spojku. Mimo to měli přísný příkaz nenechat se v posledních hodinách války vyvraždit. Když ale Skácel ještě týž den přišel k Fišerovi dvakrát, že se musí se spojkou sejít, což se mělo stát u Šimků v jejich domku za Michalovem, a také proto, že Skácela od svého dětství dobře znal již za první republiky jako horlivého straníka a odboráře, řekl mu, že tam přijde. Schůzky se většinou odbývaly u Karla Fišera, neboť Pod valy byla celkem nepatrná ulička, a když přišel Josef Zuzanašák, vypravili se na schůzku se spojkou.

U Šimků již ale žádná spojka nebyla, byl tam však přítomen Zdeněk Jordánek, který byl zatčen v trojce s Řeháčkem a z vězení se již vrátil, dále Rudolf Halma, který byl zaměstnán u firmy Vrba-Pražák, a Otto Christen, zaměstnaný v Optikotečně. Paní Šimkovou, která přišla s dr. Vrbenským v roce 1929, Fišer dobře znal, ale za doby okupace do hnutí zapojena nebyla. Miroslav Šimek, který byl s brněnskými studenty také zatčen a později propuštěn, je začal informovat o vzkazu spojky, že na 1. května musí strana zorganizovat nějakou manifestaci, tábor lidu, případně nějakou revoltu s tím, že je na to napojen již plukovník Rakovčík se „svými lidmi“.

Fišer odešel s odůvodněním, že si musí celou věc dobře rozmyslet. Probírali tento návrh ze všech možných stran, byli pro i proti. Pravdou bylo, že se fronta nehýbala. Město Kojetín přešlo několikrát z ruky do ruky a na západě byl už vlastně mír. Ten den se nerozhodli pro nic. Navečer měl smlouvenou schůzku s praporčíkem městské policie Vitáskem, se kterým byli důvěrnými kamarády. Již několik dní plánovali, že zachrání s pomocí policie betonový most, který byl již delší dobu podminován. Svěřil se Vitás-

Číslo domu: .....
 Ulice: Smetanapasse 7 **Rodinný list.** Číslo indexu: .....
 Přihl. dne: 1.4.1942 z Schwelm Přijat do Přerova dne D.R. Dom. list .....
 čís. ....

Jméno a příjmení členů rodiny	Poř. číslo		Rok a den narození	Rodičt. politický okres a země	Obec domovská, politický okres a země	Stav			Vyznání	Povolání, zaměstnání
	muž.	žen.				svob.	žen.	ovdov.		
Kraut DR. Erwin			30.1.1908	Jansdorf Zwittau					r. k.	
manž. Beatrix			11.3.1912		geb. Voříšek					
II. manž.										
dítky Olga			28.6.1938							

9/6 45 Jakub u. Kund Klagenfurt (Styrl) ev. k.

Policejní přihláška Erwina Krauta

kovi, co se po nich chce. Při vyslovení jména Rakovčík se Vitásek Fišera zeptal, zda ho osobně zná. Ten mu řekl, že ne, že však ví, že Rakovčík pochází z Radvanice a že zná jeho příbuzné.

Na následující schůzce jej Vitásek překvapil něčím, co Fišera udivilo. Zřejmě on, jako zástupce nadporučíka Švehláka — velitele městské policie, mohl mít dosti spolehlivé informace z různých pramenů o frontových událostech i o organizačním zařízení v samotném městě. Vitáskova první slova byla, zda Rakovčíkovi, Šimkovi a těm ostatním věří. Fišer odpověděl, že Rakovčíkovi by snad věřil, ale Šimkovi a té spojce nevěří a že jeho návrh na nějakou revoltu 1. května v Přerově zásadně odmítá. Další Vitáskova otázka zněla: „*Kolik myslíš, že by Rakovčík mohl mít svých lidí, ovšem ne nějakých grázlů, a kolika lidmi byste disponovali vy?*“ Fišer odpověděl, že o Rakovčíkovi nic neví, že spolehlivých lidí by bylo 20, možná i 30, ale zdůraznil mu, že ozbrojený není nikdo. Vitásek upozornil ještě Fišera, aby se nikomu nezmiňoval o rozmluvě a vůbec již o policii.

František Skácel k Fišerovi běhal denně a stále a stále jej ujišťoval, že Rakovčík má v odboji velký vliv a že je to čestný člověk, kterému lze věřit. Na večerní schůzce se Vitásek svěřil s celým plánem, co se na 1. května mělo v Přerově stát. Bylo zřejmé, že celou akci nemohl organizovat jen Vitásek nebo nadporučík Švehlák, ale že tu byl ještě někdo třetí, vysoce postavený, který měl dobré styky jak s okresním hejtmanem, tak s velitelem místní posádky, neboť slova, kterými se o tomto plánu svěřil, byla k neu-

JUDr. Erwin Kraut

věření. Večer 1. května měli dostat správu města do svých rukou, ovšem jen za předpokladu, že udrží pořádek a nebudou obtěžovány vojenské jednotky při průjezdu městem.

Na poradě okresního ilegálního výboru strany za účasti Karla Fišera se účastníci rozhodli, i když to narušilo vnitřní plán, že na Vitáskův a Švehlákův plán přistoupí a ještě ten den Karel Fišer spolu s Josefem Zuzanáčkem znovu šli k Šimkovi k projednání plánu. Šimek a Skácel, kteří v tomto případě zastupovali Rakovčíka, s tím plně souhlasili, i když se jim nezmínil o tom, že policie provede tuto akci společně. Určili si poslední schůzku v zahradě za Michalovem na 10. hodinu v úterý dopoledne 1. května, kde se měli již pevně rozhodnout, zda ano či ne.

V úterý 1. května byl krásný slunný den. Již brzy ráno bylo ve městě trochu živěji. Po 7. hodině se začal ze škol a ze sokolovny odsun německých raněných a nemocných vojáků, a to pěšky nebo auty do Olomouce. Před 10. hodinou stálo již několik osobních aut obsazených přerovskými gestapáky před sokolovnou.

To všechno bylo slibné. V deset hodin se sešli v zahradě za Michalovem v plném počtu, a to Josef Zuzanáček, Černošek, Štěpán Štibora, Raimund Bažák a Karel Fišer, Šimkova skupina — Rudolf Halma, Zdeněk Jordánek a Otto Christen, kde byli informováni přesně o tom, co se má stát, že celou tuto akci povede deset policistů v čele s Vitáskem a Švehlákem. Skupina z Michalova si měla otevřít sekretariát v místnosti Civilní obrany vedle radnice a Rakovčik s jeho lidmi a s jejich pomocí měli udržovat pořádek.

Přesně ve 12 hodin Vitásek a Švehlák splnili dané slovo. Byli odzbrojeni a izolováni nespolehliví policisté. Byl vyvěšen prapor na znamení, že město přejde do českých rukou. Místní rozhlas stále vysílal, že ještě není mír, aby byl udržován pořádek a aby vojenské jednotky, které projížděly městem, nebyly obtěžovány. V tu dobu bylo náměstí již plné lidí a již také zasedalo asi pět městských národních výborů, ba i jakýsi ilegální revoluční okresní národní výbor. Ale plukovník František Rakovčíka se svými lidmi nikde. Na náměstí se promenádovalo několik desítek uniformovaných důstojníků a sokolů, kteří naprosto nerespektovali výzvy k udržení pořádku. V ulicích byl chaos, zmatek a anarchie. Na to ještě houf mužů v Mostní ulici vyvrátil dodávkový vůz a zatarasil provoz.

A pak to šlo již rychle z kopce. Když nemohlo několik obrněných vozů projet Mostní ulicí, přijeli náměstím Kratochvílovou ulicí ke gymnáziu, kde bylo velitelství místní posádky. Během půl hodiny se objevilo na baště několik kulometů. Po 14. hodině přinesla spojka zprávu, že k nádraží přijelo několik autobusů s SS. Místní rozhlas ihned vysílal, že je vyhlášeno stanové právo. V několika minutách byly náměstí a ulice prázdné. Ti, kteří neuposlechli výzvy k udržení pořádku, se nyní hnali úprkem do bezpečí. Příslušníci SS šli po dvou stranách ulicemi Škodovou, Komenského, odbočili do ulice Palackého, jedno rameno po Bratrské a obsadili celý blok domů i s radnicí. Chvilí před tím odbojáři zavřeli sekretariát a Karel Fišer šel na radnici. Vitásek a Švehlák stáli na chodbě. Pronesli slova, která byla loučením: „*Karle, byli jsme podlepeni. Ano, byli jsme podlepeni. Ale kým!*“ Všech deset strážníků, včetně Vitáška a Švehláka, bylo zajištěno a později večer odvezeno do Olomouce. Vitásek, Švehlák a Sedlák byli následujícího dne v Lazcích u Olomouce popraveni.

Fišer v závěru dopisu uvedl: „Celé 4 roky po osvobození jsme byli se Zuzaňákem a Řeháčkem vedoucími funkcionáři v okresním výboru strany. Celé 4 roky jsme se chovali macešsky k těmto hrdinům. Nebyla to však jen naše vina, neboť jak jsem již předem uvedl, udělali jsme o tom hned po osvobození zápis na ústředním výboru strany s Vaškem Kopeckým, kde o tom bylo rozhodnuto, a těmto hrdinům se mělo dostat té nejvyšší pocty.

Tyto řádky Vám píši proto, že když se tolik let na tyto hrdiny zapomínalo, bylo by vhodné letos, kdy oslavujeme 30 let od osvobození naší vlasti Sovětskou armádou, vzpomenout jejich zásluhy na přípravě Přerovského povstání, prvního povstání v Čechách a na Moravě. Myslím si, že Vy jako okresní činitelé byste měli vzít v úvahu jejich zásluhy a odměnit se jim pamětní deskou na radnici. To proto, aby ta mladší generace věděla, že na tomto místě vznikly velké myšlenky na 1. květen 1945.“

Karel Fišer se s podobnou žádostí obrátil také 16. ledna 1978 na předsedu Městského národního výboru v Přerově: „1. dubna 1975 k 30. výročí oslav 1. května v Přerově jsem zaslal okresnímu výboru Svazu protifašistických bojovníků žádost, aby po jejím prověření byla třem účastníkům dění v květnu 1945, a to členům městské policie, nadporučíku Švehlákovvi, jeho zástupci strážmistru Vitáskovi a strážmistru Sedlákovvi, kteří byli 1. května 1945 odpoledne zatčeni členy SS na radnici a druhý den v Lazcích u Olomouce popraveni, za jejich činnost a zásluhy v přípravě Přerovského povstání vystavena pamětní deska na staré radnici.

Bohužel se tak nestalo. Ze zjištěných a sobeckých důvodů odnesl si předseda tohoto spolku s. Ječmínek tuto žádost domů, aniž by zahájil s někým jednání.

Proto se obracím s touto žádostí na Okresní správu SNB v Přerově a na Městský národní výbor v Přerově, aby společně prošetřili opis přiložené žádosti z 1. dubna 1975 a provedli prošetření u osob: Rudolf Halma, Zdeněk Jordánek, Otto Christen, v té době členové ilegálního okresního výboru KSČ v Přerově.

Dále u členů městské policie, kteří byli v té době, tj. 1. května 1945, rovněž zatčeni: Josef Drábek, Jan Hanzl.“

Naposledy psal František Fišer opět Městskému národnímu výboru v Přerově dne 8. července 1980. Vyslovil podivení, že každá, i sebemenší organizace vzdává odhalením pamětní desky padlým hrdinům dík, jen městský národní výbor se vyhýbá této morální povinnosti. Přiložil opis své žádosti Okresnímu výboru Československého svazu protifašistických bojovníků, opis odpovědi Městského národního výboru v Přerově a opis odpovědi Okresní správy Veřejné bezpečnosti v Přerově, ve které se uvádělo, že ta se necítí být kompetentní rozhodovat o těch událostech a byl odkázán na příslušné stranické a státní orgány okresu Přerov.

Okresní výbor Československého svazu protifašistických bojovníků, kterému městský národní výbor postoupil dopis Františka Fišera v roce 1978 k vyřízení, si vyžádal stanoviska od osob v dopise uvedených. Zdeněk Jordánek 5. září 1978 odpověděl Karlu Klosovi, že do Přerova se vrátil asi tři nebo čtyři dny před 1. květnem 1945 z Pavlovic u Kojetína, kde byl ukrytý. Schůzek u Šimků v domku za Michalovem se účastnil dvakrát. Na první schůzce byli přítomni členové obou ilegálních organizací KSČ a jednalo se o chystaném povstání v Přerově. Na druhé schůzce u Šimků byli lidé ze

skupiny, kde informoval Miroslav Šimek, že obdržel od Murzina prostřednictvím spojky zprávu, že k povstání v Přerově nedojde. Na 1. května se schůze u Bečvy nezúčastnil, neboť obdržel úkol ihned ráno zjistit situaci ve městě a informovat spojku na okresním národním výboře, aby nebyly podnikány žádné akce, že k povstání nedojde. Na vysvětlenou dodal, že v Přerově byly dvě ilegální organizace KSČ. Jedna byla pod vedením Josefa Zuzaňáka, ke které patřil Karel Fišer, a druhou vedl Miroslav Šimek. Halma a Christen, na které se ve svém podání Karel Fišer odvolával, patřili do skupiny Miroslava Šimka. Pouze pro Klosovu informaci, na závěr, Jordánek napsal: „*Karel Fišer se mně jeví jako povaha svérázná, turdošijně trvá na svých názorech i proti daným faktům, těžko přesvědčitelný.*“

Otto Christen poslal své vyjádření Okresnímu výboru Československého svazu protifašistických bojovníků 11. března 1979. Konstatoval, že celkem jsou údaje v dopise pravdivé. Na schůzku 1. května 1945 v zahradě stavitele Aloise Kročí sice spojka nepřišla, ale byla u Šimků dříve a přinesla pokyny a Košický vládní program jako vodítko pro další práci. Spojka se jmenovala Čech. Na schůzce se sice mluvilo o povstání, které mělo být až na pokyn z ústředí KSČ. Zatím byla nařízena jen přísná pohotovost všech členů. O výsledku schůzky informoval Miroslav Šimek Emila Zatloukala z Čekyně, který měl spojení s ústředím KSČ (jednalo se o bývalého ministra automobilového průmyslu). Schvaloval také přípravu na povstání v Přerově až na pokyn ústředí KSČ. To, co se dělo na náměstí, nemělo nic společného s akcí KSČ. Byla to záležitost určitých kapitalistických a podobných živlů ve snaze o uchopení moci. Proto to střídání u mikrofonu. Revoluční okresní národní výbor schválený majorem Murzinem, velitelem brigády Jana Žižky, zasáhl až v posledních hodinách na schůzce u MUDr. Jaroslava Havla. Tam byl Otto Christen také s Miroslavem Šimkem ještě v ilegality, jako pozorovatelé. Toho bylo využito po osvobození sociálními demokraty k tomu, že udělali zvlášť tablo k 1. květnu 1945 a pak bylo oficiálně uděláno tablo rady ONV k 8. květnu 1945 i s členy KSČ.

S ohledem na sdělení Karla Fišera o účasti městské policie bylo Christenovi známo, že velitel a další (Vitásek, Drábek, Hanzal, Sedlák a jiní) budou spolupracovat. Zda to bylo v akci KSČ, nevěděl, o tom byl dobře informován Karel Fišer. Osobnost plukovníka Rakovčíka mu nebyla dříve známa, Christen se s ním seznámil až na zasedání rady ONV dne 8. května 1945, kde byl Rakovčík ve výboru jako poradce ve vojenských záležitostech. O ozbrojené pomoci se sice hovořilo, ale kdo byli velitelé, o tom mu nebylo nic známo. V závěru se ztotožnil s Karlem Fišerem v tom, že by Švehlákoví, Sedlákoví a Vitáskovi, kteří se stali obětmi zvůle v posledních hodinách války, mělo být věnováno více pozornosti a uznání.

Rudolf Halma se vyjádřil OV ČSPB 8. července 1979, po návštěvě zástupce svazu Ladislava Červinky. Mohl napsat hlavně o své skupině, která trvala hodně dlouho, dá se říci, mnoho let, kdy se jako mladí scházeli v zahradě u Šimků a také v zahradě pana Kročí, kde měli hřiště na volejbal. Svým pokrokovým smýšlením a členstvím v KSČ za první republiky byla rodina Šimkova dobře známa, největší vliv měla na jejich názory paní Šimková. Její syn Miroslav byl v té době student vysoké školy strojnické, teoreticky dobře vyzbrojen. Válka vrcholila a jejich činnost dostala praktický charakter. Někdy v roce 1944 jim Antonín Kopal, zaměstnanec

tiskárny JGO v Olomouci, nabízel spojení s ilegální skupinou Leopolda Čecha-Járského č. XIII v Olomouci. Tím začalo jejich praktické spojení s ilegální skupinou, kterou vedl, jak se po roce 1945 dověděli, Otto Rysnar-Kant. Dal jim o činnosti podrobnější potvrzení. Jeho funkce byla krajský vedoucí agitačně propagačního oddělení ilegální KSČ, bojové skupiny č. XIII. Spojka, o které se zmiňoval Karel Fišer ve svém dopise, byl právě Čech-Jarský z Olomouce, který konal pravidelné návštěvy v zahradě u Kročů, kde měli volejbalové hřiště, jako vhodné krytí. Halma sám také Čecha-Jarského v Olomouci v tiskárně v případě potřeby navštěvoval. Nebyl totiž pro nemoc zaměstnán. Tam mu předával různé materiály a směrnice. Byly to Svornost, Rudé právo, směrnice k ustavování a zakládání revolučních rad v závodech a tvoření ilegálních národních výborů. V té době se sešli se skupinou Zuzanačka, Fišera, Skácela, Štibora a pokračovali v práci společně. Předsedou okresního výboru byl zvolen Zuzanaček. O činnosti toho Rudolf Halma moc nevěděl, pouze to, co napsal ve svém dopise Karel Fišer. Těsně před osvobozením Fišer přišel se zprávou o tom, že má spojení s uvedenými členy policie a co mají v programu. Podrobnosti Halma neznal, měl se zachránit most u elektrárny, hlídáný německým vojskem. Skupina byla řízena nadřízeným stranickým orgánem přes Čecha-Jarského a o přípravě na nějakou manifestaci, nebo revoltu 1. května 1945 nevěděl nic. Jeho poznatky z té doby se týkaly pouze stranické činnosti skupin Zuzanačka, Fišera, Skácela a Štibory a skupiny Šimka, Christena, Antonína Kopala, Jordánka, Karla Fišera z Meopty a Halmova bratra Karla.

Jan Hanzl, bývalý příslušník městské policie, se vyjádřil k Fišerovu dopisu z roku 1975 dne 10. července 1979. Hned v úvodu oznámil, že o přípravě na 1. květen 1945 mu nebylo nic známo. Prvního května 1945 měl jako příslušník městské policie službu a zdržoval se na strážnici na náměstí. Viděl, že v dopoledních hodinách se scházeli na náměstí občané, z nichž někteří počali přinášet zbraně, které byly odebrány příslušníkům projížďajících jednotek. Když šel před 12. hodinou k obědu, tak již bylo náměstí dosti zaplněno, když se vracel, zpíval celý dav pod vedením obchodníka Josefa Beneše píseň „Kde domov můj“ a při tom již bylo celé náměstí ozdobeno českými prapory. On sám přistoupil k davu a upozorňoval přítomné, že dosud není ničeho známo o zhroucení protektorátu, aby se rozešli, avšak oni na jeho upozornění nereagovali. Potom odešel na strážnici, odkud pod vedením vrchního strážmistra Vitáska asi deset příslušníků odešlo ke škole do Bratrské ulice (správně budova Obchodní akademie, pozn. autora), která sloužila jako kasárna německé policie, kterou měli převzít. Na to odešel vrchní strážmistr Vitásek do budovy, kde to měl zařídit, po chvíli se vrátil a vyřídil nám, že budova nebude vydána, že velitel dosud nemá žádný rozkaz. Na to se již v několika oknech objevili příslušníci připravení ke střelbě, po tomto odešli zpět na strážnici. Kolem 15 hodin se objevili příslušníci SS, z nichž několik vstoupilo do budovy, kde členy policie odzbrojili a odvedli do kasáren wehrmachtu v budově gymnázia na Komenského třídě, kde již bylo zajištěno více civilních osob. Ještě téže noci bylo nákladním autem odvezeno několik osob, mezi nimi velitel policie nadporučík. Švehlák, jeho zástupce vrchní strážmistr Vitásek a vrchní strážmistr Sedlák do Olomouce, kde byli všichni umučeni.

Brzy po jejich odchodu byla odvezena jiná skupina, v níž byli další dva příslušníci policie, a to vrchní strážmistr Stužka a příslušník bývalého četnictva Kodaj. Ostatní příslušníci byli druhý nebo třetí den převedeni do bývalé věznice, odkud asi čtvrtý den byli bývalým velitelem německé policie majorem Jacobem propuštěni s tím, že jim řekl, aby povídali, že s nimi bylo dobře zacházeno. Podle toho Hanzl usoudil, že již asi je konec německé nadvlády. Potom se vrátili zpět na strážnici, kde konali další službu, avšak beze zbraně.

Bývalý předseda MěstNV Oldřich Harašta psal radě městského národního výboru 10. srpna 1980. Nevyjadřoval se blíže k událostem přerovského povstání, pouze dodal, že z řad městských úředníků zahynuli během okupace Viktor Růžička, tehdejší technik městského stavebního úřadu a první předseda Spolku československo-sovětského přátelství v Přerově, který byl popraven 6. dubna 1943 ve Vratislavi, a Rajmund Polišíenský, člen městské policie, narozený 12. února 1885, popravený 14. prosince 1941 v Mauthausenu. Naposledy to byl Ladislav Prchal, ředitel městských úřadů v Přerově, narozený 1889, popravený v roce 1941 rovněž v Mauthausenu.

Podle vyjádření Stanislava Uvíry ze 16. září 1980 odboj proti fašistickým okupantům v Přerově byl dostatečně písemně zachycen v článkách měsíčníku Kultura Přerova a v publikaci Přerovské povstání. Karel Fišer jistě v dobré víře podle svého mínění popsal protifašistický odboj v Přerově, ale čas již vyvrátil některé události a s odstupem času bylo třeba se na něco dívat jinak, než jak se jevily před 35 lety. Uvíra sám se zúčastnil odboje a z tohoto hlediska tvrdil, že se nikdy nedalo uvažovat o tom, že by „... večer 1. května 1945 byla předána správa města Přerova do českých rukou za předpokladu...“ a také mu nebylo známo, že by se v Přerově na 1. květen sešlo pět městských národních výborů.

O bývalém veliteli městské policie nadporučíku Švehlákovi uvedl, že neměl důvěru českých občanů a podle Uvíry se stal obětí povstání, ale nebyl účastníkem protifašistického odboje. Pozastavoval se nad odpovědí Okresní správy SNB v Přerově, svědčící o úředním vyřízení spisu v termínu. Seznam padlých a zemřelých pracovníků města by měl být doplněn o pracovníky nasazené na práci v Německu, kteří tam zahynuli. K umístění pamětní desky na budově národního výboru padlým a zemřelým pracovníkům města Přerova bylo již podle jeho mínění pozdě. Orgány městského národního výboru uctily jejich památku na místě popravy a na místě posledního odpočinku na městském hřbitově a jejich jména jsou uvedena v památníku ostravské operace v Hrabyni. Z toho důvodu zřízení pamětní desky na budově národního výboru by se stalo pouze formální záležitostí.

Dne 23. března 1981 poslal předseda Okresního výboru Československého svazu protifašistických bojovníků Přerov František Křemínský odpověď městskému národnímu výboru. Písemné vyjádření k událostem podali Jan Hanzl, bývalý příslušník městské policie v Přerově, Rudolf Halma, bytem Přerov, U Tenisu č. 8, Zdeněk Jordánek, bytem Přerov, Wurmova ul. č. 13, Otto Christen, bytem Přerov, Smetanova ul. č. 3, Stanislav Uvíra, bývalý zaměstnanec Městského národního výboru v Přerově, Oldřich Harašta, tajemník Městského výboru Národní fronty v Přerově.

Okresní výbor Československého svazu protifašistických bojovníků v Přerově zaujal stanovisko, že trvá dluh vůči všem, kteří v boji proti fašismu a nacismu položili své životy. Skutečností však bylo, že dosud ani po 36 letech nebyla alespoň z valné části dokumentárně zpracována historie všech ilegálních organizací a tím i jednotlivců v městě Přerově a okresu. Výbor byl toho názoru, že po podchycení všech ilegálních organizací a zpracování dokumentace protifašistického boje by měla být ustavena příslušná komise, která by vypracovala studii k trvalému uctění památky nejen jednotlivců, ale všech obětí protifašistického boje, pro věčnou památku příštím generacím. K návrhu Karla Fišera výbor poukázal na přešešlý odstavec a měl za to, že uctění jejich památky je důstojné.¹⁸

Řekněme si něco o českém a německém bezpečnostním aparátu v Přerově těsně před okupací a během ní, zvláště v době povstání. Okresní četnické velitelství bylo v roce 1932 umístěno v budově Okresního úřadu ve Smetanově ulici. Velitelem místní četnické stanice byl František Lipčík, k dispozici měl dva praporčíky, sedm štábních strážmistrů, sedm strážmistrů. V době ohrožení státu vznikla potřeba posílení o dva muže. V listopadu 1938 byl systematizovaný stav v Přerově 1+1+16, v Brodsku 1+3, Domaželicích 1+2, Horní Moštěnici 1+2, Pavlovicích u Přerova 1+2, Předmostí 1+3, Troubkách 1+2, Doloplazech 1+3, Klenovicích na Hané 1+2, Kojetíně 1+1+5, Němčicích nad Hanou 1+2, Tovačově 1+4, bylo ale všude žádáno o posílení o jednoho či dva muže.

Od září 1939 byly četnické stanice přerovského politického okresu podřízeny velitelství četnického oddělení v Olomouci. V červenci 1941 souhlasil Okresní úřad v Přerově se systematizací četnictva v okrese, na jejímž základě sloužilo v četnické stanici v Přerově 18 četníků, v Pavlovicích u Přerova 4, Horní Moštěnici 6, Brodsku 6, Předmostí 6, Troubkách 4, Domaželicích 4, Kojetíně 8, Doloplazích 5, Němčicích na Hané 5, Tovačově 6, Klenovicích na Hané 4, Vlkoši 5 (zřízena 1940).

Vzhledem k místním potřebám mělo město Přerov až do roku 1941 celkem 33 systematizovaných míst pro strážníky. Počet osob u městského policejního úřadu dosáhl v roce 1941 pod novým velitelem Raimundem Polišenským čísla 38. Zároveň byly přijaty dne 22. května 1941 nové Služební předpisy policejní stráže města Přerova. V roce 1942 byla městská policie zařazena do rámce bývalé protektorátní policie — obecní výkonné policie s velitelstvím v Brně IDUP. Zřízením obecní výkonné policie stoupl počet policejních zaměstnanců na 44 osob, takže uniformovaná a neuniformovaná obecní výkonná policie, policejní kancelářský a protiletectvý personál představoval 61 osob.

K 15. červenci 1942 působili u uniformované a neuniformované obecní policie 23 uniformovaní a dva neuniformovaní čeští zaměstnanci a deset uniformovaných a jeden neuniformovaný německý zaměstnanec. Od 1. října 1942 v kriminálním oddělení policejního úřadu v Přerově působili Josef Řondek, Bruno Podlucky, Wilhelm Abbrent, Antonín Fridrich.

Pod společným pojmem „policejní správa“ se v roce 1943 skrývaly tyto oblasti: ohlašovna, pátrací oddělení, tržní policie, evidenční oddělení, ztrá-

18 SOkA Přerov, OV ČSPB, sign. 1/4189.

JUDr. Hans Petzny

ty a nálezy, letecká ochrana. Obecní kriminální policie byla od 1. července 1944 převedena k protektorátní kriminální policii.

Jan Švehlák, o němž byla často řeč, byl generálním velitelem uniformované protektorátní policie povýšen do hodnosti policejního nadporučíka a zároveň s účinností od téhož data převeden ze služebního místa v Hulíně do Přerova, kde výnosem z 20. května 1943 získal povolení k vedení uniformované obecní policie.

Vrchní strážmistr František Vitásek byl převeden podle výnosu generálního velitele uniformované policie ze stavu četnictva dekretem ze dne 15. listopadu 1944. U četnictva sloužil od 14. září 1918,

kdy byl jmenován četníkem na zkoušku. U města Přerova nastoupil 9. srpna 1944 a působil zde s přerušením tři měsíců (1. 9. 1944 — 30. 11. 1944 v Předmostí) až do 1. května 1945.

Stábní strážmistr Jan Sedlák nastoupil u četnictva 7. listopadu 1918 jako četník na zkoušku. Rozkazem generálního velitele uniformované policie byl převeden dekretem z 15. listopadu 1944 ze stavu četnictva a u města Přerova nastoupil 1. prosince 1944.

V Přerově působil po celou dobu okupace různé složky německého bezpečnostního aparátu. Šlo o pořádkovou policie (Ordnungspolizei, Orpo), jejíž součástí byla říšská ochranná policie (Schutzpolizei — Schupo) s působností ve městech, četnictvo (Gendarmerie), dále o bezpečnostní policie (Sicherheitspolizei, Sipo), jejímiž součástmi byla tajná státní policie (Geheimstaatspolizei, Gestapo) a kriminální policie (Kriminalpolizei, Kripo).¹⁹

Do poloviny roku 1941 náležel Přerov do sféry působnosti služebny gestapa v Olomouci. Do Přerova dojížděli gestapáci z Olomouc, v roce 1939 to byli, pokud se dalo zjistit, N. Bankl, Kurt Rauner a pak jeden Němec z Pomořan, nebo z Porýní, který měl tu zvláštnost, že stále mrkal očima. K 31. srpnu 1941 došlo ke zrušení služeben v Hranicích, Kroměříži a Prostějově a nově byla dnem 1. října 1941 vytvořena služebna v Přerově, velmi pravděpodobně v souvislosti s pátráním po parašutistech z výsadků vyslaných ze Sovětského svazu. Měla obsazenou vilu ing. Tichánka, Máchova ulice 2388/14. Prvním vedoucím služebny se stal Dr. Rudolf Karl, kriminální komisař, od 31. srpna 1941 až do května 1943. Pak odešel do Zlína jako zástupce. Narodil se 14. března 1913 v Karlových Varech, byl ženatý, dle policejní přihlášky přišel do Přerova 1. září 1941, Máchova 3, odešel 31. ledna 1945 do Karlových Varů. Druhým vedoucím gestapa se stal Josef Scheuringer, kriminální vrchní asistent, od května 1943 do října 1944, pak odešel jako kriminální inspektor do Brna. Třetím a posledním vedoucím gestapa byl Karl Streit, kriminální komisař, který přišel z Brna v lednu 1945. Narodil se 30. března 1898 v Rogendorfu (Krásová), okres Boskovice, ženatý, přihlášen 21. ledna 1941, Riedlova 6.²⁰

Německá kriminální policie měla venkovské kriminální oddělení (Aussendienststellen-Kriminalabteilung) v Olomouci, v jehož v obvodu působnosti byla mimo jiné zřízena podřízená kriminální stanice v Přerově (Aussenposten-Zweigstelle), v jejímž čele stál Friedrich Machain, naroze-

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.

Name: P e t z n y JU.Dr.		10. Familienstand: Rodinný stav: <i>Gesch.</i>		12. Beruf: - Povolání: <i>Regierungs-Kommissar</i>		11. Geburts- - Narození: Tag - den Mon. - Més. Jahr - Rok: 8. I. 95		Ort - Misto: M. Kromau	
1. Vorname: HANS		11. Religionsbekenntnis: R.K.		14. Staatsangehörigkeit: D. R.		13. Jude? Nein		Bez. - Kreis: Dtto	
geborene (Mädchenname): rozenná (přijetí dít):		Ort: Prerau		15. Kinder unter 15 Jahren, die mit der meldepflichtigen Person zusammen leben:		1. geb.:		2.	
2. Neue Wohnung: Prerau		Bezirk (Stadtteil): Prerau		3.		4.		5.	
Nové bydlíště: Prerau		Straße: Brüdergasse Nr.: 2		6. Wenn in Untermiete, bei Je-li v podnájmě, u: ./.		7. Tag des Zuzuges: — Den příchodu: 21.1.1941		8. Wird alte Wohnung beibehalten? — Podrží starý byt? Nein	
5. Schon einmal hier gewohnt? — Bydlel zde již? -, -		6. Vorige Wohnung: M. Neustadt		17. Familienname und Vorname: Hugo		des Vaters: Hugo		18. Der Ehefrau: Emma geb. Ziffer	
Předchozí bydlíště: Sternberg		Bezirk (Stadtteil): Sternberg		19. 12.5. 1943		Vorname: Elisabeth		Mädchenname: Kremer	
Straße: Schillerg. Nr.: 2		19. Bei Ausländern und Staatenlosen U cizinců a bezdomovců		Paß-Nr. und Datum: pas č. a datum: 17. 9. 1898		Ausstell. Beh.: Stadtbauamt in Prerau		20. Unterschrift d. Meldepflichtigen: <i>[Signature]</i>	
7. Bei Zuzug aus dem Ausland, von Reisen, Wanderschaft, RAD oder Wehrmacht letzte Wohnung im Inland: Přijetí příchodu z ciziny, z cest, říš. prac. služby n. branne moci poslední bydlíště v tuzemsku: Prerau 51.547		Ort: Prerau		21. Unterschrift des Wohnungsinhabers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	
8. Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr.: P R 51.547		Bezirk (Stadtteil): Prerau		21. Unterschrift des Wohnungsinhabers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	
9. Verwendung im Luftschutz (als was?): Cinný v protiletectké ochraně (jako?):		Straße: Prerau		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	
		Ort: Prerau		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	
		den		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	
		den		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	
		den		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>		22. Unterschrift des Hauseigentümers: <i>[Signature]</i>	

Für die Behörde. — Pro úřad.

Übersiedlungen. — Přesídlení.

Sonstige Änderungen. — Jiné změny.

Abgemeldet am Odlášen dne	Übersiedelt (wohin) Přesídlení (kam)	Angemeldet am Přihlášen dne	Gemeldet am Hlášeno dne
14.7. 1942	Felden am Württesee - Ostmark		
12.4.45	Gattin vorübergehend evakuiert		
5. X. 1945	<i>nov. kam - JK</i>		

Eheschl. 12.5.1943 Prerau standesamt

Gattin geb. in Freudenthal

14.-Nr. 343A d.-sch. Cis. skl. 343A n.-č. Stempel des Preussischen Stempel- u. Maßm.-Büros in Prerau - 1945

Policejní přihláška Hanse Petznyho

- 19 Srovnaj LAPÁČEK, J.: Policie, četnictvo a Sbor národní bezpečnosti. In: Přerov. Povědaní o městě. 2. Přerov, město 2002, s. 72—112.
- 20 Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond 302-159-5. Viz příloha. Srovnaj ZA Opava, pobočka Olomouc, Krajský soud Olomouc, Ls 87/48 Karel Podola.

ný 7. února 1901, Šebetov, Boskovice, ženatý, do Přerova přihlášen 1. ledna 1943, Dolní náměstí 1, odešel v květnu 1945. Dne 28. března 1946 se nacházel v koncentračním táboře v Olomouci.

Během povstání byla aktivována ochranná policie (Schutzpolizei), jejímž velitelem byl kapitán Otte, a četnictvo v čele s velitelem nadporučíkem Volmerem. Policie byla ubytována v budově sokolovny, kde se nacházely kasárny Viktoria, v areálu Středomoravských elektráren na nábřeží E. Beneše a posléze v budově Obchodní akademiev ulici B. Němcové.

V letech 1942/1943 byla v Přerově zřízena venkovská služebna Sicherheitsdienst, která spravovala politické okresy Přerov a Hranice. Vedoucím byl SS-Obersturmführer Wilhelm Franz Riedel. Po celou dobu jejího trvání jí podléhaly blokové pobočky v Bystrici pod Hostýnem, Hranicích a Lipníku nad Bečvou. Sídlo měla nejprve zřejmě v budově v Máchově ulici, kterou využívala spolu s gestapem. Později přenesla své sídlo do Sušilovy uliči č. 14. Když tedy Matylda Dokládalová, která bydlela v domě v Sušilové ulici č. 13, vyvěsila během povstání v Přerově rudý prapor s voláním „*Lidičky, máme svobodu!*“, dělo se tak přímo před očima vedoucího Sicherheitsdienst.

V hostinci v Michalově měl stanoviště oddíl Jagdkommanda, jehož velitelem byl SS-Oberscharführer Klee, vrchní kriminální sekretář.²¹

Důležitým úředníkem okupační správy byl přednosta okresního úřadu JUDr. Erwin Kraut. V Archivu bezpečnostních složek se nachází ve fondu Stíhání nacistických válečných zločinců spis, který se jej týká. Pod krycím názvem „TEMNO“ navrhl referent Státní bezpečnosti, II. správy HS — Stb, 8. odbor, 2. oddělení, kpt. Otakar Strakoš 10. srpna 1967 zavedení kontrolního svazku na akci „TEMNO“, ve které byl rozpracován dr. Erwin Kraut, narozený 30. ledna 1908 v Janovicích, okr. Svitavy, bývalý příslušník NSDAP a okresní hejtman v Přerově, t. č. bytem na území NSR, stíhaný za trestný čin vraždy podle § 219. V rámci rozpracované akce Temno mělo být soustřeďování dokumentů rozšířeno o hromadnou vraždu a upálení 23 občanů ze Zákřova a Přestavlk, dále zavraždění 19 občanů v pevnůstce č. 13 ve Slavoníně u Olomouce, kde po osvobození byly odhaleny tři hroby. Mimo dr. Krauta se měl rozpracovat dále Dr. Hans Petzny, narozen 8. ledna 1893, zmocněnec a vedoucí NSDAP, dále Dr. Rudolf Lehmann, narozený 26. května 1904 — zmocněnec IV. úřadovny RSHA pro zvláštní úkoly, Walter Linhardt, narozený 22. března 1903 — zástupce okresního hejtmána Krauta, Wilhelm Riedel, narozený 25. února 1913 — vedoucí Sicherheitsdienst v Přerově.

V souhrnné zprávě o důsledcích povstání v Přerově dne 1. května až 3. května 1945, s datem Praha 14. srpna 1967, se uvádí následující. Podle dostupných archivních poznatků SÚ — MV došlo dne 1. května 1945 v Přerově po 12. hodině k povstání českého lidu proti německým okupantům. Povstání předcházelo hlášení místního pouličního rozhlasu, že německá armáda kapitulovala a na základě toho místní obyvatelstvo v Přerově vyvěšovalo čs. státní vlajky, strhávalo německé nápisy a označení z budov a na mnoha místech po objevení partyzánů začali být odzbrojováni němečii vojáci. Při odzbrojování došlo k přestřelce, při které bylo 13 osob usmrceno a 15 osob těžce zraněno. Z řad Němců nezahynul nikdo.

Kolem 13. hodiny dne 1. května 1945 se dostavila na okresní úřad tříčlenná deputace, kterou tvořili JUDr. Čestmír Sobola, mjr. Jaroslav Zapletal a další bývalý důstojník československé armády. Tato deputace žádala přítomného okresního hejtmana dr. Erwina Krauta, aby svou funkci složil a odevzdal úřad československé správě. Dr. Kraut to odmítl učinit, načež se deputace odebrala na německé posádkové velitelství za velitelem majorem Jacobem, kde s ním hodlala projednat kapitulaci a odchod německých vojsk, a tím zamezit možným konfliktům. Mezi tím však měl dr. Kraut informovat a žádat o pomoc místní gestapo, což mělo za následek, že se okolo 14.30 hodin objevilo v přerovských ulicích gestapo a členové Schutzpolicie, kteří za použití střelných zbraní rozháněli demonstující obyvatelstvo.

JUDr. Hans Petny ve své pracovně

Poté gestapo zatkl členy zmíněné deputace, která byla u okresního hejtmana dr. Krauta, jakož i další občany zúčastněné na demonstraci. Městská uniformovaná protektorátní policie v počtu asi 35 mužů byla zproštěna služby a internována v budově reálného gymnázia v Přerově. Současně byl zatčen velitel protektorátní policie npor. Jan Švehlák, jeho zástupce vrchní strážmistr František Vitásek a štábní strážmistr Jan Sedlák. Během odpoledne 1. května 1945 a v noci na 2. května 1945 bylo pak gestapem pokračováno v zatýkání dalších občanů z Přerova, kteří pak byli na okresním úřadě vyslýcháni. Výsledky prováděli jednak příslušníci gestapa z Přerova a jednak příslušníci gestapa z Olomouce, kteří tam přišli jako posila. Výslech zajištěných osob byl veden brutálním způsobem, o němž svědčí výslech obchodníka Josefa Beneše z Přerova, který během výslechu zemřel, a jeho mrtvola byla hozena do Bečvy.

Po skončení výslechů bylo pak z řad zatčených československých občanů z Přerova podle seznamu vybráno 21 osob, které byly dne 2. května 1945 okolo 17. hodin nákladním autem firmy Heger v Přerově odvezeny do Olomouce a odtud pak na střelnici v Lazcích, kde byli všichni zastřeleni a zahrabáni ve společném hrobě. Nákladní vůz od firmy Heger pro odvoz zmíněných 21 občanů zajišťoval dr. Kraut, který dle výpovědi později zajištěných příslušníků gestapa byl rovněž výsledkům přítomen a který se vši pravděpodobností byl hlavním iniciátorem, jenž působil na gestapo, aby demonstranti byli brutálním způsobem potlačeni.

21 BIMAN, S.: *Nacistická bezpečnostní služba v protektorátě Čechy a Morava*. Sborník archivních prací, 1972, s. 297—353. Viz též Kultura Přerova, 1966, s. 93—99 (Ferdinand Milfajt vzpomíná v roce 1966).

Vzhledem k tomu, že dr. Erwin Kraut, příslušník NSDAP a okresní hejtmán v Přerově, po osvobození v roce 1945 uprchl do západní zóny Německa a vyhnul se tak možnosti stíhání, bylo třeba průkazně dokázat jeho spoluvinu na vraždě 21 osob. Za tím účelem byly ve spolupráci se 6. oddělením 2. odboru S-Stb Ostrava soustřeďovány dokumenty k tomu, aby proti jmenovanému mohlo být zahájeno vyšetřování.

Výpověďmi bývalých příslušníků gestapa a SD — vřfa bylo zadokumentováno, že dr. Erwin Kraut byl konfidentem Sicherheitsdienst, jehož řídicím orgánem byl bývalý vedoucí SD v Přerově Wilhelm Riedel. Dr. Kraut byl veden jako konfident SD a gestapa v seznamu pořízeném ministerstvem vnitra pod číslem 1269. Mimoto byly ještě k dispozici výpovědi bývalých příslušníků SD Ostrava Norberta Rosignala, M. Kalvorové a Aloise Palanského, kteří rovněž konfidentskou činnost dr. Erwina Krauta potvrzovali.

Podle výpovědi bývalého příslušníka SD a gestapa Rosignala, Langerera, Maxe Rausche a bývalého vedoucího pobočky gestapa v Přerově Karla Streita dr. Erwin Kraut nesl bezprostřední vinu na osudu 23 občanů z Přerova (správně 21 občanů, pozn. autora), kteří byli dne 2. května 1945 na vojenské střelnici v Lazcích u Olomouce bestiálně gestapem zavražděni. Samotný velitel pobočky gestapa v Přerově Karl Streit (v roce 1948 popravený) ve své výpovědi mimo jiné uvedl, že dr. Kraut byl přítomen výslechům, a to hlavně, že se zúčastnil porady, na které v úzkém kruhu a pod vlivem alkoholu bez jakéhokoliv soudu bylo rozhodnuto, že zmínění občané z Přerova budou zastřeleni.

V záznamu z 25. srpna 1967 vyšetřovatel uvedl, že 22. srpna 1967 uskutečnil služební cestu na odbor vyšetřování S-Stb Brno za účelem prostudování soudních spisů MLs Olomouc. Jednalo se o vytěžení soudních spisů u procesů s bývalými příslušníky gestapa Olomouc a Přerov: spis Hika-de — 4 svazky, Kurt Rauner — 2 svazky, Richard Heidan — 2 svazky, Baar — 1 svazek, Bohumil Loibner — 1 svazek, František Langer — 1 svazek.

Ve svazku S-83/4 — Olomouc se nacházel protokol o výpovědi Františka Langerera, nar. 16. 1. 1908, bývalého příslušníka gestapa z Olomouce. V jeho protokolu o výpovědi ze dne 18. října 1945 se na straně 61 a 62 hovořilo o účasti dr. Erwina Krauta, okresního hejtmána v Přerově, na zatýkání čs. občanů z Přerova, kteří se zúčastnili povstání dne 1. května 1945 a z nichž bylo 23 osob pak gestapem na střelnici v Lazcích u Olomouce popraveno. V témže spisu na s. 64—94 se nacházela dále výpověď příslušníka gestapa Langerera, v níž jmenovaný na s. 76 a 77 doslova rozvedl události a zatýkání v Přerově s tím, že o povstání v Přerově podal telefonické hlášení do Olomouce okresní hejtmán dr. Kraut (viz též překlad z němčiny s. 180). Další písemnosti o tom, že dr. Erwin Kraut se na potlačení povstání v Přerově podílel, se nalézaly v soudním spise Ls 1426/46. Jednalo se o soudní spis z procesu proti bývalému příslušníku gestapa v Olomouci Bohumilu Loibnerovi-Košťalovi.

Dle záznamu z 5. září 1967 v rámci prověrky bydliště Dr. Erwina Krauta se obrátil vyšetřovatel na I. správu MV, kde jmenovaný byl veden v mapě č. 11180/109. Adresa dr. Krauta v roce 1959 byla: NSR — Ansbach, Mittel franken, Postfach 250. Další prověrkou v adresáři bylo však zjištěno, že vládní rada (Oberregierungsrat) JUDr. Erwin Kraut měl adresu Ausbach, Jüdtstrasse 8.

Krajská správa Sboru národní bezpečnosti Ostrava podala 4. září 1967 zprávu o situaci v akci Temno ve věci Dr. Kraut. Do uvedené akce byly získány materiály oblastní úřadovny Státní bezpečnosti v Brně, zapůjčené ze Státního archivu v Olomouci. Ve výpisu z protokolu s kriminálním inspektorem a zástupcem velitele gestapa v Olomouci Franzem Langrem se hovořilo o situaci v době přerovského povstání. Langer uváděl, že telefonickou zprávu o příhodě v Přerově podal Dr. Kraut do Olomouce Dr. Wielandovi, který na základě tohoto rozhovoru uvědomil olomouckou služebnu gestapa. V daném případě se jednalo o výpis z protokolu, originál se nacházel v Praze, snad ASU v materiálech Gottschalk a Hitzegrád. Richard Heidan, velitel gestapa Olomouc, ve svém protokolu vypovídal, jak Dr. Kraut společně s Dr. Petzным informoval gestapo o deputaci členů revolučního národního výboru při přebírání úřadu v Přerově. Gottlieb Loibner, kriminální asistent gestapa v Olomouci, uváděl mj., že dr. Kraut dne 1. května 1945 nechal zatknout předsedu revolučního národního výboru Machovce, když jej tento žádal o předání úřadu do rukou českého lidu. Rovněž byl získán protokol o výslechu vrchního vládního rady a SS-Obersturmbannführera Maxe Rausche, který byl však psán v jazyce německém a nebyl dosud vytěžen.

Z osob, které v době okupace pracovaly na okresním úřadě, byly zaznamenány mimo dříve již zjištěných Jarmila Tichánková, narozená 20. října 1922, a Miroslava Knoflíčková-Švrčková, narozená 22. října 1918, obě sekretářky Dr. Krauta. Jejich lustrace byla požadována na poradě s orgány 8. odboru. Z úkolů vyplývajících z této porady nebyly dosud získány materiály Dr. Krauta Mls II 3774/46 a Waltera Linhartu Mls II 1253/47. Rovněž dosud nebyly získány materiály Státního archivu Opava (fotokopie Ar-02357/65).

Dne 3. října 1967 byla zaslána fotodokumentace: výpověď Bohumila Loibnera z 13. 9. 1946, 16. 9. 1946, 29. 1. 1946, vlastnoručně psaná výpověď z roku 1945, z 12. 1. 1946; výpověď Františka Langeru z 18. 10. 1946, psaná výpověď z roku 1945, překlad z němčiny, záznam o výslechu Václava Bauera z roku 1945; výslech Richard Heidana z 9. 10. 1945; protokolární výslech Milady Lisické z 22. 9. 1945; výpis z protokolu o výpovědi Kurta Raunera z 11. 11. 1946; dále v příloze byly fotografie Dr. Krauta, Dr. Petznyho, Riedla, Kittela — fotodokumentace pořízena podle originálů, které byly archivovány v soudních spisech MLs Olomouc pod arch. čísly Ls 1426/46 — obviněný Bohumil Loibner-Košál, a S-83/4 — Olomouc František Langer.

Zpráva o stavu rozpracování akce Temno KS — 640 ze dne 21. října 1967 obsahovala informaci, že je rozpracován ve spolupráci s 6. odd. 2. odboru S-Stb Ostrava dr. Erwin Kraut, který v květnu 1945 uprchl do NSR a t. č. má bydlet na adrese: Ausbach, Jüdtstrasse 8 — NSR. U S-Stb Ostrava byl dr. Erwin Kraut veden v agenturně pátracím svazku č. 11490. V průběhu rozpracování byl původně soustřeďován materiál jen proti Krautovi, avšak po dohodě se Správou vyšetřování Stb bylo další rozpracování rozšířeno na celkovou zločineckou činnost gestapa v bývalém obvodu Olomouc.

Jednalo se o následující události: 1) Potlačení povstání v Přerově dne 1. května 1945, což mělo za následek zavraždění 24 občanů z Přerova na vojenské střelnici v Lazcích u Olomouce; 2) Hromadná vražda 23 občanů

ze Zákřova a Přestavlk u Hranic, včetně vypálení asi 6 usedlostí; 3) Hromadné vraždy čs. občanů v pevnůstce č. 13 ve Slavoníně u Olomouce. Jednalo se o vraždu 19 občanů, kteří byli po osvobození nalezeni ve třech hromadných hrobech v pevnůstce č. 13.

K uvedenému dni se podařilo získat dostatečný průkazný materiál o událostech a následcích povstání v Přerově. Podle dochovaných archivních poznatků byly k dispozici tehdejší zprávy o výsledku šetření ve věci povstání v Přerově, dále písemnosti týkající se průběhu událostí a samotné popravy 24 přerovských občanů na střelnici v Lazcích u Olomouce. Byly známy všechny oběti, které byly nalezeny v hromadném hrobě a byly zde k dispozici fotografie pořízené při exhumaci odhaleného hrobu. Dále byly v tom směru pořízeny fotokopie výpovědí bývalých příslušníků gestapa z Olomouce a Přerova, kteří se bezprostředně na této akci podíleli a kteří byli po osvobození za tuto činnost odsouzeni MLS v Olomouci k trestu smrti apod.

Podle těchto výpovědí, zejména dle výpovědi příslušníka gestapa Richarda Heidana, Franze Langerera, Kurta Raunera, Bohumila Loibnera, Otty Mazura, Václava Bauera, Milady Lisické, Rosignala, Sohsta, Wolfa apod. byli za vraždy 23 občanů z Přerova v nemalé míře zodpovědní též Dr. Erwin Kraut, Walter Linhart — zástupce okresního hejtmána dr. Krauta, Dr. Hans Petzny — říšský zmocněnec a vedoucí NSDAP v Přerově, Dr. Rudolf Lehmann — pověřenec IV. úřadovny RSHA pro zvláštní úkoly, Wilhelm Riedel — vedoucí SD v Přerově.

Výše jmenovaní se v menší či větší míře podíleli na likvidaci povstání v Přerově, zúčastnili se výslechu a byli přítomni na poradě, na které bylo rozhodnuto, že vybraní 23 občané budou bez jakéhokoliv soudu popraveni, což se skutečně stalo. V případě dr. Krauta bylo prokázáno, že byl konfidentem SD, jehož řídicím orgánem byl vedoucí SD v Přerově Wilhelm Riedel. Dále že byl iniciátorem toho, aby gestapo z Přerova a Olomouce proti účastníkům povstání brutálně zakročilo.

Všichni výše uvedení byli po osvobození hledáni jako váleční zločinci, podařilo se jim však uprchnout a tak se vyhnuli zaslouženému trestu. Pokud jde o další zločiny, uvedené v bodu 2 a 3, tyto byly předmětem vyhledávací činnosti, jejímž cílem bylo zjistit a zadokumentovat tyto zločiny ve vztahu k osobám, které dosud za tuto činnost potrestány nebyly.

Otázka opodstatněnosti zahájení vyšetřování byla zde dána jednak konstatováním zločinů, které se skutečně v posledních dnech války v kraji Olomouc staly, a dále získaným průkazným materiálem, který byl k dispozici. Vyhodnocení získaných dokumentů zpracoval orgán S-Stb Ostrava npor. Maňák, který na případu spolupracoval z hlediska kraje, kde ke zločinům došlo.

Zprávu předložil kpt. Otakar Strakoš k informaci náměstka ministerstva vnitra a orgánům Správy vyšetřování Stb a navrhl, aby proti dr. Erwinu Krautovi a spol. bylo zahájeno vyšetřování pro spolupachatelství trestného činu vraždy podle § 219 trestního zákona číslo 140/1961 Sb.

Dodatkem byl 25. října 1967 vypracován záznam o Dr. Rudolfu Lehmannovi. Jednalo se o jednu z osob pojatou do rozpracování akce TEMNO. Šlo o bývalého pověřence IV. úřadovny RSAH Berlín pro zvláštní úkoly v Přerově. Podle dosud získaných dokumentů se jmenovaný podílel na výslechu osob, které se zúčastnily povstání v Přerově, osobně vyslýchal

Josefa Beneše, který na následky výslechu zemřel a dále se zúčastnil porady, na které bylo rozhodnuto, že 21 osob bude zastřeleno na střelnici v Lazcích. Zajímavost posláni dr. Lehmana, o jehož činnosti nic bližšího nebylo známo a o které ani bývalí příslušníci gestapa nic konkrétního neuváděli, vyvolala další pátrání, během něžž bylo zjištěno, že v roce 1945 byl HS OBZ hledán jistý dr. Lehmann, dříve služebně zařazen v Přerově, který měl patřit ke špionážní teroristické skupině ZEPPELIN. Podle dalších údajů zmíněný dr. Lehmann měl vědět o SS-škole pro výchovu záškodníků, v roce 1945 byl zajat Američany a údajně předán NKVD. Další šetření však vyznělo negativně a bylo zřejmé, že se jmenovanému podařilo uprchnout.

S ohledem na to, že existence jednotky ZEPPELIN na našem území byla známa a podle dostupných materiálů se skládala tato jednotka, pokud jde o její mužstvo, z řad sovětských válečných zajatců, kteří se zavázali k teroristické činnosti a potírání partyzánů, dalo by se toto uvést do souvislosti s „kozáckým praporem č. 574“. Tento „kozácký prapor č. 574“ působil na Přerovsku a zúčastnil se ve spolupráci s příslušníky přerovského gestapa akce proti Zákřovu a Přestavlkům, kde bylo vypáleno asi šest usedlostí a zavražděno 23 občanů pro spolupráci s partyzány.

Názor, že za zmíněným „kozáckým praporem 574“ v pozadí figuroval zmíněný dr. Lehmann, dále potvrzovala výpověď bývalého příslušníka gestapa v Ostravě Karla Gordeze, narozeného 17. května 1916 ve Rheine, který k jednotce „Zeppelin“ uvedl následující: „... *Jednotka Zeppelin vznikla na jaře 1940. Organizována a řízena byla přímo RSHA Berlín jako odd. IV — Ausland. Účelem organizace Zeppelin bylo získávání jak v neutrálních tak i obsazených zemích agenty a tyto pak vysazovat do zázemí nepřítele. Hlavní úkoly této špionážní a teror. jednotky bylo špionáž, sabotáž, teroristické akce, diskriminace apod. Jednotka Zeppelin byla též na Moravě, a to v Přerově, jejímž vedoucím byl jistý dr. Lehmann, a v Opavě, kde byl vedoucím Grael.*“

Obdobná práva byla vypracována 1. listopadu 1967 k osobě JUDr. Hanse Petznyho, vládního komisaře v Přerově. Narozen 8. ledna 1893 v Moravském Krumlově, příslušný do Uničova, v době okupace byl vládním komisařem v Přerově a vedoucím NSDAP. Jmenovaný byl německé národnosti, od roku 1925 do roku 1933 byl členem německé nacionální strany, která byla v roce 1933 úředně rozpuštěna. Přestože Petzny znal dokonale politické cíle této strany, i její podvratnou činnost, setrval v této straně a prováděl i nadále podvratnou činnost ke škodě čs. státu a národa. Po roce 1933 přestoupil do strany SdP v Uničově a v roce 1938 byl za tuto stranu zvolen starostou. Po obsazení Uničova Němci vstoupil dr. Petzny 1. listopadu 1938 do NSDAP — číslo legitimace 6 890 060.

V době po jeho zvolení starostou v Uničově prováděl politiku podle hitlerovského směru, zúčastňoval se nacistických slavností, proti čs. občanům byl zcela bezohledný. Po vytvoření protektorátu se stal členem SA a SS a vzhledem k jeho vztahu k nacismu se stal v roce 1940 vládním komisařem v Přerově. Mimo to zde byl vedoucím NSDAP. Podle dalších dochovaných poznatků dr. Petzny spolupracoval s gestapem a SD a za své zásluhy pro říši byl vyznamenán „Ehrenkreuzem“ frontových bojovníků, záslužným křížem II. třídy a pamětní medailí za 1. říjen 1938 (jedná se o zásluhy o odtržení Sudet).

Dr. Hans Petzny se rovněž podílel na potlačení povstání 1. května 1945 v Přerově, a proto byl pojat do rozpracování v rámci akce „Temno“ pro spolupachatelství na vraždě 23 přerovských občan. Jmenovanému se v květnových dnech v roce 1945 podařilo uprchnout a podle tehdejších zpráv se měl v roce 1947 zdržovat ve Vídni XX, Dürwaringstrasse 63 u své neteře Anny Babutzke. Jako válečný zločinec byl předmětem zájmu Mimořádného lidového soudu Olomouc a trestní řízení bylo proti němu zahájeno číslem NLs II. 5546/46. Vzhledem k tomu, že jmenovaný byl nezvěstný, bylo trestní řízení proti němu v roce 1946 přerušeno pod číslem NLs II. 3851/46.

S ohledem na důkazy, které usvědčovaly dr. Petznyho ze zločinecké činnosti, byl v rámci rozpracování akce Temno rovněž i na něj opatřován průkazný materiál, stažen jeho bývalý soudní spis a učiněna další opatření směřující na zadokumentování jeho trestního postihu, kterému se po osvobození vyhnul. Jako svědci proti dr. Petznymu mimo jiné připadali Eduard Hanák, narozen 23. února 1899 v Přerově, bývalý major policie v Přerově, který Petznyho označil jako konfidenta SD a gestapa; Rudolf Jurča, narozen 15. března 1900 — německé národnosti; Josef Hlobil, narozen 15. března 1906, bývalý policejní strážník v Přerově a konfident SD.

Nejmladším dokumentem ve svazku je Návrh na zahájení trestního stíhání v akci TEMNO, který vypracovala Krajská správa SNB — správa StB Ostrava — II. odbor 6. oddělení, 14. července. 1971. Kapitán. L. Ohlidal, st. referent II. odboru 6. oddělení správy Stb v Ostravě předložil návrh na zahájení tr. stíhání JUDr. Erwina Krauta, narozen 30. ledna 1908 Janovice, bývalého okresního hejtmana v Přerově, t. č. vrchní vládní rada, bytem Ansbach, Jüdstrasse 8, NSR, pro účast na hromadné vraždě 23 čl. občanů, kterou provedli členové olomouckého gestapa dne 2. května 1945 na střelnici v Olomouci-Lazcích. Při líčení událostí 1. května v Přerově mj. uvedl, že v souvislosti s těmito událostmi bylo přímo v Přerově zastřeleno osm čl. občanů a 16 zraněno. Současně bylo více jak 100 osob zadrženo, jejichž výslechy prováděli přivolaní příslušníci olomouckého gestapa Johannes Kurt Rimkus, Wolfgang Kotter, Josef Hummel, Wilhelm Kittel, May Steuer-Slavík a další.

Vina Dr. Krauta spočívala v tom, že o událostech na 1. května 1945 v Přerově informoval své nadřízené orgány a dle některých archivních materiálů i holešovskou posádku Schupa. Již souzený velitel gestapa v Olomouci Richard Heidan uvedl v protokolu ze dne 9. října 1945, že osoby, které byly jako deputace u Dr. Krauta, jmenoval gestapu přímo Dr. Kraut a komisař města Přerova Hans Petzny.

Člen olomouckého gestapa Bohumil Loibner uvedl ve výpovědi ze dne 12. ledna 1946, že výslechu zatčených osob se zúčastnil mimo jiné i okresní hejtman z Přerova. K výslechu zatčených osob dal gestapu k dispozici místnost a zajistil nákladní auto pro dovoz osob určených k exekuci na místo nezákonné popravky. Tyto skutečnosti potvrdil ve svém protokolu ze dne 21. září 1945 František Langer, zástupce velitele olomouckého gestapa. Zajišťování auta k exekuci Dr. Krautem uvedl také ve své výpovědi K. Novák, bývalý řidič u firmy Heger v Přerově. Uvedl v ní, že Dr. Kraut si telefonicky vyžádal auto, kterým potom on — Novák — na příkaz gestapa, zavezl zatčené osoby na střelnici do Olomouce.

Karel Streit, vedoucí gestapa v Přerově, uvedl v protokolu ze dne 15. prosince 1948, že Dr. Kraut se svým tajemníkem Linhartem, po dohodě s posádkovým velitelstvím vyhlásil stanné právo, protože měl nepotvrzené zprávy, že Přerov má být přeřazen partyzány. Uvedené údaje o účasti Dr. Krauta na protiprávní exekuci potvrdil i Walter Linhart, jeho bývalý tajemník, ve svém protokolu sepsaném v květnu 1971 prokuraturou NDR.

V materiálech byly též doklady o Krautově spolupráci se Sicherheitsdienst v Přerově. O jeho konfidentství vypovídal bývalý zaměstnanec SD v Přerově Norbert Rosignal v protokolu ze dne 8. února 1946. Dle jeho výpovědi byla Krautova spolupráce s SD velmi úzká, protože se současně jednalo o osobní přátelství mezi ním a vedoucím SD v Přerově W. Riedelem. Rosignal charakterizoval Krauta jako velkého přívržence nacismu a tvrdil, že on to byl, který sestavil listinu rukojmí, zatčených 1. května 1945 a měl velký podíl na represivních opatřeních. Krautovo konfidentství potvrdil v protokolu ze dne 12. září 1945 rovněž Otto Mazur, bývalý zaměstnanec SD v Ostravě. Vypověděl, že Dr. Kraut byl jako konfident získán Riedelem. Byl hlášen jako konfident do ústředí, měl svoje číslo a byl veden v seznamech konfidentů. Krauta z konfidentství usvědčovala také Marie Kalvarové, bývalá zaměstnankyně SD v Ostravě, v protokolu z 3. dubna 1946. Uvedla v něm, že Dr. Kraut pracoval pro jejich úřadovnu prostřednictvím přerovské pobočky a dodával zprávy Riedelovi, vedoucímu SD v Přerově. Do Prahy na vedení SD byl hlášen a měl svoje evidenční číslo.

Dne 6. května 1945 evakuoval Dr. Kraut do západního Německa. V době sepsání návrhu byl vrchním vládním radou ve veřejné správě NSR.

Pro lepší pochopení můžeme uvést, že Okresnímu úřadu v Přerově (název začal být užíván od roku 1928) byla svěřena jako první politické instanci všechna agenda náležející v nejvyšší linii do působnosti ministerstva vnitra, kultu a vyučování, zemské obrany, veřejné bezpečnosti, orby, dále část agendy ministerstva financí a obchodu. Úřad obstarával také agendu přímých daní, pro niž byly zřízeny zvláštní berní referáty v Přerově a Kojetíně, agendu zdravotní, vykonávanou okresním lékařem a agendu stavební. Za okupace v letech 1939—1945 byla okresním úřadům odňata správa záležitostí, týkajících se německých státních příslušníků a svěřena tzv. úřadům vrchního zemského rady (Oberlandrat). Přerov podléhal úřadu vrchního zemského rady v Olomouci, a to až do roku 1942, kdy byl zrušen a jeho obvod přidělen úřadu vrchního zemského rady v Moravské Ostravě. Při jednotlivých okresních úřadech byly zřízeny tzv. správy z příkazu říše (Reichsauftragsverwaltung); v Přerově byl tento úřad umístěn v budově okresního úřadu. Zabýval se jak záležitostmi německých státních příslušníků, tak i válečným zásobováním, zemědělstvím, dopravou, zdravotními i veterinárními otázkami. Dr. Erwin Kraut nastoupil do funkce po Dr. Karlu Freyovi 18. června 1942.

Dochovala se nám vzpomínka Jana Moulíka, v níž uvádí, že v prvních dvou letech nacistické okupace se omezili němečtí zemští radové, v případě Přerova vrchní zemský rada Molsen v Olomouci, pouze na občasně návštěvy okresních úřadů. V roce 1942 byla činnost okresní samosprávy v Přerově částečně omezena příchodem německého vládního inspektora Gilberta, který část agendy okresního výboru převzal. Okresní úřad v Přerově, který byl dosud českým úřadem, z nařízení nového německého vedou-

ciho úředníka, který se zabýval jediné personálními záležitostmi, zavedl převážně německé úřadování, a proto s českými stranami včetně obecních starostů mohlo být jednáno ústně česky. V písemném styku muselo však být s nimi jednáno německo-česky, případně jenom německy. Aby zaměstnanci okresního úřadu usnadnili českým stranám styk s tzv. německým úřadem, přijímali proti příkazům česká podání a tato pak vyřizovali německo-česky.

Činnost okresního zastupitelstva zcela ustala s příchodem německého okresního hejtmána JUDr. Erwina Krauta. Dostavil se kolem 10. července 1942 na okresní úřad s dekretem v kapse. Převzal ihned jeho vedení a dosavadní český okresní hejtman JUDr. Josef Frey musel ve třech dnech vyklidit služební byt a vystěhovat se z Přerova. Německý okresní hejtman pocházel z poněmčené obce Janov v okrese Litomyšl. Studoval na českém gymnáziu v Litomyšli, jeho manželka, dcera českého holičského mistra, byla rovněž z Litomyšle. Jeho znalost české literatury uváděla některé české lidi do rozpaků, když s ním přišli do styku při jednání o povolení k pořádání českého kulturního večera, převážně však při povolování divadelního představení. Zdálo se jim, že tento styk s českými obyvateli našeho města okresní hejtman rád uskutečňoval.

Tajně se po městě mluvilo o tom, že v hejtmanově rodině se mluví česky. Když hejtman jednal s Janem Moulíkem ve své kanceláři o činnosti Okresní péče o mládež, otevřela náhle malá dívka dveře a zvolala česky: „*Tati, máš jít k obědu.*“ Okresní hejtman tím byl uveden do rozpaků. Jeho manželka, pokud obstarávala věci v obchodech, hovořila též česky. Obchodník, se kterým o tom Moulík mluvil, mu potvrdil, že znalost němčiny hejtmanovy manželky byla celkem dobrá.

Za jeho úřadování se nevyskytl ani jeden případ uložení trestu podržným českým zaměstnancům pro porušení jazykového nařízení. V průběhu povstání v Přerově, když vyzvali zástupci revolučního národního výboru a po té zástupci českých zaměstnanců okresního úřadu německého hejtmána, aby jim odevzdal vedení okresních záležitostí, prohlásil, že tak učiní, jakmile obdrží rozkaz z Prahy. Delegaci zaměstnanců okresního úřadu přijal oblečen v pyžamu a obut v papučích. Jednání se konalo na chodbě. V jeho průběhu chodili ostatní zaměstnanci okresního úřadu kolem jednajících se státními vlajkami, které po dobu okupace odpočívaly většinou za skříněmi v kancelářích, a vyvěšovali je na úřední budovu. Odpoledne 1. května 1945 Jan Moulík spatřil dr. Krauta ještě jednou a naposledy. Po potlačení povstání vtrhla četa vojenské policie s velitelem místní německé posádky majorem Jacobem do radnice a obsadila ji. V této skupině byl též Kraut ve funkci tlumočnicka. Podle Moulíka uprchl dr. Kraut z Přerova 3. května 1945.

Friedrich Machain, vedoucí německé kriminální policie v Přerově, vypovídal při výslechu, že 7. května 1945 odjel spolu se členy gestapa z Přerova, dostali se až do Písku, kde byli zadrženi a po třech týdnech byl deportován spolu s dr. Krautem a inspektorem Linhartem zpět do Přerova.

Jan Moulík je také autorem článku a vzpomínky na německé vládní komisaře, kteří byli představiteli okupační správy ve městech. Měli za povinnost z titulu svého úřadu řídit všechny obecní záležitosti, které spadaly do kompetence rozpuštěných městských zastupitelských orgánů. Jejich hlavním posláním však bylo působit k tomu, aby ve společenském životě

dosud českých měst zavládl co nejdříve německý pořádek. Vládní komisaři byli připravováni na kurzu, který se pro ně konal v Berlíně, Charlottenburgu 4. Výnosem Zemského úřadu v Brně ze dne 11. září 1940 bylo přerovské městské zastupitelstvo rozpuštěno a vládním komisařem jmenován Karl Kafka von Sittaheim, bývalý okresní hejtman v Zábřehu na Moravě, který byl slavnostně uveden do úřadu 23. září 1940. Jeho nástupcem se stal JUDr. Hans Petzny, bývalý advokát a starosta města Uničova. Ve svůj úřad byl uveden 7. ledna 1941 na radnici v Přerově za přítomnosti vrchního zemského rady Molsena z Olomouce, německých úředních činitelů a zaměstnanců městského úřadu.

Přerovské veřejnosti se představil nový vládní komisař teprve při zahájení dopravní výstavy, která se konala v době od 18. května do 5. června 1941 ve velkém sále sokolovny. Při této příležitosti pronesl řeč, v níž vyzval všechny přerovské občany ke spolupráci s Němci, která prý městu jediné prospěje. Stavěl se do role milovníka umění, založil společnost, která organizovala kulturní podniky, a hodlal vybudovat v Přerově stálé divadlo. Pokud byla hrána v Městském domě německá divadelní představení, bylo hlediště poloprázdné. Aby zajistil slušnou účast, nutil české obyvatelstvo k jejich návštěvě.

Tím, že oblékal Hitlerjugend za peníze v městské pokladny, si svědomí nezatažoval. Snažil se dosadit své lidi do vedení různých ústavů — městská spořitelna, okresní nemocenská pojišťovna. Na základě tvrzení Petznyho, že v ulici dr. Skaláka byli dva němečtí vojáci odzbrojeni a zbiti, vyzvali nacisté prostřednictvím městského rozhlasu, aby se pachatelé tohoto činu dobrovolně přihlásili, jinak že přikročí k zatčení rukojmí. Nikdo se nepřihlásil. Tehdejší okresní hejtman JUDr. Josef Frey byl odmítnut, když navrhol předání případu četnictvu. Časně ráno 7. dubna 1941 zatkl Němci pět rukojmí a odvedli je na policejní strážnici na radnici. V 7 hodin ráno je vyvedli za asistence vojenské policie před radniční budovu v Blahoslavově ulici, kde již stála ozbrojená nacistická stráž. Z improvizované tribuny ohlásil německý důstojník četně shromážděnému obyvatelstvu důvody, za jakých došlo k zatčení předvedených osob. Dodal, že budou tak dlouho vězněny, dokud se pachatelé nepřihlásí. Jakmile svoji řeč skončil, uchopili se zatčených příslušníci vojenské policie, vsadili je do černé natřeného autobusu a odvezli. Byli mezi nimi: ing. Mil. Janů, ředitel SME, Rudolf Vanke, ředitel školy, Dr. Skuherský, zvěrolékař, Huber Sekera, odborný učitel, Jan Moulík, ředitel Okresní nemocenské pojišťovny.

Z příkazu Petznyho došlo 31. dubna 1942 k odebrání zvonů z kostela sv. Vavřince. Po atentátu na Heydricha uspořádal Petzny na Dolním náměstí panychidu. Dne 15. března 1943 napsal do Moravských novin článek Přerov 4 roky ve Velkoněmeckém prostoru. Vyslovil se též o nevhodné architektuře nově postaveného Okresního dětského domova v Sušilově ulici v září 1941. Jeho jednání lze ilustrovat také na následujícím příběhu. Po předchozím telefonickém rozhovoru se Petzny dostavil do závodu Kazeto v doprovodu německého okresního hejtmána JUDr. Erwina Krauta, vedoucího úřadu práce H. Schestaga, šéfa gestapa JUDr. Karla a ještě jedné neznámé osoby a oznámil majiteli podniku Karlu Zejdovi, že je mu známo, že závod potřebuje jednu kancelářskou sílu. Žádal, aby přijal na toto místo německého úředníka. Když majitel prohlásil, že žádné místo není v pod-

niku volné, postavil se před něho velitel gestapa a řekl: „*Rozmyslete si to dobře: my víme, že jednoho úředníka potřebujete.*“ Druhý den se dostavil do závodu muž, který se představil jako Menzel, který přešel vedení podniku. V březnu 1944 začal Petzny s budováním protiletectvých krytů na Žerotínově náměstí, náměstí Svobody, u nádraží, před evangelickým kostelem. Sklepní prostory byly upravovány a označeny písmeny LSR (Luftschutzraum), která si Češi vysvětlili posvém jako „*lezou sem Rusové*“.

Během 1. května 1945 nevycházel Hans Petzny z bytu v Blahoslavově ulici č. 2 v 1. poschodí. Pozoroval z uzavřeného okna rozjásaný dav provolávající slávu čs. republice, slyšel, jak městský rozhlas svolává Přerovany na náměstí, jehož domy byly okrášleny čs. vlajkami a nemohl ani uvěřit, když spatřil odzbrojené německé vojáky. Teprve 2. května se objevil na radnici v doprovodu dvou samopaly ozbrojených Němců. Jeden z nich byl úředníkem firmy Heinik a jmenoval se Siegl, druhý byl zaměstnán v SME. Procházel kanceláři a některých zaměstnanců se ptal, kde byli minulý den. Při odchodu nařídil, aby všichni zaměstnanci pracovali normálně a vedoucí úředníky jednotlivých oddělení činil zodpovědnými za dodržování pořádku. Dostavil se ještě do kanceláře městského důchodu a po krátkém jednání s vedoucím úředníkem prodal městu své bytové zařízení. Druhý den si to rozmyslel, prodej zrušil a peníze vrátil. Petzny byl v posledních dnech svého úřadování plachý, vyčerpaný, nepozorovaně odnášel z kanceláře nějaké listiny. Dne 6. května 1945, kolem 10. hodiny dopoledne, přijelo do radničního vchodu auto, do něhož za malou chvíli usedl bledý, chvějící se JUDr. Hans Petzny s kufříkem v ruce a ujel.²²

Již výše uvedené skutečnosti naznačují, že podrobné zpracování událostí, které se spojují s Přerovským povstáním, si vyžádá delší čas, naplněný studiem archivních pramenů a vzpomínek přímých účastníků, pokud byly zaznamenány. Bude nutné vypsát životní osudy zabitých a popravených účastníků povstání, ale na druhé straně je dnes možné představit také osudy členů represivních složek, které povstání potlačovaly, tj. členů přerovského (velitel Karl Streit), olomouckého (velitel Richard Heiden) a brněnského gestapa (Max Rausch), velitele místní služebny Bezpečnostní služby (Sicherheitsdienst) v Přerově (Wilhelm Riedel), velitele německé kriminální policie (Friedrich Machain), představitele okresní politické správy (JUDr. Erwin Kraut) a německého vládního komisaře v čele městské samosprávy (JUDr. Hans Petzny).

Bude třeba zpřesnit časovou osu povstání, naznačit posloupnost, či vzájemné prolínání dějů. Máme jen matné povědomí o rozmístění vojenských a policejních sil, o jejich počtu a složení. Ztráty, uváděné na straně okupantů, nejsou dosud ničím podložené, a dle našeho soudu jsou přehnané, což samozřejmě nijak nesnižuje význam povstání. Víme jen velmi málo o poměru mezi jednotlivými národními výbory na úrovni vertikální i horizontální. Dalšího zpracování bude třeba v otázce účasti partyzánů na povstání, odporu železničářů, odrazu událostí v okolních obcích, včetně Olomouce, případně i ve vzdálenějších místech. Nebylo dosud provedeno srov-

²² Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Stíhání nacistických válečných zločinců ABS, signatura 325-6-12. Viz též SOKA Přerov, sbírka rukopisů, inv. č. 289 (Jan Moulik, Okresní správa v Přerově za fašistické okupace); tamtéž, inv. č. 285 (týž, Němec-ky Přerov a jeho reprezentanti). ABS Praha, ABS Praha, 301-11-1.

nání s jinými podobně postiženými lokalitami, nabízí se šetření událostí v Třešti a Velkém Meziříčí, jak bylo vedeno již ihned po válce. Dále tu jsou k objasnění jednotlivosti, jako bylo např. zničení německé telefonní ústředny, pokusy o záchranu přerovských mostů nebo záchranné akce v podnicích.

Příloha

Personální obsazení úřadovny gestapa v Přerově

Zástupcem oddělení a šéfem I. a III. oddělení byl Johann **Greifeneder**, kriminální sekretář a pak kriminální vrchní sekretář, od 1. září 1941. Ve čtyřech odděleních se šetřily následující záležitosti: I. špionáž, kontrašpionáž (abwehr), pohraniční policie, parašutisti, E-akce; II. RM — Češi, skupiny odporu, komunismus, rádio, zbraně; III partyzáni, zákopy; IV evidence konfidentů. Další zájmové oblasti byly vnitřní nepřítel Říše, komunismus, socialismus, reakce, kostelní věci, náboženské sekty, teroristé, monarchisté, černá fronta, vazba — kartotéka zajištěných osob, hospodářské a spolkové věci, kartotéky, protokol, registratura, držba zbraní, rozhlas, Němci, NSDAP apod., ochranná služba při průjezdech významných osob, poznávací služba, daktyloskopie, Werkschutz, příbuzní osob činných za hranicemi.

I Úkol: špionáž, abwehr, pohraniční policie, parašutisti, E-akce.

Šéf a přidělení: Johann **Gell**, kriminální vrchní asistent, 1. 9. 1941 — podzim 1944, pak Brno. Narozen 4. 2. 1910 Tomatal, Tamsweg, ženatý, přišel 21. 9. 1941, Bezručova 23, odešel v květnu 1945.

Josef **Barak**, kriminální asistent, 1. 9. 1941 — 1943. Narozen 18. 12. 1913, Jihlava, svobodný, říšský úředník, Žerotínovo náměstí 36, odešel v květnu 1945 neznámo kam (snad měl být při pokusu o útěk zastřelen 9. 5. 1945 v Olomouci. Podle jiné verze v Jihlavě vojenskou hlídkou. Nejpravděpodobněji utekl s Greifenedrem do Rakouska.)

Josef **Knoll**, kriminální asistent 1943.

Anna **Prochaska** GZ. D písařka

II Úkol: RM — Češi, skupiny odporu, komunismus, radio, zbraně

Gottlieb **Loibner**, kriminální asistent, 1. 9. 1941 — 15. 8. 1943, Košťál, pak Olomouc. Narozen 5. 5. 1915 Schwanberg, D. Landsberg, ženatý, přišel 1. 9. 1941, Nerudova 8, popraven 7. 1. 1947 Olomouc.

Josef **Peter** z Olomouce, nastoupil 15. 8. 1943. Narozen 7. 3. 1907 Olomouc, ženatý, přišel 15. 10. 1943, Lipnická 41, odešel 1. 7. 1944 Jihlava.

Friedrich **Carmann**, kriminální sekretář 1. 9. 1941 — 5. 5. 1945 — z kroměřížské služebny. Současně vedl II. odděl.: potírání vnitřního nepřítele. Narozen 11. 1. 1905 Povrly, Ústí (Pömmerle, Aussig), ženatý, dvě děti, přišel 24. 10. 1941, Kozlovská 25, odešel v květnu 1945.

Erwin Hans Walter **Birkholz**. Narozen 25. 9. 1904 Berlín, ženatý, přišel 1. 3. 1944, Havlíčkova ulice 2, odešel v květnu 1945.

Josef **Polt**, kriminální vrchní asistent, 31. 8. 1941 — listopad 1941, pak Vídeň.

Jan **Gell**, kriminální vrchní asistent.

Ernst Paul **Geppert**, kriminální asistent, 1. 9. 1941 — prosinec 1943, pak SSSR, dále listopad 1944 — 3. 5. 1943. Narozen 18. 12. 1912 Berlin, ženatý, přišel 1. 10. 1941, Brněnská 6, popraven 31. 3. 1947 v Olomouci

Josef **Knoll**, kriminální zaměstnanec.

Wilhelm **Kittel**, kriminální zaměstnanec. Narozen 14. 4. 1913 Brno, ženatý, přišel 18. 10. 1941, Dolní náměstí 10, odešel 1. 2. 1945 do Olomouce

III Úkol: partyzáni, zákopy.

Ferdinand **Kickinger**, kriminální sekretář. Narozen 8. 10. 1900 Eggerding, Schärding, ženatý, přišel 22. 2. 1944, Jungmannova 1, odešel 1945 neznámo kam.

Josef **Barak** 1. 9. 1941—1943, pak referent N.

Ernst Paul **Geppert**

IV Úkol: evidence konfidentů.

Josef **Barak**, kriminální asistent, referent oddělení 1943 — květen 1945.

Wilhelm **Kittel**, kriminální zaměstnanec.

Bruno **Kastner**, kriminální zaměstnanec.

Artur **Kastner**. Narozen 12. 8. 1906 Brno, ženatý, přišel 30. 4. 1943, Haydnova 35, odešel 31. 5. 1943 do Prostějova.

Gottlieb **Nowak**, kriminální zaměstnanec. Narozen 5. 1. 1899, Brno, říšský zaměstnanec, řidič, ženatý, Graf Spee 7, odešel v květnu 1945.

Erich **Palmisano**, kriminální zaměstnanec. Narozen 21. 5. 1906 Brno, ženatý, přišel 19. 4. 1942, U Michalova 2393, odešel v květnu 1945.

Josef **Röder**, kriminální zaměstnanec, šofér v Hranicích, pak Přerov. Narozen 15. 11. 1911 Kovářov, Beroun, ženatý, přišel 1. 1. 1943, Sídliště I, č. 41, 1. 3. 1944 k vojsku.

Albert **Klimesch**, kriminální zaměstnanec.

Heinz **Köver**, kriminální asistent, z Hodonína v listopadu 1944. Narozen 28. 1. 1915 Hamburg, ženatý, přišel 4. 7. 1944, Máchova 14, odešel v květnu 1945

Stefan **Autrata**

Alois **Aigner**, **kriminální sekretář**, z Vídně listopad 1941—1943 pak Praha. Narozen 13. 6. 1898, Wiedeň, ženatý, U Rybníka 861, v podnájmu u Karla Matzenauera, odešel 2. 7. 1943 do Prahy.

Erwin Hans Walter **Birkholz**,

Friedel **Decker**. Narozen 13. 10. 1913 Lengerich / W. Tecklenburg, ženatý, příchod 31. 1. 1945, Velká Dlážka 55, pomocný zaměstnanec iGZD, odešla v květnu 1945.

Karl **Dreyer**

Kurt **Grabowski**

Josef **Hykade**

Ferdinand **Kühn** — kriminální čekatel, radio. Narozen 28. 3. 1912 Brno, ženatý, Máchova 14, odešel 7. 3. 1944 Brno

Jaroslav **Pekny**, kriminální sekretář, 1943 — léto 1944, pak Brno. Narozen 23. 4. 1896 Wiedeň, ženatý, přišel 6. 7. 1943, Jungmannova 1, odešel 19. 2. 1944 do Brna.

Johann Ringholz. Narozen 19. 2. 1909 Vídeň, přihlášen 15. 9. 1941 Trávník 9, Schlagetergasse 7, ženatý, říšský úředník, zmizel v květnu 1945.

Augustin **Ruber**, kriminální zaměstnanec, dálnopis a Hf. Narozen 20. 11. 1908 Brno, ženatý, přišel 3. 9. 1941, Hlavní ulice č. 17, odešel 27. 3. 1944 Zlín.

Hugo **Schrammel.** Narozen 30. 5. 1898 Odry, ženatý, přišel 1. 9. 1944, odešel 23. 4. 1943 Brno.

Hermann **Schmidt.** Narozen 25. 1. 1912 Modřice u Brna, přišel 3. 5. 1944, Máchova 14, odešel 22. 8. 1944 Bílá u Valašského Meziříčí.

Franz **Schubert** Hranice, Přerov, Ostrava — zajištěn ředitelstvím SNB Ostrava.

Erika **Knorr** G. Z. D. jednací protokol, registratura. Narozena 22. 1. 1923 Štěpánov u Olomouce, přišla 5. 4. 1943, Velká Dlážka 55, odešla v květnu 1945.

Ilse **Kesselgruber.** Narozena 13. 1. 1923 Rupredítice, Broumov, svobodná, přišla 5. 10. 1943, sídliště I, 25, odešla 29. 6. 1944 Praha.

Margarette **Muhr**, provd. **Kittel**, G. Z. D. Narozena 16. 7. 1930 Č. Voda, Frývaldov, otec Rudolf Kittel, přišla 26. 11. 1940, Čechova 19, 2. 8. 1946 Říkovice.

Anna **Semsch**, G. Z. D. Narozena 25. 1. 1923 Olomouc, přišla 18. 7. 1944, Kosmákova 27, odešla v květnu 1945.

Archiv bezpečnostních složek, signatura 302-159-5.

Pavel Kopeček

Ohlasy povstání v Přerově 1. května 1945 v dalších obcích na Přerovsku a Olomoucku

Povstání, které vypuklo 1. května 1945 v Přerově, zůstává dodnes událostí, která k sobě připoutává pozornost historiků i širší veřejnosti. Řada aspektů souvisejících s tímto povstáním ale zůstává objasněna jen zčásti nebo vůbec ne. Důvodem je přitom jak nedostatek, tak také jednostrannost dostupných historických pramenů. Kromě nepříliš četných dobových fotografických nebo i filmových záběrů jsou totiž hlavním zdrojem informací o těchto událostech především vzpomínky a svědectví jejich přímých účastníků z české i z německé strany. V druhém případě jde ovšem prakticky výlučně o poválečné výpovědi příslušníků nacistických bezpečnostních nebo správních orgánů, kteří byli souzeni československými soudy. Přitom pochopitelně nebylo v jejich zájmu pravdivě objasnit pozadí a průběh vyšetřovaných událostí, ale naopak zatajit nebo aspoň maximálně bagatelizovat svůj podíl na nich, zejména co se týče represí vůči českému obyvatelstvu. Proto je možné využívat tyto výpovědi jako historický pramen jen s velkou opatrností. U českých pamětníků pak musíme brát v úvahu vědomou i podvědomou snahu zveličit vlastní zásluhy, jež se objevuje i v případě lidí, kteří se skutečně aktivně povstání účastnili. Úskalím pochopitelně bývá i časový odstup podávaných svědectví od popisovaných událostí.

Cenným zdrojem poznání o událostech 1. května 1945 jsou také zápisy v příslušných obecních, školních nebo farních kronikách, které ovšem byly psány většinou až s určitým časovým odstupem v poválečném období. Při jejich využití je nutné počítat s často výrazně subjektivním pohledem kronikářů na popisované události a také s tím, že tyto zápisy byly ovlivňovány specifickou společenskou atmosférou doby, v níž vznikaly, tj. v letech po skončení války. Vzpomínky pamětníků a zápisy v místních kronikách se pak staly hlavním podkladem pro zachycení událostí konce 2. světové války v publikacích mapujících dějiny jednotlivých obcí.

Co se týče písemných dokumentů úřední povahy, nelze příliš očekávat, že by byly ještě nalezeny nějaké neznámé materiály německé provenience, které by vznikly jako přímá reakce na události 1. května 1945 a které by mohly nějak podstatněji rozšířit poznatky o těchto událostech. Dny předcházející bezpodmínečné kapitulaci nacistického Německa nepřály vzniku a uchování takových materiálů, mj. i proto, že už před vypuknutím povstání se německé úřady začaly připravovat na evakuaci a příslušní představitelé nacistických správních, vojenských a bezpečnostních složek měli jiné starosti než psát podrobná úřední hlášení a zprávy. Tuto skutečnost dobře ilustruje svědectví člena gestapa Gottlieba Loibnera, který po válce uvedl, že podle příkazu velitele olomouckého gestapa Richarda Heidana měly

být výslechové protokoly s Přerovany zatčenými po potlačení povstání psány jen tužkou a běžně, s uvedením pouze těch nejzákladnějších osobních údajů o vyslychaných a o jejich „provinění“.¹

Cenné, ale často obtížně ověřitelné informace týkající se přerovského povstání můžeme najít v některých úředních dokumentech české provenience, které vznikly v období po skončení války. Zajímavá je např. *Zpráva velitelství Národní bezpečnosti v Olomouci o přerovském povstání* ze 17. prosince 1945, která mj. přisuzuje výrazný podíl na vypuknutí povstání v Přerově příslušníkům přerovské městské policie Janu Švehlákovi a Františku Vitáskovi, kteří měli v jeho průběhu působit jako hlasatelé městského rozhlasu. Právě tito přerovští městští policisté měli být podle tohoto dokumentu přímými původci zprávy, že Německo kapitulovalo a byla obnovena Československá republika. Kromě toho také ve svých rozhlasových promluvách v průběhu 1. května nabádali obyvatelstvo k vyvěšení československých praporů, vyzývali německé vojáky ke složení zbraní, bývalé československé důstojníky k tomu, aby se hlásili na radnici, a členy národního výboru k převzetí moci.²

Impulem pro pozdvižení obyvatelstva se 1. května 1945 skutečně stalo rozšíření již zmíněné předčasné a zkreslené zprávy o tom, že Německo kapitulovalo a je obnovena československá státnost. Tato zpráva vznikla 1. května v Přerově a odtud se po železnici, telefonicky nebo ústním podáním rozšířila i do dalších míst. Je nutné konstatovat, že půda pro ochotné a nadšené přijetí této zprávy byla účinně připravena už v předcházejících dnech. Bylo tomu mj. díky vývoji situace na válečných frontách, která šla k totální porážce nacistického Německa. Jiným důležitým činitelem při vyvolání povstání se stalo vysílání zahraničního rozhlasu, který už na konci dubna 1945 informoval o nabídce kapitulace, již adresoval západním spojencům vůdce SS Heinrich Himmler.³ Informaci o této Himmlerově nabídce pochopitelně vysílal i československý rozhlas z Londýna a české obyvatelstvo v protektorátu tak o ní bylo informováno.⁴ Dne 1. května pak účinek této zprávy ještě prohloubila informace o smrti Adolfa Hitlera, která byla v průběhu povstání šířena např. i obecním rozhlasem v Brodku.

Dalším faktorem, který výrazně ovlivnil 1. května 1945 vypuknutí povstání v některých obcích na střední Moravě, byl postup Rudé armády na Moravě. Jednotky jejího 2. ukrajinského frontu zahájily po osvobození Brna ve dnech 26. a 27. dubna útok směrem na Olomouc a 1. května fronta dospěla k obcím Klenovice, Tovačov a Iváň, tj. nedaleko od prostoru, kde proběhla v tento den pozdvižení českého obyvatelstva. Silné německé 1. tankové armádě, která bránila ústupové cesty na západ, se ovšem podařilo další postup sovětských vojsk v tomto prostoru zastavit a těžké boje s velkými ztrátami na obou stranách zde pokračovaly až do 8. května 1945.⁵ Rychlá a účinná pomoc ze strany sovětských jednotek obcím, v nichž vypuklo 1. května 1945 povstání, tedy v dané chvíli nebyla možná, paradoxně

1 Zemský archiv (dále ZA) Opava, pobočka Olomouc, fond Mimořádný lidový soud (dále MLS) Olomouc, Ls 1426/46 — Bohumil Loibner, protokol z 12. 1. 1945.

2 Archiv bezpečnostních složek (dále ABS) Praha, pobočka Brno-Kanice, fond B7-5-1, i. j. 17.

3 O pozadí a průběhu Himmlerova jednání se západními spojenci viz např. HAMŠÍK, D.: *Druhý muž Třetí říše*, Praha 1986, s. 345—411.

4 Viz např. CEKL, J.: *Kraj, jímž táhla válka*, Olomouc 1947, s. 194.

5 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*, Olomouc 1997, s. 117.

naopak průnik osamělého sovětského tanku přes frontu výrazně přispěl v obci Kožušany k tragickému vyústění místních událostí.

Pokud srovnáme samotný průběh událostí v jednotlivých obcích a městech na Přerovsku a Olomoucku, ve kterých došlo 1. května 1945 k povstání nebo pozdvížení obyvatelstva, můžeme konstatovat řadu shodných rysů. Aspoň částečně organizovaný průběh měly tyto události zejména v těch obcích, ve kterých se už předtím aktivizoval protinacistický odboj a odpor, tj. zde vyvíjely činnost odbojové a partyzánské skupiny nebo zde v předcházejícím období tajně vznikly národní výbory, které se chystaly převzít správu obce ve chvíli osvobození nebo zhroucení nacistické okupační moci.

Podobné rysy měl většinou i samotný průběh těchto povstání. V okamžiku, kdy se 1. května 1945 rozšířila zpráva o německé kapitulaci a obnově Československa, došlo v jednotlivých obcích ke shlukování místních občanů, vyvěšování československých vlajek a k zahájení činnosti nebo vytváření improvizovaných nových správních orgánů. Cílem odzbrojovacích akcí místních obyvatel se nejdříve staly vojenské formace okupační moci přítomné přímo v obcích — většinou týlové složky wehrmachtu, Volkssturm a značně demoralizovaní maďarští vojáci. Pokud tyto síly nebyly příliš početné (jako např. v Majetíně), nepředstavovaly většinou vážnou překážku. Většina těchto vojáků i důstojníků si uvědomovala beznadějnost vojenské situace Německa, takže v podstatě ráda uvěřila zprávě o kapitulaci šířené českým obyvatelstvem a celkem ochotně mu odevzdávala své zbraně. (O atmosféře provázející tuto fázi povstání svědčí např. některé fotografie zachycující odzbrojování německých vojáků v Brodsku, na nichž aktéři těchto událostí — čeští občané i němečtí vojáci — fotografovi v podstatě pózuje.) Později po likvidaci povstání tito vojáci při vyšetřování vesměs ochotně potvrdovali verzi místních obyvatel, že předchozí události byly dílem „neznámých partyzánů“, popř. se sami snažili průběh těchto událostí zlehčit a bagatelizovat. I pro ně by totiž případně zjištění, že se dali bez jakéhokoliv odporu odzbrojit civilním obyvatelstvem, mohlo mít závažné následky.

Odlišná situace ovšem nastala při střetnutích s bojovými jednotkami wehrmachtu nebo SS, které se přes povstalec obce přesunovaly nebo byly do nich přímo vyslány k potlačení povstání. V těchto případech byla převaha jednoznačně na německé straně, což většinou vedlo k rychlému ovládnutí situace. Tyto srážky se v některých případech neobešly bez raněných a mrtvých na obou stranách. V této souvislosti je třeba upozornit na to, že oblast střední Moravy představovala pro německé jednotky při jejich ústupu na západ před Rudou armádou klíčovou komunikační trasu, kterou se pochopitelně pokoušely za každou cenu udržet otevřenou. Z tohoto důvodu pro ně povstání místního obyvatelstva představovalo velmi nepříjemnou komplikaci, kterou se snažily co nejrychleji odstranit.

Poslední fázi událostí 1. května 1945 pak představovaly represe proti účastníkům jednotlivých povstání. Do těchto odvetných akcí byly zapojeny jak jednotky německé armády, případně SS, tak v některých případech i bezpečnostní složky nacistického aparátu, zejména gestapo a ochranná policie. Tyto represe většinou spočívaly v demonstrativní střelbě, vyhlášení zákazu vycházení, prohledávání nebo i zapalování domů, zatýkání rukojmí a zjišťování viníků proběhlých událostí. Pro nějaká důkladnější vyšet-

Vítání Rudé armády v Horní Moštěnici 8. 5. 1945. SOKA Přerov

řování už ovšem chyběl čas a často zřejmě i motivace, proto většinou skončila do ztracena. Drastickou podobou ovšem získaly odvetné akce nacistů v Přerově, Brodce a Kožušanech, kde byli dopadení organizátoři a účastníci povstání odvezeni do Olomouce a poté popraveni.

Většina pozornosti byla v minulosti věnována průběhu 1. května 1945 v samotném městě Přerově a vývoj v tomto městě byl také nejčastěji předmětem historického zpracování.⁶ Poněkud stranou zájmu tak zůstaly často velmi dramatické události, které se tento den odehrávaly i na jiných místech v bližším i vzdálenějším okolí Přerova a které byly povstáním v tomto městě vyvolány a inspirovány.

Logicky mělo přerovské povstání výrazný ohlas v obcích v těsné blízkosti Přerova. **Horní Moštěnici** projelo krátce po poledni 1. května na ukořistěném německém nákladním automobilu asi deset partyzánů ze skupiny vedené bývalým sovětským válečným zajatcem Vladimírem Tolstojem, kteří měli základnu v nedalekých Dobřčicích a nyní jeli na pomoc do Přerova.⁷ Tato ozbrojená skupina se v Horní Moštěnici dostala do krátké přestřelky se dvěma německými vojáky na kolech. Střetnutí skončilo odzbrojením obou Němců a poté se partyzáni z této skupiny účastnili odzbrojování německých vojáků na Šířavě a v Moštěnské ulici v Přerově. Po poledni 1. května byla právě odtud vyslána do Horní Moštěnice na nákladním automobilu další sedmičlenná partyzánská skupina, která měla za úkol ve spolupráci s místními občany vedenými místním učitelem Vladimírem Zikmundem

6 Viz VOŽDA, G.: *Přerovské povstání 1. května 1945*. Přerov 1975. KOPEČEK, P.: *Povstání v Přerově 1. května 1945*. Vlastivědný věstník moravský (dále VVM), č. 2/2009, s. 121—131.

7 Ke skupině Tolstoj viz např. Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov), fond Český svaz protifašistických bojovníků Přerov, (dále ČSPB Přerov), 1/258/1979 — svědectví Josefa Doláka a Vzpomínky Františka Ostrčilíka, archiv autora.

Ozbrojená skupina mužů v Horní Moštěnici 8. 5. 1945. SOkA Přerov

zablokovat přístupovou cestu a zabránit přístupu německých jednotek do Přerova ze směru od Holešova. Partyzáni začali v Horní Moštěnici odzbrojovat německé a maďarské vojáky přítomné v obci, ale mezi 13. a 15. hodinou odpoledne se dostali do prudkého střetnutí s dalšími německými ozbrojenými silami. Ty byly tvořeny jednak neodzbrojenou částí místní posádky, jednak zejména jednotkami wehrmachtu a ochranné policie postupujícími od Holešova. V boji byl těžce zraněn a poté zajat partyzán Jan Masářík, někteří další jeho spolubojovníci utrpěli zranění.

Před lépe vyzbrojenou přesilou nakonec partyzáni ustoupili do Dobřčic. Němci poté pročešávali obec a prohledávali domy, přičemž jeden z nich pro výstrahu zapálili. Zastřelen byl železničář Vilém Kužela, u kterého byla při osobní prohlídce nalezena trikolóra a v kapse náboje. Dalších 20 místních občanů bylo zatčeno a Němci vyhrožovali jejich postřelením, ale nakonec byli tito lidé — snad na příkaz velitele holešovské ochranné policie majora Josefa Hübnera, který spolupracoval s českým odbojem — propuštěni. V následujících dnech pak v Horní Moštěnici vznikl na podnět Vladimíra Zikmunda ilegální národní výbor, který se poprvé sešel 4. května.⁸

V **Lověšicích** byly události 1. května silně spjaty s děním v blízkém přerovském železničním uzlu. V obci byla vyvěšena československá vlajka a asi patnáctičlenná skupina místních občanů vedená Oldřichem Netušilem se společně s přerovskými železničáři účastnila odzbrojování transportů maďarských vojáků na nedalekém přednádraží. Ovšem po ovládnutí situace na hlavním přerovském nádraží nacisty byla odtud k přednádraží vyslána podél kolejí silná německá vojenská jednotka, která byla podpořena i dalšími silami postupujícími po silnici z Horní Moštěnice. Pod tlakem početnějších a lépe vyzbrojených Němců železničáři a lověšičtí občané

z přednádraží nakonec ustoupili. V boji čtyři z nich zahynuli a tři další byli zraněni.⁹ Padli zde rovněž čtyři sovětsí váleční zajatci, kteří se k povstání rovněž připojili. Část ustupujících z přednádraží se stáhla do Dobřčic, část ukryla zbraně a vrátila se do svých domovů v Lověšicích. Po potlačení povstání se nacisté pokoušeli v obci identifikovat organizátory těchto událostí, zadrželi jako rukojmí řadu občanů včetně místního starosty, ale vyšetřování nakonec nepřineslo žádné výsledky.¹⁰

Rušný byl 1. květen 1945 i v obci **Újezdec**, v níž místní občané odzbrojili pětičlennou skupinu německých telefonistů umístěných v místní škole a pak se neúspěšně pokusili zabránit stělbou německým jednotkám v postupu po silnici z Horní Moštěnice do Přerova. V následné protiakci pak němečtí vojáci obec obsadili, pro výstrahu zapálili jeden dům a zahájili neúspěšné pátrání po iniciátorech popsanych událostí. Místní muži pak byli přinuceni jít budovat zákopy na nedaleké Švédské šance.¹¹

Když se v **Beňově** 1. května 1945 rozšířila zpráva o událostech v Přerově, došlo zde ke sročení místních obyvatel, kteří chtěli odzbrojovat projíždějící skupinu německých vojáků. Ti se ovšem nechat odzbrojit odmítli a poté došlo ke „zklidnění situace“. V obci pak byl od sedmi hodin večer vyhlášen zákaz vycházení.¹²

V **Čekyni** došlo 1. května 1945 po zprávách o vypuknutí povstání v Přerově nejdříve k zadržení německého vojenského nákladního auta a odzbrojení a zajištění jeho dvoučlenné posádky. Skupina místních občanů se pak na tomto autě vydala do nedalekého Předmostí, kde tábořila maďarská jednotka. Ta se nechala bez odporu odzbrojit a získané zbraně byly převezeny zpět do Čekyně, kde jimi byli vyzbrojeni zejména místní obyvatelé, kteří měli ze služby v předválečné československé armádě vojenský výcvik. Hlavním organizátorem byl přítom starosta obce František Drábek. Po zjištění, že povstání v Přerově bylo potlačeno, došlo v podvečer 1. května k „uklidnění“ situace i v Čekyni. Oba zadržovaní němečtí vojáci byli propuštěni, zabavené nákladní auto bylo vráceno a při vyšetřování, které probíhalo následující den, tvrdil zajištěný německý voják ve shodě s občany Čekyně, že celá akce byla dílem „neznámých partyzánů“.¹³ V Čekyni a okolních lesích se pak v následujících dnech před zatčením ukryvala řada Přerovanů.

V tehdy samostatné obci **Předmostí** sehráli významnou úlohu při událostech 1. května 1945 členové místní ilegální skupiny „Josef“, kteří v předcházejícím byli napojeni na 1. československou partyzánskou brigádu Jana Žižky.¹⁴ V souvislosti s vypuknutím povstání v Přerově se členové skupiny Josef společně s dalšími místními občany pokusili zabránit přístupu němec-

8 Ke spolupráci majora Hübnera s odbojem viz např. NEUMANN, M.: *Ve stínu hákového kříže. Kapitoly z historie protinacistického odboje na Holesšovsku*. Holešov 2005. K událostem v Horní Moštěnici viz ŠPALKOVÁ, M.: *Horní Moštěnice (kapitoly z dějin obce)*. Horní Moštěnice 2006, s. 106—110.

9 Zahynuli Josef Bryška st., Josef Bryška ml., František Zbořil a Miroslav Laurenčík. Těžce zranění byli Josef Vaculík, Miloslav Šálek a Josef Karásek.

10 K událostem 1. května 1945 v Lověšicích a na přednádraží viz VOŽDA, G.: c. d., s. 81—82. Dále pak SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 5/6134/1987 a 1/264/1979.

11 VACULÍK, J.: *100. výročí Sboru dobrovolných hasičů v Újezdci u Přerova (1904—2004)*. Přerov 2004, s. 11.

12 ŠPALKOVÁ, M.: *Beňov a Prusy (historie a současnost)*. Beňov 2012, s. 65.

13 OPÁLKA, F.: *Rok 1945 v Čekyni*. In: *Minulost Přerovska*. 2. Přerov 1960, s. 73.

14 Ke vzniku a činnosti odbojové skupiny Josef viz např. SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/2069/1980 a rovněž vzpomínky Antonína Hradíka, archiv autora.

kých jednotek do města ze severní strany, tj. po silnici od Olomouce. V samotné obci Předměstí došlo k odzbrojování menších skupin německých vojáků, kteří byli poté internováni v místní škole. Bylo přitom ukořistěno poměrně značné množství ručních zbraní a získáno i několik nákladních aut.

Kolem třetí hodiny odpoledne ale došlo u předměstského přejezdu ke střetnutí se silnou německou vojenskou kolonou přijíždějící od Přerova, která si nakonec vynutila průjezd směrem na Olomouc. Po získání kontroly nad Přerovem pak silné německé jednotky zahájily v podvečer 1. května postup na Předměstí, kterému partyzáni a ozbrojení místní občané nebyli schopni čelit, a proto se stáhli směrem k Čekyni. Následné vyšetřování těchto událostí, které v obci probíhalo 2. května 1945, skončilo neúspěšně.¹⁵

Jedním z výrazných impulsů, který ovlivnil vývoj událostí v dalších obcích, bylo vypravení lokomotivy z přerovského nádraží se zprávou o kapitulaci Německa a obnovení Československé republiky. Tato lokomotiva, která byla vyslaná přerovským železničním národním výborem a ozdobená československými vlajkami, vyjela v průběhu dopoledne 1. května 1945 směrem na Olomouc a přispěla zejména v Brodku, Grygově a na nádraží v Olomouci-Hodolanech k eskalaci místních událostí.

Z **Rokytnice**, kterou tato lokomotiva rovněž projela, se vydalo několik občanů zapojených už v předcházejícím období do ilegální činnosti na pomoc přerovskému povstání. Tři byli příslušníky SS zadrženi na mostě Legií v Přerově a jeden z nich — poštovní zřízenec Hynek Vlček — který byl zajat se zbraní v ruce, byl společně s dalšími 20 účastníky přerovského povstání popraven 2. května na vojenské střelnici v Olomouci-Lazcích.¹⁶

V podstatě zmenšenou kopii povstání v Přerově — co se týče samotného průběhu i tragického vyústění — se staly události 1. května 1945 v **Brodku**. Už v předcházejícím období zde začal vznikat ilegální národní výbor, jehož předsedou byl člen KSČ Jan Vavřík a na jehož činnosti měli značný podíl lidé zapojení v předcházejícím období okupace do ilegálního hnutí, mj. Gustav Žilinský, Jindřich Suchomel, Jan Kabilka, Bohumil Ptáček a Otakar Matějček. Jednání tohoto orgánu se zaměřovala zejména na přípravu převzetí správy obce. Tento národní výbor ovšem nebyl v Brodku jediný, podle některých údajů v období kolem osvobození obce vznikly a vyvíjely činnost ještě další tři.¹⁷

Přímou předehru povstaleckých akcí 1. května 1945 v Brodku obstarala v noci z 30. dubna na 1. května akce partyzánské skupiny vedené sovětským parašutistou Vasilem Senkievičem. Průvodce partyzánům přitom dělali brodečtí odbojáři Josef Müller a Otakar Matějček. Skupina nejdříve v Brodku navštívila místního autodopravce Josefa Dytrycha a odjela s ním okolo 23. hodiny jeho vozem k místní sokolovně, která od září 1944 sloužila jako opravná poškozených zbraní. Stráž, která byla složena z šesti vojáků rakouského původu, zbraně uložené v sokolovně bez odporu vydala. Partyzáni pak okolo půlnoci odjeli Dytrychovým autem do nedalekých Suchovic, kde byly zbraně ukryty.¹⁸

Následující den pak měly události v Brodku podobný průběh jako v Přerově. K pozdvižení místního obyvatelstva vedly jednak telefonické zprávy z Přerova na místní poštu a železniční nádraží, které sem došly okolo

Anička Balášová s kočárkem, ve kterém odvážela po přerovském povstání s Martou Masaříkovou zbraně do Dobručic. Před ní dvouletá Jana Ostrčilíková, kterou vezla v kočárku na zbraních. Dobručice, jaro 1945. SOKA Přerov

13. hodiny, jednak kolem poledne průjezd již zmíněné lokomotivy, z níž její osazenstvo volalo zprávu o kapitulaci Německa. Tuto zprávu následně také oznámil brodecký obecní rozhlas, který také vyzval místní muže, aby se dostavili před obecní úřad. K rozjitření atmosféry přispěly i informace o pohybu sovětského tanku v prostoru obce Iváň, což bylo vnímáno jako důkaz blízkého příchodu Rudé armády.¹⁹

15 VOŽDA, G.: c. d., s. 98—99.

16 Seznam a činnost příslušníků skupiny „Javor“, materiály Antonína Hradíčka.

17 DOLEŽEL, J.: *Památník odboje 1939—1945*. Brodek u Přerova 1965, s. 10. ŠÍREK, J. a kol.: *Aby nebyli zapomenuti*. Přerov 2005, s. 13—15.

18 SOKA Přerov, SPB Přerov, 1/2104/1980 — životopis Otakara Matějčka.

19 SOKA Přerov, fond SŠ Brodek, Příloha ke školní kronice.

Po přerovském povstání 8. května, když přišla Rudá armáda, vypravili se občané z Dobřčic do Přerova, aby zastřelili ženu, která zavinila těžké poranění a smrt VI. Sedycha tím, že uzamkla dveře domu, kde se chtěl Sedych ukrýt. SOKA Přerov

Ulice se záhy zaplnily lidmi, na obecním úřadě, na nádraží i některých domech byly vyvěšeny československé vlajky a došlo i k inzultacím místních kolaborantů. Brodecký národní výbor, který vystoupil z illegality, se snažil dát značně chaotickému dění řád a organizaci. Zbraněmi získanými v místní sokolovně byli vyzbrojováni místní muži a docházelo k pokusům o odzbrojování německých jednotek procházejících obcí. To samozřejmě hrozilo přerůst v krvavé střety, i když i část těchto německých vojáků byla značně dezorientována rozšiřovanou zprávou o kapitulaci a vzhledem k očekávanému konci válečných událostí nejevila přílišnou snahu bojovat. Značný problém představoval také transport 400 maďarských vojáků ve vlaku stojícím na brodeckém nádraží. Tito vojáci zpočátku odmítali kapitulovat a dokonce se začali chystat k boji. Zástupci brodeckého národního výboru nejedli se Maďary domluvíli vzájemné nenapadání se a posléze vyjednali i jejich složená zbrání a vyvěšení bílé vlajky.²⁰

Celková situace v Brodku ale zůstávala velmi nejistá a napjatá, a proto se skupina odbojářů z brodeckého cukrovaru rozhodla požádat o pomoc již zmíněnou partyzánskou skupinou vedenou sovětskými parašutisty. Na ukořistěném německém nákladním autě se tito odbojáři vydali přes Kokory, v nichž se je místní německá posádka neúspěšně snažila zadržet, poté hledali partyzány v Čelehovcích a v Nelešovcích a uspěli až v Suchonicích, kde jim parašutista Vasil Senkivč přidělil několik mužů. Zpět se pak nákladní auto vracelo přes Krčmaň a Majetín. Zde se jeho osádka pokusila odzbrojit místní poměrně silnou německou posádku (zhruba 90 mužů).

Odzbrojování německých vojáků v Předmostí 1.5. 1945. SOKa Přerov

Při vyjednávání padl náhodný výstřel, který zranil velitele německé posádky, nadporučíka wehrmachtu. Poté došlo u místního hostince Na Macalce k ostrému střetnutí mezi osádkou auta a německými vojáky, kteří použili granáty a těžký kulomet. Při této přestřelce byl na místě usmrcen Josef Müller, zranění byli Stanislav Černoušek, František Štěpán a dva sovětsí partyzáni Ivan Tabasnjuk a Stěpan Komonjuk. Přes ošetření, které jim poskytli majetínští občané, Ivan Tabasnjuk a František Štěpán o několik dní později svým zraněním podlehl. Rovněž Němci měli při střetnutí dva zraněné.²¹

Nacisté se z překvapení vyvolaného vypuknutím povstání v Brodsku rychle vzpamatovali a důrazně proti němu zasáhli. Do obce byl kolem 17. hodiny vyslán jednak obrněný vlak z Olomouce, jednak silná vojenská jednotka, která postupovala na obec od Citova. Při potlačování povstání byl zastřelen brodecký občan František Beneš a další tři osoby utrpěly zranění. Pro výstrahu byly rovněž německými vojáky zapáleny kanceláře obecního úřadu a zničeno zařízení obecního rozhlasu. Skupina brodeckých povstalců ale i poté pokračovala v boji a ostřelovala z nedalekého lesa německá vozidla přesunující se po silnici z Brodsku do Majetína. Jedno z nákladních aut převážející munici přitom explodovalo a tuto komunikaci načas zablokovalo. Pro zamezení dalších nepokojů a zjištění původců povstání bylo dvanáct obyvatel Brodsku zadrženo a odvezeno k výslechům do Přerova — naštěstí ale byli 2. května propuštěni.

Tragicky se naproti tomu vyvinul osud dalších tří brodeckých občanů, kteří se významně podíleli na událostech 1. května. Ředitel Hospodářské záložny Jindřich Suchomel, odborný učitel Jaroslav Hradil a zaměstnanec stavební firmy Karel Marek byli v noci z 1. na 2. května v Brodsku zatčeni

20 *Brodek u Přerova: historie a současnost*. Brodek u Přerova 2001, s. 97.

21 SOKa Olomouc, Pamětní kronika Majetína 1939—1979.

Nad barikádou u Smetanova statku zavlál čs. prapor a první sovětsí vojáci vstoupili na půdu Předmostí, 8. 5. 1945.
SOKA Přerov

neidentifikovanou jednotkou německé armády nebo SS vyslanou z Olomouce a zřejmě v průběhu 2. května nebo 3. května popraveni. Jejich těla byla nalezena 13. května 1945 společně se čtrnácti popravenými občany z Kožušán a dvěma neidentifikovanými těly v německých uniformách (pravděpodobně dopadenými dezertéry) ve dvou hromadných hrobech v prostoru pevnostního fortu č. XIII na Tabulovém vrchu v Olomouci — Nové Ulici.²² Většina hlavních aktérů brodeckých událostí 1. května ovšem zatčení unikla a v následujících dnech se ukrývala mimo své domovy.

Povstání v Brodce výrazně ovlivnilo i průběh událostí v dalších obcích. V **Majetíně** po již výše zmíněné přestřelce s osádkou nákladního auta vyslaného z Brodce opustila načas německá posádka obec. Řada majetinských občanů se také vydala do Brodce a získala zde zbraně. Obcí ovšem poté projížděly silné transporty německé armády, které znervózněly zprávami o povstání střílely na každého civilistu, který se objevil venku. Touto střelbou byli zraněni dva místní obyvatelé a zapáleny dva domy.²³

V **Citově** rozšířil zprávu o událostech v Přerově železničář, který se odtud vrátil ze zaměstnání. Řada místních občanů se pak účastnila událostí v Brodce a rovněž i v samotném Citově došlo k odzbrojení místních Němců a k vyvěšení československé vlajky na budově školy. Organizátory těchto událostí byli zejména Stanislav Krejčíř a František Hýbl, ředitel citovské školy. K nim se připojili i občané z Věrovan Jan Zbožínek, Vít Himr a americký letec Frederick Hughes, který se zde po sestřelení svého bom-

Odvážení klád, připravených na další opevňování, od předmostských škol. SOKA Přerov

bardéru v prosinci 1944 za pomoci řady místních vlastenců ukrýval. Po potlačení povstání v Brodku zasáhla část německých vojáků i proti Citovu, ale organizátorům popsanych událostí se podařilo včas uprchnout.²⁴

I v **Císařově** rozšířil mylnou zprávu o německé kapitulaci a konci války kolem poledne 1. května 1945 železničář, který se vrátil ze služby na přerovském nádraží. Místní občané v čele s ředitelem školy Vojtěchem Chajdou se přes počáteční pochybnosti o autenticitě těchto informací rychle zorganizovali, odzbrojili maďarské vojáky přítomné v obci, vyvěsili československou vlajku na budově školy, postavili ozbrojené hlídky a zřídili improvizované barikády na vstupech do obce. Rovněž vyslali do nedalekého Brodku povoz pro další zbraně, kterých měli nedostatek. Zbraně se jim skutečně podařilo z Brodku získat, ale brzy poté došlo k „vyjasnění situace“ ohledně kapitulace Německa a také k již popsanému zásahu německých jednotek proti Brodku. Za těchto okolností se obyvatelé Císařova rozhodli urychleně „zahladit stopy“ po předchozích událostech, ukryli vyvěšené československé vlajky, odstranili zátarasy a vrátili zbraně maďar-

22 ABS Praha, pob. Brno-Kanice, fond B 7-5, i. j. 17. V literatuře viz např. FIALA, J.: Z historie katovského řemesla v Olomouci III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace Československa v letech 1939—1945 a během činnosti zdejšího mimořádného soudu v letech 1945—1948. Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci, č. 298/2009, s. 63—66.

23 SOKA Olomouc, Pamětní kronika Majetína 1939—1979.

24 DOLEŽEL, J.: c. d., s. 25—36.

Partyzáni z Předmostí, po 8. 5. 1945. SOKA Přerov

ským vojákům, jejichž velitel při pozdějším vyšetřování popřel, že by v Císařově došlo k nějakému povstání.²⁵

V **Lukové** se už v dubnu 1945 ustavil ilegální národní výbor, v němž pracovala řada vlastenců zapojených v předcházejícím období do odbojového hnutí a do ukrývání uprchlých válečných zajatců. Prvního května 1945 kolem 13. hodiny projížděl obcí neznámý mladík na kole s československou vlajkou se zprávou, že je konec války a že v Přerově a v Brodsku vypuklo povstání. Členové národního výboru se poté ujali organizace dalších akcí, z jednoho domu byla vyvěšena československá vlajka, došlo k odzbrojení skupiny maďarských vojáků procházející obcí a byly vytvořeny ozbrojené hlídky složené z místních občanů. V pozdních odpoledních hodinách pak do obce vnikla dvě německá obrněná vozidla, která pro výstrahu střelila z kulometů. V následujících dnech se pak v Lukové ukrývali někteří členové národního výboru z Brodsku.²⁶

Rovněž do **Dubu nad Moravou** dolehla 1. května 1945 z Brodsku zpráva o německé kapitulaci a místní obyvatelé vytvořili ze selských vozů provizorní zátaras na silnici, ale po zásahu německých vojáků ho byli přinuceni odstranit.²⁷

V **Grygově**, který leží na železniční trati Přerov—Olomouc, sehrála roli rozbušky událostí 1. května výše zmíněná lokomotiva vyslaná z Přerova, jejíž předem ohlášený příjezd očekávali místní občané na nádraží vyzdobeném československými vlajkami. Cílem odzbrojovacích akcí místních obyvatel se pak stala posádka německého Volkssturmu, umístěná jednak na nádraží, jednak v místní škole a dále členové polovojské Todtovy organizace pracující v počtu asi 50 osob na nádraží. Tyto jednotky své zbraně bez jakéhokoliv odporu odevzdaly. Část místních obyvatel vyzbrojená ukořisťenými zbraněmi pak zahájila střelbu i na německé jednotky, které se

Pokus brodeckých občanů o odzbrojení Němců 1. 5. 1945. SOKA Přerov

přesunovaly v okolí obce. Při této střelbě byl jeden z místních občanů zraněn. Po příjezdu německé vojenské kolony do Grygova se pak řada účastníků popsaných událostí musela v následujících dnech ukrývat v okolí obce.²⁸

Ve **Velkém Týnci** vyhlásil odpoledne 1. května obecní tajemník zprávu o konci války, kterou se dozvěděl z grygovského nádraží. Na některých domech se vzápětí objevily československé vlajky a skupina místních mladých lidí odzbrojila německé vojáky a příslušníky Volkssturmu přítomné v obci. Poté se vydala k silnici Přerov—Olomouc, kde se ale dostala do přestřelky s přesunujícími se německými vojáky, přičemž byl smrtelně zraněn týnecký občan Oldřich Chromek. Po vyjasnění situace ohledně německé kapitulace se v Týnci podařilo dohodnout s místním velitelem, rakouským poručíkem wehrmachtu, utajení celého „incidentu“, takže obec nebyla postižena žádnými odvetnými opatřeními.²⁹

V **Olomouci** se lokomotiva vyslaná z Přerova dostala do prostoru přednádraží u hodolanského mostu a vyvolala zde — podobně jako na svých předcházejících zastávkách — pozdvižení místního českého obyvatelstva, které se začalo šířit i do dalších částí města. Na některých domech u olomouckého nádraží se objevily československé vlajky, obyvatelé se sbatřovali se sovětskými zajatci pracujícími na nádraží a došlo i k odzbrojování německých vojáků a k ojedinělé střelbě. Ústřední úlohu při těchto událostech sehrál řidič autobusu Leopold Gažar. Německá správa nádraží a před-

25 Tamtéž, s. 28—30.

26 Tamtéž, s. 40—42 a vzpomínky Ladislava Vysloužila, archiv autora.

27 ŠÍREK, J. a kol.: c. d., s. 42.

28 ABS Praha, pob. Kanice, fond B7-5, i. j. 7, výpověď Františka Oščádal. BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku, v letech 1939—1945*, s. 111.

29 CEKL, J.: c. d., s. 203.

Příjezd Rudé armády do Brodka 8. 5. 1945. SOkA Přerov

stavitelé německé armády ovšem rychle zasáhli a s pomocí prisunutých vojenských jednotek situaci rychle zvládli. Lokomotiva se musela urychleně vrátit do Přerova a několik desítek účastníků olomouckých událostí bylo zatčeno, ale většina z nich brzy propuštěna.³⁰

Tragickou výjimku ovšem představovali železniční zaměstnanec Zdeněk Kříž a řidič autobusu Miloslav Tichý, oba z Olomouce-Hodolan, kteří byli nejprve členy gestapa využiti k vykopání improvizovaného hrobu na vojenské střelnici v Olomouci-Lazcích, určeného k pohřbení 21 popravených účastníků přerovského povstání, a poté jako nežádoucí svědci zlikvidováni. Důvodem jejich „výběru“ snad mělo být to, že gestapo po jejich zadržení zjistilo, že kromě účasti na popsanych událostech také uprchli z totálního nasazení.³¹

Zprávy o událostech v Olomouci přispěly 1. května k vyvolání rozruchu i v dalších obcích v okolí tohoto města — v Práslavicích, Charvátech, Bělkovicích — a také v Bystročicích, kde došlo k zamazání německých nápisů, které ovšem musely být po důrazném zákroku velitele místní německé posádky obnoveny.

Tragicky skončilo místní povstání v tehdy rozdělených obcích **Kožušany** a **Tážaly**, které leží několik kilometrů jižně od Olomouce. Počátečním impulzem tohoto povstání se rovněž staly zprávy o tom, že byla znovu obnovena česká státnost a zřízena Československá republika, které sem 1. května kolem třetí hodiny odpoledne přinesli lidé projíždějící předtím Olomoucí. Vzrušená atmosféra vyvrcholila kolem páté hodiny odpolední, když do Kožušan přijel sovětský průzkumný tank, pravděpodobně patřící k 6. gardové tankové armádě, který se sem probojoval od Iváně. (Pohyb tohoto tanku je zaznamenán i v řadě dalších obcí — v Iváni, Klopotovicích, Charvátech, Bolelouci, Drahlově, Blatci, Tučapech a Dubanech.)

Pod dojmem příjezdu sovětského tanku, který vyvolal všeobecné nadšení, se část místních občanů zmocnila zbraní v poškozených německých nákladních autech, jejichž posádka uprchla. Poté zahájili palbu na německé auto a motocykl přijíždějící od Tovačova, ale těmto vozidlům se podařilo bez úhony ujet do Olomouce. Sovětský tank mezitím pokračoval dál směrem k Vrbátkám a Hrubčicím. Ozbrojení kožušanští občané, mezi kterými převažovali zejména mladí lidé, se pak přemístili k železničnímu mostu, který hodlali bránit před případnou destrukcí ze strany německých vojáků.

Vpodvečer téhož dne zasáhly proti oběma obcím německé motorizované jednotky wehrmachtu a SS přivolané z Olomouce. Pod jejich tlakem obránci mostu ustoupili a část z nich se ukryla v protiletectvých krytech vybudovaných v místní cihelně. Zde pak byli příslušníci SS objeveni a 14 z nich odvečeno do Olomouce. V nedalekých Tážalech byli tři místní občané rovněž zadrženi zasahující německou jednotkou, ale záhy propuštěni. Naopak tragicky se vyvinula situace v případě zatčených občanů z Kožušan. Ti byli po vyšetřování v budově olomouckého vojenského velitelství a nedalekém sídle gestapa 2. nebo spíše 3. května převezeni do prostoru zmíněného pevnostního fortu č. XIII na Tabulovém vrchu v Olomouci-Nové Ulici a zde — společně s třemi občany z Brodku — zavražděni výstřelem do týla a poté pohřbeni ve dvou hromadných hrobech.³² Na rozdíl od 21 Přerovanů, popravených na vojenské střelnici v Olomouci-Lazcích, se v případě zavražděných kožušanských a brodeckých občanů nepodařilo zjistit původce ani přímé pachatele tohoto zločinu. Zdá se ale, že v tomto případě padá hlavní zodpovědnost na představitele německé armády nebo SS.³³

Určitým dozvukem povstání 1. května 1945 se staly události, které proběhly 2. a 3. května v **Dolních Nětčicích**. Zde došlo z nejasných příčin k požáru porouchaného německého vojenského nákladního auta, které bylo odstaveno nedaleko obce. Z požáru byli obviněni místní občané a asi 60 z nich bylo německými vojáky zatčeno a odvedeno do sousedních Soběchlebs. Protože se k zapálení auta při následném vyšetřování nikdo nepřiznal, mělo být 25 nětčických mužů pro výstrahu zastřeleno. Nakonec se ale Němci spokojili s tím, že jim občané Dolních Nětčic opatřili jiné auto. Díky tomu tato událost nakonec skončila bez tragického vyústění.³⁴

K osvobození prakticky všech obcí, které byly zmíněny v předcházejícím textu, došlo o několik dní později — 8. května 1945. Ten den skutečně nacistické Německo kapitulovalo a 2. světová válka v Evropě tím formálně skončila, i když poslední boje utichly až za několik dní.

30 BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939—1945*, s. 112.

31 ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 1426/46 — Bohumil Loibner, výslech z 29. 10. 1945.

32 Popraveni byli Pavel Čermák, Jaroslav Čejka, Zdeněk Dočkal, Jaromír Chromec, Antonín Pospíšil, Jan Rychlý, Oldřich Rychlý, Břetislav Večeřka, Jindřich Čejka, Miroslav Dočkal, Jaroslav Pavlita, Miroslav Prečan, Antonín Šrámek a Maxmilián Šrámek. Podrobně k okolnostem této hromadné vraždy viz FIALA, J.: c. d., s. 64—66.

33 Podrobně k událostem v Kožušanech viz BARTOŠ, J.: *Místní povstání 1. května 1945 v Kožušanech a Tážalech*. VVM, č. 3/2005, s. 239—247.

34 K této události viz např. Nové Přerovsko, 17. 4. 1998, s. 17.

Jan Štěpán

Drobnosti z květnových a červencových dnů 1945 v Lipníku nad Bečvou

Konec druhé světové války, který si letos připomínáme, znamenal pro naši zemi po dlouhé době katastrofu v podobě válečných operací uskutečněných přímo na našem území. Zatímco za první světové války se k nám fronta nepřesunula a materiální škody většinu osad a lidí tolik nepostihly, osvobozovací boje dubna a května 1945 způsobily podle síly německé obrany menší či větší škody, ale také ztráty na životech civilního obyvatelstva. Oblast Moravské brány, jako jedna z důležitých průchozích komunikačních prostorů, měla být proti Rudé armádě dobře bráněna. Na řadě míst se budovaly protitankové zákopy, v městech a důležitých vesnicích zátaras, různé palebné posty a k likvidaci byly určeny důležité silniční a železniční mosty. Vzrůstala také činnost odbojářů a partyzánů, kteří se snažili bránit ve větších škodách a samotná Rudá armáda postupovala velmi rychle, takže řadu opatření Němci nestihli provést. K ničení mostů byly vyčleněny ženijní oddíly, které je zaminovávaly, ale přesto se řadu mostních staveb podařilo zachránit. Např. jezernický viadukt uniknul zkáze, zatímco most přes Bečvu u Týna, či železniční mosty u Lipníka byly zničeny i přes snahu je zachránit. Jak je zřejmé z dochovaných, převážně poválečných fotografií z Lipníka nad Bečvou, ve městě se nacházela řada barikád, které měly zpomalit a znesnadnit postup Rudé armády, ale na štěstí zde k těžkým bojům nedošlo, a tak byly po válce postupně zlikvidovány a odvezeny na pilu pro využití k otopným účelům.¹ O této době vypovídá také kronika druhého ředitele lipenské realky profesora Rudolfa Kouta, která vyšla v prepise v Lipenských listech.²

Jeden z pohledů na osvobození, byť daleko stručnějších, přináší dále staniční kniha nádraží v Lipníku nad Bečvou:

*„Od 5. května byla stanice hlídána ve dne v noci žel. zaměstnanci, kteří tím ve stanici mnoho zachránili. Ten den v sobotu odevzdal přednosta Kisi-ala klíče výpr. vlaků Doleželovi a utekl a skrýval se asi týden, kdy byl pak zatčen. Dne 8. května byla stanice odstřelována z děl a kulometů, ale celkem neutrpěla větších škod. V noci ze 7. na 8. května vyhodili ustupující Němci žel. mosty na obou stranách stanice Lipníka nad Beč.³ a sice v km 197.4 a v km. 205.8. Tím stanice byla odříznuta na obou stranách. Velké štěstí, že nějakou šťastnou náhodou nepodařilo se jim vyhoditi velké viadukty u vesnice Jezernice. Vyhozením těchto viaduktů byl by provoz dráž-
ní podvázán na delší dobu.*

1 Fotografie barikád viz *Lipník nad Bečvou pohlednice a fotografie*. Lipník nad Bečvou 2013, s. 87, 96.

2 Lipenská kronika — rok 1945. Lipenské listy, roč. XVII/2015, č. 3, březen s. 12—13; č. 4, duben, s. 12—13; č. 5, květen, s. 16; č. 6, červen, s. 13; č. 7, červenec s. 13; č. 9, září, s. 9; č. 10, říjen, s. 10.

3 Fotografie zničených mostů viz *Lipník nad Bečvou pohlednice a fotografie*. Lipník nad Bečvou 2013, s. 104—105.

Křižovatka u pošty, kde řídili dopravu regulovčící s pohledem do Smetanovy ulice

10. 7. 1945 — Rudá armáda odchází — Oddíly Rudé armády se vrací zpět na východ a procházejí též Lipníkem. Důstojníci na koních v Tyršově ulici.

Regulovčice Marusja ve Smetanově ulici

Poslední den před osvobozením příčinou žel. zaměstnanců, zvláště v. ofic. Šohaje a vr. prov. doz. Riedla byl ve stanici zadržen a zatajen vůz se střelivem a nebyl vydán přesto, že byl kategoricky se zbraní v ruce žádán německými důstojníky. Střelivo bylo pak vydáno míst. nár. výboru.

6. V. dostavila se část zaměstnanců do služby. Ve stanici bylo zadrženo celkem 35 Z a 66 otevřených vozů. V noci ze 7. na 8. V. zahánána německá hlídka, která měla zničit staniční zařízení a podminovat přejezd.

8. V. kolem 10 hod. obsazena stanice hladce RA. Telefonické spojení s Přerovem i s Hranicemi bylo přerušeno.

Po vyhození mostů dne 7. na 8. V. zůstal ve stanici vlak s koksem a průmyslovým uhlím, 1 schopný stroj, motor. vozík a větší množství vozů krytých a otevřených. Stroj se vytopil pod dozorem p. Chovance a Foka, sestavila se souprava

a udržovala se osobní doprava mezi zničenými mosty. Národním výborem v Lipníku n/B. byl na stanici dosazen člen N. V. Jaroslav Doležel, který vedení stanice předal insp. Titzemu. Na opravu porouchaných mostů byli povoláni všichni železniční zaměstnanci, kteří neměli spojení s domovskými stanicemi a za hlavní výpomoci Rudé armády postavili v km 198.4 v koleji první dřevěné provizorium.

Dne 20. V. ve 12.53 hod. přijel z Prosenic stroj již po provisorním mostě a byla provedena zkušební jízda až do Drahotuš. První osobní vlak 1504 jel již až z Hranic, v Lipníku n/B. v 16.30 hod. a odjel v 17.34 hod. po koleji druhé, v Lipníku n/B. křižoval s vlakem 58. Ten den bylo již provozeno 17 vlaků.”⁴

K popisu konce války z pera drážních zaměstnanců připojme dále několik drobností z poválečných událostí, kdy se město dostávalo do normálního života. Postupně se odstraňovaly následky války a brzy byly připomínkou válečných časů jen průchody vítězné Rudé armády, která se vracela do své vlasti. V Lipníku byli dislokováni regulovčici řídící dopravu z Hranic, z nichž část bydlela v objektu bývalé spořitelny u odbočky na Týn nad Bečvou. Vařili si u obyvatel v okolí a jídlo si postupně brali v bytech, které patřily Němcům. Většinou všechno jídlo naházeli do jednoho hrnce a uvařili dohromady. Jedna z regulovčic Marusja (viz foto) se u Drotnerů ve Sme-

4 Národní archiv České republiky, fond Sběrka staničních kronik, kart. 32, inv. č. 635 — Lipník nad Bečvou, s. 5, 6, 9, 16.

10. 7. 1945 — Rudá armáda odchází — Oddíly Rudé armády se vrací zpět na východ a procházejí též Lipníkem. Pohled z naší zahrady do Tyršovy ulice. Dlouhá řada povozů se táhne Lipníkem.

10. 7. 1945 — Rudá armáda odchází — Oddíly Rudé armády se vrací zpět na východ a procházejí též Lipníkem. Oddíl automatčků prochází slavnostní branou mezi Tyršovou a Masarykovou ulicí.

tanově ulici velice divila, když paní Drotnerová šlehala z vaječného bílku sních, že je něco takového možné.⁵

Dnešní náměstí Osvobození, které se za války jmenovalo Heydrichovo, se 8. května 1945 stalo jedním z míst dramat konce války. Stávala zde benzinová pumpa, kterou provozoval pan Madějovský, přibližně v polovině ostrůvku, který je po levé straně z ulice Na Horecku (tehdy Olomoucká).⁶ Toho dne u ní tankoval dvaapadesátiletý lipenský autodopravce Anton Michailovič Volovcev, který do Lipníka přišel dávno před válkou a oženil se zde. O tom, jak málo tehdy stačilo k rozhodnutí o životě či smrti, svědčí právě jeho osud. Sovětská armáda po dobytí jednotlivých území mimo jiné likvidovala zběhy a Rusy, kteří se stali příslušníky německé armády. I přesto, že pan Volovcev nepatřil ani do jedné takové kategorie, byl při tankování poblíž pumpy zastřelen sovětským vojákem. Někdo z místních ho prý udal, že je právě tím, koho Rusové hledají... pan Volovcev se ale do Lipníka přiznal již v roce 1919.⁷

Přenesme se nyní v čase o něco dále, a to do 10. července, kdy se vojenské oddíly Rudé armády vracely přes Lipník zpět do Sovětského svazu.⁸ Na rozloučenou jim byla postavena slavobrána mezi náměstím Osvobození a Masarykovou (dnes Oseckou) ulicí s nápisem v azbuce a v češtině „Ať žije vítězný národ — národ sovětský!“. Na snímcích z jednoho dne jejich průchodu, konkrétně 10. července, je vidět skutečně dlouhé řady vojska. Důstojníci na koních, řada povozů, pěchota s puškami či samopaly. Na jednom snímku jsou také zachyceny dvě kořistní německé lehké polní houfnice leFH 18M 105 mm tažené koňmi. Další sada fotografií zachycuje nákladní automobily technické pomoci, které jejich osádka umývala na začátku dnešní Osecké ulice.

---

5 Ze vzpomínek M. M. a A. Ž., rozených Drotnerových. K jedné z nich také patří ta, když jejich otec již po osvobození odešel na zahradu a narazil tam na několik ruských vojáků, kteří ve velkém trhali třešně. Chtěl jim v tom zabránit, ale oni se na něj vrhli. Způsobený povyk ale přivolal důstojníka, který vojáky rozehnal, omluvil se mu a dali si pak společně stivovici. Druhý den mu jako omluvu přinesl balíček z kapesniku, který rodina po jeho odchodu rozbalila a byly v něm zlaté náušnice i s ušima. Vše prý zakopali na hřbitově.

6 SOKA Přerov, fond Okresní úřad Hranice, kart. 983, inv. č. 2133, sg. RAV 600/20/1.

7 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Sběrka matrik, Lipník nad Bečvou, oddací, Antonín Michailovič Volovcev se narodil 3. 6. 1893 v Kulevci v Besarabii a jako ruský zajatec v první světové válce se v Lipníku usadil a pracoval nejprve jako řeznický pomocník, posléze jako autodopravce. Na jeho hrobu v Lipníku nad Bečvou je umístěna jeho fotografie přímo v kabině jeho vozu. Mosse, Rudolf: Adresář republiky Československé. Sv. II. Praha 1936, s. 2340. Dále čerpáno ze vzpomínek pana JŽ z Lipníka nad Bečvou na tuto událost.

8 Obrázky 3—7, popisky původní ze zadní strany fotografií.

10. 7. 1945 — Rudá armáda odchází — Oddíly Rudé armády se vrací zpět na východ a procházejí též Lipníkem. Oddíl automatčků pochoduje Tyršovou ulicí.

10. 7. 1945 Rudá armáda odchází — Oddíly Rudé armády se vrací zpět na východ a procházejí též Lipníkem. Dělostřelectvo projíždí Tyršovou ulicí.

.....
Příslušníci oddílu technické pomoci Rudé armády před automobilem na začátku Osecké ulice, červenec 1945

.....
Příslušník oddílu technické pomoci Rudé armády umývá automobil na začátku Osecké ulice, červenec 1945

.....
Příslušníci oddílu technické pomoci Rudé armády před automobilem na začátku Osecké ulice, červenec 1945

.....
Benzínová pumpa pana Madějovského na dnešním náměstí Osvození, u které byl 8. května zastřelen pan Volovcev, červenec 1945

Eva Slováková

Sbírka plakátů

Archivní Sbírka plakátů ve Státním okresním archivu Přerov (SOkA Přerov) představuje různé plakáty, vyhlášky, letáky či drobné listy dokumentující hospodářský, společenský, kulturní a politický život okresu Přerov. Vznikla ze sbírkotvorné činnosti SOkA Přerov. Podstatná část plakátů byla vyčleněna z fondů okresních úřadů a okresních národních výborů, kam se plakáty odesílaly.

Fond tvoří dvě části. První část představuje sbírku plakátů obcí a měst bývalého politického okresu Přerov. Tato část fondu je členěna podle schématu řazení a třídění soudobé dokumentace na následující hesla:

1. Politické události — výzvy, zasedání místních národních výborů, soutěže, manifestace, schůze, dožínky, mírové slavnosti, pionýři, SSM, tryzny, MDŽ, oslavy ROH apod.;
2. Vyhlášky a nařízení úřadů — tj. zápisy do škol, oznámení, volby.
3. Kultura:
  - a) plakáty ke konání různých představení (dramatická, hudební, loutková), cirkusů, kulturních pořadů;
  - b) přednášky a oslavy;
  - c) koncerty (dechové hudby, lidové soubory, večery hudby a poesie, přehlídky hudebních skupin či klub mladých);
  - d) výstavy (umělecké, průmyslové, drobných zvířat, aj.).
4. Film — kina, programy k filmovým přestavením, filmové festivaly;
5. Taneční zábavy, plesy, silvestrovské večery;
6. Sport — upozornění na konání sportovních utkání, přátelských zápasů, tělovýchovných cvičení či spartakiád;
7. Reklama, upozornění, PF;
8. Požárníci — oslavy, výročí.

Jednotlivá hesla jsou řazena chronologicky a zahrnují léta 1936—1990. Plakáty jsou uloženy v 53 kartonech.

Druhá část Sbírky plakátů SOkA Přerov jsou plakáty z měst a obcí přerovského okresu — především Hranicka a Lipenska, v menší míře jsou zde zastoupeny též plakáty z Kojetínska. Tato část fondu je vedena pouze v počítačové podobě, v pomocné Bach aplikaci „Soudobá dokumentace — sbírka plakátů“. Jednotlivé plakáty jsou evidovány podle přírůstkového čísla a vyhledávání může probíhat podle hesla, názvu, obsahu, data vydání či místa vydání. Tato část sbírky se stále rozšiřuje a zatím je celkem zapsáno 6 000 ks plakátů.

Plakáty této části fondu jsou tříděny podle hesel: 1. Divadlo, 2. Film, 3. Koncert, 4. Opereta, 5. Osvěta, 6. Oznámení, 7. Pozvánka, 8. Přednáška, 9. Sport, 10. Volby, 11. Vyhláška, 12. Výstava, 13. Vzdělávání, 14. Zábava.

Hodnota **název** se vypisuje dle originálního znění plakátu, např. „*Hodová taneční zábava*“, „*Národní dožínky*“, „*Kácení máje*“, „*Veřejné cvičení*“

2472
1881
Č. 1321.

Provolání.

Rozhodnutím vysokého ministerstva vyučování a kultu ze dne 11. srpna 1871 č. 9296 bylo povoleno

zařízení českého **GYMNASIA** realního v Hranicích;

pročež otevře se

1. října 1871

první třída tohoto ústavu.

Zápis a přijímací zkoušky žáků trvají od 25. až do 30. září roku tohoto.

Každý chlapec, jenž zná všeobecné pravdy náboženské a základy mluvnické řeči materské, dovede čítati celými čísly a aspoň 9 let star jest, může z kteréhokoliv ročníku školy národní, vesnické i městské, býti přijat do první třídy hranického gymnasia realního.

Hranické realní gymnasium spojuje všechny výhody, které o sobě poskytují gymnasium a realka; zvláště jest o to postaráno, aby žáci si získali důkladnou známost obou jazyků zemských. Rovněž nedá se zamlčeti, že se poštětílo obci získati si pro tento ústav učitelů zvláště výtečných.

Kdokoliv svého syna neb svěřence věnovati chce učení gymnasiálnímu neb realnímu, račiž ho dáti proto na náš ústav.

Abý na našem ústavě vyučovacím bylo možná vzdělati se i žákům chudým, kteří se vyznamenají dobrými mravy a prospěchem uspokojivým, osvobozuje rada městská takové žáky od placení školného a spolu postará se ještě, aby tito podělení byli knihami, obědy a jinými dárky.

Žáci se přijímají v budově školní v dnech výše naznačených od 8. až do 11. hodiny dopoledne. Každý žák má přijíti se svým otcem neb jeho zástupcem a musí dokázati svůj věk listem křestním neb rodním; školní vysvědčení o dřívějším učení není potřebné.

Zobecní rady města Hranic

dne 23. srpna 1871.

Měšťanosta:

Václavík.

Cyrrill- und Methudi-Feier.

Freitag den 5. Juli 1872

findet

bei günstiger Witterung

CURORTE TEPLITZ

bei Weisskirchen

zum Besten der durch die Uberschwemmung in Mähren
Berunglückten

e i n e
MUSIK-SOIRÉE,

unter gütiger Mitwirkung hervorragender Künstler und Dilettanten und der
vollständigen Kremsierer Stadtkapelle

unter persönlicher Leitung des Herrn Kapellmeisters

LUDWIG

statt.

Abends

ELITE-TANZ-KRANZCHEN.

Entrée 20 fr. ohne Beschränkung der Wohlthätigkeit zu Gunsten obgedachten
Zweckes.

Anfang der Soirée 4 Uhr Nachmittags,
des Tanz-Kränzchens 8 Uhr Abends.

Die ergebenste Einladung macht

die Unternehmung.

Druck von W. Schmidt in G. Hildesheim

apod. V poličku **obsah** se pak uvede, o čem plakát informuje, např. „Československá strana lidová a Československá jednota Orel ve Stříteži nad Ludinou pořádají v neděli 26. srpna 1945 v rámci oslav 75. narozenin Msgra. Dr. Jana Šrámka dožínky s programem v sále Lidového domu“. Hodnota **datum vydání** se uvádí pouze rok vydání plakátu či k jakému roku se obsah plakátu vztahuje, pokud je známo, a stejně tak poličko **mís-**

Okresní osvětový sbor v Lipníku
 pořádá pod protektorátem městské rady v neděli 13. dubna 1924
 o půl 8. hodině večer na „Nadsklepi“

KONCERT

na oslavu 100. výročí narození B. Smetany

1. a) Slavnostní sbor } Mužské sbory
- b) Váno.   }
2. Prosvob. Ředitel V. Dvořák
3. a) Kdo v zlaté struny ... } Písně pro tenor
- b) S Bohem!
- c) Vyprávění
- d) Ze svých písní
4. Česká píseň s průvodem orchestru. (Smíšený sbor s průvodem orchestru sokolsko-vojského)

Čís. 3. zpívá solista P.S.M.U. p. řed. St. Tauber.
 V. 6. v. vede p. řed. Tůbrna spoluúčinkuje člen
 P. S. M. U. pan . . . Klavírní doprovod i samost.
 klav. čís. (7) obstará pan prof. Dr. Nábělek.

5. a) Overture k „Hubičce“ } Orchesterální sdružení
- b) Tajemství Sbor z písní Blazenky } řed. A. Oseckého
- c) Branibori v Českách; Ballet
6. a) Duo k „Hubičce“ Pro tenor a baryton
- b) Aris z „Dalibora“ Pro baryton; c) d) Aris z „Dalibora“ Pro tenor
7. Slavné polky. Klavír
8. a) Slavnostní předehra } S průvodem sokolsko-vojského
- b) Lábitin soual } orchestru
- c) Směs „Prodané nevěsty“ }

Čistý výnos věnován bude Smetanově
 Jubilejní Nadaci. - Texty s výkladem
 jednotlivých skladeb u pokladny.

Ceny míst: Křeslo 6 Kč, I. místo 4 Kč, II. místo 3 Kč, k stání 2 Kč, studenti a vojsko 1 Kč.
Předprodej vstupenek v knihkupectví p. V. Pátka. Po zahájení koncertu sál se uzavře.

V. Hrad. Lipník

to vydání uvádí, která obec plakát vydala, ve které obci se událost konala či k jaké obci se plakát vztahuje. U některých plakátů se podařilo zjistit též jméno **tiskaře**. Nejčastěji jsou zastoupeny tyto tiskařské podniky: „Společné podniky Přerov“, „Obzor Přerov“, „Jaroslav Strojil Přerov“, „Kubíček Kojetín“, „Julius Dostal Kojetín“, „Družstvo knihtiskárny v Hranicích“ a „Snaha Hranice“.

Nejstarší plakát, u kterého je zachyceno datum vydání, je z roku 1871 a oznamuje, že „Dne 11. 8. 1871 bylo povoleno zařízení českého gymnasia reálního v Hranicích“. Druhý nejstarší nás informuje, že „Dne 5. 7. 1872 se za příznivého počasí koná Cyrilometodějská oslava v lázních Teplice u Hranic“ (Cyril- und Methudi-Feier findet bei günstiger Witterung im Curorte Teplitz bei Weisskirchen statt, 5. 7. 1872.). Naopak nejmladší plakát v této části fondu je z roku 1978 a nese název „1948—1978 — Třicet let buduje prŕmysl stavebních hmot“.

Plakáty uložené ve sbírce mohly být vydány i jinde mimo okres. Jedná se především o všeobecná oznámení či vyhlášky, které se týkaly širšího regionu či celé republiky, např. je často zastoupeno Brno, Olomouc, Praha i Berlín pro plakáty z období druhé světové války či Bratislava a rovněž Praha pro poválečné období (volby a politická propaganda) a konečně Ostrava, kde byly vydány plakáty ke konání výstavních trhů či sportovních závodů).

Můžeme učinit menší průzkum **místa vydání** Osek nad Bečvou. Při studiu plakátů, které se vztahují k obci Osek nad Bečvou, zjišťujeme, že tato obec žila poměrně bohatým kulturním životem. Konala se zde divadelní představení, která sehrávalo hned několik spolků — Dramatický odbor tělocvičné (později tělovýchovné) jednoty Sokol, Divadelní kroužek ČSM a samostatný Divadelní spolek Vojan, či zábavy. Nejaktivnější v tomto směru se zdá být Tělovýchovná jednota Sokol, která kromě sokolských cvičení též každoročně pořádala v září osecké hody, v červnu taneční zába-

KINO BLESK V LIPNIKU N. B.
ZAHAJOVACÍ PŘEDSTAVENÍ VE DVORANĚ
NOVÉ SOKOLOVNY.

Ve středu 8. prosince 1926 o 5. a 8. hod. več.

LÁKAVÉ
NEBEZPEČÍ.

Napínavé drama o 6 dílech.

V hlavní úloze Pavel Menaut a B. Richardová.

Ceny míst: Balkon a křeslo Kč 4'15, I. místo Kč 3'30, II. místo
Kč 2'50 mimo dávkou.

Předprodej vstupenek, přihlášky na předplatní lístky a
informace u br. V. Sotorníka, prodej tabáku na náměstí.

Jinak lístky rezervovány nebudou.

Připravuje se:

Připravuje se:

DVOJÍ ŽIVOT

prvotřídní drama ve 2 epochách.

ÚNOS MODERNÍCH SABINEK.

vy, v únoru šibřinky či velikonoční pomlázkové zábavy. Do pořádání zábav se zapojili, tak jako v jiných obcích, dobrovolní hasiči, kteří připravovali hasičský bál, šibřinky, kácení máje či vinobraní, také Český svaz mládeže organizoval letní, taneční a štěpánské zábavy či benátské noci a setkání vesnické mládeže. Kromě této produktivní zábavy mohli Osečtí navštěvovat zdejší kino. O kinolicenci zažádal opět Sokol a programy filmových představení máme datované od roku 1939.

Při našem drobném průzkumu fondem se můžeme zaměřit na jednotlivá hesla. Příkladem může být heslo **film**, k němuž se hlásí více jak 1300 kusů plakátů. Jedná se především o programy k filmovým představením. Nejstarší datovaný plakát je z lipenského kina Blesk z roku 1926. V Lipníku nad Bečvou však působilo více kin, kromě Blesku také Orel, Viktoria, Orbis a od roku 1950 OKO Sokolovna a Kino Svět. Většinu programů máme datovanou k období druhé světové války, zejména po roce 1941, kdy kina převzala německá správa. Kino se nacházelo téměř v každé obci a bylo provozováno tělocvičnými spolky Sokol nebo Orel. Nejmladším datovaným plakátem, programem kina, je program kina Svět Hranice z roku 1970.

Jako příklad můžeme ještě uvést heslo **divadlo**. Nejstarší datovaný plakát s touto tematikou je z roku 1914: kroužek ochotníků v Provodovicích sehrál divadelní představení Soucit, s podtitulem charakterní studie ze života moravských Valachů. Představení se odehrálo v pondělí 2. února a po něm následovala volná zábava, kuplety a sólové výstupy. Bohaté zastoupení plakátů máme z Lipníku nad Bečvou, kde se divadlu věnovaly tyto spolky: Spolek divadelních ochotníků Lipník, Dramatický odbor Orla Lipník, Činohra Oty Alferitro, Dramatický kroužek divadelních ochotníků při neodborném spolku Svornost Lipník a konečně Osvětový a tělovýchovný odbor dělostřeleckého pluku 53 v Lipníku. Některé soubory se udržely, jiné zanikly a zase jiné vznikaly. Po válce vznikly dramatický odbor KSC či divadelní jednoty závodních klubů ROH Karnola Lipník, TOS Lipník, Ludena Lipník, apod. Při tomto výčtu bychom neměli zapomínat na zájezdová představení z Olomouce, Ostravy a Beskydského divadla v Hranicích. Divadelní představení se v Lipníku tradičně odehrávala v sále Lidového domu na Nadsklepí, od roku 1927 mohly soubory využívat též nově otevřenou sokolovnu.

Od konce 30. let máme datované plakáty také z jiných obcí, kde se na nacvičování divadelních představení podílely zejména tělovýchovné spolky jako Sokol a Orel, spolky divadelních ochotníků (např. Tyl v Drahotuších či Vojan v Oseku nad Bečvou), sbory dobrovolných hasičů či místní osvětové komise. Od 50. let přibýly dramatické kroužky při osvětových radách, divadelní kroužky Českého svazu mládeže a školní představení.

Nejoblíbenějšími divadelními hrami mezi diváky byly veselohry a operety, ale divadelní soubory se snažily své diváky vychovávat a tento odlehčený žánr prokládaly vážnými kusy (Bílá nemoc, Dalibor, Gazdina roba, Královna Dagmar, Maryša, Matka, Nora, Paličova dcera aj.). Pro děti se hrávaly pohádky, z nichž oblíbené byly: Broučci, Perníková chaloupka, Tři prádleny, Popelka nebo Sněhová královna.

Sbírka plakátů SOKA Přerov byla dosud využívána jen velmi okrajově. Hlavní vinu na tom nese fakt, že fond o celkové metrāži téměř 12 běžných metrů je nezpracovaný a vyhledávání v něm je poměrně komplikované. Pla-

káty lze využít především jako obrazovou přílohu k různým tématům, např. k válečným událostem (vyhlášky a nařízení), k dějinám spolků, sdružení či politických stran (konání různých akcí, jako byla divadelní představení, taneční a jiné zábavy, výlety, sportovní utkání apod.) i k obecním dějinám jako takovým.

Příklad první

Ve sbírce je zastoupeno velké množství plakátů vztahujících se k činnosti divadelního spolku Vojan. Ve fondech SOKA Přerov je uložen fond s názvem Spolek divadelních ochotníků Vojan Osek nad Bečvou. Jedná se sice o drobný fond, který je tvořený jedinou knihou, ale tato kniha zápisů ze schůzí nám přináší cenné informace o vzniku a činnosti spolku.

Ustanovující valná schůze se konala dne 22. července 1942 v sále hostince B. Matě. Předsedou byl zvolen Jan Velešík, místopředsedou Jan Vavřík a režisérem Vojtěch Drbal, dále byli voleni jednatel, pokladník a správce jeviště. Zakládání spolku byl přítomen též okrskový jednatel František Beneš, který členům spolku Vojan udělil radu, aby si všichni členové navzájem tykali a oslovovali se „bratře“ a „sestro“. Náplní spolku byl především *„zájem na umělecké a kulturní tvorbě divadelního představení. K tomu všemu bude třeba členstvo vzdělat. Než člen vystoupí na jeviště, měl by mít jakýsi pojev o mluvě jevištní, správnosti řeči, mimice, pohybu a společenském vystupování.“* Kromě nacvičování divadelních her chtěl spolek pořádat také přednášky, které by byly doplňovány výstupy se vztahem k probranému učivu. Tato část spolkové činnosti musela být prozatím odložena, z důvodu zákazu veškerých veřejných schůzí (prosinec 1942).

Prvním divadelním představením měla být hra **Pasekáři**, nakonec se odehrála hra **Hvězdy nad hradem**, která se obecnstvu líbila. Divadelní hry se hrávaly vždy o Velikonocích a o vánočních svátcích. Ne vždy ale spolek sklízel úspěchy. Ve dnech 25. a 26. dubna 1943 ochotníci sehráli veselohru s názvem **Jedenácté přikázání**, podle místní kritiky *„nebyla vhodnou hrou pro osecké obecnstvo. Obsazení nebylo také nejlepší“*. A ani výtěžek z představení za moc nestál. V prosinci 1943 podal předseda spolku tichou rezignací, následně se konala řádná valná hromada v hostinci u pana Matě za přítomnosti 34 členů z celkového počtu 48. Na této valné hromadě se své funkce vzdal také režisér. Nové volby přinesly předsednictví Jiřímu Matovi a režisérskou židli Jaroslavu Caletkovi. Poslední válečný zápis přináší návrh na úpravu jeviště, které je *„v ubohém stavu“*.

První poválečná schůze Vojanu se konala až 30. ledna 1946. Spolek chtěl obnovit svou činnost hrou Tvrdé české palice. Bohužel se nepodařilo sehnat knížky pro nastudování, a proto byla zvolena hra **J. K. Tyl**, která se velmi povedla a sklídila úspěch. Také vánoční představení **Soucítí** bylo úspěšné, ačkoliv režisér téměř tři čtvrtě rolí obsadil úplnými hereckými nováčky, kteří ještě nikdy nehráli, obecnstvo bylo spokojeno. Méně už byl spokojený režisér: *„Ale opět si musíme stěžovat na obecnstvo. Bylo nám opět vytknuto, že náš repertoár je příliš vážný. Smutku prý dost užili v letech strašlivé války a rádi by se smáli. Rádi věříme, ale co jsou hodnotné veselohry, těch je málo, a s naším jevištěm na ně nestačíme a k veselohernímu braku z hlediska výchovného nemůžeme sáhnout.“* Činnost spolku Vojan

Vojan, spolek divadel. ochotníků v Oseku n. B.

Sál „U Mat'ů“ 25. a 26. dubna 1943

Nejznámější česká veselohra
ve třech jednáních

F. F. Šamberk:

Jedenácté přikázání

Osoby a obsazení:

Florián Králíček, statkář	- J. Suchánek
Veronika, jeho manželka	- V. Mařová
Julie, jejich dcera	- L. Šajtrová
Jiří Voborský, soukromník	- V. Smolík
Ema, roz. Králíčková, jeho manželka	- L. Doubravská
Emanuel Střela, úředník	- O. Hynčica
Jičínský, major v. v.	přátelé Voborského - J. Caletka
Beránek, profesor	- Z. Mařa
Vojtěch, sluha Jičinského	- F. Stejskal
Bartoloměj Pecka, soustružník, velitel hasičů a ostroželců	- B. Matěja
Františka, služka u Voborského	- V. Škalická
Ferdík, kupecký mládenec	- J. Vacula
Pepík, pekařský učeň	- O. Buryánek

Vstupné: 10, 8, 6 K

Předprodej vstupenek u p. J. Sedláře

Začátek přesně o půl 21. hodině

Novou dekoraci dodala firma Jiří Oborný, Bošovice u Brna

Židům nepřístupno

V. Kábal, Litvínov, B.

pokračovala takto do 14. dubna 1948, kdy se konala schůze výboru, která byla svolána za účelem likvidace spolku Vojan. Důvod byl prostý: „*Téměř všichni členové jsou členy Sokola a jsou vázáni na obě strany spolkovou činností, takže není možné oběma stranám vyhovět.*“ Dosavadní majetek spol-

881

Místní školní rada v LUČICÍCH
pořádá v neděli dne 2. září 1945

slavnost OTEVŘENÍ ČESKÉ ŠKOLY v Lučicích

POŘAD SLAVNOSTI:

1. O 9. hodině ráno polní bohoslužby
2. Průvod ke škole
3. Uvítání českých dětí v Lučicích a hold prezidentu republiky
4. Přednesy a recitace dětí
5. Státní hymny

ODPOLEDNE ZÁBAVA

Hudba • Občerstvení • Bufet

Vstupné K _____

Čistý výnos slavnosti na úhradu zařízení školy

Celou českou veřejnost uctivě zvou pořadatelé

Tiskla „SNAHA“ Brno

ku, který sestával z divadelních kulis a dvou reflektorů, měl být předán divadelnímu odboru Sokola.

Spolek se nerozpustil, jak se dočítáme z následujících stránek. Dne 24. června 1948 se sešlo 31 členů na řádné valné hromadě: „Valná hromada byla svolána na 8,30 hod. (20,30). Když se však ani po uplynutí 1 hodiny

nedostavil Oldřich Gregor, jednatel spolku, zajel pro něj sám předseda Jiří Maťa. Dovezl však jen protokolní knihu.“ Na této valné hromadě byl zvolen nový předseda spolku Vladimír Smolík, místopředseda František Vacula a jednatel Josef Gogela. Spolek se podařilo udržet jen krátce. Dne 28. října 1950 Vojan odehrál své poslední představení **Řeka zpívá**, na vánoční svátky se měl nacvičit Lazebník Sevillský. Jak to s Lazebníkem nakonec dopadlo, už nevíme, protože tady zápisy v protokolní knize končí.

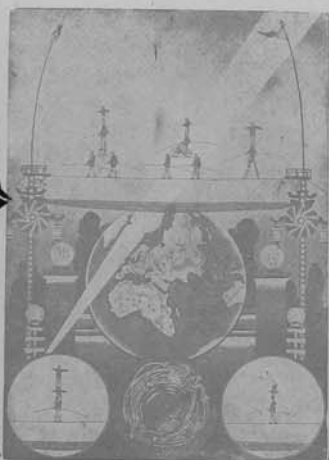
Ze spolkového katastru uloženého ve fondu Okresní národní výbor Hranice můžeme číst, že poslední valná hromada se konala 28. prosince 1950 a „za účasti 30 členů spolku (bylo) rozhodnuto začlenit se do závodní skupiny ROH Podolší a předat jí majetek skládající se z kulis a divadelního zařízení v hodnotě 30 000,- a 1 653,20 na hotovosti; o likvidaci nebylo jednáno, spolek se podle vládního nařízení pouze začlenil do masové organizace.“ Dne 26. června 1951 se konala valná hromada divadelního kroužku Vojan už jako ROH v místnosti sokolovny za účasti 25 členů, kde byl předsedou nadále zvolen Vladimír Smolík, místopředsedou Oldřich Hostášek a jednatelem Anna Nevrlová. Jako Vojan — divadelní kroužek Podolší Osek nad Bečvou odehráli ochotníci ještě několik sezón. Jejich představení byla úspěšná a účast byla veliká, např. od Aloise Jiráka hry **Lucerna a Otec**, opereta **Čechy krásné, Čechy mé**, hra **Muziky, muziky...** či hra Josefa Kajetána Tyla **Paličova dcera**. O divadelním kroužku Vojan se mluví ještě v roce 1960 při osvětové besedě, ale již nevyvíjel žádnou činnost a proto nemohl být dále udržován.

Příklad druhý

O provozování zvukového kina v obci Hustopeče nad Bečvou se v literatuře mnoho nepíše. Ve fondu Sběrka plakátů SOKA Přerov máme souvislou řadu plakátů k filmovým představením konaných v Hustopečích od roku 1941. Pro přesnější informace o provozu kina však musíme do písemností fondů Archiv městyse Hustopeče nad Bečvou, Místní národní výbor Hustopeče nad Bečvou, Okresní úřad Hranice a Okresní národní výbor Hranice.

O kinolicenci požádala již Tělocvičná jednota Sokol v Hustopečích dne 6. června 1921, ale nebylo jí vyhověno, jednak nebyly vypracovány plány a jednak překážely jisté technické závady — obec ještě nebyla elektrifikována. Na schůzi obecního zastupitelstva dne 11. ledna 1926 zastupitelé odsouhlasili elektrifikaci obce, kterou následně provedla Středomoravská elektrárna v Přerově. Celkem 22 žárovek po ulicích městečka a devět podél cesty k nádraží se rozsvítilo večer 4. prosince 1926. Sokolská jednota tedy obnovila svou žádost dne 20. ledna 1926. To už ale na Zemském úřadě v Brně ležela žádost o kinolicenci od Jednoty československého Orla v Hustopečích, která byla podána 10. ledna 1926. Obecní zastupitelstvo se mělo vyjádřit, kterému spolku bude vyhověno, a proto dlouho projednávalo. Padaly různé návrhy, např. „udělení licence s omezenou působností oběma žadatelům, např. střídání představení po týdnu“. Tento návrh našťestí neprošel. Jiný návrh argumentoval tím, že „v okolních městech (Hranice, Drahotuše, Kelč, Valašské Meziříčí) mají kina Sokol, navíc jsou přislíbeny v Lipníku a Velkém Újezdě; Orel má kino pouze v Hranicích“. Také

Nejmladší světoznámí provazochodci Berouskovi

Sensace
každého velkoměsta!

Navštívili mnoho evropských
velkoměst a jejich výkony
setkaly se s velkým úspěchem.

Obdrželi v Praze I. cenu a krásný
stříbrný pohár jako dar za skvělé
výkony na vysokém laně.

Pouze 3 dny!

Začátek o půl 9. hodině večer.

V neděli a ve svátky 2 představení: o 5. hod. odpo. a o půl 9. hod. večer

Na náměstí v

od *3 září* do *6 září* 194*6*

Vstupné 10 Kčs, školní děti a vojsko 5 Kčs.

»VOJAN« - divadelní kroužek ROH Podolíš - Osek nad Bečvou

sehraje dne 25. prosince 1951 v sále sokolovny v Oseku

v rámci oslav 100 letého výročí narozenin Aloise Jiráska

Lucerna

OSOBY:	
Mladá kočička - J. Ševčíková	
Bratři - J. Sucháček	
Michal - J. Uhlířský	
Myslík - O. Hovavský	
Jeho matka - J. Ševčíková	
Hanička - J. Veselová	
Čapíček, učitel mládežnické - J. Ševčík	
Báňa, oselák - M. Šmilg	
Zina	D. Kopeček
Štěpán	F. Kral
Klášek	O. Gregor
Klášek	J. Havelka
Michal	F. Štepláček
Jan	M. Štruncer
Pať Franek	A. Ševčík
Hudba	J. Uhlířský
Zp. vichřelák - J. Šah	
Kotouček - M. Malinský	
Kovářka - J. Karda	
Věrník - J. Šmilg	

Divad. hra o 4 jed. - Režie Gregor - Tance Vrátná - Hudba Pachel - Masky Liška - Kroje Štenclová

Začátek přesně o půl 3. hodině odpoledne a o půl 8. hodině večer

Vstupné: 30, 25, 20 Kčs - Předprodej u p. Krče - Zve Vojan, div. kroužek

Masarykova ulice, sokolovna, okresní divadlo, okresní divadlo

členové sokolské jednoty se ozývali s tím, že „v obci působí již 27 let (kdežto Orel pouhých 6 let), pracuje v kulturním, všenárodním a tělovýchovném směru pilně a obětavě (kdežto Orel pracuje hlavně na udržení a posílení politické strany lidové a náboženství řím. kat.)...“ Zastupitelé se dne 25. srpna 1926 vyslovili většinou hlasů k udělení kinolicece orelské jednotě.

Licenci pak vydal Zemský úřad v Brně, a to vždy na tři roky. Název kina zněl **Kino Slavia Hustopeče** se sídlem v Hustopečích nad Bečvou. Na licenci udělené pro období 21. září 1929 až 30. září 1932 bylo jméno zástupce Metoděj Gregorek, učitel, coby kinooperatér působil Jan Vinklárek, železniční zřízenec v Hustopečích nad Bečvou, který u Zemského úřadu v Brně vykonal roku 1929 kinematografickou zkoušku. Prodloužení licence neprobíhalo automaticky, spolek musel znova zažádat ještě před jejím vypršením. Když orelská jednota žádala o prodloužení na podzim roku 1935, podalo Zemské četnické velitelství v Brně dne 16. září 1935 následující zprávu: „Spolek má 158 členů, nemá žádné finanční hotovosti a jest zatížen dluhem v částce 25 000 Kč. Kinematografická představení pořádá jednou za 14 dní v zimních měsících. V letních měsících představení nepořádá.“ Licence byla udělena dne 9. října 1935 a byla v ní mimo jiné stanovena povinnost každoročně předvádět nejméně osm celých programů sestavených výlučně z filmů domácí výroby. To se spolku celkem dařilo. V téměř roce odehrál přesně osm filmů z domácí produkce, v letech 1936 a 1937 dokonce devět filmů a v roce 1938 jen za období leden až duben sedm filmů. Poslední platná kinolicece byla udělena dne 20. června 1938 pro období od 30. září 1938 do 30. září 1941. Tehdy byl zástupcem při provozování kinematografu farář P. Vladimír Bednařík, obsluhujícím František Sigmund.

Na začátku války se chtěla orelská jednota vzdát licence, že by ji převzal spolek Ludmila, farní odbor Charity v Hustopečích. To se ale nezdařilo, neboť spolek Orel měl dluh, který musel vyrovnat. Majitelem licence

nadále zůstal spolek Orel a to až do převzetí kina do německé správy v roce 1941. Od tohoto roku máme též dochované plakáty ve Sbírcе plakátů SOKA Přerov. Kinosál byl zřízen v domě čp. 185, který vlastnil Čtenářsko-pěvecký spolek Omladina. Dům získala jednota Orel spolu se čtenářsko-pěveckým spolkem Omladinou koupí od majitelky hustopečského velkostatku Amelie Baillou v roce 1921. Jednalo se o přední část bývalého pivovaru, kterou si noví vlastníci upravili a vytvořili zde prostorný sál s přílehlými místnostmi. V roce převzetí do německé správy zde bylo celkem 182 míst k sezení a představení se promítala vždy ve středu večer, v sobotu večer, v neděli odpoledne a večer a o svátcích večer. Kino navštěvovali nejen lidé z Hustopeče, ale též obyvatelé okolních obcí Milotice nad Bečvou, Poruba a Vysoká.

Dne 4. května 1944 podal spolek zprávu Okresnímu úřadu v Hranicích, ve které uvedl, že nevyhovující pojmenování Kino Slavia se mění na nový název **Kino Astra Hustopeče**. Návrhu bylo vyhověno a tento název si kino ponechalo až do konce války, první plakát s tímto označením máme pro období 20. až 29. května 1944 a poslední pro 28. dubna až 17. května 1945.

Kino fungovalo i po válce opět pod názvem Kino Slavia, posléze Kino Hustopeče.

Příklad třetí

Naši pozornost upoutaly osudy lidové kultury v letech 1945—1948. Válečné události, různá nařízení, příkazy a zákazy i zhoršení životních podmínek způsobily, že během války mezi lidmi vzrostl zájem o národní minulost, kulturu a návrat k tradicím. Lidem byl ponechán poměrně malý prostor, který vyplnili účastmi na církevních obřadech a poutích, návštěvami kin a sportovních akcí a také pěstováním tradiční lidové tvorby. Postupně byly všechny kulturní aktivity čím dále více omezovány, zvláště po vládním nařízení ze srpna 1944 o tzv. válečném nasazení, na jehož základě byla zavřena mj. všechna divadla a kabarety, v provozu byla ponechána pouze kina. Proto není divu, že po válce pod vlivem radosti z vítězství a z nově nabyté svobody a volnosti se obnovily kulturní a osvětové aktivity.

Podle dekretu prezidenta republiky ze dne 26. října 1945 č. 130/1945 Sb., o státní péči osvětové, měl zřídit každý místní národní výbor (MNV) ve své obci místní radu osvětovou, která v obvodu své působnosti spravovala všechny veřejné osvětové záležitosti. Místní radu osvětovou tvořili zástupci MNV, znalci lidové výchovy a zástupci spolků a institucí, které v obci vyvíjely veřejnou kulturní a vzdělávací činnost, tj. Svaz české mládeže, tělovýchovné spolky, Jednotný svaz zemědělců či zájmová a politická sdružení. Předsednictvo sestávalo z předsedy, tj. z kulturního referenta MNV, tajemníka a pokladníka. Ostatní členové představovali plénum, jež se scházelo zpravidla jedenkrát měsíčně. Hlavním posláním bylo zajišťovat společenský a kulturní život, udržovat v místě spolkový život, vyvíjením osvětové politicko-výchovné činnosti pečovat o vzdělání a politické uvědomění obyvatelstva, spolupracovat na rozvoji obce. Činnost místních osvětových rad skončila k 31. června 1959.

Ve sbírce plakátů máme dochované značné množství plakátů dokumentující pořádání kulturních a společenských akcí snad v každé obci býva-

Lipník n. Bečvou - sál sokolovny

Sobota dne 11. dubna 1970 ve 20 hodin

Zpívají a hrají

Vám

Y. Simonová

M. Chladil

J. Štědroň

F. Holzman

J. Borovička

se souborem Ivo Moravuse

Vstupné 15 Kčs a 12 Kčs

Předprodej vstupenek s. Půček v závodním klubu

Tisk: 04 Přerov

lého okresu Přerov. V obci Běloutín se na kulturní a osvětové činnosti podílely zejména tyto organizace: Komunistická strana Československa (KSČ), Československá strana lidová (ČSL), Svaz mládeže a dobrovolní hasiči. Po vzniku Místní rady osvětové v Běloutíně dne 15. ledna 1946, musely tyto korporace, jestliže chtěly uspořádat veřejnou zábavu, večírek, výlet apod, nejprve podat žádost místní radě osvětové. Ta žádost předala Okresní radě

osvětové v Hranicích a teprve po jejím schválení se mohla kulturní akce uskutečnit. V období těsně po válce v letech 1945—1948 uspořádala KSČ Bělotín např. tyto zábavy: kateřinskou zábavu, národní manifestaci s večerní taneční zábavou, taneční zábavu, vinobraní, maškarní či společenské plesy, ve spolupráci s dalšími místními stranami též silvestrovský večer nebo lidovou veselici. V Polomi byly oblíbené šátečkové zábavy, ve Stříteži nad Ludinou sousedské veselice, masopustní večírky, v Oseku nad Bečvou osecké hody, vinobraní či pomlázkové zábavy. Všeobecně se hromadně pořádaly silvestrovské večery, kácení máje, dožínkové slavnosti a taneční zábavy. Na každé z těchto akcí bylo zajištěno občerstvení, nechyběl program a k tanci (i k poslechu) hrávala živá hudba, kterou zajišťovala některá z lidových kapel. Jenom na Hranicku působilo těchto kapel několik. Mezi oblíbené a často zvané se řadily tyto: hudba pana Kopřivíka z Polomi, hudba pana Mikeše z Lučic, hudba pana Mikeše z Nětčic, hudba opatovská, hudba drahotušská Františka Pumprly, hudba Grygarova z Ústí, hudba Srkalova z Kelče, hudba pana Vinklárka z Kladerub, hudba pana Šustka ze Spálova, hudba pana Šustka ze Stříteže, hudba Suchánkova z Jezernice, hudba kapelníka Dohnala z Bělotína a konečně též hudba R. Klívára z Hranic.

Další vývoj osvětové a kulturní činnosti přinesl různá opatření i omezení, např. hned v roce 1946 bylo schváleno odevzdání 10 % poplatku ze zábav, o pár měsíců později vydal Okresní národní výbor v Hranicích nařízení, že v obci se smí pořádat jen dvě taneční zábavy za rok. Toto nařízení však zřejmě dlouho neplatilo, hned v následujícím roce 1947 místní rada osvětová v Bělotíně povolila v lednu hasičský ples, v únoru ples KSČ a ples zaměstnanců mlékařského družstva a výkrmny drůbeže v Bělotíně, v březnu pomlázkovou zábavu svazu mládeže, v červnu kostelnímu konkurenčnímu výboru slavnost svěcení nových zvonů s lidovou veselicí s večerní taneční zábavou. Konečně v roce 1950 vstoupilo v platnost vládní nařízení č. 101/1950 Sb., kterým se rušily osvětové rady, a jejich působnost zcela přešla na národní výbory.

Použité prameny:

- SOKA Přerov, Archiv městyse Hustopeče nad Bečvou, inv. č. 1
- SOKA Přerov, Archiv městyse Hustopeče nad Bečvou, inv. č. 1a.
- SOKA Přerov, Místní národní výbor Hustopeče nad Bečvou, inv. č. 1.
- SOKA Přerov, Místní rada osvětová Bělotín, inv. č. 1.
- SOKA Přerov, Místní rada osvětová Polom, inv. č. 1.
- SOKA Přerov, Okresní národní výbor Hranice, inv. č. 12.
- SOKA Přerov, Okresní národní výbor Hranice, inv. č. 485, kart. č. 473.
- SOKA Přerov, Okresní národní výbor Hranice, inv. č. 964, kart. č. 746.
- SOKA Přerov, Okresní národní výbor Hranice, inv. č. 1441, kart. č. 1179.
- SOKA Přerov, Okresní národní výbor Hranice, inv. č. 1745, kart. č. 1863
- SOKA Přerov, Okresní úřad Hranice, inv. č. 1521, kart. č. 839.
- SOKA Přerov, Okresní úřad Hranice, inv. č. 2042, kart. č. 971.
- SOKA Přerov, Spolek divadelních ochotníků Vojan Osek nad Bečvou, inv. č. 1.

Použitá literatura:

- Bartoš, Josef — Trapl, Miloš: Dějiny Moravy. Svobodný stát a okupace. 4. díl. Vlastivěda moravská. Země a lid, nová řada, sv. 9. Brno 2004.
- Caletková, Anna: Divadlo. In: Putování staletími. Osek nad Bečvou 2002, s. 199—211.
- Hustopeče nad Bečvou 800 let. 1201—2001. Hustopeče nad Bečvou 2001.

Daniela Kolečářová

Inocenc Klimeš — přerovský rodák a nadšený fotograf

Inocenc Klimeš se narodil v Přerově 22. srpna 1912. Jeho otec Inocenc pracoval jako strojmistr v přerovském akciovém pivovaru, matka Marie, rozená Karbínská, se starala o domácnost. Byl nejmladším ze tří synů. Bratr Vítězslav (narozen v roce 1902) byl přerovským učitelem a František (narozen v roce 1906) pracoval v Hradci Králové jako technický úředník.

Inocenc Klimeš maturoval v roce 1931 na přerovském reálném gymnáziu a poté studoval několik let v Praze. Nejprve práva na Univerzitě Karlově a poté vysokou školu obchodní. Studia však nedokončil. Během okupace působil jako úředník v přerovské strojírenské firmě Heinik. Zde poznal svoji budoucí manželku Anežku Caletkovou z Domaželic, která tam pracovala jako kuchařka. Oddáni byli 22. září 1945 v Praze. V roce 1946 se jim narodila dcera Milena a v roce 1956 syn Jiří. Bydleli v Přerově v ulici Za Mlýnem č. 36. Po pětiměsíční vojenské službě v roce 1945 nastoupil na úřednické místo do Východomoravských elektráren v Přerově, kde v letech 1947—1954 působil i jako externí učitel na odborné škole energetiky. V roce 1960 přešel do Přerovských strojíren, kde byl zaměstnán jako úředník-plánovač. Pracoval tam až do svého odchodu do důchodu v roce 1975.

Měl spoustu zálib, mezi které patřila kinematografie, cestování a fotografování. Alespoň jednou týdně zašel do některého z přerovských kin. Rád poznával kulturní památky a přírodní krásy tehdejšího Československa i nedalekých zemí. Účastnil se mnoha zájezdů, rekreací a lázeňských pobytů. Řadu let působil jako externí průvodce Čedoku. Celý život se účastnil přerovského kulturního života. Do pozdního věku chodil na dlouhé procházky po Přerově i okolí. Zemřel 27. března 1994 ve věku 81 let.

V roce 2010 se o tomto muži dověděla dlouholetá zaměstnankyně archivu Věra Fišmistrová, když ve svém volném čase pátrala po pamětnících přerovské továrny Terezie Hrubé (1875—1933). Poblíž bývalého sídla firmy na čokoládu a cukrovinky v ulici Za Mlýnem se seznámila s Milenou Mazačovou, která jí nabídla k prohlédnutí obrazové materiály po svém otci Inocenci Klimešovi. Jednalo se o velké množství negativů a fotografií, po jejichž prohlédnutí bylo zřejmé, že se jedná o velmi významný soubor s dosud neznámými záběry města Přerova. Paní Mazačová byla proto požádána o jejich předání do archivu. Jednání bylo úspěšné a od roku 2012 je v přerovském archivu osobní fond amatérského fotografa Inocence Klimeše. Obsahuje mimo jiné 2996 fotografií a 3650 negativů. Z velké části jde o záběry města Přerova a některých jeho místních částí z let 1932 až 1989. Zachytil na nich již neexistující původní zástavbu (například v ulicích Malá a Velká Dlážka, Svisle, Šířava, Brabansko, Za Mlýnem, Kozlovská, Na Marku, na náměstí T. G. Masaryka), budování panelového města (sídlíště Kopa-

niny, Pod Valy, Předmostí), sportovní akce (volejbalová, fotbalová a hokejová utkání konaná v areálu bývalého Sokolského stadionu, plavecké závody v již neexistující plovárně u řeky Bečvy, cyklistické Závody míru, motokárové závody v areálu Přerovské rokle), velké množství fotografií řeky Bečvy i povodeň v roce 1987.

Inocenc Klimeš veškeré negativy evidoval, zakládal do speciálních alb a popisoval údaje o datu pořízení snímku, použitém fotoaparátu a o jeho nastavení. Někdy uvedl i informace o počasí a přesný čas. Významné a neocenitelné jsou popisky obsahu — zejména u záběrů již zaniklých částí města Přerova.

Velké množství fotografií pořídil v době studií. Zachycují nejen Přerov a Prahu v době před druhou světovou válkou, ale i jeho spolužáky, kamarády a místa, kam jako mladí jezdili na letní pobyty. Nejčastěji do Dolní a Horní Lomné v Moravskoslezských Beskydách a do Hejnic v Jizerských horách. Několik souborů fotografií pořídil na pohřbech významných českých osobností, například mistra Josefa Suka v roce 1935, prvního československého prezidenta T. G. Masaryka v roce 1937 a Jana Opletala v roce 1939. Díky jeho cestovatelské zálibě je ve fondu obsaženo i velké množství dobových fotografií z řady dalších míst České i Slovenské republiky, Německa, Polska, Rakouska, Ruska, Bulharska, Rumunska a Jugoslávie. V jednom albu negativů jsou záběry pořízené jeho synem Jiřím při putování Mexikem.

Fond obsahuje také velké množství fotografií jiných autorů z let 1914 až 1968, které si Inocenc Klimeš pořizoval pro jejich dokumentační hodnotu. Na některých z nich je zachycen on sám nebo členové jeho rodiny. Součástí fondu jsou i fotografie z první světové války a z akciového pivovaru v Přerově z let 1923 až 1930 po jeho otci a soubor pohlednic s T. G. Masarykem z let 1914 až 1937. Spisový materiál zahrnuje osobní doklady a legitimace z let 1932 až 1955 a životopis sepsaný synem Jiřím.

V letech 2014 a 2015 byl převzatý materiál uspořádan a zinventarizován. Negativy byly ponechány v původních obalech, fotografie byly seřazeny chronologicky. Část nepopsaných fotografií byla dodatečně identifikována podle údajů v albech negativů. Zbytek byl určen na základě pátrání na internetu. S popisem řady snímků původní zástavby Přerova ze 60. let minulého století pomohl přerovský rodák Ing. Rudolf Štěpančík. Pan Jan Jašek (člen přerovského Rotary klubu) určil záběr lomu v Hrabůvce z roku 1963. Mgr. Viktor Keller z Regionálního muzea v Teplicích zaslal popis k fotografiím z města Teplice a ze skalního města v Tisé pořízené v roce 1962.

Po ukončení pořádání fondu bude následovat digitalizace všech negativů a fotografií a jejich evidence v bachovské aplikaci Sbirka fotografií SOKA Přerov. Poté bude fond plně přístupný i na internetu a svým rozsahem a rozmanitostí by mohl být vítaným zdrojem informací jak pro badatele z řad historiků, tak pro přerovské rodáky, kteří si na snímcích připomenou již neexistující podobu města Přerova.

Hokejový zápas, únor 1932
.....
Na jezu v Přerově, srpen 1932
.....

Inocenc Klimeš, červenec 1932

**Paní Buksová se psem Cigánem u Bečvy,
červenec 1932**

**Přerov — dvůr akciového pivovaru,
prosinec 1932**

Rodina Klimešova, duben 1933

Přerov od rybníka, srpen 1933

Pohřeb samaritána, srpen 1933

Z uvítání 82. dělostřeleckého oddílu v Přerově, září 1933

Nový Chudobinec, 29. 6. 1934

Zápas Sokol Přerov II — Sokol Vikoš, 16. 9. 1934

Přerov — stavební místo pro Sokolovnu, 21. 4. 1935

Berlín — oslava 1. máje na Tempelhofu, Adolf Hitler mluví, 1. 5. 1935

Dolní Lipová — horská nákladní lokomotiva, 19. 8. 1935

Přerov hostinec na Špici, 24. 2. 1936

**Slovák z Oravy s dřevěným kolem vlastní výroby,
21. 6. 1936**

**Padáková věž na přerovském výstavišti,
7. 11. 1936**

Pohled z bašty zámku v Přerově, 1. 1. 1937

Praha — pohřeb T. G. Masaryka, 21. 9. 1937

VII. Velká cena Masarykova (mezi Žebětínem a Ostrovačicemi), 26. 9. 1937

Dolní Lomná, 24. 7. 1938

Pohled k Jablunkovu, 7. 8. 1938

Rozvodněná Bečva v Přerově, 2. 9. 1938

Přerov — Hanácké jarmark, 20. 8. 1939

Přerov — Hanácké jarmark — slavnost na sokolském stadionu — Královničky, 10. 9. 1939

Přerov — Hanácké jarmark na Horním náměstí, 10. 9. 1939

V Alpince městského parku Michalov — oktavánka Sylva Frankenbergerová, 23. 9. 1939

Praha — pohřeb Jana Opletala, 15. 11. 1939

Přerov — Dolní náměstí o Božím Těle, 15. 6. 1941

Závodní kuchyně firmy Heinek, 14. 7. 1944

Velitelství, 8. 5. 1945

Podjezd u Předmostí, 8. 5. 1945

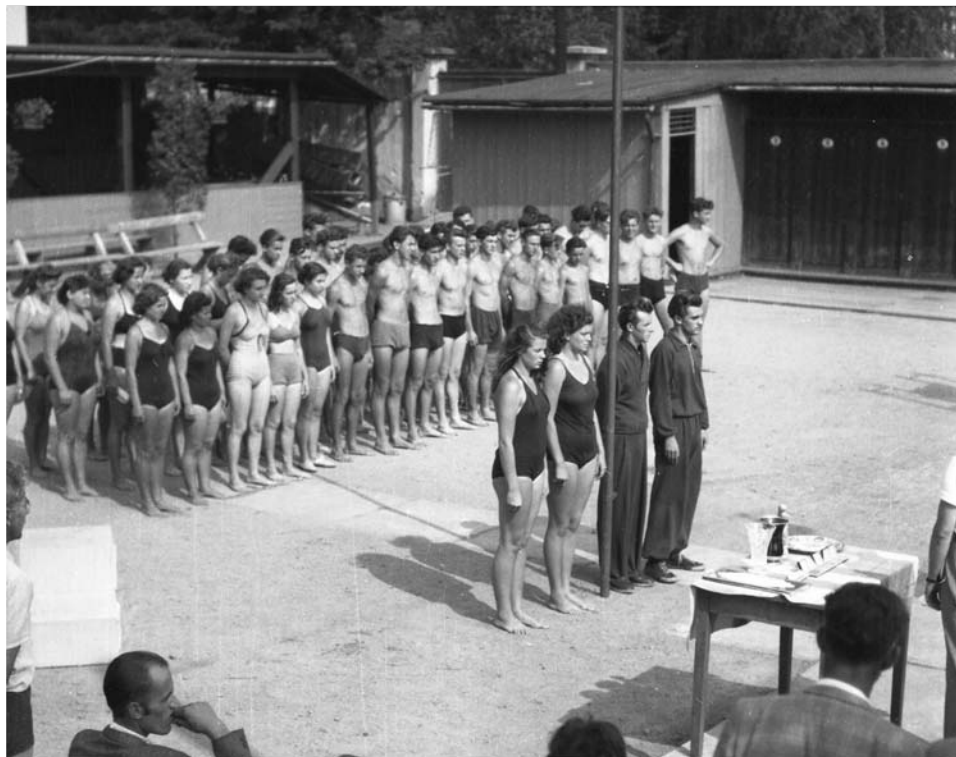

Tyřův most, 8. 5. 1945

Klímešovi jedou do Týna, 2. 8. 1947

GRAND MIRU

**Plavecké závody v městské plovárně v Přerově,
13. 8. 1950**

**Löwitová, B. Caletka, J. Zemánek a Nagovská,
13. 8. 1950**

**Předávání cen na plaveckých závodech na
městské plovárně v Přerově, 13. 8. 1950**

**Nábřeží Bečvy před stavbou nového mostu,
10. 3. 1952**

Sáňkování Na Marku, 11. 1. 1959

Dagmar Perstická — Jiří Lapáček

Oldřich Fiala, knihovník a bibliograf, vlastivědný pracovník

Knihovnictví, regionální tisk a bibliografie, profesionální i amatérský film, fotografie a v neposlední řadě i vlastivěda jsou oblasti, ve kterých se náš dlouholetý spolupracovník a letošní jubilant pohybuje po celý svůj profesní život.

Oldřich Fiala se narodil v Novém Městě na Moravě 11. června 1945, ale dětství a školní léta prožil v Křižanově. V roce 1963 zahájil svou profesní dráhu jako čerstvý absolvent Střední knihovnické školy v Brně v Okresním domě osvěty v Přerově. Dostal na starost oblast amatérského filmu a fotografie a zúčastnil se příprav a realizací několika ročníků *Přerovské revue amatérského filmu* i celostátních tematických výstav *Fotosession*.

Po sňatku s Anežkou Navrátilovou (také absolventkou Střední knihovnické školy) a po její maturitě (1966) přijali oba místo v Okresní knihovně v Karviné. Karvinská knihovna, stejně jako řada dalších knihoven na Ostravsku, patřila mezi ty nové, a hlavně s jistou koncepcí i dobrým prostorovým a materiálním vybavením budované knihovny. Oldřich Fiala zde pracoval v oddělení služeb a později vedl studovnu společenských věd. Od roku 1968 do ukončení činnosti v roce 1970 byl předsedou okresního výboru Svazu knihovníků a informačních pracovníků v Karviné.

V roce 1971 se manželé Fialovi s rodinou přestěhovali do Kroměříže. Oldřich Fiala přijal místo metodika v Okresní knihovně, což pro něj znamenalo jak důkladné poznání dosud neznámého regionu, tak i seznámení s další oblastí knihovnické práce. Velmi brzy přišel do styku s místními kulturními osobnostmi z nichž je možné jmenovat spisovatele Jindřicha Spáčila nebo věčného glosátora Miloše Živného. Díky svému dlouhodobému zájmu o film se začlenil do přípravného štábu Arsfilmu a byl po řadu let členem poroty této celostátní přehlídky filmů o umění.

Uprostřed roku 1975 byl jmenován ředitelem kroměřížské knihovny. Z řady akcí, které se zde pod jeho vedením uskutečnily, lze jmenovat rozsáhlou výstavu *Lidé, knihy, knihovny* (1977) k 80. výročí vzniku a působení knihovny. K výstavě byl vydán stejnojmenný tisk, který zahrnoval data a údaje k vývoji knihoven za posledních 30 let na Kroměřížsku. V roce 1982 se v Kroměříži konalo celostátní kolo soutěže Budujeme vzornou lidovou knihovnu (v jejíchž komisích řadu let působil). Při příležitosti životního výročí spisovatele Jaromíra Tomečka, kroměřížského rodáka, inicioval a podílel se na přípravě celostátní literární konference *Přírodní tematika v literatuře*. Oldřich Fiala sestavil také bibliografii Tomečkova díla pod názvem *Ve znamení přírody* (1976, 1981, 2008).

Úroveň publikační činnosti kroměřížské knihovny pod jeho vedením popsala Marie Huberová v publikaci *Veřejné knihovny Jihomoravského kra-*

Školení přerovských amatérských filmařů — O. Fiala (metodik Domu osvěty v Přerově) čtvrtý zprava, 1965

O. Fiala se spisovatelem J. Tomečkem a knihařem J. Svobodou, 1984

je (1990) následujícím způsobem: „Proti ediční činnosti jiných knihoven se kroměřížská odlišila také ve formě vydávání jak bibliografií, tak metodických listů i dalších textů. Většina z nich vyšla tiskem, ne rozmnožovaně, jak je zatím v knihovnách obvyklé. Také upomínkové listy ke sjezdu literárních kroužků Klubu mladých čtenářů mají svou bibliografickou, faktografickou i estetickou hodnotu, stejně jako pozvánky na náročnější literární akce.”

Od roku 1986 působil Oldřich Fiala následující čtyři roky ve funkci inspektora pro oblast filmu na odboru kultury ONV. Od poloviny osmde-

sátých let vystupoval také ve společnosti bibliofilů a uměleckých knihařů i výtvarníků. Své manželce PhDr. Anežce Fialové byl nepostradatelným a nejbližším spolupracovníkem při realizaci Trienále umělecké knižní vazby v letech 1989—2001.

V roce 1993 začal pracovat jako knihovník v Muzeu J. A. Komenského v Přerově a tuto pozici zastával až do roku 2010, kdy odešel do důchodu. Vypracoval zde řadu bibliografií a příspěvků jak do místního tisku, tak do tohoto sborníku či monografických prací o Přerově.

V cyklu *Muzejní úterky* přivítal a představil řadu regionálních osobností. Z výstavních akcí můžeme uvést *Literární Přerov* (1996), *To je můj kraj* (2004) či účast při realizaci videofilmu i výstavy *Antonín Marek Machourek* (1997). Je také dlouholetým členem Švabinského kruhu přátel výtvarného umění v Kroměříži.

Oldřich Fiala ve všech místech, kde pobýval (Přerov, Karviná, Kroměříž, Přerov, Kroměříž), velmi rychle začal v místním tisku publikovat kulturně vzdělávací, informativní a regionální příspěvky. Kromě běžné knihovnické práce s jemu svěřeným knihovním fondem spolupracoval s vlastivědnými pracovníky, se studenty a odbornými pracovníky muzea, archivu a dalších institucí i badateli mimo region.

Samostatně vydané práce (řazeno chronologicky)

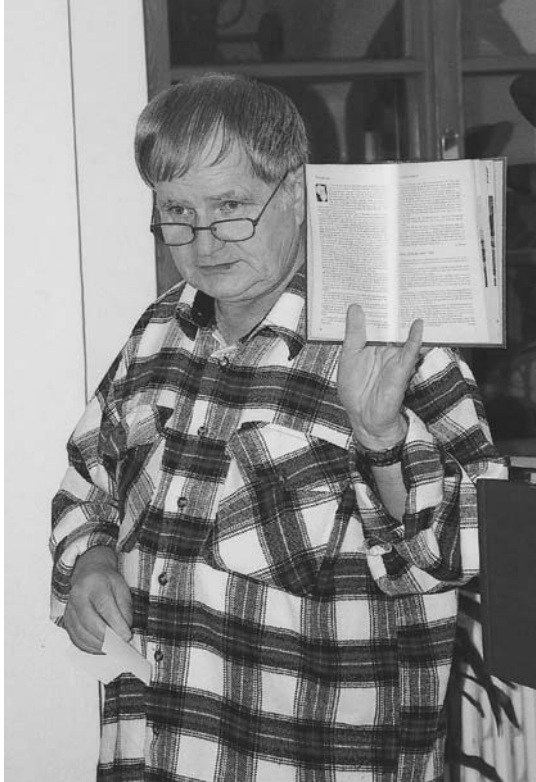
Ruská a sovětská literatura ve filmu. Bibliografický leták. Kroměříž, Městská správa kin 1971. Nestr. — Skládanka. Poznáváme světovou literaturu. Sv. 1.

Ruská a sovětská literatura ve filmu II. Bibliografický leták. Kroměříž, Městská správa kin 1972. Nestr. — Skládanka. Poznáváme světovou literaturu. Sv. 3.

Česká a slovenská literatura ve filmu. Bibliografický leták. Kroměříž, Městská správa kin 1972. Nestr. — Skládanka. Poznáváme světovou literaturu. Sv. 2.

Tvůrce snů. Bibliografický materiál k 5. výročí úmrtí národního umělce Jiřího Trnky. Kroměříž, Okresní knihovna 1974. 23 s., obr. příl.

Arsfilm Kroměříž. Bibliografický leták. Soupis článků o Arsfilmu v novinách a časopisech; program retrospektivního večera. Kroměříž, Okresní knihovna 1975. Nestr. — Skládanka. Umění na Kroměřížsku.

O. Fiala při muzejním úterku, 1996

... a co zdraví? Katalog výstavy a vzdělávacích programů s tematikou alkoholismu, nikotinismu a toxikomanie. ... Milan Joska. Kroměříž, Okresní kulturní středisko 1975. 19 s.

Ve znamení přírody. Výběrová bibliografie k 70. narozeninám zasloužilého umělce Jaromíra Tomečka. Kroměříž, Okresní knihovna 1976. 26 s. Vyšlo jako příloha Zpravodaje města Kroměříže, č. 9.

Projevy pracujícího lidu... Bibliografický soupis článků 1919—1931, publikovaných ve Stráži lidu. Kroměříž 1979. 32 s. Strojopis.

4. sjezd literárních kroužků Klubu mladých čtenářů v Kroměříži 24. 3. 1981. Text vybral a bibliografii připravil ... Kroměříž, Okresní knihovna 1981. Upomínkový list.

Ve znamení přírody. Doporučující bibliografie k 75. narozeninám zasloužilého umělce Jaromíra Tomečka. 2. dopl. vyd. Kroměříž, Městský národní výbor 1981. 33 s., obr. v textu. Umění na Kroměřížsku. Sv. 3.

Socializace zemědělství v letech 1949—1960 v okrese Kroměříž. ... a kol. Výběrová bibliografie. Kroměříž, Okresní knihovna 1984. 26 s.

Budování a rozvoj socialistického průmyslu v okrese Kroměříž v letech 1945—1984. ... a kol. Výběrová bibliografie. Kroměříž, Okresní knihovna 1985. 40 s.

Pohlednice z Přerova. Výstava pohlednic z muzejních i soukromých sbírek. Přerov, Muzeum Komenského 1994. Nestr. — Skládanka.

Eva Siblíková. (Bibliografie). Setkání s osobností. Red. a bibliografii sest. ... Přerov, Muzeum Komenského 1996. Nestr. — Skládanka. Upomínkový list.

Jan Kučera. Setkání s osobností. ... Jan Chmelař. Přerov, Muzeum Komenského 1997. Nestr. — Skládanka. Upomínkový list.

Jaroslav Mazáč. Setkání s osobností. Přerov, Muzeum Komenského 1998. Nestr. — Skládanka.

Ljubomír Burian. Obrazy, grafika, fotografie. Graf. uprav. E. Suchánková. Přerov, Muzeum Komenského 1998. Nestr. — Skládanka.

Jan Chmelař. Setkání s osobností. ... Jan Chmelař, Rudolf Novotný. Přerov, Muzeum Komenského 1999. 17 s., obr. Upomínkové listy. Sv. 4.

Marcela Hermína Kleckerová. Setkání s osobností. Fot. J. Čep, J. Kučera, L. Kučerová. Přerov, Muzeum Komenského 2000. Nestr., fot. Upomínkové listy. Sv. 5.

František Hýbl. Setkání s osobností. Přerov, Muzeum Komenského 1999. Nestr., fot. Upomínkové listy. Sv. 6.

Lubomír Pleva a foukací harmonika. Osobnost Přerovska. Přerov, Muzeum Komenského 2003. Nestr., fot. Upomínkové listy. Sv. 9.

Básníkovo putování cestami života. In: MAZÁČ, Jaroslav: Stín za žalmistou. Přerov, Muzeum Komenského 2004, s. 25—39.

Lubomír Dostál. Setkání s osobností. Úvodní text napsal, bibliografii zpracoval a redigoval ... Přerov, Muzeum Komenského 2005. Nestr. — Skládanka.

Básníkovo tiché bubnování. In: ODEHNAL, Ivo: Černý albatros. Příběh člověka a stroje. Přerov, Muzeum Komenského 2006, s. 31—38.

Ivo Kolařík. Osobnost Přerovska. Text napsal, citace vybral a bibliografii zpracoval ... Přerov, ve spolupráci s občanským sdružením Divadlo

Dostavník vydalo Muzeum Komenského 2008. Nestr. fot. Upomínkové listy. Sv. 14.

Rudolf Štěpančík. Osobnost Přerovska. Přerov, Muzeum Komenského 2009. Nestr., fot. Upomínkové listy. Sv. 15.

Rozsáhlejší příspěvky v knižních publikacích a sbornících

(řazeno chronologicky)

Amatérský film. In: Patnáct let přehlídky filmů o umění 1964—1978 Ars-film Kroměříž. Kroměříž, Přípravný štáb Arsfilmu 1978, nestr.

František Kožík: O životopisných románech. Výběrovou bibliografii zpracoval a redigoval ... Kroměříž, Městský národní výbor 1979, s. 31—38. Umění na Kroměřížsku.

Z historie Arsfilmu amatérů. In: Arsfilm amatérů. Celostátní soutěžní přehlídka filmů o umění a animované tvorby. Kroměříž, Městský národní výbor 1982, s. 8—9; 20—22.

Ctibor Tovačovský z Cimburka v literatuře. (Bibliografie.) In: Morava na prahu nové doby. Přerov, Muzeum Komenského 1995, s. 159—163.

Antonín Marek Machourek. Obrazy — kresby — ilustrace. Úvodní text B. Smejkal, bibliografie O. Fiala. Přerov, Muzeum Komenského 1998. Nestr., obr. v textu. Katalog výstavy.

Život a dílo Antonína Marka Machourka v literatuře. Bibliografie. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 1998, s. 87—88.

Životní jubileum přerovského pedagoga a básníka Jaroslava Mazáče. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 1999, s. 94—110.

Literární Přerov. In: Povídání o městě. Přerov, Město Přerov 2000, s. 196—199; In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2004, s. 169—182.

Osmdesátiletý Jan Kučera — muž s mladickým elánem. Příspěvek k životu a dílu přerovského fotografa a filmaře. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2000, s. 101—144.

Třicet pět let jazzových festivalů v Přerově. Bibliografický příspěvek ke vzniku a historii „Československého amatérského jazzového festivalu“, „Přerovského jazzového festivalu“ a „Československého jazzového festivalu“ v letech 1966—2001. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2001, s. 151—181.

V rytmu tradičního i moderního jazzu Kapitola k historii přerovských jazzových festivalů. In: Povídání o městě 2. Přerov, Město Přerov 2002, s. 218—221.

Učitel a spisovatel Stanislav Rudolf. In: Učitelé — autoři učebnic a dětské literatury. Sborník z konference ... Přerov, Muzeum Komenského 2004, s. 195—200.

Bibliografický pohled na tajemství tónu zvonu, aneb, zvonařská dílna Dytrychova v Brodce u Přerova. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2005, s. 163—167.

Přerovské jazzové festivaly v zrcadle literatury. Bibliografický příspěvek. In: Labyrint jazzu a ráj srdce. Přerov, Nadační fond Přerovského jazzového festivalu 2006, s. 114—125.

Život a práce Floriána Zapletala. Bibliografický přehled. In: Florián Zapletal. Život a dílo. Sborník příspěvků z konference Muzea Komenského v Přerově 18.—19. října 2005, Přerov, Muzeum Komenského 2006, s. 163—174.

Ohlédnutí za životem a prací přírodovědce Františka Hanáka. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2006, s. 158—170.

Fotografka Jitka Hanáková. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2006, s. 147—157.

Stopy Josefa Bartochy v literatuře. In: Josef Bartocha. Významný občan města Přerova — čestný občan Lověšic. Přerov, Muzeum Komenského 2007, s. 27—31; rec. Z. Fišer Vlastivědný věstník moravský, 60, 2008, č. 3, s. 341—342.

Užitečné umění malířky, grafičky a keramičky Evy Siblíkové. Biografický a bibliografický příspěvek. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2007, s. 161—175, obr.; vyšlo též jako zvl. otisk.

Život akademické malířky Evy Siblíkové s uměním. Opožděný rozhovor. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2007, s. 174—175, obr.

Povídání Jana Chmelaře nejen s jednou skálou. Biografický a bibliografický příspěvek. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2007, s. 154—160.

Muž s foukací harmonikou. K desátému výročí úmrtí pedagoga a hudebníka Lubomíra Plevy. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2008, s. 239—250, obr.

Muzeum Komenského v Přerově 1936—2008. Bibliografie vydavatelské a publikační činnosti. ... M. Koniřová, M. Straková. In: HÝBL, František a kol.: Přerovské muzejnictví. Přerov, Muzeum Komenského 2008, s. 214—220.

Ve znamení přírody. Personální bibliografie Jaromíra Tomečka. In: Archivní sborník Státního okresního archivu Kroměříž, 2008, s. 136—159, obr.

Život a práce historičky umění Anny Pavelkové (1934—2009). In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2009, s. 197—207, obr.

Milan Chumchal — historik — numismatik (30. srpna 1947 v Přerově — 10. července 2011 v Přerově). Biografický a bibliografický pohled na život a práci spolupracovníka. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov, Státní okresní archiv 2011, s. 210—222.

Oldřich Fiala (1910—1989). In: NAGYOVÁ, Eva: Křižanov. IV. Sport. Křižanov, Městys Křižanov 2014, s. 180—181; Křižanovský zpravodaj, 2010, 16. března, s. 1.

Hulín v literatuře a tisku. (Bibliografie). ... spolu s A. Fialovou. In: Hulín. Město na křižovatkách. Brno, Muzejní a vlastivědná společnost pro Město Hulín 2014, s. 349—368. Vlastivědná knihovna moravská. Sv. 99.

Příspěvky do denního a regionálního tisku

(řazeno chronologicky)

Pseudonymy, šifry: Václav Valina, ALA, ala, (af), -of- , -DAD- , (DAF), FAON, -Faon-, -fi-, než-

Filmaři — amatéři. (*Meziklubová soutěž Olomouc — Prostějov — Přerov.*) Nové Přerovsko, **5**, 1964, č. 48, 21. XI., s. (4).

Přehlídka amatérských filmů. (*Okresní kolo Soutěže Tvořivosti Mládeže a Pracujících v Kojetíně.*) Nové Přerovsko, **5**, 1964, č. 22—23, 30. V., s. (5).

Revue amatérských filmů. (*PRAF 1965.*) Nové Přerovsko, **5**, 1964, č. 52, 19. XII., s. (4).

Rychnovská osmička. Nové Přerovsko, **5**, 1964, č. 28, 4. VII., s. (4).

Výstava amatérské grafiky v Hranicích. (*Přehlídka výsledků okresního kola LUT.*) Nové Přerovsko, **5**, 1964, č. 28, 4. VII., s. (4).

Filmový klub zahajuje. Nové Přerovsko, **6**, 1965, č. 50, 18. XII., s. (4).

Rychnovská osmička. Nové Přerovsko, **6**, 1965, č. 31, 7. VIII., s. (4).

Večer z tvorby Břetislava Pojara. Nové Přerovsko, **6**, 1965, č. 4, 30. I., s. (4).

Amatérský film a divák aneb před Přerovskou revuí amatérských filmů. Kultura Přerova, **9**, 1966, č. (3), březen, s. 40.

Jsou to „jen“ fotografie? (*Poznámka k instalaci fotografií na výstavách.*) Nová svoboda, 22, 1966, 26. V., č. 126, s. 2.

Předsevzetí na vahách. (*Výstavy a divák.*) Kroměřížská jiskra, **17**, 1966, č. 1, 6. I., s. 3.

Přerovská revue amatérských filmů. Nové Přerovsko, **7**, 1966, č. 5, 5. II., s. (3).

Dokumenty. (*Pozvánka na divadelní představení.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 8, s. 9.

Dokumenty. (*Z deníku pradláka.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 9, s. 3.

Karvinské noviny nejsou obecním bubnem. Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 8, s. 6.

Knihna dovolenou. Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 8, s. 7.

Kniholéčky. Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 3, s. 10; č. 4, s. 11.

Literární soutěž. Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 1, s. 5; č. 2, s. 6—7; č. 3, s. 6—7; č. 4, s. 11.

Měl by být i „doma prorokem“. (*Výstava kresleného humoru Josefa Kroupy v redakci Červeného květu v Ostravě.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 12, s. 13, 1 obr.

O cestování... (*Rozhovor s Karlem Pecháčkem.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 10, s. 9.

O Karviné se píše. Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 7, s. 6; č. 8, s. 6.

Představujeme. (*Architekt Dušan Jurkovič.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 8, s. 6.

Představujeme. (*Malíř Emil Filla.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 10, s. 7, 1 obr.

Představujeme. (*Spisovatel Hans Fallada.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 7, s. 6, 1 obr.

Všimli jsme si. Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 4, s. 7; č. 6, s. 13; č. 7, s. 6—7; č. 10, s. 6.

Ze svazků Okresní knihovny. (*Literatura o naivním umění.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1968, č. 7, s. 7; č. 9, s. 3; č. 10, s. 6; č. 11, s. 6—7; č. 12, s. 5.

Arsfilm 1969. Čtenář, 21, 1969, č. 3, s. 99.

Střípky ze současné literatury. (*Přehled literatury o Jiřím Šlitrovi a s jeho ilustracemi.*) Karvinský kulturní zpravodaj, 1971, č. 1, s. 11.

Všimli jsme si v listopadu a prosinci. Karvinský kulturní zpravodaj, 1971, č. 1, s. 10.

75 let práce s knihou. K výročí otevření veřejné knihovny. Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 12, s. 235.

Beseda. (*Účast Jindřicha Spáčila na školení knihovníků.*) Kroměřížská jiskra, 23, 1972, č. 24, 15. VI., s. 3.

Bibliofilský tisk. (*Kroměříž panoramatická.*) Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 2, s. 35.

Katalog výstavy. (*Dětská galerie.*) Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 3, s. 51.

Kladný posudek. Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 1, s. 14.

Město, v němž žijeme. (*Přednáška Bedřicha Slavíka.*) Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 1, s. 14.

Koníčky autorů dětských knih... (*Výstava.*) Zpravodaj města Kroměříže, 6, 1972, č. 1, s. 14.

Roční bilance. (*Služby Okresní knihovny.*) Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 2, s. 35.

Významné jubileum. (*75 let veřejné knihovny.*) Zpravodaj města Kroměříže, 7, 1972, č. 2, s. 25.

Jubileum Jindřicha Spáčila. Zpravodajství XI. celostátní přehlídky filmů o umění Arsfilm Kroměříž, 1974, č. 3, 14. X., s. 10—11.

Víte, že... (*Besedy v knihovně.*) Zpravodaj města Kroměříže, 9, 1974, č. 4, s. 73.

Arsfilm knihovníkům. Zpravodajství XII. celostátní přehlídky filmů o umění Arsfilm Kroměříž, 1975, č. 3, 13. X., s. 9.

Arsfilm knihovníkům. Festivalové noviny, 1975, 20. VI., nestr.

Beseda se spisovatelem. (*Stanislavem Rudolfem.*) Festivalové noviny, 1975, 20. VI., nestr.

Filmoví amatéři soutěžili. (*Okresní soutěž amatérských filmů.*) Kroměřížská jiskra, 26, 1975, č. 17, 30. IV., s. 2.

Filmový festival pracujících v pohledu ankety. Kroměřížská jiskra, 26, 1975, č. 29, 24. VII., s. 4.

Služba čtenářům. Zpravodaj města Kroměříže, 1979, č. 3, s. 48—49.

Spokojenost čtenářů — nejlepší odměna. ... spolu s J. Hovjackou. (*Rozhovor s tajemnicí MNV v Brusném J. Němečkovou o práci Místní knihovny.*) Kroměřížská jiskra, 26, 1975, č. 10, 13. III., s. 3.

Knih, nástroj ideového působení. Kroměřížská jiskra, 27, 1976, č. 11, 18. III., s. 1.

Budujeme vzornou knihovnu. Kroměřížská jiskra, 28, 1977, č. 24, s. 3.

Knihovny napomáhají socialistické výchově pracujících. Kroměřížská jiskra, **28**, 1977, č. 3, 20. I., s. 4.

Festivalové noviny. (*Informace o vydání.*) Kroměřížská jiskra, **28**, 1977, č. 24, 16. VII., s. 3.

Měsíc knihy ve znamení významných společenskopolitických událostí. Kroměřížská jiskra, **28**, 1977, č. 9, 3. III., s. 3.

Osmdesát let lidové knihovny pohledem současnosti. ... spolu s. J. Navrátilovou. Zpravodaj města Kroměříže, **11**, 1977, č. 2, s. 26—27.

Socialistická soutěž pomáhá rozvoji knihovnické práce. (*Soutěž Budujeme vzornou lidovou knihovnu.*) Kroměřížská jiskra, **28**, 1977, č. 46, 17. XI., s. 3.

Zveme vás do kina. Filmový festival pracujících. Kroměřížská jiskra, **28**, 1977, č. 3, 20. I., s. 5.

Březen — měsíc knihy. Zpravodaj města Kroměříže, **12**, 1978, č. 3, s. 55.

Literatura a Arsfilm. Kroměřížská jiskra, **29**, 1978, č. 46, 16. XI., s. 3.

Knih — nejlepší přítel člověka. Kroměřížská jiskra, **29**, 1978, č. 10, 9. III., s. 1.

Nezastupitelný podíl na rozvoji kulturního života města. Okresní knihovna. Zpravodaj města Kroměříže, **12**, 1978, č. 7—8, s. 125—126.

Amatérský Arsfilm. Rovnost, **94**, 1979, 4. X., s. 5.

Jan Kudláček dětem. (*Výstava.*) Zpravodaj města Kroměříže, **13**, 1979, č. 9, s. 189; č. 10, s. 205.

Kulturní komise městského národního výboru. Zpravodaj města Kroměříže, **14**, 1979, č. 5, s. 117.

Literární rozloučení se školou. (*Besedy se spisovatelkou Evou Bernardinovou.*) Zpravodaj města Kroměříže, **13**, 1979, č. 9, s. 185.

Nad výsledky XVI. ročníku Arsfilmu. Kroměřížská jiskra, **30**, 1979, č. 45, 8. XI., s. 3.

Ohlédnutí za Arsfilmem. Zpravodaj města Kroměříže, **13**, 1979, č. 12, s. 242.

Okresní knihovna občanům města. Drobné poznámky při příležitosti Měsíce knihy. Zpravodaj města Kroměříže, **13**, 1979, č. 3, s. 75.

Sedmdesát let života spisovatele Františka Kožíka. (*Návštěva v Kroměříži.*) Zpravodaj města Kroměříže, **13**, 1979, č. 5, s. 118.

Setkání dětí s umělci. (*2. sjezd literárních kroužků — beseda s Františkem Nepilem, Miloslavem Jágrem, Jaroslavem Šimůnkem a Bělou Mázlovou.*) Zpravodaj města Kroměříže, **13**, 1979, č. 5, s. 112.

Úspěchy kroměřížských filmových amatérů. Festivalové noviny, 1979, 22. VI., s. 4.

Zahájení výstavy Jan Kudláček dětem. Kroměřížská jiskra, **30**, 1979, č. 37, 13. IX., s. 3.

Arsfilm Kroměříž po sedmnácté. Kroměřížská jiskra, **31**, 1980, č. 40, 1. X., s. 3.

Novodobá historie knihovnické práce: knihovna před 35 lety a dnes. Zpravodaj města Kroměříže, 1980, č. 4, s. 88—89.

Pohled na knihovnickou práci. Kroměřížská jiskra, **31**, 1980, č. 12, s. 3.

Soutěž dětských čtenářů. Zpravodaj města Kroměříže, 1980, č. 7—8, s. 155.

- Umění — klíč k srdci a rozumu.** (*Arsfilm.*) Kroměřížská jiskra, **31**, 1980, č. 43, 22. X., s. 3.
- Arsfilmový věk dospělosti.** Kroměřížská jiskra, **32**, 1981, č. 42, 21. X., s. 3.
- Novodobá historie knihovnické práce.** Zpravodaj města Kroměříže, 1981, č. 4, s. 88—89.
- Pozvánka do čítárny a studovny Okresní knihovny.** Zpravodaj města Kroměříže, 1981, č. 3, s. 54.
- Práce s regionální literaturou.** Čtenář, **33**, 1981, č. 2, s. 44—46; **35**, 1983, č. 2, s. 44—45.
- Viděli jsme ve Filmovém klubu.** Kroměřížská jiskra, **32**, 1981, č. 2, s. 5.
- Za další rozvoj kulturního života města.** Zpravodaj města Kroměříže, **16**, 1981, č. 11, s. 189.
- Životní jubileum Jaromíra Tomečka.** Kroměřížská jiskra, **32**, 1981, č. 39, 30. IX., s. 3.
- Životní jubileum významného rodáka.** (*Jaromíra Tomečka.*) Zpravodaj města Kroměříže, **15**, 1981, č. 9, s. 163.
- Ilustrace a grafika Zdeňka Mlčocha.** (*Výstava.*) Zpravodaj města Kroměříže, **17**, 1982, č. 1, s. 15.
- Městská knihovna v novém.** Zpravodaj města Bystřice pod Hostýnem, 1982, č. 2, s. 6—7.
- Príspevek k poznání barokní architektury.** (*Rozhovor s PhDr. Zdeňkem Fišerem o výstavě Antonín Grimm, architekt 18. století.*) Rovnost, **97**, 1982, 3. VIII., č. 182, s. 5.
- Slavnostní setkání knihovníků.** (*Vyhodnocení ústředního kola 32. ročníku soutěže Budujeme vzornou lidovou knihovnu v Kroměříži.*) Zpravodaj města Kroměříže, **17**, 1982, č. 7—8, s. 136.
- Filmový klub vstupuje do nového desetiletí.** Zpravodaj města Kroměříže, **18**, 1983, č. 10, s. 187.
- Příkladný vztah k rodnému kraji.** (*Z. Mlčoch.*) Zpravodaj Muzea Kroměřížska, 1983, č. 1, s. 51.
- Jubileum dělnického listu.** (*Stráž lidu.*) Zpravodaj města Kroměříže, **19**, 1984, č. 3, s. 57.
- Oblastní sjezd literárních kroužků.** (*Setkání dětí s uměleckým knihářem Jindřichem Svobodou a spisovatelem Jaromírem Tomečkem.*) Zpravodaj města Kroměříže, **19**, 1984, č. 3, s. 52.
- Kulturní komise na MěstNV.** Zpravodaj města Kroměříže, **19**, 1984, č. 1, s. 5.
- Městská působnost Okresní knihovny.** Kroměřížská jiskra, **36**, 1985, č. 42, s. 4; Čtenář, **38**, 1986, č. 8—9, s. 296—297.
- Kolektivní zájmové umělecké činnosti ve Francii.** (*Moravští madrigalisté a Zdounečanka.*) Zpravodaj města Kroměříže, **21**, 1986, č. 9, s. 163, 1 obr.
- Malé zastavení u knihovnické práce.** Kroměřížská jiskra, **36**, 1986, č. 10, s. 1.
- Ocenění životního díla Jaromíra Tomečka.** Zpravodaj města Kroměříže, **21**, 1986, č. 11, s. 203.
- Příkladná aktivita občanských výborů.** ...vj. (= Jaromír Vychodil). Zpravodaj města Kroměříže, **21**, 1986, č. 9, s. 166, 2 obr.

Věk klukovství a dospělosti. Naše blahopřání J. Tomečkovi. Zpravodaj města Kroměříže, **21**, 1986, č. 9, s. 168.

Konference k jubileu Jaromíra Tomečka. Duha, **1**, 1987, č. 1, s. 21—27.

Filmový klub vstupuje do druhého čtvrtstoletí. Zpravodaj města Kroměříže, **23**, 1988, č. 9, s. 169.

Jaromír Tomeček jmenován národním umělcem. Zpravodaj města Kroměříže, **23**, 1988, č. 6, s. 106.

Několik poznámek k práci s filmem. Kroměřížská jiskra, **38**, 1988, č. 41, 12. X., s. 3.

Nová sezóna filmového klubu. Kroměřížská jiskra, **38**, 1988, č. 37, 14. IX., s. 5.

Nové filmy ve Filmovém klubu. Kroměřížská jiskra, **38**, 1988, č. 5, s. 3; Zpravodaj města Kroměříže, 1988, č. 9, s. 169; Kroměřížská jiskra, **40**, 1989, č. 36, s. 3; **41**, 1990, č. 9/5, s. 6, č. 10/5, s. 3, č. 11/6, s. 4, č. 14/7, s. 3; Týdeník Kroměřížska, **1**, 1990, č. 8/18, s. 3.

Program 25. ročníku Filmového klubu v Kroměříži. Zima — jaro 1988. Zpravodaj města Kroměříže, **23**, 1988, č. 2, s. 40.

V zájmu rozvoje kultury v našem městě. Zpravodaj města Kroměříže, **24**, 1989, č. 1, s. 5.

Jaká bude budoucnost filmových klubů? Týdeník Kroměřížska, **1**, 1990, č. 8/18, 5. IX., s. 3.

Aby tradice nezanikla. Hanácké Athény, 1991, č. 9.; Týdeník Kroměřížska, 1991, č. 36, s. 3.

Arsfilm amatérů přede dveřmi. Týdeník Kroměřížska, 1991, č. 40, s. 3.

Jubilejní XX. ARSfilm amatérů se blíží. Týdeník Kroměřížska, 1992, č. 38, s. 6.

ARSfilm amatérů plnoletý. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 35, s. 4.

Bořivoj Navrátil jubilující. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 43, s. 4.

Činorodý život umělce. (*Václav Talich.*) Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 21, 26. V., s. 5.

Hercovo jubileum. (*Josef Karlík.*) Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 12, 24. III., s. 5.

Jubileum Ladislava Fukse. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 42, 20. X., s. 5.

Návštěva u Ladislava Fukse. (*Televizní GEN.*) Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 16, 21. IV., s. 5.

O lidech v zákulisí festivalu. Týdeník Kroměřížska, 1993, č. 20, příl. s. 4.

Pohled do historie tiskařského řemesla. (*Výstava v Muzeu Kroměřížska.*) Rudé právo (*Brno*), **3**, 1993, 4. III., č. 52, s. 5.

Sport versus životní prostředí. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 17, 28. IV., s. 4, 1 obr.

Televizní debata. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 40, s. 4.

Učitel, vlastenec a buditel. (*František Mirovít Lorenc.*) Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 20, 19. V., s. 4.

Vzpomínka na Radovana Krátkého. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 17, 28. IV., s. 4.

Vzpomínky Františka Kožika. Týdeník Kroměřížska, **4**, 1993, č. 29, s. 5.

Jubileum Arsfilmu — osobnosti Arsfilmu. (30 let od konání prvního ročníku — Jiří Lehovec.) Týdeník Kroměřížska, **5**, 1994, č. 42/I, 19. X., s. 4.

Letošní ARSfilm pod hlavičkou UNICA. Týdeník Kroměřížska, **5**, 1994, č. 19, s. 11.

Měníci se tvář města. (Výstava pohlednic.) Přerovské echo, 1994, č. 4, duben, s. 1.

Osobnosti Arsfilmu — Eduard Hofman. Týdeník Kroměřížska, **5**, 1994, č. 46, 16. XI., s. 6.

Pocta Ctiboru Tovačovskému z Cimburka. Týdeník Kroměřížska, **5**, 1994, č. 25, s. 5.

Pod patronací UNICA. Týdeník Kroměřížska, **5**, 1994, č. 37, s. 4.

Podzimní muzejní úterky. Nové Přerovsko, **3**, 1994, č. 41, 14. X., s. 9.

Setkání nad soutěžními snímky. Týdeník Kroměřížska, **5**, 1994, č. 16, s. 6.

Vlastivědný zájezd. (Bouzov, Městečko Trnávka — Cimburk, Litomyšl.) Nové Přerovsko, **3**, 1994, č. 36. 9. IX., s. 9.

A je to tady... Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 16, s. 1.

A je tu zase ARSfilm amatérů. Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 38, s. 6.

Akvarely Ljubomíra Buriana. (Výstava v Brně.) Nové Přerovsko, **4**, 1995, č. 31, 11. VIII., s. 9.

Ctibor Tovačovský v Praze. (Výstava.) Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 16, 20. IV., s. 5.

Jaký byl ARSfilm amatérů 1995. Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 42, s. 6.

Minulost Přerovska. Nové Přerovsko, **4**, 1995, č. 44, 10. XI., s. 10.

Muzejní úterky. Nové Přerovsko, **4**, 1995, č. 8, 24. II., s. 9.

Pocta Františku Slaměnikovi. Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 47, s. 7.

Příležitost pro videotvůrce. Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 13, s. 4.

Regionální publikace z Přerova. (Devátý svazek edice *Minulost Přerovska*.) Hanácké noviny, **6**, 1995, č. 89, 29. VII., s. 5.

Videoamatéři soutěžili. Týdeník Kroměřížska, **6**, 1995, č. 21, s. 1.

Výročí vlkošského rodáka. (František Mirovít Lorenc.) Nové Přerovsko, **4**, 1995, č. 23, 9. VI., s. 10.

Výstavy v muzeu. Nové Přerovsko, **4**, 1995, č. 17, 28. IV., s. 10.

Zájezd do Prahy. (Na vernisáž výstavy Ctibor Tovačovský z Cimburka.) Nové Přerovsko, **4**, 1995, č. 8, 24. II., s. 9; (Na vernisáž výstavy Komenského mapa Moravy.) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 44, 8. XI., s. 8.

Islandští umělci v Přerově. (Koncert na nádvoří přerovského zámku.) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 27, 12. VII., s. 8.

Jaký byl XXIV. ARSfilm amatérů Kroměříž. Týdeník Kroměřížska, **7**, 1995, č. 42, s. 6.

Jaromír Tomeček a Přerov. Přerovské echo, 1996, č. 11, listopad, s. 7.

Malý velký fotograf. (František Toth.) Přerovské echo, 1996, č. 9, září, s. 12, 1 obr.; FIŠMISTROVÁ, Věra: Čtenářský ohlas k článku *Malý velký fotograf*. Přerovské echo, 1996, č. 10, říjen, s. 5.

Muzeum Komenského pořádá. (Zájezd do Jindřichova Hradce.) Přerovské echo, 1996, č. 7—8, červenec—srpen, s. 13.

O přerovském rodákovi E(duardu) Borovanském. Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 113, 21. IX., s. 5.

- Obsahová pestrost Muzejních úterků.** Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 7, 16. II., s. 10.
- Ocenění tvorby Jiřiny Haukové.** (*Cena J. Seiferta.*) Přerovské echo, 1996, č. 11, listopad, s. 15.
- Pohled na regionální literaturu.** (*Výstava To je můj kraj — literární Přerov.*) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 26, 28. VI., s. 10.
- Přečtěte si.** (*Vladimír Novotný Druhé slunce.*) Týdeník Kroměřížska, **7**, 1996, č. 27, 28. V., s. 7.
- Regionální literární tradice.** Týdeník Kroměřížska, **7**, 1996, č. 33, s. 5.
- Šestá regionální soutěž neprofesionálního filmu a videotvorby.** Týdeník Kroměřížska, **7**, 1996, č. 13, s. 5.
- Vzpomínky a dokumenty ze života Jiřiny Haukové.** (*Informace o knize Záblesky života.*) Přerovské echo, 1996, č. 9, září, s. 7.
- Z Hané do kraje Bataků.** (*Příspěvky regionálního autora Viktora Chrásta v měsíčníku Lidé a země.*) Přerovské echo, 1996, č. 12, prosinec, s. 15.
- Z publikační činnosti Muzea Komenského.** Přerovské echo, 1996, č. 9, září, s. 7.
- Zájezd do Jindřichova Hradce.** Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 27, 12. VII., s. 8.
- Čtvrt století ARSfilmu amatérů.** HIT, 1997, č. 39, s. 1, 9.
- František Kožík a Přerov.** Přerovské echo, 1997, č. 5, květen, s. 6.
- Nad výsledky 25. ročníku ARSfilmu amatérů.** Týdeník Kroměřížska, 1997, č. 42, s. 1—2.
- Nakladatelství Proavis se představuje.** Přerovské echo, 1997, č. 4, duben, s. 12.
- Opět šance pro filmové tvůrce a videoamatéry.** Týdeník Kroměřížska, 1997, č. 14, s. 5.
- Před jubilejním XXV. ARSfilmem amatérů.** Týdeník Kroměřížska, 1997, č. 40, s. 5.
- Setkání s Janem Kučerou.** (*Muzejní úterky.*) Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 12, 21. III., s. 15.
- Setkání s Jiřím Sehnalem.** (*Muzejní úterky.*) Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 45, 14. XI., s. 14.
- Setkání se Zdeňkem Příkrylem a jeho tvorbou.** (*Muzejní úterky.*) Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 10, 7. III., s. 13.
- Vlastivědný zájezd na severní Moravu.** (*Velké Losiny, Dlouhé Stráně.*) Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 39, 3. X., s. 8.
- Výlet na bojiště.** (*Chlum okres Hradec Králové.*) Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 24, 13. VI., s. 4.
- Výstava díla A(ntonína) M(arka) Machourka v Muzeu Komenského.** Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 22, 30. V., s. 15.
- Výstava Komenského mapy Moravy.** (*V Lobkovickém paláci v Praze.*) Přerovské echo, 1997, č. 1, leden, s. 5, 1 obr.
- Zájezd na severní Moravu.** (*Velké Losiny, Dlouhé Stráně.*) Přerovské echo, 1997, č. 10, říjen, s. 12.
- Zájezd na zahájení výstav(y).** (*Od Komenského k Zamenhofovi v Praze.*) Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 44, 7. XI., s. 14.
- Cesta pustým lesem ve Filmovém klubu.** Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 18, 30. IV., s. 13.

Filmový klub představuje gruzínskou kinematografii. (*Pokání.*) Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 5, 30. I., s. 14.

Filmový klub začíná filmem Valerie a týden divů. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 1, 2. I., s. 11.

Chladný měsíc ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 9, 27. II., s. 13.

Kavkazský zajatec ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 17, 30. IV., s. 14.

Ljubomír Burian a Jan Kučera. Zastavení na výstavách. Přerovské echo, 1998, č. 9, září, s. 18.

Lovec jelenů ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 22, 29. V., s. 13.

Muzeum Komenského uvádí místní výtvarníky. ...spolu s. D. Rygelem. Hanácké noviny, 1998, č. 17. 7, s. 6.

Pedagog a výtvarník Ljubomír Burian pětasedmdesátiletý. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 25, 19. VI., s. 25.

Pozvánka na Muzejní úterky. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 9, 27. II., s. 13.

Setkání s tvůrci filmu. (*Cesta pustým lesem.*) Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 18, 30. IV., s. 13.

Šance pro lásku ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 47, 27. XI., s. 15.

Tvorba M(ichelangela) Antonioniho ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 51, 31. XII., s. 15.

Ve Filmovém klubu Tajemný vlak. Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 13, 27. III., s. 13.

Výstava filmových plakátů. Přerovské echo, 1998, č. 1, leden, s. 11.

Výstava knižních vazeb. (*Trienále umělecké knižní vazby v Kroměříži.*) Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 23, 5. VI., s. 2.

Filmový klub uvede Pasolinioho dílo. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 8, 26. II., s. 12.

Jubileum knihovníka, publicisty a znalce umění Bohuslava Smejka. Týdeník Kroměřížska, **10**, 1999, č. 21, 25. V., s. 6.

K životnímu jubileu Bohuslava Smejka. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 19, 14. V., s. 8.

Machourkovy obrazy v Prostějově. Týdeník Kroměřížska, **20**, 1999, č. 45, s. 6.

Úsměvy Lubomíra Kostelky. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 13, 2. IV., s. 14.

Úspěchy filmových amatérů. (*Národní soutěž amatérských filmů a videoprogramů.*) Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 15, 16. IV., s. 12.

Veletrh Svět knihy. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 20, 21. V., s. 3.

Velšský voják ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 4, 29. I., s. 13.

Vzpomínka na Richarda Uherka. Týdeník Kroměřížska, **10**, 1999, č. 14, s. 6.

Zviditelnění ve Filmovém klubu. Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 13, 2. IV., s. 15.

Životní jubileum pedagoga a hudebníka. (*Sedmdesáté narozeniny Aloise Dohnala.*) Nové Přerovsko, **8**, 1999, č. 16, 23. IV., s. 9.

Zemřela organizátorka přerovských akcí Jarmila Prchalová. Nové Přerovsko, **6**, 2000, č. 16, 21. IV., s. 9.

Jak to všechno začalo. (ARSfilm amatérů.) Zpravodaj XXX. ARSfilmu amatérů — Kroměříž, 2002, s. 2—3.

Pedagog a výtvarník Ljubomír Burian. Nové Přerovsko, **12**, 2003, č. 24, 13. VI., s. 7.

Dálkový pochod Jaroslava Mazáče hvězdnou nocí. Nové Přerovsko, **13**, 2004, č. 13, 26. III., s. 7.

Rodnou Hanou maluje Jan Chmelař přes brýle dětských očí. Nové Přerovsko, **13**, 2004, č. 42, 15. X., s. 3.

Cítila jsem se tu jako v pohádce. Rozhovor s výtvarníkem Ljubomírem Burianem. Duha, **19**, 2005, č. 3, s. 35—36.

Lubomír Dostál: Jsem rád, že malířský štětec není na dálkové ovládní. Nové Přerovsko, **14**, 2005, č. 2, 14. I., s. 7.

Povídání o filmech, divácích a provozu kina s Alenou Šiškovou. Nové Přerovsko, **14**, 2005, č. 2, 14. X., s. 7.

S básníkem Jaroslavem Mazáčem. Rozhovor. Duha, **19**, 2005, č. 1, s. 31.

Zastavení s Ivo Kolaříkem, autorem knihy o ochotnickém divadle. Rozhovor. Duha, **19**, 2005, č. 4, s. 32—33.

Životní terapie Svatavy Mášové aneb Každý touží po lásce, kráse a porozumění. Rozhovor. Duha, **19**, 2005, č. 2, s. 30—32.

Životní pouť fotografa a filmaře Jana Kučery se naplnila. Nové Přerovsko, **15**, 2006, č. 46, 16. XI., s. 4.

Aktivní život Josefa Voltra na zemi i ve vzduchu. Nové Přerovsko, **6**, 2007, č. 6, 1. VI., s. 7.

Kalendář. Jubilea. Svátky. Události. Výročí. Významné dny. Nové Přerovsko, 2004—2009. Stálá rubrika. Autorské příspěvky.

Odvěký sen. Rozhovor se spisovatelem Drahoslavem Pajůrkem o jeho nové knize. Nové Přerovsko, **8**, 2009, č. 7—8, 1. VII., s. 9.

Kalendář. Jubilea. Svátky. Události. Výročí. Významné dny. Kroměřížský zpravodaj, 2009, č. 3, s. 29—30; 2010, č. 1, s. 30—31; č. 9, s. 26—7; č. 11, s. 28—29, č. 12, s. 28—29; 2011, č. 1, s. 24—26; č. 2, s. 23—25; č. 4, 5, 6, 7—8, s. 28—29.

Publikace o Stanislavu Švehlovi. Kroměřížský zpravodaj, 2011, č. 7—8, s. 16—17.

Redakční a editorská činnost

Arsfilm amatérů. Celostátní soutěžní přehlídka filmů o umění a animované tvorby. K tisku připravil a vedoucí redaktor...Kroměříž, Městský národní výbor 1982. 23 s., fot.

Filmový festival pracujících. Kroměříž, Městský národní výbor 1972—73; dále vycházelo pod názvem **Festivalové noviny**. 1974—1982. 1 x ročně.

Lidé, knihy, knihovny. Sborník příspěvků a dokumentů ke stejnojmenné výstavě, pořádané při příležitosti 80. výročí lidové knihovny v Kroměříži. Kroměříž, Okresní knihovna 1977. 21 s.

V zájmu potřebných. Sborník příspěvků k dvacátému výročí založení Klubu dárců krve Kroměřížska. Redakčně a graficky upravil Oldřich Fiala. Kroměříž, Klub dárců krve 2013. 41 s., obr. v textu.

Zrcadlo regionálního tisku. Zpravodaj města Kroměříže, 1976—1985, 1987—1989. Pravidelná rubrika — autorské příspěvky, redakční činnost.

Literatura o něm:

Adresář knihoven ČR. I. Krajské knihovny, vysokoškolské knihovny, odborné knihovny, knihovny zřizované okresy, městy a obcemi. II. Kdo je kdo v knihovnictví. Sest. S. Bílková. Brno, Sdružení knihoven ČR, Moravská zemská knihovna 2003, s. 163.

Anketa — Oldřich Fiala. Muzejní noviny, 1981, s. 2.

DOSTÁL, Lubomír: **U pana Fialy.** Báseň. Divoké víno, 2007, sv. 31. Nestr.

FIŠER, Zdeněk: **Josef Bartocha...** Vlastivědný věstník moravský, **60**, 2008, č. 3, s. 341—342.

HANÁK, Ivo: **Arsfilm.** Z historie festivalu. Hanácké Athény, 1993, č. 20, 6. X., příl. Dvacátý první Arsfilm amatérů Kroměříž 8.—10. října 1993. 4 s.

Kdo byl kdo a kdo je kdo na východní Moravě. A—Fi. Sest. J. Fabián, H. Ševčíková aj. ...Valašské Meziříčí, Valašské Athény 2009, s. 101.

PERSTICKÁ, Dagmar: **Oldřich Fiala — 60.** Duha, **19**, 2005, č. 2, s. 11—12. vj. (=Jaromír Vychodil): **V zájmu rozvoje kultury v našem městě.** Rozhovor v redakci s Oldřichem Fialou. Zpravodaj města Kroměříže, **24**, 1989, č. 1, s. 5.

Zpracovala Anežka Fialová

O autorech

PhDr. Anežka Fialová

knihovnice a bibliografka, Kroměříž

Mgr. Petr Jirák

archivář Státního okresního archivu Přerov

p.jirak@pr.archives.cz

Daniela Kolečářová

Státní okresní archiv Přerov

d.kolecarova@pr.archives.cz

PhDr. Pavel Kopeček, Ph. D.

odborný asistent Katedry společenských věd Pedagogické fakulty

Univerzity Palackého v Olomouci

p.kopecek@upol.cz

PhDr. Jiří Lapáček

ředitel Státního okresního archivu Přerov

j.lapacek@pr.archives.cz

PhDr. Miroslav Marada

archivář Státního okresního archivu Přerov

m.marada@pr.archives.cz

Dagmar Perstická

knihovnice, Brno

Bc. Eva Slováková

archivářka Státního okresního archivu Přerov

e.slovakova@pr.archives.cz

Mgr. Jan Škvrňák

jan.skvrnak@gmail.com

PhDr. Jan Štěpán, Ph.D.

archivář Zemského archivu v Opavě, pobočka Olomouc

j.stepan@ol.archives.cz

František Všeticka

Dělnická 29, 779 00 Olomouc 9

fvseticka@seznam.cz

